

PRVOPOČÁTKOVÉ CÍRKVE

SVATÝ PETR

A

PRVNÍ LÉTA KŘESŤANSTVÍ.

PÍŠE

ABBÉ C. FOUARD,

čestný professor na theologické fakultě v Rouenu.

PŘELOŽIL

KNĚZ JAN EV. HULAKOVSKÝ.

S povolením nejdůstojnější knížecí arcibiskupské konsistore ze dne
14. června 1895. Čís. 5587.

V PRAZE 1896.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA.

PŘEDMLUVA.

— . —

Jméno »Fouard«, jméno slavného apologety a historika francouzského není u nás neznámo; jeho »Svatý Pavel« právě jest v rukou našeho čtenářstva. Netřeba mi hlásati do světa chválu o spisovateli a jeho dílech; kdo je čte, dá za pravdu všemu, co jsem jinde o něm pronesl, ano sám jest přesvědčen o historické důkladnosti a správnosti, jakou se slovutný spisovatel zvlášť vyznamenává.

Poněvadž však spis »Svatý Pavel« není ještě ukončen, a druhý jeho díl ani v originálu ještě vydán není; a poněvadž ve »Svatém Pavlu« spisovatel stále se dovolává jiného dříve vydaného spisu jménem »Svatý Petr,« a poněvadž znalost tohoto spisu podmiňuje dobré porozumění »Svatému Pavlu«: uznal jsem za dobré, bych dříve, než budu se »Sv. Pavlem« pokračovati, vydal na světlo v českém překladu spis páně Fouardův »Svatý Petr« zvaný.

Jest to vlastně I. díl velikého apologeticko-historického díla »Prvopočátkové Církve,« jímž Abbé Fouard uložil sobě za životní úkol, na základě obsáhlých a důkladných studií, na základě svatého textu a jiných hodnověrných pramenů vylíčiti dějiny prvního křesťanského století. A k tomu vybral si tři nejhlavnější jeho representanty: svatého Petra, Pavla a Jana.

Jakkoli každý díl pro sebe činí dílo ukončené, přece všecky tři díly dohromady geneticky souvisí a jeden harmonický celek tvoří. Jsouť tito tři velicí apoštolé jako tři mo-

*

hutné páky, jimiž spisovatel ze základů vyvrací pracně sestavenou stavbu theorie, kterou racionalisté sice vyřkli, ale nedokázali: že prý Církev křesťanská na obnovu pohanského světa, na zušlechtění mravů, na osvětu a humanitu neměla většího vlivu, než jako tehdejší filosofie a pokrok času vůbec, takže i bez křesťanství bylo by lidstvo dostoupilo nynější vzdělanosti.

Tuto lichou, samolibou, na pouhých hypothesách stavěnou náuku z kořene vyvrací spisovatel, nikoliv rozumováním, předpojatým theorisováním, nebo popíráním a překrucováním skutečných údajů, jak to právě činí odpůrci, nýbrž pádnými důvody a doklady historickými, jež samy mluví a přesvědčují, spolehlivými svědky a přesnými památkami písemnými dokazuje, jak nepodstatnou a vrátkou jest theorie racionalistická; a i tu, kde sám vlastní mínění pronáší, nespolehá nikdy na sebe, ale hledí je jinými hodnověrnými výpověďmi podpírat. Svědomitost, důkladnost a důmysl p. spisovatele zasluhuje obdivu v plné míře.

Hned I. díl celého obsáhlého spisu historického, »Svatý Petr,« podává důkaz, že sv. Petr v Římě byl a tam také sídlo svého pontifikatu založil. Důkaz o tom vedený nevychází tak od spisovatele, jako spíše z dějin samých; dějiny dokazují, autor jen vypravuje. A právě jeho živé a úchvatné vypravování jest neodolatelným půvabem, jímž se nám zamlouvá. Na místě dalších úvah o spise tom uvádím zde slova nejdůstojnějšího arcibiskupa Rouenského (viz Schválení), jimiž doporučuje knihy čtenářům, »že naleznou v ní poučení pro ducha a potěšení pro srdce.«

Veliký, vznešený cíl zajisté tane při tom spisovateli na mysli; veškerý život svůj jemu zasvěcuje, všechno jeho obdivuhodné vědění k němu míří, a mistrné jeho péro jej provádí:

Obrana Církve a její víry.

Měla by nám taková kniha zůstatí obecně nepřístupnou?

Přes nepřízeň k mým překladům projevovanou i z té strany, odkud by se toho nejméně očekávati dalo, ano přes nespravedlivé nájezdy na mne činěné, uložil jsem i já sobě úkolem, pokud mi Pán Bůh síly popřeje, tuto slavnou apologii podati v rouchu českém.

V pravdě kladu sobě k veliké cti, že Abbé Fouard, jeden z největších a nejslavnějších spisovatelů francouzských, ve své blahovolnosti vlastnoručním listem ráčil mi uděliti právo, bych byl »tlumočníkem jeho myšlének u milých krajanů svých,« začož jemu tuto nejvroucnější dík vzdávám a Svrchovaného Pána žádám, by jemu na všem dobrém na duši i na těle žehnati ráčil.

Podávám tedy překlad především veledůstojnému duchovenstvu, dále všem laikům, jimž pravda sv. víry leží na srdci, prose všecky, by pravdě té, kde a jak mohou, razili cestu; jestliže kdy, jest toho za dnů našich tím větší potřeba, čím více moci nepřátelské otrásají základy domu Petrova. Mně pak bude nejlepší odměnou, budu-li moci veleslovutnému a veledůstojnému Abbé Fouardovi psáti, že myšlénky v díle jeho obsažené docházeji hojně ozvěny v duších katolíků českých.

Překladatel.

Schválení

nejdůstojnějším arcibiskupem Rouenským,
primasem Normandským.

— . —

Milý Abbé!

Schvaluji a žehnám knihu psanou ku slávě sv. Petra. Krok za krokem sledujete kníže apoštolské, jak zakládá prvotní Církev, jak dává jí podstatné zřízení a ukončuje dílo to prve, než sv. Pavel počíná své slavné missie. Věren jsa podáním sv. Otců kladete zřízení římského pontifikátu do r. 12. po smrti Páně, a od této doby líčíte nám hlavní město pohanského světa, jak kázáno mu Evangelium a jak zástupcem Kristovým na víru obráceno bylo. Tato líceň zamlouvá se době naší, jejíž úcta k sv. Petru tím více vzrůstá, čím prudší útoky se dějí na nástupce Jeho, jest také důkazem, že naše synovská láska k svaté Stolicy, odkud pochází vše, co stálé a trvanlivé jest, jest tatáž oddanost jako za časův apoštolských; jako tehda, tak i dnes jest papež něžně milovaným otcem, neomylným vůdcem, jako byl ten, k němuž řečeno bylo: »Potvrzuj bratří svých.« (Luk. XXII., 32.) Vedený o tom důkaz jest uchvacující, ježto není výsledkem pracně sestaveného úkolu, nýbrž vychází na jevo z dějin samých, které vypravujete.

Toto živé a obrazné vypravování dějin tvoří právě půvab této knihy a zabezpečuje ji dobrým úspěchem. Ti, kdož rádi vidí vše pravdou opodstatněno, naleznou v poznámkách

a dodatečích pevný základ, na němž spočívá stavba vašich výpovědí; kdož pak nemají chvíle, by se o tom přesvědčili, mohou s důvěrou přijmouti, co o prvopočátcích křesťanství vypravujete. Dal jsem prozkoumati Vaše dílo, ale nezbývá, leč chváliti »Vaši obsáhlou učenost a svědomitost, Vaši jak důmyslnou, tak i obezřelou kritiku, vaše jasně podané výklady z katolické tradice spojené s tím, co nynější exegese poskytuje nejpečlivějšího.« Někde podáváte něco nového, ovšem ke slávě sv. Petra a římského pontifikatu, a v této příčině původnost Vašich náhledů nemá toho nejmenšího do sebe, co by mohlo křesťanské zbožnosti býti na úkor.

Tato kniha jest psána tímtež důmyslem, jako Váš »Život Pána našeho Ježíše Krista«: to pravím k Vaším četným čtenářům, kteří naleznou v ní poučení pro ducha, potěšení pro srdce.

Budte ubezpečen, milý Abbé, veškerou úctou mou a láskou v Pánu našem.

† *Léon, arcibiskup Rouenský.*

Rouen, 29. ledna 1886.

ÚVOD.

— . —

»Kde jest Petr, tam i Církev.«

Sv. Ambrož, na Žlm. XL, 30.

Název této knihy není vlastně názvem, který jsme jí ustanovili. Dle našeho prvotního plánu bylo to jméno sv. Pavla, jež vynikalo v líčení prvopočátků křesťanství; chtěli jsme tím dosvědčiti, že veliký apoštol při zakládání Církve takovou měl převahu, že historie její jest zároveň i jeho historií. Ale čím dále kráčelo dílo ku předu, vystupovala před námi jiná osoba na místě té, kterou jsme si vykresliti předsevzali, a vystupovala v takových obrysech, jaké jsme shledali u osoby prvnější. A tak místo, jež ustanoveno bylo apoštolu národů, zaujala hlava dvanácti apoštolů.

A v skutku Petr má nejhlavnější úlohu za doby prvního věku Církve Boží: řídí sbor apoštolský, jedná, rozhoduje, pořádá. Jsa sluhou Ducha Božího, jde tam, kam ho pobádá vnuknutí s hůry, často slepě jsa poslušen, někdy i povahou svou jsa puzen se protivuje, jako na střeše v Joppe (Sk. X., 14.), avšak vždy konečně ustupuje rozkazu Mistrovu, podává se jeho milosti. Skrze Petra, asi patnácte let po letnicích, ustanovil Ježíš Církev v podstatných částích jejích. Tělo má všechny údy, jež od té chvíle budou se stále vyvíjeti: Evangelium kázáno od apoštolů; církevní vláda založena; jáhnové, kněží ustanoveni v rozličných obcích; biskupství založeno v Jerusalemě, v Římě¹⁾; slaveno lámání chleba,

¹⁾ Toto ustanovení církevní vlády, jež tak záhy se událo, jeví se tak patrně ve Skutcích apoštolských, že Renan v tom vidí náuku,

(Sk. II., 42. 46.) kolem něhož soustředěna veškerá liturgie; svátosti, křest, biřmování, svěcení kněžstva (Sk. II., 41.; VI. 6.; VIII., 12. 14—17. 36—38.; X. 47., 48); konečně Církev od Synagogy odloučena (X. 9—18. 34—43.). Hlavní část díla zdá se nám býti již vykonána prve, než Pavel ještě započal. Tehda Šavel Tarsenský nejen že neměl žádné přednosti, nýbrž byl ještě jen pouhým laikem²⁾, který rozjímal teprv o zjeveních Páně (Gal. I., 15—24; Sk. XI., 25.); a mluvil-li v synagogách v Damašku a v Jerusalémě, děje se tak pouze příležitostně, a mluví jen jako osoba podřízená (Sk. IX., 20., 28.; XI. 26.). V tomto podřízeném stavu tráví sedm neb osm let, jež následují po jeho obrácení (od r. 37—45.), až do toho dne, kdy starší Antiochenští kladli na něho ruce, přenechávající ho milosti Boží. Ale Petr jest hned od počátku křesťanství vším, jeho jméno zasluhuje tudy, by postaveno bylo v čelo díla, jež pojednává o »Prvopočátcích Církve.« Hlavním pramenem pro dějepis prvních let křesťanských jsou »Skutkové apoštolští«. Arci nejsme vázáni na tuto jedinou památku, ježto o mnohých událostech, o nichž se svatý text ani slovem nezmiňuje, jiní spisovatelé, jako: Talmudisté, Josef, Philo a řeční i římsí historikové k náčrtu sv. Lukáše přidávají mnohou okolnost i vzácné podrobnosti; z té příčiny budeme se jich častěji dovolávat.

jíž sv. Lukáš hleděl především zjednatí víry: „Řeklo by se, že počátek Církve římské ležel spisovateli na srdci. Tato církev od nejprvnějších století měla do sebe ráz politický a hierarchický, jenž jí povždy vyznačoval. Mohlo to tedy dobrému Lukáši snadno přijíti na mysl. Jeho náhledy o církevní autoritě jsou velmi pokročilé; jest v nich viděti zárodek episkopatní.“ Renan. *Les Apôtres*. Introduction XXIII.

²⁾ Obecně mínění jest, že sv. Pavel nebyl dříve na kněžství posvěcen až teprve kolem r. 48, když starší Antiochenští kladli na něho ruce. „Consecraticem fuisse eam manuum impositionem, docent SS. Chrysosthomus et Leo Magnus, estque haec communior in hac quaestione sententia et omnino tenenda.“ (Že toto vzkládání rukou na něho bylo svátostní, učí ss. Jan Zlatoústý a Leo Veliký; i jest toto mínění ve věci té za obecnější a za pravé uznávati.) Beelen. *Commentarius in Acta Apostolorum*.

Co však vlastně se týče knížete apoštolů, třeba přiznati se, že jeho apoštolování od doby po jeho zázračném vysvobození ze žaláře v Jerusalemě jest málo známo. Sv. Lukáš nám ho ukazuje přítomného na sněmu Jerusalemském (Sk. XV., 7—11.), sv. Pavel vypravuje rozmluvu, kterou s ním měl v Antiochii (Gal. II., 11—14.); a to jest vše, nač se obmezují svědectví Duchem Božím vnuknutá. Jakkoli tedy nejista jsou podání, na nichž spočívá následující vypravování o jeho životě, hleděli jsme je sebrati všecky, protože ve směsi neurčitých zpráv aspoň dvě zdají se nám býti věrohodnými: první, že sv. Petr učinil z Říma hlavní sídlo svého apoštolatu, a druhá, že přišel do Říma za panování císaře Klaudia.

Co se týče této poslední události, jest v té věci moderní kritika zpupnou až k výstřednosti. Cesta apoštolova, tak záhy a spěšně konaná do Říma, o níž se zmiňují Eusebius a sv. Jeronym, jest některým spisovatelům »osudnou soustavou, jež nenachází ani jediného rozumného zastance«. ³⁾ Proti tomuto výroku budiž nám dovoleno postavití dobu oněch dvaceti a pětiletého pontifikatu Petrova, jež shledáváme zapsány ke konci druhého století v papežských katalozích Církve římské, ⁴⁾ dále upomínka na dvojí příchod apoštolův do Říma, jež se nám zachovala touž dobou v liturgii i v památkách archeologických, a všecky ostatní tradice dohromady, ⁵⁾ jejichž původu nemohou vysvětliti odpůrci, a které se opírají o letopočet od dějepisců IV. a V. století přijatý. Zavrhovati tyto doklady, protože samy o sobě nejsou dostatečny k vyvrácení vší pochybnosti, nebylo by nic jiného, než zavrhovati uznaná pravidla kritiky.

³⁾ Renan l' Antechrist. Appendice r. 553.

⁴⁾ Poněvadž kronika Philonova ve věcech týkajících se katalogu neboli seznamu papežů, závisí na kronice sv. Hippolyta, sepsané v Římě r. 235., a poněvadž zase kronika sv. Hippolyta závisí na starších listinách papežských, jest to důvodem, bychom měli za to, že oněch dvacet a pět let Petrových stálo již v katalozích biskupů římských ke konci II. století. Duchesne. Les Origines chrét. 78.

⁵⁾ Viz: Dodatky IV. a kapitulu XVIII.

I nejmenší známky, i neurčitá, ano i omyly oplývající svědectví, ale k témuž předmětu se vztahující, vzájemně-li je mezi sebou porovnáme, mohou se též vzájemně objasňovati, vytríbiti a jedno druhé opodstatňovati; jsou-li taková svědectví po různu roztroušena, nejsou leč jako blýskavé kmity, ale jsou-li pohromadě, jako v otep svázaný, vrhají zář na pravé poznání. Podstatnou věcí jest, by se nepřikládala pouhému mínění, třeba sebe vážnějším se zdálo, tatáž jistota, jako událostem, od souvěkých svědků dotvrzeným; této povinnosti učinili jsme zadost.

Ať jakékoli mínění kdo má o počátku římského pontifikatu, tradice, o nichž jsme se nahoře zmínili, ukazují k tomu, že Petr měl dvě střediska své působnosti: Jerusálém před rozchodem apoštolů, a Řím v letech po něm následujících. Tímto směrem, jehož střízlivá kritika nezavrhně, dospěli jsme k mínění, že apoštolování Petrovo nebylo náhle přerušeno jeho uvězněním, ale že Duch Boží obrátil zraky jeho jinam, kde nový svět se před ním otevřel. Obmezili jsme se tu jen na hlavní věci, a teprve svým časem poukážeme k řídkým udajům jeho apoštolatu, jež jsou vůbec známy a jejichž podrobné okolnosti jsou úzce spojeny s životem sv. Pavla.

Církev Jerusalemská za doby sv. apoštolů a založení stolice Petrovy v Římě, jest tedy dvojím předmětem, o němž pojednává kniha tato. V druhé polovici její potřeba, totiž: nestranně vyličití náboženský a mravní stav římského císařství, protože ho naši současníci znetvořují, nutila nás k dílu spíše apologickému nežli historickému. Snadnější byla naše úloha v polovici první. Neboť sv. Lukáš zanechal nám o Církvi Jerusalemské obraz, jehož rysy a barvitost posud jsou živý. Racionalisté ovšem tvrdí, že jest to jen jakási směs rozličných kusů bez ceny historické; než chceme-li poznati, že jejich nedůvěra jest výsledkem jejich předpojatosti a nikoliv vážného zkoumání, dostačí nám, bychom jen pozorovali počátek a skladbu díla celého.

Spisovatel Skutkův apoštolských hned na počátku připomíná, že »učinil první zajisté řeč o všem, co Ježíš činil

a učil«. (Sk. I., 1.) Není pochybnosti, že dílo tu míněné není naše třetí Evangelium, neboť obě knihy, rovněž Theofilovi připsané (Luk. I., 3.; Sk. I., 1.) mají takovou podobu slohu a myšlének, že i ti nejnedůvěřivější kritikové neváhají, by poznali v něm ruku téhož spisovatele.⁶⁾ Spisovatel Skutkův apoštolských nejví se toliko býti evangelistou, ale během vypravování řadí se mezi společníky Pavlovy,⁷⁾ a od XVI. kapitoly stále užívá slova »my« vydává se za svědka událostí, které vypravuje. Co se jeho jména týče, není sice psáno ve »Skutcích,« ale my je známe z podání⁸⁾ a z názvu, jaký ve všech rukopisech⁹⁾ dán jest třetímu Evangeliiu. Jméno to jest Lukanus nebo Lukáš a znamená onoho křesťana, jehož obětavost na třech místech chválí listové sv. Pavla: »Pozdravuje vás Lukáš, lékař nejmilejší« (Kolos. IV., 14.); »Lukáš jediný jest se mnou« (II. Tim. IV., 11.); »Pozdravuje vás Epafras . . . Marek, Aristarchus, Démas a Lukáš, pomocníci moji« (Filem. 23., 24). Sami odpůrci naši uznávají oprávněnost těchto vývodů; jim jako nám »spisovatel třetího Evangelia a Skutkův apoštolských jest skutečně Lukáš, učedník Pavlův«. ¹⁰⁾

Tím způsobem má dějepis, pokud se týče prvopočátku Církve, souvěkého svědka, muže vážného, učeného, součinného v událostech, jež vypravuje, a znajícího osoby, jejichž skutky i slova uvádí. Nemůžeme si pro naši víru přátí základu pevnějšího; ale právě proto ničeho nebylo opomenuto se strany protivné, co by mohlo vyvrátiti a jedním rázem

⁶⁾ Jest nade vši pochybnost zjištěno, že Skutkové mají téhož původce, jako třetí Evangelium a jsou pokračováním téhož Evangelia. Netřeba dokazovati tohoto mínění, ježto nebylo nikdy vážně popíráno Předmluvy stojící v čele obou spisů, připsání obou Theofilovi, úplná podobnost slohu a myšlének poskytují v té věci více než dostatečných důkazů Renan. Les Apôtres. Introduction X.

⁷⁾ Renan široce a dovedně dokázal toho mínění v Úvodu ke své knize zvané „Apoštolé“ X—XVIII.

⁸⁾ Muratori 170; S. Iren. 180; Tertullian 267.

⁹⁾ Εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν (A. C. D.) Κατὰ Λουκᾶν (Σ. B. F.)

¹⁰⁾ Renan. Les Apôtres. Introd. XVIII.

zničiti pravdu jeho vypravování. Hleděno hlavně k tomu, by se co možná pošinul rok, v němž kniha byla psána, ale marná to práce, ježto před zrakem každého nepředpojatého člověka Skutkové apoštolští nesou sami na sobě znak doby, jež vychází na jevo z událostí tam vypravovaných. Když totiž Pavel byl přiveden do Říma jako vězeň, končí Skutkové těmito slovy: »Pak trval (Pavel) po celá dvě léta v hospodě své, a přijímal všechny, kteříž k němu přicházeli, hlásaje o království Božím a uče věcem, které jsou o Pánu Ježíši se vši doufanlivosti bez překážky.« (Skut. XXVIII., 30., 31.) Tato dvě léta, jež apoštol ztrávil jsa skoro na svobodě, pod dohledem toliko vojáka římského, plynula od r. 62. až do r. 64. Tou právě dobou ukončil Lukáš své dílo »Skutky apoštolské«; jinak nebylo by lze vyložití, proč by se nebyl ani slovem zmínil o událostech, které následovaly, jmenovitě o smrti apoštolově, jež se udála o čtyři léta později.

Nic nesvědčí o platnosti tohoto důkazu více, jako ničemné důvody přijaté za tou příčinou, by se vysvětlilo náhlé zakončení Skutkův apoštolských. Někteří se domýšlejí, že bylo zbytečno Theofilovi, poněvadž prý bydlel v Římě, vypravovati to, co se tam později událo a co mohl na vlastní oči viděti. Jiným vykladatelům zdá se, že vypravování ve Skutcích ukončeno příchodem apoštolovým do světového hlavního města, protože se právě tím vyplnilo předpovědění, že Evangelium bude hlásáno »až do posledních končin země« (Sk. I., 8.), nebo také slovo Páně: »Pavle, budiž stálý, neb jako jsi svědčil o mně v Jerusalemě, tak musíš svědčiti i v Římě«. (Sk. XXIII., 11.).¹¹⁾ Rozumnější ovšem zřikají se tak dětinských důvodů. Za to však majíce zásadu, že veliké proroctví jest nemožností a nalezajíce zkázu Jerusalema v Evangeliu sv. Lukáše předpověděnu soudí z toho, že tato kniha nemohla vydána býti před r. 70. a následovně Skutky apoštolské teprve okolo r. 72. Než i tu jest dějepisec příliš blízek událostem, tak že by nebylo snadno odjímati veškeré

¹¹⁾ Tyto domněnky jsou v komentáři Mayer a De Wette.

váhy jeho svědectví, jak se to také skutečně děje. Záleží tedy odpůrcům jen na tom, aby co možná pošinuli sepsání Skutkův apoštolských až do r. 80. tak, by celé půl století uplynulo mezi prvými lety Církve a mezi časem, kdy svatý Lukáš psal; vždyť podle přání našich kritiků právě se více času nevyžaduje, by se utvořila nějaká legenda! Jediným důkazem, jímž ustanovení této doby podporují, jsou důvody shodnosti, totiž: duch knihy shoduje se dobře s panováním Flaviovců; mír této doby zračí se v klidném, tichém a ku všem shovívavém vypravování. Budiž nám dovoleno, bychom na takové přirovnání nekladli přílišné váhy; vždyť každý zná, co znamenají důvody shodnosti! — Není nic na světě, z čeho by vynalezavý duch nemohl si utvořiti shody.

Útoky našich protivníků nevztahují se také na veškeré části knihy, jsou namířeny toliko na skutky Petrovy (od 1. kapitoly až do kap. XII. včetně), které zavrhuji, kdežto skutky Pavlovy přijímají, a dílo se jim tím zdá pravdivějším, čím více se chýlí ku konci. Aby ospravedlnili tak libovolné rozdělení díla, mají za to, že sv. Lukáš špatně znal Palestinu a vůbec svět židovský; že o něm mluví nesprávně, jen od slyšení, vplétaje dějepis mezi legendy v takové motanici, již nelze ani rozmotati. Zajisté zapomněli, že spisovatel, prováděje Pavla od času jeho poslední cesty do Jerusalema, pobyl u něho v Cesaree a po dvě leta jeho zajetí, jež tam ztrávil apoštol (od r. 59—61. Sk. XXIV., 27.), a že dle vši pravděpodobnosti tam to bylo, co sebral zprávy v prvních dvanácti kapitolách Skutkův apoštolských obsažené. Jakkoli sv. Lukáš se v této době připisuje mladý věk, nebylť zajisté, jak se domnívají, z mladšího pokolení, než ostatní zakladatelé křesťanství, ježto viděl v Jerusalemě Jakuba »bratra Páně« (Gal. I., 19.), v Cesaree Filippa, jáhna (Sk. XXI., 8—10.) v Římě Petra. Čeho pak neměl sám před očima, to věděl jeho mistr, Pavel. Ale mohl se toho ostatně dověděti i od osob, jež hlavní hrály úlohu v událostech, o nichž vypravuje. Petr s ním sdělil počátek Církve Jerusalemské, svá kázání k židům, obrácení Kornelia. »Vešli jsme do Cesaree, a všedše do domu Filippa, evangelisty, kterýž byl jeden ze

sedmi, zůstali jsme u něho.« (Sk. XXI, 8.) a tam spisovatel Skutkův slyšel z jeho vlastních úst o apoštolování v Samaří, o pokřtění eunucha ethiopského. Od sv. Pavla má ostatek událostí, jež tvoří prvou část jeho knihy, totiž: souzení a mučednickou smrt sv. Štěpána, v níž měl účast Šavel, obrácení tohoto apoštola, jež on sám častěji vypravoval (Sk. XXII, 4—21.; XXVI, 12—19.). I maje tak spolehlivé prameny po ruce, nemohl-li sv. Lukáš rozeznati historickou pravdu od bájek ji zastínujících? — to by znamenalo jako zoufati nade vší jistotou.

Arci tu zase odpůrci podezírají spisovatele, že přizpůsoboval historii svému plánu, že z ní učinil dílo strannické. Dle tohoto domnění byla Církev tehda rozdělena na dvě strany: s jedné strany Petr a židokřesťané tvrdošíjně lpící na obyčejích Zákonem předepsaných, s druhé strany přívrženci Pavlovi, horlivě se zasazující o to, by setřásli se sebe jho židovské. Lukáš prý se snažil obě strany smířiti a přesvědčiti bratry, že pod zdánlivou roztržkou všickni jsou jen jedna duše, jen jedno srdce; a tu prý každá událost, nesrovnává-li se s jeho plánem, je buď potlačena buď překroucena. V průběhu našeho vypravování se ukáže, co jest na těchto výmyslech vážného, zatím však jest věcí snadnou proti nim ukázati, že spisovatel Skutkův apoštolských, jsa dalek toho, by zakrýval roztržky v Církvi, naopak o nich se častěji zmiňuje. On jest to, jenž nám nejlépe líčí tyto neshody a jejich původ i jejich rozmáhání označuje.

Hned v prvních kapitolách vycházejí na jevo příčiny této roztržky pocházející odtud, že křesťané Jerusalemsťi lnuli až příliš k zákonu Mojžíšovu. Všici, byvše Israelity, nepřestávají i nyní pokládati zachovávání Zákona za podstatnou podmínku spasení. Nadarmo jim Štěpán mocným hlasem dává na srozuměnou, že jsou od něho osvobozeni; nadarmo sám Petr prohlašuje ve jménu Božím, že pohané i Židé mají tatáž práva v království nebeském, nic naplat, odpor proti neobřezaným zůstává zakořeněn v hloubi srdcí jejich. Duch v Církvi jerusalemské převládající spočívá v tom, že nejen chce zachovati zevnějšek náboženství židovského, ale

i podrobiti jemu nové věřící. O tom podávají Skutkové důkaz na důkaz: křesťané Svatého města osobují si dozor nad Antiochií a nad stále se množícími obcemi z pohanů na víru obrácených (Sk. X., 19—24.); později i někteří horlivci přišedše tam »znepokojovali slovy, vyvracující duše« (Sk. XV., 24.) tou měrou, že Pavel a Barnabáš jsou nuceni »proti tomu se opřítí« (Skut. XV., 2.), až konečně dostalo se jim od sboru apoštolského plné moci zavrhnouti zásadu: »bez obřízky žádné spasení« (Sk. XV., 1.).

Jsouce takto od předních Církve odmrštěni se svými nároky, snažili se židokřesťané aspoň pro sebe zachovati, čeho nemohli uložit bratřím z pohanů: »byloť tisíců mezi Židy, kteří uvěřili, všickni jsouce horliví milovníci Zákona« (Sk. XXI., 20.), jak pravil biskup Jerusalemský, mluvě o svém stádu a vida, že oni mimo některé novoty a víru v Ježíše zůstávají Židy i dle zevnějšíku i dle vnitřního smýšlení. A když Pavel okolo r. 59 přišel do Svatého města, zapřísahal ho sv. Jakub, by šetřil svědomí věřících. Obklopen jsa svými kněžími, dával mu na srozuměnou, že naň žalují, jakoby »učil odstoupení od Mojžíše ty Židy, kteříž jsou mezi národy, řka, že nemají obřezávati synů svých, ani podle obyčeje židovského choditi.« (Sk. XXI., 21.) a dosáhl toho na něm, že apoštol národů slavnostně se očistil v chrámě (Sk. XXI., 23—26.). Sv. Lukáš tímto líčením ukazuje, do jaké míry byla různice mezi horlivci Jerusalemskými a ostatními křesťany; avšak nebyla to roztržka mezi apoštoly, kteří jsouce povýšení nade všechny spory jen se o to zasazovali, by vše usmířili a všem různicím učinili konec.

Takové jest ve Skutcích apoštolských líčení těchto různic. Kdož však jdou dále, chtějíce nám ukázati, že veškerá Církev, jak pastýři tak i stádo, ve dva nepřátelské tábory byli rozděleni, jsou nuceni znetvořiti události a zneužítí některých slov Pavlových, jež se vysvětlují z přílišné horlivosti v této rozepři. Apoštol, dalek jsa toho, by se rozdvojil s Jerusalemem, naopak všude, na všech místech koná sbírky pro tuto Církev.¹²⁾ Konečně nesmíme ve sv. Lukáši viděti

¹²⁾ I. Kor. XV., 8-10; II. Kor. XI., 5.; XII., 11.; Gal. I, 2-16. 19.; II., 1-14. Svatý Petr.

člověka předpojatého, jenž beze vší svědomitosti mění události jen proto, by je přizpůsobil své theorii. V pravdě, mohltě dějepisnou pravdu chytře zakrýti, rozepře v Církvi zmírniti nebo je dovedně krásnějšími barvami líčiti, než nic takového není v jeho vypravování, jak vidíme. Naopak, jednoduchost, jakou nám oznamuje svůj úmysl, že bude důkladným, zabezpečuje nám jeho věrohodnost, neboť vypravovati svým současníkům veřejné a důležité události s takovou přesností, s jakou on to činí, to znamená vybízeti jejich pozornost a vyvolávati tím přísnější o nich kritiku. I kdyby sv. Lukáš byl zamýšlel uváděti v blud a kdyby byl toho i dovedl, jistě by nebyl se dopustil takové neopatrnosti. Ostatně byla-li tehdejší doba tak přístupna úskočné řeči, jakou se vyznamenává doba naše? V celém Novém zákoně mluví Pavel, Jakub, Juda, Jan upřímně a nepokrytě; totéž platí o sv. Lukáši; ton, jaký panuje ve Skutcích apoštolských, jeví spíše upřímnou a poctivou duši, nežli duši chytrou.

Naši odpůrci pocítují velmi dobře, že jest to nemožno, odpírati všelikou víru svatému textu, a proto činí tu onen dvojí rozdíl, jak byl dříve naznačen, a jsou nuceni přiznati, že poslední kapitoly jsou »jediné stránky, jež obsahují pravou historii o prvopočátcích křesťanství«. ¹³⁾

Jediná příčina, proč odpůrcové činí tento rozdíl, ač k ní se nepřiznávají, jest, že počátek knihy obsahuje četné zázraky, jichž moderní kritika zásadně neuznává. Avšak tato předpojatost vyvrací netoliko jen první kapitoly, nýbrž ničí veškeré dílo, ježto apoštolování sv. Pavla také jest plno zázraků. I Epištoly sv. apoštola, jež odpůrci rádi kladou proti vypravování Lukášovu jakožto památky, jež mají vyšší cenu a jejichž upřímnost nelze popříti, — co, díme, budou tyto Epištoly podle měřítka takové kritiky? V listě ke Galatům mluví sv. Pavel o svých zjeveních (Gal. I., 12.; II., 2.), v listě k Římanům o zázracích, jež činil ve všech zemích od Jerusalema počínaje až po Illyrii (Řím. XV., 19) v listech ke Korintanům o božských zjevech, jež denně se udávaly

¹³⁾ Renan. *Les Apôtres*. Introd. XXVII.

v každé obci křesťanské, o prorocích, uzdravování nemocných, o mluvení rozličnými jazyky (I. Kor. XII., 8—11.; 28—30.). A jako spisovatel Skutkův apoštolských, tak i apoštol Pavel viděl zázraky v povstávající Církvi. Jestli že tedy tato víra v zázraky nebyla mu na závalu, což odpůrcové připouštějí, že mluvil a si vedl jako pravý historik, jakou příčinou smí se totéž právo odpírati učedníku, jež se přisuzuje mistru?

Ostatně sv. Pavel měl o to péči, by dílo svého evangelisty také svou autoritou pověřil.¹⁴⁾ V době, kde sv. evangelista ukončoval své Skutky, psal apoštol Pavel Filemonovi; jmenuje tam Lukáše jakožto pomocníka, pracujícího u něho, pod jeho dozorem (24.)¹⁵⁾

On zajisté četl vypravování o počátcích křesťanství a také je schválil. V pozdější době veškerá tradice měla je za výraz pravdy, za samé slovo apoštola národů. »Co nám Pavel oznámil o dvanácti apoštolech — dí sv. Irenej — a co Lukáš o nich ztvrzuje, shoduje se na vlas a jest takřka jedno a totéž svědectví.«¹⁶⁾

Bylo by snadno vésti dále tento důkaz, ale důvody uvedené dostačují těm, kdož na ně hledí v celku, okem nepředpojatým, s nelíčenou a upřímnou duší. Byť i nedotýkaly se některých lidí, držících se přespříliš pouhých podrobností, dbajících jen toho, by z nich zdvihali prach a tím celek zatemnili, nás zajisté nenaplní podivem. V oboru historie jsou předsudky, jež tak zaslepují jako vášně. »Zatemnino jest nemoudré srdce jejich.« (Řím. I., 21.) praví sv. apoštol. Lidem těm, kterým popírati vše, co jest nadpřirozené, leží na srdci více, nežli pojednávat o pravosti Skutkův apoštolských, připomínáme jediného svědka, by ho slyšeli o našich počátcích, toho, jenž jediný u nich platí. Pavel předvídal, že budou lidé zneužívat jeho kázání, jak to činí ti, kteří zá-

¹⁴⁾ Sv. Iren. advers. Haeres. III., 1. — Tertullian. Contra Marcion. IV., 5.

¹⁵⁾ Ireneus advers. Haer. III., 14. 1. „Lukáš nerozlučný spolupracovník jeho v Evangeliu“

¹⁶⁾ Sv. Iren. Advers. Haer. III., 13. 3.

zraky popírají, a že je přetvoří v símě smrti. S velikomyslným politováním prosí za odpuštění pro ty dělníky na vinici bludu, ale zároveň předpovídá jim vítězství víry, na niž nadarmo útočí: »Díky pak Bohu, kterýž vždycky nám dává vítězství v Kristu Ježíši a zjevuje skrze nás na všech místech vůni známosti své . . . některým zajisté vůni k smrti, jiným pak k životu . . . Neboť nejsme jako mnozí, falšující slovo Boží, ale z upřímnosti jako z Boha, před Bohem, v Kristu kážeme.« (II. Kor. II., 14., 16., 17.)

KAPITOLA PRVNÍ.

Slavnost Letnic.

Ježíš právě byl opustil tuto zemi. Apoštolé poslušni jsouce jeho rozkazu sestoupili s hory a sešli do města. Veliká byla jejich radost, ježto Mistr oznámil jim, »že nevyjdou z Jerusalema, pokud se nenaplní, co jim byl přislíbil« (Sk. I, 4.) a andělé jim řekli: »Tento Ježíš, který vzat jest od vás do nebe, tak přijde, jak jste jej viděli vstupujícího na nebe.« (Sk. I, 11.)

Jedenáct apoštolů, nepochopující, co by se státi mělo, zůstávali v očekávání. Co to vše mělo znamenati? »onen dar od Otce«, »onen Duch utěšitel« ¹⁾ tak často jim přislíbený, »ty kalichy«, »ty hody«, »oněch dvanácte stolic«, o nichž snili, »ono království«, ²⁾ jež jim bylo připraveno? Jsouce ještě příliš smyslnými, by rozpoznati mohli pravý smysl těchto obrazů, neměli apoštolé jiného přání, leč by brzy nadešla doba, kde tato tajemná slova budou vysvětlena. Byl to pro ně čas bdění a modlitby.

Od té chvíle vidíme je, »ani byli vždycky v chrámě, chválíce a dobrořečíce Boha«. (Luk. XXIV., 53.) Odtud nevycházeli, leč by šli do večeřadla; tam shromáždění jsouce v síni nad přízemím, ³⁾ v níž Pán ustanovil nejsvětější Svátost,

¹⁾ Jan, XIV, 16—26., XV, 26.; XVI., 7. B.

²⁾ Luk. XII., 32.; XVII., 29., 30.; — Mat. XX., 20—23.

³⁾ Večeřadlo, jak překládá Vulgata, značí síň nad přízemím, jakou Židé stavěli na terrase svých domů, jež sloužila k četnějším shromážděním. Večeřadlo to bylo prvním chrámem křesťanským.

trvali na modlitbách s nábožnými ženami, s Marií, Matkou Ježíšovou, a s bratřími jeho (Sk. I., 14.). ¹⁾ Tito, dlouho byvše nevěřícími, konečně překonáni byli zázraky, kterými Pán křísil mrtvé; od té chvíle nespouštěli se svých příbuzných, Jakuba a Judy. Ještě někteří jiní učedníci k nim se připojili a tak stalo se, že brzy sto a dvacet věřících bylo pohromadě ve večeradle, a že jsouce jedné mysli, dali sobě název, »bratři«.

Toto malé stádečko shromáždilo se kolem toho, jemuž řekl Pán: »Pasiž beránky mé, pasiž ovce mé« (Jan XXI., 15—17.). Než Petra ovládalo příliš vědomí jeho pádu, že ničeho podniknouti se neodvažoval; jako všickni ostatní, tak i on s nimi, obraceli vespolek zraky své k nebi. Bůh libě přijímal jeho nedůvěřivost a nepodnikavost z pokory pocházející, touž dobou jedině to mu vnukl, by vyplnil místo ve sboru dvanácti apoštolův uprázdněné.

Toto tajemné číslo bylo obrazem dvanácti pokolení Israelských a zároveň jednoty, jež je činila nepřemožitelnými; připomínalo jim, že žádné z nich po dobu čtyřiceti let putování na poušti neodpadlo od Boha; dále, když vcházeli do země zaslíbené, že pokolení Rubenovo, Gadovo a Manasseovo, ačkoli byla již v držení vlastních pastvin, přešla zároveň s ostatními Jordán a bojovala s nimi jako synové jednoho otce. Podobně v předvečer bojů Pánem předpověděných bylo za hodno, by všickni apoštolé v plném počtu byli pohromadě, hotovi jsouce vejíti do království nebeského.

Proto povstal Petr uprostřed shromážděných a pravil: »Muži bratři, jest potřebí, by se naplnilo, co Duch Svatý předpověděl v Písmě skrze ústa Davidova o Jidášovi, který byl vůdcem těch, již jali Ježíše, jenž byl přičten k nám a

Sv. Epifan (de Ponderibus. XIV.) vypravuje, že Hadrian. vstoupiv do zbořeného města Jerusalema našel tuto svatyni nedotknutou, a na se vypíná jako stan ve zpustošené vinici.

¹⁾ Čtyři z bratří (příbuzných Páně: Jakub, Josef, Juda a Šimon jsou výslovně vyjmenováni od sv. Marka (VI., 3.). Mělť za otce Alfea a za matku Marii, sestru nejsvětější Panny.

došel podílu posluhování tohoto. A ten zajisté obdržel pole ze mzdy nepravosti, a oběsiv se, rozpukl se na dvě, i vykydla se všechna střeva jeho.« (Sk. I., 16—19.) (A známo jest to učiněno všem přebývajícím v Jerusalemě, tak že jest nazváno pole to jazykem jejich Hakeldama, to jest: pole krve. (Sk. I., 21.) ¹⁾)

Smrt zrádce zavrženého od Boha viděl Petr předpověděnu v Žalmích, neboť od z mrtvých vstání Páně apoštolé, pochopující smysl těchto zpěvů prorockých, shledávali, že v nich veškeré umučení Páně, sestoupení jeho do pekla, jeho vstoupení na nebesa, kde sedí na pravici Boha Všemohoucího, byly předpověděny; není pochyby, že ve svých modlitbách s nadšením plným naděje často opětovali pozvedchy Davidovy:

»Obklíčili mne psi mnozí,
rota zlostníkův oblehla mne.
Zbodli ruce mé i nohy,
zčetli všechny kosti mé.
Rozdělili sobě roucha má,
a o oděv můj metali los.
Ale ty, Hospodine, nevzdaluj pomoci své ode mne,
ty's síla má, k obraně mé vzhlédni.
Vysvobod' život můj od meče,
vytrhni mne z úst psů žravých.«
(Žlm. XXII., 16—20.)

Avšak ještě více, než tyto věštby, zajímaly apoštoly kletby Žalmisty Páně, ježto s úžasem z nich vyčítali hrozný osud jednoho ze středu svého, Jidáše. (Sk. I., 20):

»Budiž příbytek jeho pustý,
a nebud', kdo by přebýval v stánu jeho.
(Žlm. LXVIII., 26).

Budiž jemu zlořečení
jako oděv, kterým se odíval!

¹⁾ Vysvětlení slova „Hakeldama“ a bez pochyby celý 19. verš jest přídavek od sv. Lukáše.

Ať vejde jako voda do vnitřností jeho,
a jako olej do kostí jeho!
A buď jemu jako plášť, kterým se odívá,
a jako pás, kterým opásá bedra svá.« (Žlm CVIII.)

A v těchto kletbách rozpoznal Petr následující proroctví: »Dnů jeho budiž málo a úřad jeho vezmi jiný.« (Žlm CVIII, 8). I pravil: »Protož z těch mužů, kteříž s námi jsou shromážděni po všecken čas, v němž vcházeli a vycházeli Pán Ježíš, po čas od křtu Janova až do dne, kde vzat jest od nás, jeden z těch musí býti svědkem vzkříšení jeho.« (Sk. I., 21—22.) V pravdě pravil o tom Mistr: »Vy svědectví vydávati budete, nebo od počátku se mnou jste.« (Jan XV., 27.)

Málo bylo těch, kteří byli s Ježíšem od počátku jeho veřejného života; ve sboru nebyli než dva: Matěj a Josef, syn Sabův (Bar Sabas) s přímým »Spravedlivý« zajisté tak jmenovaný pro svatost života. Ale neméně ctnostný byl i život Matějův, proto volba mezi oběma byla nesnadna; tedy apoštolé vzali útočiště k dávnému obyčeji židovskému, dle něhož volba rozhodovala se losem.

Prve však všecken sbor ve večeradle shromážděný se modlil: »Pane, ¹⁾ který znáš srdce všech, ukaž, kterého z těch dvou jsi vyvolil, aby přijal místo posluhování tohoto a apoštolování ²⁾ z něhož jest vypadl Jidáš, ³⁾ aby odešel na místo své.« (Sk. I., 24., 25.) Potom v záhybu pláště zamícháno oběma jmény na deskách vyrytými a »padl los na Matěje a přičten jest k jedenácti apoštolům«. (Sk. I., 26.) ⁴⁾

¹⁾ Jest pravdě podobno, že tato modlitba konána ne k Otci nebeskému, nýbrž k Pánu Ježíši, jenž si vyhradil volbu apoštolů dle vlastních slov: »Ne vy jste mne vyvolili, ale já vyvolil vás.« (Jan, XV., 16.) I vidíme též z vypravování sv. Lukáše (XXIV., 52.), že apoštolé po z mrtvých vstání Páně jemu se klaněli a jej vzývali.

²⁾ Diakonát znamená výkon úřadu, apostolat důstojnost apoštolskou.

³⁾ Jidáš vypadl z místa, kteréž zaujímal mezi námi, aby odešel na místo své — na místo věčných trestů. Lightfoot (Horae Hebr.) uvádí toto místo z Baal Turim o knize Numeri: »Balaam ivit in locum suum, id est Gehennam.«

⁴⁾ Jako sv. Matěj byl bezpochyby Josef Barsabáš mezi 72 učed-

Tento způsob volby jest dokladem, do jaké míry apoštolé spoléhali na pomoc Boží.¹⁾ Věděli, že Pán brzy se opět zjeví a v této důvěře jemu se ve všem oddávali. Tytéž city ovládali svaté ženy, které při pohřbu a potom při z mrtvých vstání tak horlivými se osvědčily. Apoštolé ponechali jim mezi sebou místo, jakéž zaujímaly za živobytí Páně, nechtíce je držeti stranou, jako to činívali Židé v chrámě a v synagogách, ale modlívali se s nimi »i s Marií, Matkou Páně«. (Sk. I., 14.) Tak od úsvitu křesťanství byla modlitba nejsvětější Panny tím, čím až posaváde jest pro nás, pomocí mateřskou, vůní lásky, pronikající srdce a připravující je na příchod Ducha Božího.

Ač mocna byla naděje na tento příchod, přece neprobleskovala na veřejnost. Malé stádečko, které se shromažďovalo ve večeradle, bylo příliš nepatrné, by na sebe obracelo pozornost; a co se týkalo Galilejského, pověst o jeho z mrtvých vstání poznenáhla se vytrácela. Všim právem tedy členové velerady si blahopřáli, že toho novotáře vydali na smrt. Ten-li zmizel, nebylo obavy více, že slavnost Letnic bude tak pobouřena, jako byla slavnost Velikonoční.

V době padesáti dnů, jež od sebe dělí obě slavnosti, připadal v Judsku čas žní. Počínaly v dubnu v údolích teplejších, odkud pocházel obyčej, že se druhý den slavnosti Velikonoční²⁾ obětovaly snopy ječmene jakožto prvotiny žní.

níky Páně (Euseb. Hist. eccl. I., 12.). Jsa dalek toho, by byl uražen, že nebyl zvolen, dospěl ve své hluboké pokoře k tak dokonalé ctnosti, o níž sv. Marek předpověděl (XVI., 18.), že žádná nehoda se ho nedotkla. Podle zprávy Papiovy byv nucen vypítí jed, nejmenšího z toho neutrpěl poškození (Patrologie řecká, I, V. str. 1225). Martyrologie Usuardova a Addonova kladou jeho svátek na den 20. července, dokládajíc, že konaje úřad kazatelský mnoho trpěl od Židův a měl konec vítězný, což znamená, že umřel jako mučedník.

¹⁾ *Electi sunt duo iudicio humano, et electus de duobus unus iudicio divino* (vyvolení byli dva soudem lidským, a zvolen z dvou j eden soudem božským). S. Augustin. Enarratio in Psal. XXX. Serm. II., 13.

²⁾ Druhým dnem slavnosti Velikonoční byl 16. den měsíce. O d toho dne počítáno 49 dní a 50tý den byla slavnost Mojžíšem nazvaná „Slavnost Týhodnů,“ (II. Mojž. XXXIV., 27.; — V. Mojž. XVI., 10., 16.)

Dva měsíce později podtínala kosa poslední klasy pšeničné; zakončení těchto prací slaveno v padesátý den, v den Letnic. Vlastní obřad této slavnosti záležel v tom, že obětovali Hospodinu dva chleby z nové žně (III., Mojž. XXIII., 16. — IV. Mojž. XXVIII., 26. — (V. Mojž. XVI., 10.), k tomu oběť zápalnou, oběti pokojnou a závinnou. (III. Mojž. XXIII., 18—20. — IV. Mojž. XXVIII., 27.) Při slunce východu pohyboval kněz oběťmi ku čtyřem stranám světovým, potom nahoru a dolů na znamení, že se obětují Bohu věčnému, jenž řídí větry a stvořil nebe i zemi. Po čas tohoto obětování zpívali levité veliký »Hallel« a lid jim přizvukoval. Původně jediným účelem této slavnosti bylo vzdávati díky za dokonanou žně; později připojili k tomu poděkování za Zákon, jenž dán byl Mojžíšovi v týž den, jak podání za časů Kristových obecně za to mělo.¹⁾ Tento druhý předmět slavnosti zvláště se hodil na Spasitele, by vyplnil, co slíbil, a také k tomu, by vyhlášen byl Zákon nový.

Učedníci Páně podle obyčeje uzavření jsouce ve večeradle, tu noc před slavností bděli, jakž až podnes obyčejem jest dle podání židovského, nebo rabbinové praví: »Když Bůh chtěl zjevití Zákon, musil lid svůj zbudití ze spánku; bychom se vystříhali trestuhodného usnutí, bdíme po celou noc.« (Kitto. Cyklopaedie. Pentecost. 3., c.)

Proto synové Israelští, jsouce shromážděni ve sbornicích anebo v domích soukromých, zpívali ze svatých knih, jež jejich potomci podnes čítají, Píseň všech písní, v níž se opěvá láska Hospodinova k svému lidu, potom Zákon, jenž sladší jest, nežli med ústům nevěstiným; dále knihu Ruthinu, kde se popisuje polní práce o žních. Ale blahé dary nebyly s to, by vymazaly z jejich paměti hrůzy Sinajské, proto ku Velepísní připojovali hned modlitbu Habakukovu: »Hospodin přichází z Themanu a Svatý s hory Paran . . . stál a otřásla se země; pohlédl a rozptýlil národy a setříny jsou hory

později pojmenována byla jménem řeckým *Pentekosté*, t. j. padesátý (totiž den).

¹⁾ Schoetgen *Horae Hebr. in Act.* II., 1. — Sv. Jeronym. *Epist. ad Fabiam* XII. — S. Augustin. *Contra Faustum* XXII., 12.

věčné . . . Propast vydala hlas svůj, a nebesa vzdvihla ruce své. Slunce, měsíc utíkají před jasností střel tvých a před hřímavým leskem meče tvého. V hněvu svém pošlapeš zemi a v prchlivosti své zmámíš národy; vyšel's k spasení lidu svého, k spasení s Pomazaným svým.« (Hab. III., 3—12.) ¹⁾ Jaký to byl příchod Hospodinův, jenž vzbuzoval zároveň bázeň i naději? — Prorok Joël také jej předpověděl, a buď bylo u Židův obyčejem, že spojovali toto proroctví s proroctvím Habakukovým, buď apoštolé ve svatvečer odříkávali tato proroctví, ježto uvidíme, an Petr byl vzpomínkami těmi všecek naplněn (Sk. II., 16—21.); zvláště následující slova hluboce vryta byla do jeho paměti: »Vyleji Ducha svého na všeliké tělo, a prorokovati budou synové vaši i dcery vaše; starci vaši sny míti budou a mládenci vaši vidění vídati budou. I na služebníky a služebnice vyleji v těch dnech Ducha svého. A činiti budu zázraky na nebi i na zemi, krev a oheň a páru dýmovou. Slunce obrátí se v tmu, a měsíc v krev prve, nežli přijde den Hospodinův veliký a hrozný. Tehda každý, kdož bude vzývati jméno Hospodinovo, spasen bude. (Joël II., 28—32.) Dvojí příchod Kristův byl zahrnut v tomto proroctví: příchod hrůzy na konci světa, a příchod milosrdenství a milosti, jehož chvíle se přibližovala.

Rozednívalo se, a zatím, co na hoře chrámové obětovány Hospodinu prvotiny žní, dleli učedníci a svaté ženy na modlitbách. »I stal se rychle zvuk s nebe jako přicházejícího prudkého větru, a naplnil všecken dům, kdež byli sedíce. I ukázali se jim rozdělení jazykové, jako oheň, a posadil se na každém z nich.« (Sk. II., 2. 3.)

Jakmile se tyto plameny ukázaly, Duch svatý náhle naplnil apoštoly a přetvořil je. Až posud jsouce nevědomi,

¹⁾ Takový až podnes jest pořad četby v synagogách. — Theman, jižní krajina v zemi Edomské, značí veškeru Idumen; Paran neb Faran, pohoří skalnaté Arabie, v jejíž středu nachází se hora Sinai. — Prorok Habakuk tu se řídí místem z V. knihy Mojžíšovy, kde Mojžíš dává Idumei jméno Seir na místě jména Theman: »Hospodin ze Sinai přišel a ze Seir vzešel nám; ukázal se s hory Faran . . . v pravici jeho ohnivý zákon.« (V Mojž. XXXVIII., 2)

smysly zaujati, neschopni, by. chápali pravdy vznešené, tak sprostí, že Ježíš vstupující na nebesa jim ještě vytýkal tvrdost jejich srdce, cítili se nyní pojednou nad sebe samy povznešenými, připomínající sobě a pochopující docela učení svého Mistra. Sestup Ducha Svatého byl pravdě, jak předpověděl Jan Křtitel »křtem ohně« (Mat. III., 1.; Sk. I., 5.), jenž v nich ztrávil vše, co bylo nečistého, rozněcuje je horlivostí tak mocnou, že byli odhodláni ihned odvážit se všeho pro toho, jehož byli v první době opustili. Po některou chvíli všickni jsouce ozáření paprsky jeho Božství a proniknutí jeho přítomností cítili se býti jako ponoření v propasti světla a lásky; Duch Svatý pronikaje do nejhlubšího nitra duše jejich zmocnil se její schopností, takže i mluvil skrze ústa jejich a sice takým způsobem, že každý »počal mluvit různými jazyky, jakž Duch Svatý dával jim vymlouvati« (Sk. II., 4).

Tak mocné nadšení, výkřiky žen, jakoby byly u vytržení, vzbudily vně domu, v němž byly shromážděny, pozornost Židů, kteří přecházeli po blíže večerádla. Počet jejich nebyl menší o slavnosti Letnic, než jak o Velikonoci, neboť mimo obyvatele Palestinské, kteří přicházeli sem v tuž dobu, bylo množství cizinců, kteří měli za povinnost, by dříve neodcházel, dokud by neslavili i druhé slavnosti židovské. Město bylo plno »Židů přebývajících v Jerusalemě, mužů nábožných ze všelikého národu, kterýž pod nebem jest.« (Sk. II., 5). Tito synové Abrahamovi neměli se Židy Palestinskými nic společného kromě víry a naděje na Messiaše; většina, neznající asi hebrejsky mluvili jazykem té zemi, v níž bydleli. Mezi těmi tedy, kteří obývali v okolí u večerádla nebo právě v tom okamžiku kolem šli, byli Židé ze všech dílů světa: »Partští, Medští, Elamitští a kteří právě přebývali v Mezopotamii, v Judsku a v Kapadocii, v Pontu a Asii, ve Frygii, v Pamfilii, v Egyptě a v krajinách Lybie, kteráž jest vedle Cyreny, a příchozí Římané, Židé, také i nově na víru obrácení, Kretští i Arabští.« (Sk. II., 9—11.)

Tito cizinci přiváběni byvše hlukem, jež slyšeli, a vystoupivše na schodiště vedoucí do síně vyššího patra viděli

apoštoly, ani naplnění jsou Duchem Božím a zanícení jeho dechem vyvýšují o závod zázraky Páně. V hymny Israelské, zpívané ve velebném jazyce hebrejském, mísily se, jak dle božského nadchnutí každému dáno, slova rozličných jazyků. A ku podivu, jakkoli projevy tohoto nadšení samy v sobě byly nesrozumitelné, přece každý z přítomných posluchačů slyšel je jasně a srozumitelně v jazyku svém. Poděšení jsouce tímto zázrakem pravili vespolek: »Nejsou-li lidé ti všickni Galilejští a my slyšíme je, ani mluví jazyky našimi veliké skutky Boží?« Přicházeli pak jiní, a vidouce, an se zázrak ten opakuje, divili se, řkouce: »Co to má býti?« (Sk. II., 12.).

Přítomnost toho lidu, jehož každým okamžikem přibývalo, nepřekážela s počátku učedníkům, takže nepřestávali Bohu vzdávati díky. Brzy však přibyli jiní Židé, kteří nebyli tak jako ti prvnější dojatí jednoduchou a úctyhodnou pobožností, ale vidouce učedníky, ani jsou jako bez sebe, posmívali se jim, řkouce: »Mestu plní jsou tito.« (Sk. II., 13.)¹⁾

Tento výsměch přivedl Petra k sobě; jemu zajisté náleželo mluvit ve jménu bratří a hájiti čest Ducha Svatého od těch lidí zneuctěného.

I povstal maje kolem sebe ostatních jedenáct a stoje na prahu večeřadla pravil: »Muži Židé, a všickni, kteří bydlíte v Jerusalemě, toto vám buď známo, a ušima pozorujte slov mých. Nejsou zajisté tito, jakož vy se domníváte, opilí nebo jest třetí hodina na den;²⁾ ale toť jest, což povědino jest skrze proroka Ioěle: »V posledních dnech vyleji z Ducha svého na všecko tělo; a prorokovati budou synové vaši, i dcery vaše, a mládenci vaši vidění viděti budou, a starcové naši sny míti budou.« (Sk. II., 14—17.). Petr připomínal jakožto následek tohoto předpovědění příchod Messiášův označený vylitím Ducha Svatého; jeho druhý příchod k soudu sprovázený úkazy přehroznými jako: nebesa budou vyvrácena,

¹⁾ Sladké víno, buď ze sladkých broznů — (I. Mojž. XLIX., II. — Isai. V., 2. — Jer. II., 21.) nebo první šťáva, vytékající z vína, pokud ještě není lisováno.

²⁾ První hodina modlitby (naše 9. ranní), před kterou Židům zakázáno jísti a píti. (Berachoth S. 28., 2.)

slunce se zatmí, měsíc obrácen bude v krev. V očích apoštolových, tak jako v očích prorokových tyto dvě události totiž: Kristus přijímající na se tělo lidské a Kristus soudící lidi, naplňují tak veškeré dějiny, že jedna s druhou souvisí a bez přetržení se sledují. Co jsou převraty říší pozemských u porovnání s těmito převraty božskými?

»Muži israelští! — pokračoval Petr — slyšte slova tato: Ježíše Nazaretského, muže osvědčeného od Boha mezi vámi, mocmi a zázraky, a znameními, které skrze něho činil Bůh uprostřed vás, jakož i vy víte, toho z uložené rady a předvědění Božího, vydaného skrze ruce nepravých, ukřižovavše usmrtili jste, jehož Bůh vzkřísil, sprostiv ho bolesti pekla,¹⁾ jakož nemožno bylo, aby držán byl od něho.« (Sk. II., 22—24.) Tak prorokoval David, právě k Pánu: »Nebo nenecháš duše mé v hrobě, ani dáš Svatému svému viděti porušení.« (Žlm XV., 10.) Tento hrob velikého krále, jenž až podnes vyvýšuje se na hoře Sionské,²⁾ mohl Petr ukázat Židům a pokračovati: »Muži, bratři, nechať sněle mluvím k vám o patriarchovi Davidovi, že umřel a pochován jest, a hrob jeho jest u nás až do dnešního dne. Ale že byl prorok a věděl, že přísahou se zavázal jemu Bůh, že z plodu ledví jeho posadí na stoličce jeho, předzvěděv mluvil o vzkříšení Kristovu, nebo ani v hrobě není zanechán, aniž tělo jeho vidělo porušení. Toho Ježíše vzkřísil Bůh, čehož my všickni svědkové jsme. Protož pravici Boží jsa povýšen, a vzav zaslíbení Ducha Svatého od Otce, vylil ho, jakž vy nyní vidíte a slyšíte. Neboť David nevstoupil na nebe, ale pověděl: »Řekl Pán Pánu mému, sed' na pravici mé, dokavadž nepoložím ne-

¹⁾ Sv. Petr užil bezpochyby hebrejského slova znamenajícího „pouta“ (Žlm XVII., 5.), v nichž Pána držela smrt zajatého; převáděje toto místo sv. Lukáš přijal překlad Septuaginty ὡδίνῃς t. j. bolesti porodu.

²⁾ V III. knize králův (II., 10.) vidíme, že David byl ve tvrzi Sionské pochován. Hrob ten byl otevřen velikým knězem Hyrkanem a později Herodem, kteří se zmocnili pokladů tam uschovaných. (Josef. Star. VI., 15., 3.) Za časů Hadrianových hrob se sesul (Dion. Cass. LXX., 14.) ale sv. Jeronym viděl jej obnovený. (Ep. XLVI. (XVII) ad Marcellum, 12.).

přátel tvých za podnož nohou tvých.« (Žlm CIX., 19.) Protož věz jistě všecken dům israelský, že Bůh i Pánem ho učinil, i Kristem toho Ježíše, jehož jste vy ukřižovali.« (Sk. II. 29—37.)

Slova ta dojala posluchačů, kteří většinou viděli a znali Ježíše, a mezi nimiž mnozí zatracovali v nitru svém zločin veleradou na něm spáchaný; i pravili Petrovi a ostatním učedníkům: »Což učiníme, muži, bratři«? Petr odpověděl: »Čiňte pokání, a pokřtěn buď jedenkaždý z vás ve jménu Ježíše Krista na odpuštění hříchů svých; a přijměte Ducha Svatého.« (Sk. II, 38). Potom vysvětloval Petr, jak Spasitel prve než vstoupil na nebesa, přislíbil, že obdrží od Otce moc Ducha Svatého a toto zaslíbení že se právě vyplnilo na učednících uzavřených ve večeradle, ale že zároveň platí i Židům i »všem, kteří daleko jsou, kterýchžkoli povolá Bůh, Pán náš.« (Sk. II., 39.) Apoštol tím nemínil synův Israelských mezi pohany roztroušených, ale pohany, kteří dle židovského predsudku měli prve se státi syny Abrahamovými a tak dojít v Zákoně spasení. Co se této věci týká, nemělo učení Petrovo pro posluchače nic závadného, neboť on sám jako oni, tehda ještě věřil, že každý pohan, chce-li býti učedníkem Kristovým, má dříve přijmouti všechny zevní obyčeje židovské.

Jakkoli světlo poučení, jež vzešlo apoštolům ve večeradle, bylo tak stkvoucí, přece neobjasňovalo všech tajemství; stín tu a tam ještě zůstal, jenž se dechem Ducha Svatého poznenáhla rozptyloval. Avšak takové temnosti v ničem nebyly na ujmu kázání Petrovu; bylť ovšem jen prostomyslný, ale roznícen věrou vřelou, i chtěl-li rozohniti mysl, bylo mu dostatečno, připomínal-li Židům dobrodiní a zázraky svého Mistra. Pročež ke konci napomínal Židy, kteří byli kolem něho; »Střezte se tohoto plemene převráceného,« pravil jim, odsuzuje takto pokryteckou spravedlnost židovskou a žádaje, by všickni změnili mysl svou a přijali skrze křest život nový, jež Ježíš dal lidem. Většina těch, kdož poslouchali Petra, přijali slova jeho; byloť ihned pokřtěno kolem tří tisíců lidí, kteří se připojili k učedníkům Kristovým. Mezi těmi byli i cizinci, kteří přišedše po slavnosti do zemí svých, daleko zanášeli první sítě křesťanství; avšak

v Jerusalemě zůstalo shromáždění svatých, kteří tím více byli sjednoceni, čím méně jich bylo na počet.

Apoštolé nepřestávali je vyučovati na každý den, opakuje božské nauky, které sesláním Ducha Svatého obživly v paměti jejich: »Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království nebeské. Nemůžete sloužiti Bohu a mamoně; nepečujte o to, co budete jísti a píti, toho všeho pohané vyhledávají, víť zajisté Otec váš, že toho všeho potřebujete. Hleďte tedy nejprve království Božího a spravedlnosti jeho a toto všecko bude vám přidáno.« (Mat. V, 3; VI., 24—34.; Luk. XII., 29—31.) Ale ještě více, nežli odevzdání se Otci, kázali lásku bratrskou; nebo to bylo vlastní přikázání Mistrovo, tak často opěťované, vždyť pak pravil: »Podle toho poznají vás, jestliže budete druh druhu milovati« (Jan XIII., 35). V nadšení vzrůstající víry nedbáno žádné opatrnosti, všecken ohled na sebe sama a všecken pohled do budoucnosti zůstávaly stranou; roznícená srdce toužila jen po tom, by se spojila v onu jednotu, jíž Spasitel umíraje žádal: »aby všickni jedno byli, jako ty, Otče, ve mně, a já v tobě, aby i oni v nás jedno byli, aby uvěřil svět, že jsi ty mne poslal.« (Jan XVII., 21).

Toto zbožné nadšení nezůstalo bez účinku; »všickni také, kteříž věřili, byli pospolu a měli všecky věci obecné. Prodávali majetky a statky,¹⁾ a dělili je mezi všecky, jakž komu potřebí bylo.« (Sk. IV., 44.) Jakkoli tato pospolitost majetku není podle obyčejů našich, v Jerusalemě nebyla věcí neznámou, ježto kněžím, kteří k vykonávání služeb chrámových z daleka přicházeli, bylo obyčejem, že žili pospolitě; jejich příkladem se řídíce zákonníci z kasty farisejské

¹⁾ Míti majetek společným, nebylo nikdy ukládáno jako zákon (Sk. 4.) a také nebyl nikde proveden mimo Jerusalemb; v ostatních Církvích naopak již od časův apoštolských vidíme chudé i bohaté pospolu (I. Tim. VI., 17. I. Kor. XVI., 2.). Snad právě z této přílišné přísnosti, jakou se zbavovali věřící svých statků, pošla nouze, do jakéž upadali křesťané Jerusalemské, tak že sv. Pavel viděl se nucena, pro ně sbírat almužny v Církvích ostatních. (Řím. XV., 25. I. Kor. XVI., 13. II. Kor. VIII., IX.)

zakládali bratrstva, kde každodenně se scházivali ku společné večeři, již náboženské obyčeje posvěcovaly jako: mnohá obmývání, pokrmy vši nečistoty prázdné, žehnání stolu, zápal kadidla uprostřed hostů, by jim připomínal vůni oltáře kadidlového. Esseni šli ještě dále: u nich všecky statky bez rozdílu byly společny: totiž obydlí, tentýž stůl, při němž seděli zachovávající mlčení, a tentýž oděv totiž bílé roucho, jímž se tato sekta od jiných lišila. Společnost, již tvořili učedníci, nebyla tedy nic zvláštního a proto nevzbuzovala ani také pozornosti, jako otevření některé synagogy v městě.

Co pak se vnějšího života týče, byla to společnost Israelitů nábožných. Z Talmudu a ze spisovatelů souvěkých poznáváme, jak ctnostné a chvalitebné u Židů panovaly tenkrát obyčeje. Ovšem tak velice se liší od zaměstnání, jež vyplňují celý den křesťana, že potřeba káže, bychom si je uvedli na paměť, chceme-li dobrý pojem míti o mravech Církve prvotní.

První starostí každého Israelity, jakmile se probudil, bylo chváliti Boha a umýti sobě obličej a ruce, neboť spánek, obraz smrti, znečišťoval tímž způsobem jako hrob. Na úsvitě bývali již v chrámě očekávající, až strážní postavení na střeše chrámové zpozorovali, že již se osvětlují bělavé pahrbky pohoří Hebronského, což hned rozhlašovali volající: »Kněží, vzhůru ke svému úřadu! Levité, ke svým obřadům! Israelité na svá místa!« Četně jsouce shromážděni v před-síni pro muže přítomni byli ranní oběti, sledující svaté obřady: nejprve byl zabit beránek, krev jeho vylita na rozích oltáře, kadidlo páleno ve Svatyni, a obětní zvíře sežehnuto, zatím konány mnohé jiné oběti a posvátné výlevy. Právě tím časem vycházelo slunce: devětkráte ozývaly se trouby s ploché střechy chrámové a kněží udíleli lidu požehnání: »Žehnejž vám Hospodin a zachovejž vás! Hospodin obrať k vám obličej svůj a měj s vámi milosrdenství! Vzezřiž na vás Hospodin a uděliž vám pokoje!«

Takto první hodiny dne byly zasvěceny Bohu, potom teprve počínal život veřejný; vážně a v samé práci plynul, jsa stále na veřejnosti, na prahu domu nebo na veřejné

ulici tak, jak to posud na Východě shledáváme v bazárech. V křivolakých uličkách jsou krámy otevřeny, v hlubokých výklencích rozprostřeno jest zboží nakupeno kolem kupce na zemi schouleného: tu hromady ovoce nebo obilí; tam drahocenné látky, oděvy, tovary železné nebo bronzové; jinde drahé kamení, voňavky a oleje; v síti těch křivolakých uliček na sta řemesel se tu provozuje veřejně; takový jest a byl vždy pohled v městech východních, takový býval i v Jerusalemě. Cechy řemeslnické nacházely se, jako až podnes, na těchže místech; Jeremiáš zmiňuje se o ulici pekařské, Josef o tržnici na oděvy, a o jiné na vlněné látky a na nádobí měděné. (Jer. XXXVII., 21. — Jos. Bell. iud. V. 8, 1.)

A právě v těchto krámech řemeslnických jest nám vyhledávati prvních křesťanů a sice ve všech bez rozdílů, neboť kdežto rabbiní vystříhali se řemesel, jehož provozování bylo spojeno s nečistotou v Zákoně zapovězenou, Duch Svatý nečinil žádného rozdílu: vanul, kde chtěl, povolával veliké i ponížené a především zvláště tyto. Jeho vliv na všecky byl tak mocným, že nejnepatrnější údy v nastávající Církvi přetvořil: jejich ctnost bila všem do očí rovněž jako jejich bratrská láska a především jejich zbožnost.

V této době nebyl Israelitovi chrám toliko jediným místem modlitby; 480 synagog bylo v Jerusalemě (Magilla II., 1), jež se plnily tato Cyrenskými, onano Alexandrinskými, jiná opět Židy z Cilicie; každý z příchozích vyhledával si předem společnost podle rodu svého a výchovy své, podle svého jazyka a obyčejů svých. Jinak bylo u učedníků Ježíšových: jsouce věrnější duchu Zákona »na každý den trávíce jednomyslně v chrámě a lámajíce po domích chléb, přijímali pokrm s veselím a prostností srdce.« (Sk. II., 46.) O třetí, o šesté a o deváté hodině upouštěli od prací svých, aby se ukázali v předsíni chrámové pro muže určené a tam spojovali modlitby své s těmi, kteří vzývali Boha Abrahama, Isaka a Jakuba.¹⁾ A ačkoli takto vše měli spo-

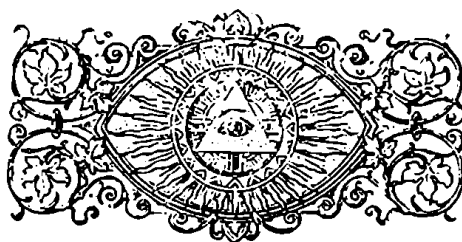
¹⁾ »Bůh Abrahamův, Jakubův a Isakův.« Tento název přichází častěji ve Skutcích, než v ostatních knihách Nového Zákona; takto

lečné se Židy jako: svěcení soboty, modlitbu, posvátné prolevy, oběti nekrvavé i krvavé, přece od nich lišili se zvláštním obřadem, jež v sobě zahrnoval novou bohoslužbu: bylo to lámání chleba, o němž Mistr nařídil, by to činili na jeho památku.

Poslušní jsouce tohoto rozkazu shromáždžovali se každého večera, a když pro vzrůstající množství učedníků večeradlo nemohlo již stačiti, byly to domy soukromé,¹⁾ kde před zrakem lidí nezasvěcených skrývali svatá tajemství. Tato shromáždění, jsouce obrazem Večeře Páně, počínala skromnou hostinou, kde »každý chvále Boha požíval pokrmu s radostí a sprostností srdce«; ke konci jeden z apoštolů lámal chléb, žehnal kalich tak, jako to činil Spasitel; každý jedl a pil a takto spojení s Ježíšem na každý den po přípravné modlitbě končilo se přijímáním. Odtud pocházela úplná svornost, ctnost to každému příjemná, a tak plná půvabu, že »Pán rozmnožoval na každý den ty, kteří měli spasení býti«. (Sk. II., 47.) I ti, jichž nepronikla milost, byli dojati, neb »mnozí divové a zázrakové dáli se skrze apoštoly v Jerusalemě, a strach veliký byl mezi všemi.« (Sk. II., 43.)

vyhýbali se apoštolé důmněnce, jakoby nové věroučení zaváděli, připojujice víru v Ježíše ku svědectvím patriarchů Davida a ostatních proroků.

²⁾ Sk. II, 46. Vulgata „circa domos“. V domích, kde při shromáždění nebyl žádný z apoštolů přítomen, zdá se, byla Nejsvětější Svátost uschovávána a každého večera rozdělována.

KAPITOLA DRUHÁ.

Apoštolé před veleradou.

Členové velerady majíce pokoj po celých padesáte dnů, jež následovaly po umučení Páně, měli za to, že Ježíš jest navždy pochován; tím prudší pak byl jejich vztek, když se dověděli, jak mnoho se mluví o jeho učednících, jejichž počet stále vzrůstal. Jestliže neodvažovali se s počátku proti nim takové přísnosti, jakéž užili proti Nazaretskému, stalo se jen proto, že při apoštolích nenalézali toho, čeho se při Ježíši tolik obávali, totiž onoho slova, jež k sobě vábilo lid a jako bleskem poráželo pokrytecké mistry Israelské, a oné nadlidské povznešenosti, již vše ustupovalo. První křesťané, bojácní a sprostní, neměli ničeho, co by do očí bilo, kromě ctnosti; neměli výmluvnosti, leč že opět a opět s věrou hlásali nauky Mistrov. Ano zdá se, že oni nerozhlašovali takového učení, jímž by bývali zákonníci židovští pohoršeni, totiž takové, jež odsuzovalo jejich pověry, pokud se týkají svěcení soboty a jejich dětinského obmývání. Sami věřící, jsouce podrobeni Synagoze, nepomýšleli na to, by takové obyčeje zavrhovali; i nepřestávali žíti po způsobu přísně farisejském, jsouce přísní co do mravů, svědomiti co do zachovávání obyčejův, a rovněž pobožní jako i dobročinní. Zevní tento způsob učení zákonníků zcela přiměřený povzbuzoval a upokojoval Fariseje, avšak nikoliv Sadduceje.

Tato sekta skládajíc se nejvíce z kněží, kteří z chrámu těžili svůj blahobyť, nevlídným okem pohlížela na vše, co by mohlo rušiti řád ustálený. Čeho se bylo nadíti od spolku

tak náhle utvořeného, a mocným duchem prodchnutého, jenž den ode dne vzrůstal s rychlostí neobyčejnou? A k těmto obavám přistoupil ještě jiný podnět, ošklivost totiž, jakouž měli Sadduceové proti vzkříšení z mrtvých; žádné jiné učení nebylo jim tak proti mysli, jako z mrtvých vzkříšení a víra v život věčný. A nyní apoštolé nepřestávali kázat, že Mistr jejich z mrtvých vstal a žije v nebi. A tak tedy Sadduceové, kteří až na samý konec měli se lhostejně k Ježíši, byli první, kteří se prohlásili proti jeho učedníkům. Jejich nevraživost, jsouc sice ve shromážděních velerady držena na uzdě opačným míněním Fariseů, neprojevila se hned na začátku, ale uvnitř tím více uzrávala, až při jedné příhodě náhle vybuchla.

Na konci schodiště vedoucího z předsíně pro pohany do předsíně pro Židy vyzdvihovala se brána z bronzu Korintského, jež pro svůj lesk nazvána byla »Krásná«. Ačkoli devět jiných bran umožňovalo přístup do prvního vyvýšeného prostoru svatyně, přece branou »Krásnou« chodilo nejvíce lidí, poněvadž jsouc otevřena proti Svatostánku mnohem prostrannější i ozdobnější byla než všechny ostatní; žebráci ji téměř obléhali. Mezi nimi byl člověk od narození chromý, ježž nosívali a na každý den kladli u brány, by prosil za almužnu těch, kteří vcházelí do chrámu. Když tedy Petr a Jan vstupovali do předsíně o hodině deváté (třetí odpůldne) by se veřejné modlitby zúčastnili, slyšeli chromého, an neustále opakoval prosbu, jakou ti chudí tam říkali: »Pomozte, Bůh vám za to požehná.« Apoštolé však byli tak nezištní, že ničeho nechtěli vzíti z majetku od věřících ku společnému užitku složeného; neměli ani měšce ani peněz. Petr tedy, jda s Janem, a spatřiv ubožáka, řekl jemu: »Pohlédni na nás.« Tento upíral oči své na apoštoly, domnívaje se, že by něco obdržel. Avšak Petr mu pravil: »Zlata a stříbra nemám, ale co mám, to ti dám. Ve jménu Ježíše Krista Nazaretského vstaň a chod'«. A uchopiv jej za ruku, pozdvihl ho; ihned chodidla a klouby staly se pevnými, chromý poskočiv stál vzhůru, šel rovně a vstoupil s nimi do chrámu, radostí poskakuje a chvále Boha.

Po skončené modlitbě byli apoštolé obklopeni velikým davem lidu, neboť poznali v tom člověku toho, který sedával u brány »Krásné« žebře; i přiběhli všichni k němu divíce se. Zatím Petr a Jan sestupovali dolů po schodech ubírajíce se k síni Šalomounově; uzdravený držel je za ruku; lid pak ustrnut nad tím zázrakem, šel za nimi do sloupořadí.

Zde pozdvihl Petr hlasu svého a pravil: »Muži bratři, co se divíte tomu, nebo co na nás hledíte, jako bychom svou silou nebo mocí byli učinili, aby tento chodil? Bůh Abrahamův, a Bůh Isákův a Bůh Jakubův, Bůh otců našich oslavil Syna svého Ježíše, kteréhož vy jste zajisté vydali, a zapřeli před tváří Pilátovou, když on soudil, že by měl býti propuštěn. Vy jste svatého a spravedlivého zapřeli, a prosili jste za muže vražedníka, aby vám byl vydán, ale původce života jste zabili, kteréhož Bůh vzkřísil z mrtvých, čehož my svědkové jsme. A u víře ve jméno jeho utvrdilo tohoto, jehož vy vidíte a znáte, jméno jeho; a víra, kteráž jest skrze něho, dala celé toto zdraví před obličejem všech vás.« (Sk. III., 12—16.)

K těmto výčitkám, jež v srdcích posluchačů vzbuzovaly lítost, připojil Petr slovo odpuštění tak, jak to učinil Mistr jeho na kříži: »Bratři ¹⁾, vím, že jste to z nevědomosti učinili, jakož i knížata vaše. Bůh pak, co předzvěstoval skrze ústa proroků, ²⁾ že měl Kristus jeho trpěti, tak naplnil. Protož činite pokání, aby shlazení byli hříchové vaši« (Sk. III, 17. 19). A jako ovoce tohoto obrácení ukazuje jim »časy oblažení« (IV. 20), kterých tolikráte sobě přávali, volajíce slovy Isaiašovými: »Nebesa deštěte rosu a země vydej Spasitele« (Isai. XLV., 8.).

¹⁾ Tu apoštol zmírňuje ton své řeči; připomíná Židům, že jsou táž krev jako on; že mají týž Zákon, jako on a veškeru vinu svaluje na zaslepenost. Všickni ukřižovali Krista, zneuznávajíce ho; i velerada sama, jež ho odsoudila, nebyla si úplně toho vědoma, co učinila.

²⁾ Sanhedrin 99., l. Proroci se tu mají za sbor jedním a týmž duchem prodchnutý, a soubor jejich svědectví týká se utrpení Messiašova.

Tímto tak horoucně očekávaným Svatým byl Ježíš; v něm viděli Krista, o němž Mojžíš pravil: »Proroka vzbudí vám Pán Bůh váš z bratří vašich, jako mne; toho budete poslouchati ve všem, což mluvití bude vám« (V. Mojž. XVIII., 15. — Sk. III., 22. 23.). A v pravdě Prorok takto předpověděný byl obětován o Velikonoci a neukázal se více lidu Israelskému; avšak nebylo-li tak předpověděno od počátku světa? »Kteréhož zajisté musí přijmouti nebe až do času napravení všeho?« (Sk. III., 21). Petr pokračoval v řeči své, jak byl začal, dokládaje se svatých knih, ježto žádný jiný důvod u Židů nebyl platnější: »Vy jste synové prorokův a smlouvy, kterouž učinil Bůh s otci našimi, řka k Abrahamovi: A v semeni tvém požehnání budou všechny čeledi země. Vám nejprve Bůh, vzbudiv Syna svého, poslal Jej dobrořečícího vám, aby se odvrátil jedenkaždý od nepravosti své« (Sk. III., 25. 26).

A tak Petr a Jan ještě mluvili, když tu tlupa ozbrojenců vešla do síně Šalomounovy, majíc v čele setníka strážců chrámových; ¹⁾ s nimi byli též kněží a Sadduceové. Tito vyposlechnuvše kázání apoštolův, a rozhořčení jsouce, že káží vzkříšení z mrtvých skrze Ježíše, běželi k velekněžím a obdrželi od nich svolení, by jali ty novotáře, jejichž slovo tak pobuřovalo lid. Než bylo již pozdě týž den, aby apoštoly postavili před soud, a proto se spokojili, že je prozatím uvrhli do žaláře. Ale na místě, by zastrašili lid, způsobili tímto násilným skutkem, že víra jeho jen více se rozhojnila; mnozí z těch, kdož slyšeli kázání Petrovo, byli učiněni milosti Boží přístupni, a tak počet novověřících vzrostl na pět tisíc duší.

Nastalá noc neutišila bouře v chrámě vypuklé. Knížata kněžská, proti apoštolům zaujatá, chtěla za každou cenu potlačití hlas jejich; proto hned na druhý den se shromáždila za předsednictví nejvyššího kněze Annáše. Tak jej označuje sv. Lukáš, ačkoliv název ten náležel tehdy

¹⁾ Viz Josef. Bell judaic. II., 12. 6. — VI., 5. 3. — Antiquit. XX., 6. 2. — II. Mak. III, 4.

Kaifášovi, a takto nám ukazuje, jako to činí i ve svém Evangelii, že Annáš vlastně platil u Židů za nejvyšší hlavu kněžskou. Avšak i Kaifáš, Jan, Alexandr¹⁾ i všichni, kteří pocházeli z rodu Levitského, byli rozčileni toutéž náruživostí. Jejich příkladem strženi byli i Fariseové až posud k té věci shovívaví. Tak tedy všechny tři třídy velerady: kněží, starší lidu a zákonníci (Sk. IV., 5.) pospíchali do shromáždění. Toto konáno v Jerusalemě (Sk. IV., 5.), dí výslovně svatý dějepisec, bezpochyby na témže místě, kde souzen byl Ježíš. v domě velekněžském, kde Annáš a jeho následníci se domnívali býti nejmocnějšími. Petr a Jan byli sem přivedeni; uzdravený chromec je následoval, vděčen jsa svým dobrodincům postavil se do první řady lidu, jenž se kolem apoštolů nakupil, a sice tak, že na něho všichni ukazovali.

Počal výslech: »Jakou mocí — dotazovali se jich — a jakým jménem jste to učinili?« Petr, naplněn jsa Duchem Svatým, odpověděl: »Knížata kněžská a starší lidu, protože jsme souzeni dnes pro dobrodiní učiněné na nemocném člověku, a protože věděti chcete, v jakém jméně uzdraven jest, tedy vězte, vy a všecken lid israelský, že ve jménu Ježíše Nazaretského, jehož jste ukřižovali a jehož Bůh vzkřísil z mrtvých, uzdraven jest tento člověk, jak všichni zde vidíte. Tento Ježíš jest kamenem zavrženým od vás stavitelů, který se stal úhelným kamenem. Neboť není v žádném jiném spasení, a není jiného jména pod nebem daného lidem, v němž bychom byli spaseni.«

Velerada žasla nad takovou řečí, neboť veškeren zevnějšek těchto lidí, jejich tvrdá mluva, jejich neumělé řečnění, vše nasvědčovalo, že to byli »lidé neučení a sprostní« (Sk. IV., 13.). Většina soudců je znala odjinud, neboť je ví-

¹⁾ Sk. IV., 6. Není nám ničeho známo o těchto dvou poslednějších. Lightfoot se domnívá, že Jan jest onen Jochanan ben Zacha, o němž mluví Talmud (Yoma. 39. 2.) a podle jiné domněnky byl by Alexandr synem Filonovým (Josef. Antiquit. XVIII., 8. 1.); ale toto mínění jest málo pravdě podobno, ježto Alexandr, o němž zmiňuje se Josef, bydlel v Alexandrii, kde byl přednostou židovským.

dali, ani provázeli Ježíše, a rovněž bylo jim známo, že ten, jenž mluvil ve jménu všech, utekl z tohoto domu pláče, když Mistra zapřel. Odkud tedy tato změna, tato stálost smělá až ke vzdoru? A co tu měli říci, vidouce toho chromého zdráva, an tu stojí před soudem blíže těch, kteří ho uzdravili? Rozkázavše tedy, aby apoštolé vyšli ven, radili se mezi sebou řkouce: »Co učiníme s těmi lidmi? Zázrak, který učinili, jest znám po celém Jerusalemě; věc ta dokázána, již nemůžeme zapřítí.« A přece toto jejich přiznání nepřijmelo jich, by uznali pravdu; jedinou jen měli starost, by se to nerozhlašovalo mezi lidem. »Přikážme jim — pravili — s pohrůzkou, aby v tom jménu žádnému z lidí více nemluvili.« Hned pak na to, přivedše je, zapověděli jim kázati jakýmkoli způsobem a učití ve jménu Ježíše. Petr a Jan odpověděli: »Zdali to spravedlivé jest před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali než Boha, sudťe; nebo nemůžeme nemluvití toho, co jsme viděli a slyšeli.« (Sk. IV., 19. 20.) Tímto jediným slovem prohlášena jest svoboda v kázání učení Kristova.

Jejich stálost zarazila veleradu, tak že nevěděla, jak by dále rozhodla. Potrestati apoštoly, to by bylo tolik, jako způsobiti pozdvižení lidu, který velebil Boha pro zázrak jimi učiněný; potlačiti zázrak anebo jej přirozeným způsobem vysvětliti, bylo nemožno, neb »byl zajisté více než ve čtyřiceti letech člověk ten, na kterém se stal ten zázrak uzdravení.«

Tedy se obmezili na to, že pohrozivše jim propustili je, neodvažující se proti nim ničeho více.

Ihned Petr a Jan odešli k bratřím, kteříž toužebně je očekávali, hluboce jsouce dojati, když viděli, jak první rány udeřily Církev do živého, na Šimona Petra, hlavu apoštolův a na Jana, miláčka Páně. Oba apoštolé vypravovali, co jim mluvili kněží a starší lidu.¹⁾ A když svého vypravování do-

¹⁾ Sv. Lukáš nejmenuje zákonníků, kteří, ač většinou Fariseji jsouce, nechali jednati a mluvití ostatní dvě třídy velerady, nesdílece s nimi jejich prudkosti.

končili, všickni vzdávali díky Bohu, jsouce jednomyslni ve víře; potom jedním hlasem konali ve večeradle modlitbu, první to modlitbu církevní, jež se nám dochovala: »Pane Bože,¹⁾ který jsi stvořil nebe a zemi, moře a vše, co v něm je; Tys pravil skrze Ducha Svatého, skrze ústa našeho otce Davida, služebníka Tvého: Proč se vzbouřili národové a lidé smýšleli marné nástrahy? Králové země povstali a knížata se shromáždila proti Pánu a Kristu jeho. A v pravdě Herodes a Pontský Pilát se spojili s pohany a lid israelský se sjednotil v tomto městě proti svatému služebníku Ježíši,²⁾ jehož jsi posvětil pomazáním; a přece nenaplnili všeho, co Tvá moc a Tvá rada ustanovila, by se stalo. Nyní tedy, Pane, pohleď na pohružky jejich a dej služebníkům Svým, aby odvážně hlásali slovo Tvé, vztáhni ruku Svou, by uzdravovala a činila divy a zázraky ve jménu Tvého svatého služebníka Ježíše.« A sotva že ukončili modlitbu, hned nebe na to odpovědělo zázrakem: místo, kde byli shromážděni, zatřáslo se; všickni byli naplněni Duchem Svatým a neohroženě kázali slovo Boží.

Tato bouře nezničila nastávající Církve, ale naopak byla příčinou, že Církev vzrůstala a se upevňovala. Obec křesťanská, rozšiřujíc se, neztrácela ničeho na své jednotě; čím více se měla obávati hrozeb a bouří, tím těsněji se tulila k apoštolům. Tito duchovní pastýři obmezovali z počátku svůj úřad pouze na potřeby duševní: »a mocí velikou vydávali apoštolé svědectví o vzkříšení Ježíše Krista, Pána

¹⁾ »Bože« jest vynecháno v rukopisech Vatikánském, Sinaiském a Alexandrinském, ale nachází se v kodexu Bezově

²⁾ Sk. IV., 27. Obyčejně nevzývali Spasitele, ježto apoštolé a pokřtění Židé, kteří s nimi byli, nebyli s to, by hned od samého počátku zbavili se obyčeje jejich národu vlastního, že nikoho nevzývali, leč Hospodina. Nikdo však nepochyboval, že Ježíš a Pán jsou jedno. Když Petr, vyšed z večeradla ponejprv kázal, ukončil své kázání takto: »Protož věz jistě všecken dům Israelský, že Bůh i Pánem ho učinil, i Kristem toho Ježíše, kteréhož vy jste ukřižovali.« (Sk. II., 36. — VII., 59.) A brzy uslyšíme Štěpána umírajícího, an odevzdává mu duši svou, řka: »Pane, (vlastně »Králi«) v ruce tvé poroučím ducha svého.« (Sk. VII., 59.)

našeho; a milost veliká byla v nich ve všech.« »(Sk. IV., 33.), ale milost Boží byla u věřících tenkrát tak mocna, že se všeho pozemského naprosto zřikali a apoštolům přenechávali péči, by tak, jako jejich duše, nasycovali i těla jejich. Zbaviti se všeho statku, jak Ježíš radil a sám též činil, bylo, jak jsme viděli, u prvních křesťanů, jestliže nikoliv příkázáním, aspoň obyčejem.¹⁾ Všichni, kdož měli pozemky nebo domy, prodávali je a peníze stržené přinášeli, skládající je k nohám apoštolů, kteří je rozdávali, »tak množství věřících bylo jedno srdce a jedná duše, aniž kdo něco z toho, co měl, pravil býti svým, ale všecky věci jim byly společné.« (Sk. IV., 32.)

Z toho, že takové prodeje statkův a onen společný majetek, jak se zdá, nevyvolaly v Jerusalémě, žádných rozepří, lze za to míti, že většina nově na víru obrácených neměla velikého bohatství. Než když tito chudí, avšak od Boha na duši požehnaní, i to málo, co měli, dali do společné pokladny, stačilo to k vydržování skromného a pracovitého bratrstva; ostatně bylo mezi nimi i několik knížat Israelských, jako Nikodem, Josef Arimatejský, Lazar, kteří byli dosti zámožní, že mohli vypomáhati v potřebách nejnutnějších.

Jen jediný případ, kde se někdo zřekl úplně všech statkův vezdejších, připomíná se ve Skutcích apoštolských, jenž poněkud větší rozruch způsobil, totiž o jednom levitovi, jménem Josefovi, rodilému z Cypru. Vynikaje buď rodem nebo zámožností neoslýchal se obětovati pro chudé bratry vše, co měl. Taková šlechtnost získala mu milost úřadu apoštolského, neboť brzy na to uvidíme jej, an zároveň s Pavlem připočten jest ke Dvanácti. Jako tito i on násle-

¹⁾ V pravdě Skutkové apoštolští, jež vypovídají, že rozdělování statkův mezi věřící bylo s počátku dobrovolné (Sk. II., 44. 45.), ukazují, že později dáno v moc apoštolům. Třikráte se tu opakuje, že „věřící přinázeli a skládali k jejich nohám statky své.“ (Sk. IV., 35. 37., V., 2.) Patrně volili k těmto obětem příhodnou chvíli, když apoštolé, jsouce pohromadě ve večeradle, prodlévali na vyvýšeném místě, jakéz pro přednosty a pastýře duchovní v synagogách bývalo ustanoveno. Pročež výraz „skládali k nohám jejich“ může se bráti ve smyslu doslovném.

doval Mistra od prvopočátku jeho veřejného úřadu; ¹⁾ a mimo to byl obdařen vzácným darem, totiž živou a úchvatnou výmluvností. Ve sbornících křesťanských bývalo mu často svěřováno vyučování věřících, jež následovalo po četbě Zákona a Proroků, a jež se nazývalo »slovo potěšení«. Odtud pochází jméno »Barnabáš«, jež mu dali apoštolé, jež znamená tolik, jako »syn proroctví, Bohem vnuknutého napomínání, potěchy.« ²⁾

Vedena jsouc zbožnými, nezištnými přednosty, nebeskými dary naplněnými, které vzpomínka na Ježíše a láska k Němu až k nadšení unášela, žila malá obec život právě nebeský, dny pokoje a blaha, jichž od té doby Církev více nepoznala, a jichž i naše kláštery nenalezaly leč v době nejprvnější horlivosti. Všickni vespolek se milovali, žijíce pospolu, a patrně v jedné a téže čtvrti městské blíže večerádla, jež bylo místem zasvěceným pro ustanovení Svátosti oltářní a sestoupení Ducha Svatého. Nebylo sváru, nebylo ctižádostí, ni nejmenšího pohoršení, ni starosti pozemské mezi nimi, toliko věcmi božskými se zanášeli; v pravdě byla Církev tehdaž »bohatou žní«, na niž poukazoval Mistr na březích jezera Genezaretského, ana přináší třicateronásobný, šedesáteronásobný, ano i stonásobný užitek. Než tomuto poli byl klid mnohem hrozivější než bouře samé.

¹⁾ Kliment Alex (Stromata II., 20.) Eccles. I. 21.) Epifan (adversus haeret. XX., 4.); dle těchto byl jeden ze 72 učedníků.

²⁾ »Barnabas« doslovně »syn proroctví«. Název »Nabi« nedáván toliko tomu, kdo budoucí věci předpovídal, ale každému člověku Bohu milému a Bohem nadchnutému. V I. knize Mojžíšově (XX., 7.) nazván Abraham »nabi«; v II. knize Mojž. (VII., 1.) dí Hospodin Mojžíšovi: »Aron, bratr tvůj, bude ti »nabi«,« to jest, jak překládá targum Onkela, »tvým tlumočníkem«. Podobně se to má v Novém Zákoně: »prophetia« neznamená toliko dar budoucí věci předpovídati, ale také dar oznamovati, kázati, napomínati ve jménu Božím. Tou měrou řečeno o Silovi a Judovi: »Judas a Silas, jsouce i oni proroci, mnohou řečí napomínali bratři a potvrzovali. (Sk. XV., 32.) Víme ze Skutkův apoštolských, že ona napomínání, jež při bohoslužbě měla místo po četbě Písma svatého, nazývána »slovem potěchy« (Sk. XIII., 15.), odtud jméno »Barnabas« jež sv. Lukáš překládá »syn potěchy«.

V hodinu, kdy všickni usnuli, přišel člověk nepřítel a nasil koukole hříchu mezi pšenici.

Tehdy muž jménem Ananiáš se svou manželkou Saffirou prodali pole a podrželi pro sebe část stržených peněz, domnívající se, že tím učiní zadost své lakotnosti, a přece budou mít zásluhu dobré pověsti a svatosti jako ostatní bratři, sloužíce takto Bohu, ale i zároveň Mamonu. Oba manželé se společně umluvili; než Ananiáš byl prvním, jenž se dopustil takového činu pokryteckého. Jsa na místě, kde byli apoštolé shromážděni, položil k nohám jejich peníze, stavě se, jakoby všechn svůj statek tam položil. Ale Petr pravil k němu; »Ananiáši, proč pokoušel ďábel¹⁾ srdce tvého, bys lhal Duchu Svatému a lstivě ujal z peněz za pole? Zdaliž zůstává tobě neprodané nezůstávalo, a zdali byvši prodáno, v moci tvé nebylo? proč jsi tuto věc uložil v srdci tvém? Neselhal jsi lidem, ale Bohu.« (Sk. V., 3., 4.)

Uslyšev tato slova, padl Ananiáš na zem a vypustil ducha; Bůh stihl ho touto ranou na svědectví, že v oškli-vosti má pokryctví; ranil jej bezpochyby z milosrdenství, obětuje tělo, by zachránil duši,²⁾ ale věřící viděli jen zevnější trest; všickni strachem jsouce poraženi a činíce po vůli Židům, kteří smrti se báli, žádali, by mrtvola byla na místě odklizená. Tedy mládenci,³⁾ kteří byli ve shromáždění, povstavše vzali spěšně tělo a odnesše pochovali je.

¹⁾ Varianta ἐπειράσεν, jež Vulgata překládá „tentavit“ „pokoušel“ nachází se jen v řídkých textech. Obyčejné čtení nacházející se skoro ve všech rukopisech, v italském a syrsém překladě a u svatých Otců „ἐπλήρωσεν naplnil“.

²⁾ Origines (Tract. VIII. in Math.) S. Augustin (lib. III. contra Parm.) Cassian (Coll. VI. cap. I.) Isidor Pelusiota (lib. I. ep. 181.) poznamenávají, že „trest tento stihl Ananiáše na výstrahu nové Církve . . . a že Ananiáš nebyl na věky odsouzen, ale spíše skrze záhubu tělesnou jemu i ženě jeho prospěl k věčnému spasení“. (Cornelius a Lapide Coment. in Act. Ap. V., 4.)

³⁾ Snad tvořili tito „mládenci“ zvláštní sbor v prvotní Církvi a zastávali úřady podobné úřadům, jakéž později svěřeny byly sluhům nižšího stupně hierarchického. Domněnka tato nemá nic pravdě nepodobného do sebe, neboť uvidíme, (Sk. XI., 30) že brzy byli věřícím dáni

Asi za tři hodiny po tom přišla žena Ananiášova, nevědouc, co se bylo stalo. Udivena jsouc nad neobyčejným pohnutím věřících a nad tím, že jaksi rozpačitě ji uvítali, počala se dotazovati, mluvíc o daru učiněném Církvi. Petr jí odpověděl: ¹⁾ Pověz mi, ženo, za tolik-li jste pole prodali? A ona řekla: Ano, za tolik. A Petr k ní: I co jste se smluvili, abyste pokoušeli Ducha Páně! Aj nohy těch, kteří pochovali muže tvého, jsou u dveří a vynesou tebe.« (Sk. V., 7., 8.) Ihned padla k jeho nohám a vypustila ducha. A mládenci opět vstoupivše našli ji mrtvou, a vynesše ji ven pochovali ji vedle jejího muže. Tato dvojnásobná rána po sobě následující a nemilosrdně ohromující, vyvolala bázeň u všech, kdo o tom slyšeli. Ruka Páně se zjevila v království Syna Jeho, stejně mocná i ku potrestání, i k uštědření milosti. Příklady podobné přísnosti jsou řídky v dějinách Církve Boží; ale byly na místě v prvých dobách, kde potřeba kázala, by čisté bylo zachováno símě, jež ve světě rozsil Mistr nebeský.

Víra věřících se tím jen utvrdila, jejich horlivost stala tím živější v rozšiřování Blahé Zvěsti. »A bývali všickni jednomyslně shromážděni v síni Šalomounově.« (Sk. V., 12.)

V této prostranné a dlouhé chodbě bývalo méně hluku, nežli v ostatních chodbách, odkud hlomoz obchodem kupeckým, přípravami k obětem a velikým sběhem lidu povstalý vnikal až do samé svatyně; také učitelé tam výhradně se scházivali. Kolem nich shromažďovalo se množství Židů všech možných sekt i ze všelikých zemí: Fariseové, Sadduceové, Esseni, cizinci horliví stoupenci učení alexandrijského, řeckého a římského. Učenníci Ježíšovi mísíce se v toto množství hlásali Evangelium, nikoliv ve slavnostních

„starší“, kteréž jméno připomíná členy synagogy, stejným jménem zvané „starší lidu“. Pravdě se podobá, že apoštolé, zřizující Církev podle příkladu náboženských skromáždění israelských, ustanovili pod „staršími“ zase „mladší“ čili „mláďence“, jejichž úřad podobal se úřadu židovského „Chazzana“, sluhy ve shromážděních židovských.

¹⁾ Odpověděl — slovo to dokazuje, že Safira mluvila dříve.

kázáních, ale v dlouhých rozmluvách, v nich Východňané rádi vylévají duši i víru svou.

Avšak apoštolé nespokojovali se toliko kázáním, nýbrž na každý den činili zázraky, čím dále tím četnější. Tak stkvělý byl zjev těchto zázraků, že »žádný jiný neosměloval se připojit k nim, ale lid je velebil a více se rozmáhalo množství věřících, takže na ulice vynášeli nemocné a kladli na ložích a na nosítkách, aby, kdyby šel Petr, aspoň stín jeho zastínil někoho z nich a kdy byli vysvobozeni od nemocí svých. Scházelo pak se do Jerusalema množství z blízkých měst, přinášejíce nemocné a od duchů nečistých trápené, kteříž všickni uzdravováni byli«. (Sk. V., 13—16.)

Tento nový úspěch Církve roznítil hněv dávno nahromaděný proti jejímu zakladateli. Jako vždy, tak i nyní byl to »nejvyšší kněz a jeho okolí, všickni Sadduceové« (Sk. V., 17.), u nichž nejprve propukl. Vidouce, že jejich zákazem a hrozbami se opovrhovalo, zuřivě si počínali; proto rozhodli se, že rázem učiní tomu konec, zmocní-li se hlav těchto sektářů. Apoštolé byli tedy jati a uvrženi do veřejného vězení,¹⁾ a ježto bylo již pozdě, by ještě týž den byli souzeni, byli ostříháni strážemi u dveří postavenými. Avšak hle, v noci ukázal se anděl, otevřel žalář a vyvedl je ven, řka jim: »Jděte do chrámu a kažte tam slovo života.« Rozkaz s nebe byl určitý; měli kázati život (Sk. V., 20.), život věčný, jenž u Sadduceů byl v nenávisti, ale zjeven v Ježíši vzkříšeném, tento život to byl, ježž apoštolé měli veřejně hlásali před obličejem svých pronásledovníků. Bez meškání uposlechli, vstoupili do chrámu, a když na úsvitě (Sk. V., 23.) otevřely se brány chrámové k ranní oběti, všedše do dvora Israelského jali se kázati.

V době, kde na hoře Moria objevení se apoštolů nemalý obdiv vzbuzovalo u lidu, nejevil se menší úžas na hoře

¹⁾ Od doby králů měly paláce a tvrze obyčejně své žaláře (III. král. XXII., 27. — Jer. XXXII., 2.; XXXVIII., 21.; Nehem. III., 25.). Palác nejvyššího kněze, skutečného knížete Israelského pod vládou římskou stojícího, měl také jakési vězení; tam uvrženi zajatí apoštolé.

protější, na Sionu. Hned na úsvitě Annáš a jeho soudruzi svolali veleradu; a sotva se tato shromáždila, poslali do vězení, by přivedeni byli apoštolé, ale úředníci navrátivše se pravili: »Žalář jsme sice našli se vší pilností zavřený a strážné stojící přede dveřmi, ale otevřevše žádného jsme uvnitř nenalezli.« (Sk. V., 23.) Tato zpráva pobouřila veleradu; nejvyšší kněží pukali zlostí, vidouce se nejen nemožnými, ale nad to i směšnými, setník strážní trásl se strachy, jsa za vězně zodpovědným; druh druhu se tázal, co se nyní stane. Rozpak netrval dlouho, skoro současně bylo jim zvěstováno takto: »A muži, kteréž jste vsadili do žaláře, jsou v chrámě stojíce a učíce lid.« (Sk. V., 25.)

Ihned setník, pojav strážce, našel vskutku apoštoly, ani v síni Šalomounově kází a posluchače na víru obracejí. Lid se kolem nich tísnil, jsa tím více udiven, když se pověst o jejich uvěznění rozšířila; divil se tím více, vida je nyní na svobodě a tak klidné mysli, jakoby se nebylo nic přihodilo. Uvězniti znova tyto lidi, nebylo bez nebezpečí, neboť hněv burácel u lidu; již již chápali kamení, by kamenovali vojáky (Sk. V., 21.). Setník, obávaje se lidu a neužívaje ani nejmenšího násilí odvedl rychle a beze všeho hluku apoštoly odtud.

Povolnost zajatých usnadnila mu jeho úkol, neboť nebylo mu tu činiti se vzbouřenci, ale toliko s lidmi, jejichž zločin záležel v tom, že neohroženě mluvili podle víry své. Sám velekněz to uznal, neboť počínaje výslech jen jedinou tuto výčitku jim učinil, řka: »Přikazujícíe přikázali jsme vám, abyste neučili v tom jménu, a aj, naplnili jste Jerusalem učením svým a chcete na nás uvéstí krev tohoto člověka.« (Sk. V., 28.) Ale tato výhrůžná slova nepřivedla apoštolů z rovnováhy, opřeli se proti tomu odpovědí, jakou vždy Církev dává svým pronásledovatelům: »Více sluší poslouchati Boha, než lidí.« (Sk. V., 29.) A nejsa spokojen tímto vyjádřením, kázal Petr směle o vzkříšení Ježíše: »kteréhož jste vy usmrtili, pověsivše na kříži, toho Bůh otců našich vzkřísil z mrtvých, toho, knížete a Spasitele, povýšil Bůh pravici svou, aby bylo dáno lidu israelskému pokání a odpuštění

hříchů. A my jsme svědkové těchto slov, i Duch Svatý, kteréhož dal Bůh všem, kteříž jsou poslušní jeho.« (Sk. V., 29—32.)

Pohled na apoštoly, i veškeré jejich chování ukazovaly, že to nejsou slova planá, ale že ti lidé, byvše dříve bojácní, až i před ženou utíkali, nyní hotovi jsou obětovati svůj život. Členové velerady, vidouce, že moci jejich se odporuje, neměli nic jiného na práci, nežli že dychtili po pomstě; neodkladně, i za samé přítomnosti apoštolův ukládali o jejich usmrcení. Málem by se to bylo stalo, ježto velekněží Sadduceové, držice vrch ve veleradě, neznali ani bázně ani milosrdenství. Obava, že by Pilát nepodepsal jejich nálezu, nezdržovala jich v nejmenším; smrt Kristova je poučila, jakou váhu má jejich vytrvalý odpor.

Než jeden zákonník, jménem Gamaliel, zachránil apoštoly. Tento učitel Zákona, jsa vnukem Hillelovým a synem starce Simeona, jenž pozdravil dítě Ježíše v chrámě, byl této nové sektě tajně nakloněn; jeho přímá povaha, potkávající se u všeho lidu s úctou nemalou, byla u příčině, by nejednal proti svému svědomí. Povstav v radě poručil, by apoštolé byli vyvedeni, potom obrátiv se ku shromáždění pravil: »Muži israelští, pilně se rozmyslete při těchto lidech, co máte činiti, nebo před těmito dny byl Theodas¹⁾ právě

¹⁾ „Theudas“ v řeckém textu, ve Vulgatě „Theodas“; v hebrejském textu „Šimon“. Vzbouřenec, o kterém tuto jest řeč, není tím, o němž Josef mluví ve vzpouře za Klaudia, asi okolo r. 44. po řeči Gamalielově. Sv. Lukáš jeví se všude býti příliš věrohodným dějepiscem, bychom mu takový omyl přičítali. Dáváme tedy přednost domněnce, že byli dva Židé téhož jména, totiž Theodové, kteří bouřili lid v mezidobí několika let. Vzbouření, o němž se činí zmínka ve Skutcích (V., 36.) předcházelo vzbouření Judy Gaulonitského (Sk. V., 37.); byloť jedno z největších, jež zakrvácely zemi při smrti Herodově. Otrok tohoto vládce, jménem Šimon, užil zmatků, jež následovaly po této události, by se prohlásil za krále (Josef. Antiq. XVII., 10. 6. — Bell. iud. II., 4. 2.). Jest otázka, neznal-li Gamaliel tohoto spiklence. V skutku Josef o něm praví, že měl tytéž ctižádostivé záměry, jaké připisují se ve Skutcích Theodovi, oba zemřeli smrtí násilnou a zdá se, že jen něco málo lidu strhli za sebou. Tato domněnka není bez Svatý Petr.

se býti něčím, jehož se přidržel počet mužův okolo čtyř set, kterýžto zabít jest a všickni, kteříž mu věřili, byli rozptýleni a v nic obráceni. Po něm byl Judas Galilejský ¹⁾ za dnů přiznání, a i ten zahynul, a všickni, (Sk. V., 35—39.) »kteřížkoli mu přivolili, byli rozptýleni. A protože nyní pravím vám: odstupte od těch lidí, a nechte jich, nebo jestliže z lidí jest ta rada, aneb to dílo, rozpadne se; pakli z Boha jest, nebudete ho moci zrušiti, abyste snad nebyli nalezeni odporni i Bohu«. (Sk. V., 35—39.)

Jakkoli podivnou se zdála tato rada Židům, kteří nepřipouštěli jiného díla Božího kromě Zákona a jiného náboženství kromě víry v Hospodina, přece ji přijali, neboť vážnost Gamalieova byla veliká, slovo jeho přesvědčující, a rada sama byla dle toho, že i z ní dobře porozuměli, jestliže zjevný blud nezasluhuje žádné shovívavosti, pravda dosud jaksi stínem zahalená má právo aspoň na to, by byla šetřena. Nikdo tedy neopovážil se odporovati tomuto slovutnému zákonníku Israelskému; nicméně jejich záští vyžadovalo jakéhosi zadostučinění; snesli se tedy na tom, že apoštoly dají bičovati před veleradou, proto že se prohřešili proti zákazu, od velerady jim daného.

Bičování od Synagogy často a to i pro menší přečiny ukládané bylo trestem ukrutným. Pátá kniha Mojžíšova ustanovovala počet ran na čtyřicet (Deut. XXV., 3.) Odsouzenec, byv až po bok obnažen, přivázán byl za ruce blíže kamene, na nějž vstoupil služebník Synagogy; zde vinník

podstaty. Bezpochyby Theodas, chtěje zatajiti svého nízkého rodu, změnil své jméno ve jméno Šimon, jež se mu zdálo mnohem vznešenější. Gamaliel tedy, mluvě k veleradě, užívá jména prvnějšího, ježto Židům známějšího; Josef, píše pro Řeky a Římány, užívá zase druhého, jímž se onen podvodník ozdobil, chtěje se státi vládcem, a jež následkem toho bylo cizincům známější.

¹⁾ Podle vypravování Josefa (Antiq. XVIII., 1. 1.) byl to Judas Gaulonita, pocházející z města Gamaly. Přichází též pod jménem Galilejský, bezpochyby proto, že vzpoura nejprve vznikla v Galileji. Popsání lidu za Quirina zavadlo příčinu tomuto povstání. Lid, těžce nesa toto úplné podrobení, dal se strhnouti tímto sektářem, jenž mu vnutil heslo: „My nemáme vládce a pána, jedině Boha samého.“

pokloniv se před vykonavatelem, dostal třinácte ran přes prsa, třinácte na pravé rameno a tolikéž na rameno levé. Tím počet snížen na třicet devět ran, aby snad omylem nikdy se nepřekročil počet čtyřiceti ran. Všeliké podrobnosti tohoto trestu byly až do nejmenší maličkosti předeepsány.¹⁾ Bič neboli důtky skládaly se z dvou kožených řemenů, jeden z kůže telecí rozdělený ve čtyři praménky, a druhý z kůže oslí rozdělený ve dva praménky.²⁾ Soudce dával vždy znamení ke každé ráně, volaje: Bij! a jiný rány počítal, kdežto předseda soudu po dobu vykonávání trestu četl z Písma tato tři místa: »Nebudeš-li ostříhati a činiti všech slov Zákona tohoto, kteráž napsána jsou v této knize, a nebudeš-li se báti jména jeho slavného a hrozného, to jest Hospodina, Boha svého, rozmnoží Hospodin rány tvé i rány semene tvého, rány veliké a trvanlivé a nemoci nejhorší a ustavičné.« (V. Mojž. XXVIII., 58. 59.) »Ostříhejtež tedy slov úmluvy této a plňte je, abyste rozuměli všechněm věcem, kteréž činíte.« (V. Mojž. XXIX., 9.) »On pak jest milosrdný a slituje se nad hříchy jejich a nezapomíná na ně. I mnohokrát učinil, že odvrátil hněv svůj od nich a nerozpálil všeho hněvu svého proti nim.« (Žlm LXXVII., 38.) Dvanácte apoštolů, byvše přivedeny do velerady, podstoupili jeden po druhém tento trest, takto ponejprv vydávajíce Ježiši svědectví krvavé. Zákon předpisoval, aby vykonavatel bil toliko jednou rukou, ale přikazoval bítí vší silou. Ale to nic ne-

¹⁾ Viz Mišna: Maccoth. Nástroj bičování v Talmudu popsany shoduje se s tím, co známe o formalismu farisejském; dle vší pravdě podobnosti byl užíván za časů Kristových; neboť sv. Pavel, který pět-krát tento trest podstoupil, neobdržel také více, než 39 ran. (II. Kor. XI., 24.) Původně stávalo se to mnohem jednodušeji: soudce rozkázal, aby vinník položen byl na zem, a před jeho očima bit. (Deut. XXV., 2.)

²⁾ Kožený řemen upevněný na dřevěné rukojeti jest nástrojem na Východě posud užívaným, jímž se vinníci bijí přes šlapadla u nohou. Podle mínění rabbínů byl řemen z kůže oslí a hovězí, z nichž se skládal bič Synagogy, jako narážkou na slova Isaiášova: „Zná vůl hospodáře svého, a osel jesle pána svého: Israel pak mne nepoznal, a lid můj neporozuměl“. (Is. I., 3.) Bylo tedy spravedливо, by ti, kteří znají svého pána, sloužili ku potrestání těch, kteří ho neznají.

rušilo jasné mysli mučedníku; když soudcové poznovu zapověděvše jim kázati ve jménu Ježíšovu, je propustili, »oni pak šli z toho shromáždění, radující se, že hodni učinění jsou trpěli pohanění pro jméno Ježíše. A nepřestávali na každý den v chrámě i po domích učiti a zvěstovati Krista Ježíše.« (Sk. V., 41. 42.)

KAPITOLA TŘETÍ.

Židé mezi pohany rozptýlení.

Jakkoli až po tu dobu věřící byli vesměs z víry židovské obráceni a srdcem i věrou sjednoceni, nicméně tvořili dvě od sebe zcela rozdílné třídy. Podle Skutkův apoštolských nazývají se jedni »Hebreové« (Sk. VI., 1.), kteří mluvíce jazykem aramejským a čítajíce Bibli v původním textu bydleli v Palestině; druzí náleželi k »Hellenistům«, kteří, jsouce po širém světě rozptýlení, mluvili jazykem řeckým, užívajíce i při veřejných modlitbách překladu řeckého, totiž Septuaginty.¹⁾ Tito měli v Jerusalemě své synagogy, kde shromažďovali se, jsouce tu jen mimochodem, anebo bydlívali ve svatém městě. Prozřetelností Boží jsou určeni hráti v Církvi úlohu vynikající, a hned v prvopočátcích Církve vzrostl počet jejich

¹⁾ Slovo v Novém Zákoně »Hellen = Řek« bývá často protivou slova »Barbar« anebo »Žid«. V prvním případě znamená národy mluvící řecky (Řím. I., 14.); v druhém jest totožné se slovem »pohan« (Řím. I., 16.; II., 19.; III., 9.; I. Kor. I., 22. 23.; X., 32.). Výraz »Hellenista« jest zcela rozdílný; jím znamenati sluší Židy, rozptýlené v Řecku a císařství římském, »kteří nejen zapomněli svého starého jazyka, totiž hebrejského, ale i chaldejského, jemuž se byli přiučili v zajetí. Užívali sice jazyka řeckého, ale hebraismy porušeného, jenž se nazýval »jazykem hellenistickým«; Septuaginta a veškerý Nový Zákon jest psán tímto jazykem« (Bossuet. Disc. sur Hist. univers. I., 8.). Slovo »Hellenista« není protivou slova »Žid«, protože Hellenisté byli rodem Židé, ale slova »Hebreové«, kteří čítali Bibli jen v textu původním. Slovo »Hellenisté« přichází jen dvakrát v Novém Zákoně (Sk. VI., 1.; IX., 29.) a znamená vždy Židy mezi jinými národy rozptýlené.

tak, že prve, než budeme pokračovati ve vypravování svém, sluší vyložiti, čím se vlastně lišili od Židů žijících v Judsku.

Bylo to za doby zajetí Babylonského, kdy knien Jesse rozdělen byl na dvě větve. Synové Israelští, byvše násilně přesídleni do Mesopotamie zakoušeli z počátku veškeré trpkosti zajetí. Králové Egyptští a Assyřští neměli milosrdenství s přemoženými; první jejich krok pomstou vedený byl, že podrobili pode jho vše, co posud bylo krvavé řeže ušetřeno; užívajíce jich jako tažných zvířat, nebo jako strojů lidských vykonávali jimi práce obrovské. Nil a Eufrat by mohly povídati, co potu a krve stály pomníky, břehy jejich kráslicí.

Než tyty násilnosti měly také svůj čas; řídce se stávalo, že by veškera jedna generace podlehla úplně biči nutitelů. Jsouce rovněž tak podajnými v neštěstí, jako drzími v štěstí dovedli synové Israelští brzy oblomiti vítěze, a dovedouce se vlouditi do jejich důvěry proměňovali takto své otroctví v poddanost aspoň snesitelnou, někdy i výhodnou. Hned na počátku zajetí vidíme Daniele, an uveden byv k Nabuchodonosorovi (Dan. V.), představen jest všem hadačům; později stal se Mardocheus ministrem krále Xerxa (Esth. VIII., 2. 8. 9. 15.), Esther královnou (Esth. II., 1. 7.) Tobiáš a jeho vnuk Anchialus důstojníky královskými (Tob. I., 13.—22., text řecký Septuag.), Nehemiáš číšníkem (Neh. II., 1.).

Nečině nároků na tak vysoká důstojenství vymaňoval se obecný lid znenáhla ze stavu otrockého, moudře jsa veden svými proroky, a oddávaje se svému osudu připravoval si lepší budoucnost jak prací tak i rozmnožováním svého pokolení, jak viděti jest ze slov prorokových: »Stavte domy a bydlejte v nich; a štěpujte zahrady, a jezte ovoce jejich; pojímejte ženy a plodte syny i dcery; dávejte synům svým ženy a dcery své dávejte za muže, ať rodí syny a dcery; a množte se tam a nechtějte býti v malém počtu.« (Jer. XXIX., 5. 6.) Proroctví mělo ještě další cíl. Jménem Hospodinovým vyzýval prorok Židy, bydlící v městech nevěřících, by na ně vyprošovali požehnání Boží: »Hledejte pokoje města, do kterého jsem zastěhoval vás, a modlete se za ně k Hospodinu, nebo v pokoji Jeho budete míti pokoj. (Jer. XXIX., 7.)

Tyto moudré pokyny přinesly dobré ovoce; svým sjednocením, jakož i průmyslem svým byli Židé brzy zbaveni vši bídy, ano mnozí stali se i bohatými. V Ekbataně měl Raguel veliké statky (Tob. I., 14. 16., 20., text řecký Septuag.), mezi četnými Židy usedlými v Rhagách, na východních hranicích Medských nebyl než jediný chudšas, Gabaël (Tob. I., 17. Vulg.), a i tento přivedl to tak daleko, že spořádav své záležitosti navrátil značnou částku peněz, deset hřiven stříbra, jež mu Tobiáš byl půjčil. (Tob. Vulg. IV., 21. 22.; V., 3.; IX., 6.)

Právě obchodu děkovali Židé tak rychlého blahobytu; majíce k němu již od přirozenosti výtečné vlohy měli také dovednost, jež jsouc až posud obsažena v předpisech Zákona nepřestávala o jejich prvopočátku býti významným rysem v povaze synů Israelských, jímž se od jiných rozeznávali. I byla tato náklonnost jejich tak mocna, že zmírňovala jim lítost nad ztracenou vlastí. Ukázalo se to, když Cyrus zajatým povolil, by se vrátili do Jerusalema. Nevelký počet užil tohoto dovedení.¹⁾ (Esdr. I., 5.; II.). Většina národu zůstala v zemi cizí, a rozmnoživši se tam znenáhla rozšiřovala se po všem obydleném světě, tvoříc v něm národ i co rozsahu i co dc pohyblivosti zvláštní, totiž »Židy v rozptýlení.«²⁾

Než čím víc vzrůstalo bohatství těchto vyhnanců, tím nejistějším stával se osud jejich. Ježto Zákonem bylo zakázáno vcházení v manželství s pohany, proto zůstávali národem zvláštním, atou měrou i pozornosti, záští a pronásledování od obecnho lidu vysazeným. Jen vladaři na Východě byli nad tytovášně sprostého lidu povznešení, vážíce sobě dle zásluhy Hezeů pro jejich ducha průmyslného; oni jedini měli moc bráti synů Israelských a tito také dovedli

¹⁾ Vypovězenci, kteří užili ediktu králova, navrátiti se do Judska, náleželi po většině ku pokolení Judovu a Benjaminovu; jejich počet nepřekročoval 50 000.

²⁾ Tento výraz obvykle užívaný k označení Židů, osedlých v krajinách pohanských, nachází se na mnohých místech Písma, jako II. Mak. I., 27; Jak. I., 1.; I. etr I., 1.; Jan VII., 25.

si je nakloniti, činíce svůj majetek závislým na moci, je ochraňující.

Zvláště v osadách to bylo, kde Židé dovedli svůj úvěr upevniti tak, že králové Assyřští čerpali z něho nemalý užitek. Rozšířivše svou vládu na množství národů přece jich tito vládcové úplně nepodmanili, a proto bylo jim stále obávati se nějakého povstání. Aby tomu zabránili, užili k tomu zvláštního prostředku, totiž když některou zemi pod svou moc podrobili, přesídlili část obyvatelstva do vzdálených krajin, odkud na místě jejich přivedli sem cizince. Avšak při tomto přetvořování národa nebyla síť tak pevná, by dosti mnoho skrze ni neuniklo. Zbytek starého obyvatelstva, lnoucího k půdě rodné hleděl dodělati se opět toho, co mu násilím bylo odňato. Bylo v zájmu nově příklých bdíti nad tajnými piklemi, předcházeti a udávati spiknutí svých soudruhů, slovem, vykonávati v celé zemi tajnou policii, ježto každé vzbouření, ohrožující nejvyšší moc politickou, poškozovalo zároveň i jejich bezpečnost. Jedině touto chytrou politikou zabezpečili sobě králové Ninivští a Babylonští pokoj na hranicích říšských, činíce sobě z cizinců, jež tam usadili, podporu své vlády.

K této úloze hodili se Židé mnohem lépe, než kterýkoli jiný národ. Vedle přirozené své podjatosti dovedli se vpravovati i do nejtěžších okolností; pro touhu po bohatství a neunavitelnou činnost, by si ho lobyli, zapomínali na zármutek svého od vlasti odloučení, a čím větší bylo jejich úsilí, by ho potlačili, tím více mhuťněla jejich síla. Vladaři Assyřští, a po nich Perští stáli se o to, by nepomíjeli tak vzácných sil pomocných; šude jim svěřovali zřizování osad, z počátku ovšem do těch vzdálených krajin jako do vyhnanství je posílajíce, brzy šak neměli jiné péče, než jen podporovati ono kouzlo, které Židy za vyhledáváním zisku pudilo na všecka pobřeží.¹ Na půdě jim vyká-

¹) Návrhy, činěné veleradou obyvatelů Jerusalemským ukazují, že vyhnanství, od přemožených přijaté a zůveň s vítězi smluvené, bývalo předmětem pečlivé úřady jak z ohledu lidskosti tak i z příčin

zané mohla se nyní přesídlená pokolení volně rozmnožovati a obohacovati. Pravda, nebyla to vlast; ale nebylo to také vyhnanství uprostřed národů surových, ježto osada iám se utvořivší zůstávala mravem i náboženstvím židovskou, řídíc se vlastním zákonem Mojžíšovým. Israelité, šťastni jsouce, že takým způsobem nabyli jakési samostatnosti, přilnuli k těmto zemím neobydleným nebo málo bezpečným, bránice je proti útokům zevnějším celou řadou míst dobře opevněných.

Šťastná zkušená, již s nimi učinili králové Assyřští, nebyla nadarmo pro Alexandra. Sotva stav se pánem na Východě, vyznamenal toto pokolení, uznávaje neočekávanou pomoc, již mu přinášeli. Židé k jeho povelu se všech končin světa se sběhlí naplnili Alexandrii, kde jim dobyvatel přiřkl tytéž výsady, jako Macedoňanům. (Josef. contra Apionem II., 4., Betl. jud. II., 18. 7.) A po Alexandrovi nepřestávali se rozšiřovati po veškerém území Faraonů jako za časů Josefových a Mojžíšových. Z pěti čtvrtí Alexandrijských byly dvě jimi obydleny a ve veškerém Egyptě, od Deltý až do nejzazší části Thebaidské, bylo viděti jejich sbornice palmami ověncené. Od prvního století po Kristu páčil se počet jejich na milion, totiž až na osminu veškerého obyvatelstva v údolí Nílském bydlícího. (Philo in Flac. VI.) A jako Ptolemeovci v Egyptě, tak nástupcové Alexandrovi v Syrii sledovali tutéž politiku. Antioch Veliký přesídlil z Mezopotamie do Malé Asie dva tisíce rodin židovských, které od Lycie a Frygie tvořili krajinu naskrze Seleucidům oddanou. (Jos. Antiq. XII., 3. 4.) A v Antiochii, kam přivedl je Seleukus Nikator, byli hlavní částí obyvatelstva. (Jos. Antiq. XII., 3. 1.; Bell. jud. II., 18. 15., VII., 3. 2—4.)

Tak rozptýlení synů Israelských více než po pět století nepřestávalo šíř a šířeji rozkládati své větve; krok za

politických: „Učiňte se mnou, což jest vám užitečného, a vyjděte ke mně, a budete jísti jeden každý z vinice své a budete píti vody z cisteren svých, dokavadž nepřijdu a nepřenesu vás do země, kteráž podobna jest zemi vaší, do země úrodné a nesoucí hojně vína, do země chleba a vinic.“ (IV. Král. XVIII., 31. 32.)

krokem dostali se až do nejvzdálenějších krajin, tak že za časů Strabonových nebylo již ani města ani přístavu, kde by nebylo Židů, ani koutečku, kde by tomuto houževnatému národu nebylo se podařilo pevně se usídliti (Strabon. v Jos. Antq. XIV., 7. 2.).

Podobně se jim dobře dařilo v říších římské a parthské. Na území Parthů, vládnoucích od Indie až k Eufratu, Židé uvyklí jsouce jhu perskému, brzy se přizpůsobili těmto novým dobyvatelům. Ale ještě více se rozmnožili v císařství římském; všude měli svá »ghetta neboli čtvrtě židovské«, své synagogy jako na březích omývaných mořem Středomořím, tak na Krimu, kde množství náhrobních kamenů poukazuje na umístění starých obcí židovských, ¹⁾ v Arabii (Mišna. Šabb. 6., 6.) i ve středu Afriky (Sk. VIII., 27.). Herodes Agrippa v listě ke Kaligulovi (Philo. Legat. ad Caium p. 587.) a sv. Lukáš ve Skutcích apoštolských (Sk. II., 5—11.) vypočítávají země, kde byly osady židovské; jsou tam jmenováni Parthští, Medští, Elamité, Židé z Mezopotamie, z Kappadocie, z Pontu, z Malé Asie, ze Syrie, z Fenicie, z Egypta, z Cyreny, z pobřeží afrického, z provincií řeckých, z Thesalie až po Pelopones; z ostrovů Eubeji, Cypru a Krety. Jsouce takto rozšíření a mezi sebou čilým obchodem spojeni jako nějakou sítí zabírali veškerý svět neobmezeně a skoro bez bázně, neboť žádná moc nebyla s to, by zasáhla veškerý národ. A pakli některé město, některá provincie pohubila Židy, jiní je nahradili mnohem četnější, než pronásledovatelé sami; vždy se těšivali opakující se svou Sibyllou slova:

»Veškera země, všecka moře jsou tebou naplněna: Tobě-li všickni lidé jsou nepřáteli, ty vynikáš nade všecky. (Oracula Sibyl. III., 271. 272.)«

¹⁾ Stephani v Buletin de l' Académie de Saint-Petersbourg. 1860. I. p. 244—246. — Corpus inscriptionum graecorum. II. add. p. 1005. N. 2114.; p. 1006. N. 2126.; p. 1008. N. 2131. — Chwolson. Pierres tumulaires hébraïques de la Crimée. Mémoires de l' Académie des sciences de Saint-Petersbourg. VIII. série. IX. (1886) N. 7.

Ostatně takové násilnosti byly toliko přechodné. Židé jsouce dosti dovedni, by jim zabránili, dosti podajni, by se jim vyhýbali, nežili život pouze nejistý, k jakému často odkázání bývali v krajinách křesťanských a mohamedánských, ale požívali práv zaručených. Alexandr jim udělil tytéž výsady jako Řekům; následníci jeho je potvrdili, ano i rozšířili milosti od toho vladaře jim skoro vnucené. V krajinách tvořících po některý čas říši macedonskou, totiž: v Řecku, Egyptě, Syrii, v Asii, od Indie až Archipelagu dostávalo se Židům z pravidla práva občanského a povolení, by se spravovali vlastními zákony; nezávisíce na úřadech měli vlastní soudy a přednosty, dle důležitosti místní nazývané buď »alabarky, archonty, genarchy nebo ethnarchy,« kteří řídili obce, mluvili a jednali ve jménu jejich.¹⁾

Odřeklo-li jim některé město této přednosti, tvářili se, jako by byli pronásledováni, naříkajíce na svůj osud, potají kujíce pikle, zakupujíce sobě příznivcův a nedávajíce pokoje tak dlouho, dokud aspoň nedobyli sobě svobodného vykonávání své bohoslužby. A tento jednoduchý ústupek již dostačoval, by z nich utvořil třídu privilegovanou, ježto je osvobozoval od služby vojenské a od daní, jež se nesrovnávaly s předpisy Mojžíšskými. (Jos. Antiq. XIV., 10. 12.) Nesměli býti též poháněni k soudům po čas svých slavností. (Jos. Antiq. XVI., 6. 4.) Byly-li věci k živobytí určené rozdávány od města, bylo jim přiřknuto právo, že nemuseli přijímati obilí, vína, oleje z rukou pohanských znesvěcených a mohli žádati za to přiměřené náhrady na penězích; i toho se domohli, že tyto peníze nesměly jim býti dávány v sobotu. (Jos. Antiq. XII., 6. 4.)

Takových svobod bylo šetřeno zvlášť v říši římské; i není divu, že tam se všech konců světa vábily Židy. Jejich majetek a úvěr dosáhl za Caesara takové důležitosti, že diktator uznal za moudré, pokud se jich týkalo, zacho-

¹⁾ Cicero ad Attic. II., 17.; Juvenal. Satyr. I., 130. — Joset. Bell. iud. VII., 3. 3.; Antiq. XIII., 6. 7.; XIV., 7. 2.; 10. 17.; XVII., 12. 4.; XIX., 5. 2.; XX., 5. 2. 3.)

vávati tutěž politiku, jako Alexandr. Čtyřmi edikty po sobě vydanými zabezpečil jim nejen úplné neodvislosti, nýbrž zahrnul je v pravém smyslu přízní svou. Synové Israelští mohli svobodně žíti podle svých zákonův a obyčejů, shromáždovati se, vybíratí daň chrámovou, nebo poplatky pro synagogu. (Jos. Antiq. XIV., 10. 8.) Ano shovívavost šla tak daleko, že každý sedmý rok byli osvobozeni od daní, by mohli bez překážky zachovávatí klid roku sobotního, kde žádného ovoce z polí svých nesklízeli (Jos. Ant. XIV., 10. 6.) Nejvyšší kněz v Jerusalemě, jsa uznáván za ochrance Židů rozptýlených, měl právo ustanovovati písaře neboli zástupce svých klientů při soudech císařských nebo prokonsulárních, sám pak měl vždy k nim volného přístupu. (Jos. Antiq. XIV., 10. 2. 3.)

Tato ustanovení Caesarova byla potvrzena od Augusta, a opětně od Klaudia po přestálém pronásledování od Tiberia a od Kaliguly. Spravujíce se těmito ustanoveními tvořili Židé po veškeré říši v pravdě jaksi zvláštní třídu národní, ano i ve městech, která zachovala poněkud svou samostatnost, hleděli úřadové přizpůsobiti svá usnášení po způsobu římském, takže pouhé zakročení velekněze dostačovalo, by potlačeny byly veškeré pokusy směřující proti svobodám Židům uděleným. Tak stalo se v Efesu a v Delu, kterážto města se pokoušela podrobiti Židy řádu obecnému, že byla konsulem Dalabellou přinucena, osvoboditi je od služby vojenské, by nemusili jísti pokrmů nečistých a nekonati pochodu ve dnech sobotních. (Jos. Antiq. XIV., 10. 12—14.) Vskutku vladaři římsští měli všude o to velikou péči, by dobře bylo zacházeno se Židy; tak byli tito mocni! Jestliže některý vladař měl v úmyslu sáhnouti na jmění nebo na práva Synagogy, bouřili se Židé po veškeré zemi a zvláště v hlavním městě; hned tu byly pohotově hlučné úrady, poselstva, listy prosebné a obranné; agitace stávala se obecnou a s takou tvrdošíjností a tak dlouho se prováděla, až všechny překážky byly odstraněny.

Jakkoli úřadové v provincii obávali se Židů, byli tito ještě ku větší obavě obchodníkům v městech, kde se byli

usadili. Jejich sjednocení a jejich styky s veškerým světem zjednávaly jim značného prospěchu v každém odvětví obchodním. Jakmile se na některém místě zahníždili, přitáhli na sebe z počátku obchod v malém, znenáhla obstarávali veškeré důležitější záležitosti, až konečně i vybírání daní; neboť, ač v zásadě výběr daní ponecháván byl Římanům, Židé svým bohatstvím a dovedností svou donucovali Římanům, by u nich hledali pomoci. Židé v krajinách Eufratských měli ve všech poměrech státních takovou moc, že i diplomacie používala jich za prostředníky.¹⁾

Důležitost, jakou měli ve věcech finančních i obchodních, byla příčinou, že čím dále tím více opovrhoval jimi každý, kdož nebyl z jejich krve. Zapomínali na rady svých proroků, kteří je měli k tomu, by neoddělovali svého majetku od majetku měst, v nichž bydleli, by je milovali a za ně se modlili. Nemajíce více na mysli, leč své soukromé prospěchy, měli všeliké shovívání za zbytečné, uchylující se do Říma, jakmile nějaký spor vznikl mezi nimi a pohany. Přízeň, jíž požívali od úředníků císařských, byla příčinou, že byli obecně nenáviděni; proto hleděl lid očerňovati je a vyličovati jakožto lidi mravem i rodem nečestné. Vypravuje se, že v Egyptě, kde — jak jsme ukázali — nabyli veliké moci, za dávných časů všecken ten lid židovský, nakažený malomocenstvím, prašivinou a jinými nemocemi utekl se do chrámů a tam žebрал. Bohové, rozhněvání byvše takým znesvěcením, trestali veškerou zemi nakažlivými nemocemi a neúrodou. Tehdejší vladař Boechoris poslal o radu k Ammonovi; věštba nařídila, by svatyně byly očistěny a ten bezbožný lid vyhnán na poušť, by utopeni byli, kdož byli znečistění, ježto slunce nesnese pohledu na ně; za takovou cenu nabyla země opět své úrodnosti. (Jos. contra Apion. I., 34.) I jiné pomluvy, neméně hanebné byly o nich roznášeny. Jejich synagogy, nemajíce ani model ani obětí zavdá-

¹⁾ Jos. Bell. iud. I., 12. 5. Antiq. XIV., 13. 5.; XV., 2. 3. V Alexandrii byl jim svěřen obchod obilní a následovně zásobování Říma obilím.

vali příčinu k tomu, že byli Židé podezříváni i žalováni pro bezbožství; jejich život soukromý, jak se o nich za to mělo, byl prý pln surových a nevlídných mravů, pln záští proti lidstvu (Jos cont. Apion. II., 14. — Diodor Sicil. Bibl. XI., 3.) Ačkoli Židé v rozptýlení žijící upadli v opovržení národů, mezi nimiž žili, přece neuvarovali se jejich vlivu. Kdežto jejich bratři Jerusalemské nepřestávali rozmnožovati obyčeje, pokud se týká Zákona, zase Židé mimo Palestinu žijící, vzdáleni jsouce chrámu a vmíseni mezi Východňany, Reky a Římány, částečně přece podrobeni jejich zákonům a majíce obchod s nimi, vymaňovali se znenáhla z obřadnosti, již v cizině zachovávat bylo nemožno. Kdežto v Palestině, zemi to málo navštěvované, nemající ani přístavův ani tržišť, horami a pouští od ostatních krajin oddělené střežili se tuzemci stýkati se s cizinci, za nečistotu to majíce a domnívajíce se, že obchod nesnáší se se svědomitým zachováváním Zákona, nebyli Židé v krajinách pohanských žijící v té věci tak úzkostliví, neboť i sami rabbini nebyli proti tomu, že Židé neodlučovali se od lidí ostatních. Netoliko, že obcovali s kupci, Kananejskými, nad to i snižující pastýřský život svých předků výhradně jen obchod vychvalovali: »Není horšího řemesla nad zemědělství«, pravil Eleazar pohlednuv na pole pro kosu zralé; rabbin Rabh dodal: »všecka žeň veškerého světa nevyrovná se obchodu.« (Jebhamolh. F. 63., 1.)

Hovíce této novotě ve svém smýšlení přijímali Židé jazyk země, v které žili; hebrejščina stala se jim cizí, ježto bohoslužba ve sbornících konala se jazykem řeckým a ježto i Písmo svaté nebylo čítáno, leč v překladu řeckém. A poněvadž oběti nesměly se konati mimo chrám Jerusalemský, nezbývalo jim leč vykonávati bohoslužbu toliko duchovní, v níž Hospodin, Bůh jediný ctěn byl modlitbami a zpěvem.

Avšak tyto změny nedotkly se ani věroučení, ani náboženství vůbec. Židé v rozptýlení, osvobodivše se od nepohodlných obyčejů, podrželi víru v jednoho Boha, věčného, Zákon a slovo Boží jakožto bohoslužbu svou a měli ji v takové vážnosti, že nic nebylo s to, by se od ní odvrátili. V krámě chudého vetešníka tak, jako u bohatých kupců

měla své místo táž láska k vlasti, tytéž naděje do budoucnosti. Hojnost obětí, jež sbíraly synagogy pro chrám, jest důkazem, do jaké míry víra jejich přinášela ovoce; i nespokojovali se toliko tím, že posýlali daň do svatého města,¹⁾ každoročně poselstvo, které ji donášelo do Jerusalema, provázeno bylo četnými poutníky, ježto každý syn Israelský byl povinen nejméně jednou ve svém životě obětovati na tom jediném místě, kde oběti byly Bohu příjemny.

Tato zbožnost jevila se u Židů při každé příležitosti. V městech, kde se usazovali, bylo první jejich starostí, zřídit si svatyni. Když se jim nedostávalo prostředků, by si mohli vystavěti svatyni, zařizovali si aspoň místo ku shromáždění, nějakou ohradu blíže studánky nebo na některé výšině, by tam mohli bez překážky konati své obmyšlení a modlitby své. V městech zámožných, jako v Alexandrii a v Antiochii pokládáno to za čest, aby synagogy co do bohatosti vyrovnávaly se chrámům pohanickým. (Philo in Flac. II., 528.) Ne menší horlivost jevila se v tom, že svědomitě zachovávali obyčeje Zákonem ustanovené, jež vykonávati jim bez jakékoli ujmy dovolovalo vyhnanství. Tak tento nábožný život byl příčinou, že Židé dosáhli velikého vlivu na pohany. Vznešené věroučení, přesné mravy jejich, jakož i bratrství, jevící se ve vzájemném sebe podporování, jejich vážná bohoslužba, vše to vábilo mysle pohanstvím znavené a po novotách toužící. Dějepisec Josef zajisté nepřehánění, vyličuje-li nám vliv, jež mělo židovství na pohany těmito slovy: »Dlouho jest to již zvykem, i u lidu obecného, nápodobovati naši pobožnost: není města řeckého nebo barského, není národa, kde by nebyla v úctě naše sobota nebo naše posty, naše rozžatá světla, naše zdržování se zapovězeného masa jakožto obyčejů vůbec přijatých. Lidé snaží se následovati naši svornost, šlechtnost, činnost v umění,

¹⁾ Tyto dávky byly od úřadů císařských považovány za posvátné; tak zloděj, jenž by byl z nich nějakou částku odcizil, a do chrámu jakožto na místo ochranné se uchýlil, byl jat pro svatokrádež a Židům vydán. (Jos. Antiq. XVI., 6. 4.)

zmužilost, jíž všecko snášíme pro Zákon svatý. A co podivuhodnějšího jest, jest to, že Zákon, nemajíc žádného vnitřního půvabu, přece má takovou moc, že jest rozšířen po všem světě jako Bůh, od něhož pochází.« (Jos. cont. Apion. II., 39.)

V jediné věci dějepisec Josef přece vybočuje z mezí, že nepřikládá Zákonu žádného půvabu. Pravda jest, že smyslům nelahodí, ale pro duše zoufale úpějící ve tmách pohanství, byl Zákon světlem denním, jež černou nocí prokmitá Bůh jediný, strašlivý ve své velebnosti (V. Mojž. X., 17., Žlm XLVI., 3.), ale milosrdenstvím překypující (IV. Mojž. XIV., 18., Žlm LXXXV., 5. 15.), jehož slovo jest sladké jako med (Žlm. XVIII., 11., CXVIII., 103.) jeho Zákon neposkvřený (Žlm XVIII., 8.), odlesk to věčné spravedlnosti, obřady svaté a velikolepé, vše, vše to ve víře židovské úžas budilo a vábilo zároveň. Svatyně u Židů v rozptýlení poskytovaly představu náboženství naskrze duchovního, nebyloť tam ani oltáře, jako v chrámu Jerusalemském, ani obětí krvavých, jedině byla tam kniha, jíž veškera pocta prokazována, a která nábožně vykládána byla, potom modlitby a zpěv tklivý a až k pláči dojemný. Víra Mojžišská jevila se tu ve světle nejpriznivějším, zbavena jsouc hrubé zevnější skořepiny, jíž také Pán Ježíš zavrhl. A ještě více, než tato velebná a vážná bohoslužba, více než věroučení a než mravy Zákonem předepsané byla to jistota, jež dodávala Židům moci neodolatelné, jistota totiž a přesvědčení, že v jejich náboženství jest pravda. Svobodomyšlným pohanům bylo snadno se posmívati jejich víře, ale když je stihlo neštěstí, když na ně přikvácily rány obecné, těžká nebezpečí, tu zraky jejich obracely se k synagoze; mnozí pohané se tam uchylovali a všedše tam jedenkrát, více odtud nevycházeli.

I společenský život židovský, na pohled smutný, ve skutečnosti zajímal svým kouzlem a neporušitelnou novotou svou. Zvláště živý zájem budila jejich shromáždění; nikde nedovídali se novin tak rychle, nikde nehýbáno více myslmi a vášněmi, jako tam. Řídkou věcí bylo, nenalézali-li tam některého cizince, jenž tu na své cestě se zdržel, aneb obchodní

makléře ode města k městu cestující, missionáře, kteří »moře i zemi obcházel, by jednoho novověrce učinili« (Mat. XXIII., 15.). A tito nově příchozí vybízení jsou, by se ujali slova, vypravovali, co na své cestě viděli, rozšiřující učení mistrů svých. Častěji ještě starosta obce vystupoval na kazatelnu, by oznámil nějaké důležité poselství od vysoké rady, neb od obcí sousedních. Těmito denními schůzemi každá obec udržovala styky s veškerým světem; neboť ježto židovstvo se kolem světa jako nějaká nepřetržitá síť vinulo, tu i nejmenší pohyb přecházel na celek, od Indie až po břehy Atlantické, od Afriky až ku krajinám severním.

Jiný půvab synagogy byl, že tam panovala jakási neodvislost, ano svoboda života. Kdežto ve veškeré říši císařské zákony úzkostlivě určovaly, pod jakými výminkami některá společnost smí býti trpena, mnoholi smí míti členů, kolik hromad, a i míru společného pokladu, byly ode všeho toho obce židovské vyjmuty; jsouce pokládány za společnost náboženskou, ustanovovaly a spravovaly se úplně svobodně. (Philo. Leg. ad Caium M. 592.)

Z toho, že Židé takových výsad požívali, jakož i z toho, že Zákon jejich byl tak vznešeným, lze vysvětliti si přízeň, jakéz znenáhla dobyla si víra Mojžíšská. Ve velikých městech měli Židé tolik přátel, kolik bylo jich samých. Zvláště pak ženy pohanské vábeny byly tajemstvími synagogy; mír a milé bratrství tam panující, jakož i zpěvy, jež tam slýchaly, lákaly je. Beze vší námahy učily se od dcer Israelských znáti Zákon Hospodinův, a nacházejíce v něm postavení ženy mnohem svobodnější, mnohem čestnější, napořád jej přijímaly. V Damašku skoro všechny pohanky byly proselytkami. (Jos. Bell. iud. II., 20. 2.) V Thyatiře, v Soluni (Sk. XVI., 14, XVII., 4.) našel sv. Pavel, přišed do modlitebny židovské, skoro samé ženy; v Římě byl počet šlechticů na víru obrácených velmi značný tak, že Ovid radil, kdo chce viděti pověstné krásky, by stál na čekané u dveří synagogy.

Mistři Israelští podporovali tuto horlivost pohanek, ježto obrácení žen na víru, jsouc vždy upřímné a beze všeho

hluku na venek, nečinilo jim ani rozpaku ani nepokoje. Na opak u mužů učila zkušenost, že u nich sejevily sobecké ohledy; jedni přijímali víru židovskou, jsouce lákáni výsadami, o nichž byla právě řeč: jako osvobození od daní a břemen obecných, od služby vojenské; jiní proto, že vábila je bohatá manželství. (Ovid. *Ars amat.* I., 70.) Byli také tak zvaní »proselyté stolu královského«, kteří se stávali Židy, by obcovali při dvorech knížat Israelských (Josef. *Antiq.* XVI, 7. 8.; XX., 7. 2. 3.) a »proselyté lví«, jež nehody majetkové neb i jiné rány přivedly k Hospodinu, jako osadníky Assyrské, kteří se na víru židovskou obrátili, by ušli lvům Samařským (IV. král. XVII., 26.); »proselité bázně« jako byl tribun Metilius, který přijal židovství, by si zachránil život. (Jos. *Bell. iud.* II., 17. 25.)

Tyto přezdívky, od rabbinův jim uštěďřované, jsou dostatečným důkazem, s jakou nedůvěrou přijímali pohany. Před jejich očima nebylo dostatečno, by proselité přivábění byli ryzím učením o jediném Bohu, ježto i mnoho jiných sekt vyznávalo totéž učení, a mohlo odvrátiti zase tyto novověrce, jako na příklad školy Alexandrinské, jež se naplňovaly samými sběhy. A právě pro příčinu, že jim tací odpadlíci činili mrzutost, dospěli k tomu, že až opovrhovali s proselyty, nazývajíce je »malomocenstvím Israele« (Jebam. 47. 4.; Kiddushin 70. 6.), viníce je, že skrze ně prodlužuje se příští Messiáše (Lightfoot. *Hor. heb. in Mat.* XXIII., 5.) a prohlašujíce, že až do čtyřicátého kolena nemá se důvěřovati proselytům (Jalkuth. Ruth. f. 163. a.). Nicméně i v samém Jerusalemě nebyli všickni myslitelé těmito předsudky zaslepeni. Hillel a Gamaliel naopak jevili v té příčině velikou horlivost pro obracování pohanů na víru a Šimon, syn Gamalielův, rád říkával: »Přijde-li nějaký pohan, chtěje přijati svatou úmluvu, podej mu ruku a přiveď jej pod křídla Boží.« (Jost. *Judenthum.* I., 447.) A v rozptýlení sami rabbiní, netoliko že neodháněli proselytů, nýbrž snažili se raziti jim cestu, a za tou příčinou prohlašovali, že obřízka a ostatní předpisy zákonné nejsou nevyhnutelnou podmínkou tomu,

kdo chce míti podílu ve spasení Israelském.¹⁾ Ano mnozí i zrazovali od přijímání krvavého obřezání (Jos. Antiq. XX. 2. 5.); před jejich očima bylo věcí nejdůležitější, by uznávali Boha, by ho ctili, o Zákonu jeho rozjímali, nejsouce vázáni účastniti se bohoslužby; to se nazývalo býti »proselytou brány«.²⁾ Ti pak, které přísnější zákonníci nebo přílišní horlivci nutili k obřízce, stávali se »proselyty spravedlnosti«³⁾ a v ničem se již nelišili od pravých Israelitů.

Ať měli tito novověrci jakoukoli účast v zachovávání ustanovení zákonných, všichni byli proniknuti věrou a mravou Mojžíšskou, neboť to právě byly hlavní články Zjevení Božího, jež Židé v rozptýlení uložili si za úkol především rozšiřovati. Jsouce v hlásání víry tak dovednými jako v obchodu, přizpůsobovali své vyučování schopnostem pohanů, mezi nimiž žili, a tak šťastně víru židovskou vyličovali, že i lidé, kteří nejvíce odporovali, konečně uznávali ji za věc vhodnou a sobě zcela přirozenou.

Právě v Alexandrii tato vyučovací metoda nejsnadněji se provozovala. Židé tu žijící dobře byli si toho vědomi, že, nepostačuje mluvití toliko jazykem jiných, by je přesvědčili; nebo bylo jejich Písmo již tři století na jazyk řecký převedené

¹⁾ Rozsah povinností proselytům ukládaných měnil se dobou času. Podle Zákona cizověrec smí býti připuštěn do lůna Israelského, jestliže se zaváže světit sobotu (II. Mojž. XX., 10.) a nebrati jména Hospodinova nadarmo, nejísti ani krve ani udáveného zvířete. (III. Mojž. XXVII., 12.; XXIV., 16.) Po zkáze Jerusalemské učili rabbinové, že Zákon jest jen pro Židy závazným: Bůh zjevil prý Noemovi přikázání, jež mají býti oznámena národům pohanským; tento zákonník zvláště pro pohany obsahoval tyto záповědi: rouhání, modloslužbu, vraždu, nepravosti proti přírodě, krev jakožto pokrm, krádež a vzpouru. Za časův apoštolských může se míti za to, že povinnosti proselytů se omezovaly na předpisy, ustanovené sněmem Jerusalemským: „Vidělo se zajisté Duchu Svatému i nám, žádného více břemene na nás nevzkládati, kromě těchto potřebných věcí, abyste se zdržovali (Sk. XV., 28. 29.) od věcí obětovaných modlám a od „krve, a od udáveného“.

²⁾ Tento název byl narážkou na slova Písma (II. Mojž. XX., 10): „Sedmého pak dne nebudeš dělati žádného díla, ty ani syn tvůj . . . ani příchozí. kterýž jest v branách tvých.“

³⁾ také se nazývali „synové Úmluvy“.

všemu lidu přístupno ale bez výsledku, ježto svatý text, poznáný toliko od některých učenců, zůstával knihou zavřenou pro lid obecný. Mistři Israelští, chtějí si nakloniti lid obecný, vhodně dovedli Zjevení okrášliti božskou důstojností geniů řeckých, vysvětlující své věroučení ústy básníkův a mudrců pohanských. Vždyť Linus, Pythagoras, Hésiod, Homér, Platon ve svých dílech hlásali víru v jednoho nejvyššího Boha, Messiaše to, jenž světu přináší blaho a slávu.

Zvlášť Orfeus pro oblíbenost svou, pro záhadu svého života a pro zázračný úkol, jenž v něm měl, stal se takřka hlavním hrdinou tohoto proroctví. Ode dávna kolovala ve školách sbírka říkadel, zvaná »Moudrost Orfeova«, sloužící řečníkům za látku k řečnění; nacházeli v ní vznešené myšlenky o Joviši vševládnoucím, o věčnosti a o odměnách v budoucím životě. Sto a šedesáte let před Kristem, Žid Aristobul, mudrc a dvořan při dvoře Ptolomeovců vpletl do svých básní místa ku chvále víry Mojžíšské, vyličiv staré verše nátěrem židovským. A pokračuje potom ve svém úkolu snažil se dokázati, že Starý Zákon jest jediným zřídlem, z něhož pohanští básníci a mudrci čerpali. Z úryvku těchto básní až na nás dochovaného lze snadno přistihnouti padělatele při samém činu.

»Boha sama v sobě nepoznávám, neboť oblak jej zahaluje;

Ale jeho desatero přikázání oznamují ho lidem;

Žádný smrtelník ho nikdy nespatrił;

Jen jediný měl tu výsadu: ten, jenž narozen jest z vody (Mojžíš);

Ten obdržel s nebe učení na dvou deskách.« (Euseb. Praep. evang. XIII., 12. — S. Justin. De monarchia, 2 exhort. ad Graec. 15.)

Avšak Orfeus sám postoupil místo staré Sibylle. Ve veškerém světě, v Babyloně, v Libyi, v Delfách, na Samu, v Troji, v Italii ¹⁾ naslouchali lidé nábožně hlasu jejímu,

¹⁾ Plato znal jen jednu Sibyllu (Phaedr. p. 244.). Jiní jmenují dvě, jiní čtyři a opět jiní deset, totiž Sibyllu v Babyloně, v Libyi,

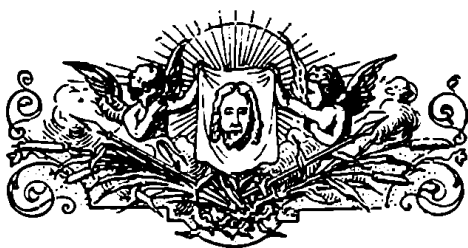
jenž odhaloval budoucnost. Židé nezanedbávali tak vážených proroctví, ale hleděli jich využítkovati ve svůj prospěch. V třetí knize věsteb Sibylliných nalezáme stopy této jejich práce, vykonané Židem Egyptským za času Ptolomeovce Filopatora (asi 150 l. př. Kr.). Sibylla, vnučka Noemova, vykládá tu dějiny světa, počínajíc od stavby věže Babylonské. Dějeprava Starého Zákona mísí se zde s theogoniemi pohanskými, synové Abrahamovi s Titany a bohy Hesiodovými, věštby pohanské s proroctvími židovskými. Všecky tyto předpovědi shodují se v tom, že předpovídají blížká neštěstí, jejichž jedinou příčinou jest modloslužba; není žádné jiné spásy pro lidstvo, leč navrátiti se k pravému Bohu, Bohu Israelskému. (Orac. Sibyl. III., 67—807.)

Netřeba, než přehlédnouti židovskou literaturu Alexandrinskou, této doby tak bohatou, a literaturu v době následující, a nalezneme tutéž metodu, tutéž snahu, by se dokázalo, že všeliká pravda pochází z Israele, ale i tutéž dovednost, již rozličné části věrouky dle jejich povahy buď kladli na světlo do popředí, buď je ponechávali ve stínu. Dějepisec Josef dí: »Skrze naše zákony, mající v sobě nedokonalejší spravedlnost jsme povoláni, bychom se stali přáteli a dobrodinci všech lidí.« (Jos. Antiq. XVI., 6. 8.) Tento vliv, tak čilý v Alexandrii, působil ovšem rozličným způsobem na těch místech, kde se dařilo židovství. Všude množství proselytů hemžilo se ve čtvrtích židovských, a navštěvující synagogy přijímali beze vší okázalosti víru židovskou, blížíce se takto k ryzí pravdě. A právě v řadách novověrců docházelo Evangelium nejvíce přístupu. Rovněž jako synové Abrahamovi očekávali i oni Messiáše a s ním spasení, jen že nekladli tak tvrdošijně jeho království do Jerusalema, a nesnili o znovuzřízení trůnu Davidova a Makka-beovců. Že národ židovský veškerým světem vládnouti bude, jak všickni rabbini učili, tomu sice proselyté věřili, ale netoužili po tom. Když ve všech synagogách se roznesla po-

v Delfách, u Kimmerských, Erythrejskou, na Samu, Kumanskou, Trojskou, Frygyjskou a Tiburskou. (Pauly. Real-Encyclop. Sibylla.)

věst, že Kristus přišel na svět, jenž o Bohu mnohem vznešeněji učil nežli Zákon, nazývaje Boha Otcem všech lidí a žádaje, by ctěn byl v duchu a v pravdě; jakmile se dověděli, že odvrhl smyslnou skořepinu náboženství Mojžíšského, ponechávaje jen přesnou jeho mravouku, tu nadšení proselytů pro novou víru bylo jednomyslné. Josef naň naráží s trudnomyslností, řka: »Mnozí Řekové přijali náš Zákon, někteří zůstali mu věrni, jiní nemohouce snést jeho přísnosti odpadli.« (Jos. Cont. Apion. II., 19.)

Takou tudy měrou po vši zemi obce židovské stávaly se rozsáhlým polem, jež otevíralo se dělníkům sv. Evangelia; podle slov Páně »žeň již se bělící« (Jan IV., 35.) čekala, by shromážděna byla do stodol nebeských.

KAPITOLA ČTVRTÁ.

S v a t ý Š t ě p á n.

Úlohou Židů po veškerém světě pohanském rozptýlených bylo, by razili v něm cestu křesťanství. I v Jerusalemě měli skoro týž znamenitý úkol. Jsouce známi ve svatém městě jménem Hellenistův a různíce se jazykem od Hebreů, měli vlastní synagogy. Mnozí z nich uvěřili Evangeliu hned z prvopočátku (Sk. II., 5. 9. 10. 11. 41.); o Velikonocích poutníci z cizích krajín příchozí, poslouchající kázání apoštolů vcházelí do ovčince Kristova. Tito Židé polou Řekové, hned za času prvního pokolení křesťanského rovnali se počtem Galileanům i Hebreům, ano konečně nad ně i předčili.

Láska k Spasiteli to byla, jež sjednotila v jedno jediné tělo údy, v tolikerých ohledech od sebe rozdílné, a podle slova Skutkův apoštolských byli všichni věřící v Církvi jen »jedno srdce a jedna duše.« (Sh. IV., 32.) Avšak jakkoli mocna byla tehda milost, přece neničila předsudků, jimž podléhají lidé i nejmoudřejší. Ale žádný ze všech těch předsudků nebyl tak zakořeněn v lsraeli jako nedůvěra, která dělila Židy Hebreje od Hellenistů. Tito, jak jsme viděli, jakkoli nezlomně lpíce na své věrouce, pozbyli ve styku s pohany znenáhla všeliké úzkostlivosti u vykonávání obyčejů farisejských; provozovali světská umění a řemesla,¹⁾ snažíce

¹⁾ Zvláště to bylo v Alexandrii, kde pěstovali vědy řecké. Tam Hellenisté složili tragedii o Mojžíši, o únosu Diny; epickou báseň o Je-

se přísnost Zákona přivésti v souhlas s roztomilými mravy řeckými. Někteří pak činíce výminku od obecné věrnosti u víře, žili po způsobu pohanském, hledíce smazati všeliké znamení staré úmluvy, na těle jim otisknuté. Takové odpadlictví vyvolávalo u jejich bratří Palestinských hluboce pocíťovanou nevoli, udržujíc mezi nimi stálý odpor, jenž při mnohé propukal příležitosti. A i v lůně Církve samé odpor ten dlouho jsa láskou křesťanskou na uzdě udržován, přece vyšel na jevo: »V těch dnech, když se rozmnožoval počet učedníků, stalo se reptání Řeků proti Židům, protože by přiездеjším podělování vdovy jejich zanedbávány byly.« (Sk. VI., I.)

Zákon neopouštěl vdov v nouzi postavených; ponechán jim byl díl na polích, kde mohly klasy sbírat, jakož i podíl v desátku každá tři léta vybíraného, podíl na hodech ve dnech svátečních i na kořisti nepříteli pobrané. (V. Mojž. XXIV., 19—21.; XIV., 29.; XXVI., 12.; XVI., 11. 14.; II. Mak. VIII., 28—30.) Po zajiťi Babylonském velerada, zachovávajíc dále tuto dobročinnost, určila k úlevě vdov též část pokladu chrámového; mimo to každá rodina, každá obec podporovala své vdovy. Tak bylo i v Církvi, ale přiházelo se, že přednostové, jsouce Hebreové Palestiňští, raději vybírali chudé pocházející z téže krajiny a mluvící tímtež jazykem jako oni; odtud lze vysvětliti si, že méně pečovali o ženy cizí, ano že jich až nápadně zanedbávali, což trpce se neslo. A tak povstaly stezky u Řeků na víru obrácených.

Dověděvše se o tom apoštolé usnesli se na tom, upokojiti mysle, na důkaz své nezištnosti. Shromáždivše učedníky, pravili: »Není slušno, bychom my opouštějíc slovo Boží, přisluhovali k stolům.¹⁾ Protož, bratři, vyberte ze sebe

rusalemě; Demetrios a Eupolimos psali historie světské. Nejslavnější a nejplodnější ze všech byl Philon Alexandrinský.

¹⁾ Τράπεζα neznamená toliko stolu k jídlu určeného, ale i stolu, na němž měli penězoměnci peníze. διακονεῖν τραπεζαῖς může také znamenati toliko jako spravovati společné jmění; avšak pravdě podobnější jest, že tento výraz má se bráti ve smyslu: sloužiti stolům, kde věřící jedli. Bezpochyby apoštolé drželi se doslovně slova Mistrova: „Kdo

mužů dobré pověsti sedm, plných Ducha Svatého a moudrosti, kteréž bychom ustanovili nad tou prací; my pak pilni budeme modlitby a posluhování slova.» (Sk. VI., 2—4.) Shromáždění, vzavší tuto řeč na vědomí, vyvolilo Štěpána, muže plného víry a šest jiných s ním: Filippa, Prochora, Nikanora, Timona, Parmena a Mikuláše, proselytu z Antiochie. Tito věřící dle jména Řekové, byli patrně všickni Hellenisty; z tohoto jejich vyvolení, jež se stalo s vyloučením Hebreů, nevychází toliko na jevo, do jaké míry vzrostl v Církvi počet Židů z rozptýlení, nýbrž svědčí to o lásce jejich bratří z Judska, kteří si neosobovali žádného podílu v tomto novém úřadě. Všickni jednomyslně představili vyvolené apoštolům, kteří modlíce se vzkládali na ně ruce.

Tímto svátostním obřadem měla počátek hierarchie, již uvidíme ponenáhla se vyvíjeti v Církvi. Až posud zastávali apoštolé vesměs a bez rozdílu rozličné řády, jež obdrželi od toho, v němž jest plnost kněžství. Avšak jsouce nuceni rozdělití svou moc, měli se na pozoru, by nezaváděli nic nového, čím by Hebreje na víru obrácené urazili, a z té příčiny zůstávající v čele Církve, jako to bývali též přednostové synagogy, zřídili jáhny pod jejich mocí postavené, jejichž jméno »Diakon« připomíná sluhy při shromážděních židovských. Ovšem byl mnohem vznešenější tento úřad křesťanských služebníků, jimž mimo péči o chudé a hmotné potřeby Církve, byly svěřeny výkony naskrze duchovní. Byla to tenkrát doba plné horlivosti, kde věřící při téměř stole přijímali denně nejen chléb hmotný, ale i chléb duchovní, tělo Páně. Jahnové byli pak rozdávači nejsvětější Svátosti, spojující s tímto obřadem též kázání; uvidímeť brzy nejslavnějšího mezi nimi, Štěpána, jakožto mučedníka slova Božího, a Filippa jakožto kazatele v Samaří.

Sedmero jáhnů, pokud se moci týká, jsouce podrobeni

chce býti prvním, budiž služebníkem všech, neboť Syn člověka nepřišel aby mu bylo slouženo, nýbrž aby sloužil a vydal život na vykoupení mnohých.“ Slovo *καθημερινή*, jež čteme v 1. verši, ukazuje, že tu jde o věci hmotné a každodenní.

apoštolům, přece neménší horlivost, než tito jevíli v hlásání království Božího: »A slovo Páně rostlo a rozmáhal se počet učedníků v Jerusalemě velmi; také veliké množství kněží poslouchalo víry.« (Sk. VI., 7.)

Z tohoto obrácení kněží židovských na víru Kristovu lze souditi, jak mocna byla tehda milost Boží, ježto mezi syny Israelskými nebylo nikoho, kdo by tak lpěl na úradě, bohatství a čest poskytujícím, jako levité. Jestliže knížata kněžská a jmenovitě rodina Anášova více se znepokojovala v příčině politiky, než náboženství, přece ostatní kněží nic neztráceli ze své horlivosti pro Zákon. Věrnost křesťanů v zachovávání obyčejů zákonných, jejich neustálá přítomnost v chrámě, jejich horlivá modlitba, třikráte za den konaná s obličejem obráceným ku svatyni, vše to nemohlo míti jiného účinku, než obracet na se pozornost kněží židovských. Ostatně veškeré město jsouc naplněno jejich dobrou pověstí, lid obecný, mající úctu před nimi, Gamaliel, jenž je bral v ochranu, všechny tyto paprsky pravdy přispívaly k tomu, by osvěcovaly syny levitské; a tak se stalo, že mnozí z nich nic déle neváhajíce a pod vlivem milosti Boží stojíce vstupovali do království nebeského.¹⁾

A taková obrácení ukazují, jak veliké přízně dosahovala z počátku Církev v Jerusalemě. Avšak za nedlouho, jak ze Skutkův apoštolských jde na jevo, smýšlení lidu obrátilo se na opak. Věřící, kteří až posud se měli za lidi počestné a neškodné, pojednou upadali u Židů v nedůvěru; po každém jejich kroku, po každém slově bylo slíděno tak, že v brzce bylo jim zakoušeti krvavého pronásledování. Příčiny tak

¹⁾ Mnozí se uchýlili k nejpodivnějším domněnkám, chtěce vyvrátiti svědectví sv. Lukáše. Casanbon, Beza a Valckenaer, navrhuji, by se četlo: „πολύς τε ὄχλος καὶ τῶν ἱερέων (τινές) ὑπήκουον t. j. velké množství lidu a někteří kněží“, ale nic není, co by tuto hypotézu odůvodňovalo. Heins, Kühnel, Elsner činí zase rozdíl mezi „ὄχλος τῶν ἱερέων“ totiž mezi kněžími lidu, kněžími obecními a kněžími učenými; ale i tento rozdíl nemá žádné podstaty; ještě jiní drží se bezvýznamné varianty nacházející se v některých rukopisech kursivou psaných a ve Filoxenově překladě syrsém, totiž λαοδαίμων místo ἱερέων.

náhlého obratu snadno lze si vysvětliti z celé řady událostí, jež vypravuje Písmo; mír, jehož Církev požívala po šest let, pocházel odtud, že se Církev co do zevnějších poměrů nelišila od Synagogy, neboť apoštolé byvše v ní vychováni podle Zákona a podrobeni všem jeho obyčejům zachovávali její zevní formu náboženskou, ukládajíce ji všem proselytům, od nich pokřtěným. Tímto způsobem získali si zpočátku přízeň lidu, který v nich viděl pouze horlitele pro víru Mojžíšskou, Fariseje mnohem horlivější, nežli byli Fariseové židovští. Avšak jakmile vzniklo podezření, že učedníci Kristovi zamýšlejí novou víru vymaniti ze jha Synagogy, té chvíle povstala také nenávist proti nim. První úkaz takového záměru nevyšel od apoštolů, nikdo z nich tenkrát nezamýšlel Církev odtrhnouti od kmene, na němž ji Ježíš byl vštípil, ale bylo věci přirozenou, že tato myšlénka se zrodila u Hellenistů: kteří vedle svých zvláštních obyčejů, jako cizinci vyproštěni byli z těsných pout obyčejů zákonných. Žijíce daleko od svatého města a ctíce Boha Israelského bez krvavých obětí, byli učení Ježíšovu, jež předpovídalo oddělení obou Zákonů, mnohem přístupnější nežli Hebreové. Není nic divného, že tušili, co Duch Svatý Petrovi rozkázal v Joppe, a dobře pochopovali mnohá slova Mistrova, jež zahalena zůstávala pro apoštoly, jako tato: »Žádný zajisté nepřišívá záplaty sukna nového k rouchu vetchému . . . ani lejí vína nového do nádob starých« (Mat. IX., 16. 17.), anebo zkázu chrámu (Mat. XXIV., 1. 2.) klanění se Bohu v duchu a v pravdě (Jan. IV., 24.) a sto jiných obrazů v Ewangeliu, jež míří k tomutěž cíli.

Pohoršení vypuklo, když Štěpán usiloval o rozšiřování těchto nových myšlének. Odvaha svatého jahna zdála se tím pozoruhodnější, že Petr a ostatní apoštolé mlčíce, nic proti tomu nenamítali. Kdo dal Štěpánovi moc a právo mluvit a jednati dříve, než sami apoštolé? Byl-li snad ze spolku Hellenistů, jejichž jazykem a v jejichž duchu mluvil a kázal?

Písmo svaté o jeho původu mlčí a ústní podání, jež ho řadí mezi sedmdesáte a dva učedníky (S. Epifan. adv. Haeres. XI., 50.) opodstatněno jest příliš novým svědectvím,

aby víry zasluhovalo. Přes to se zdá, že Štěpán žil za času Páně, žil s ním, ježto jej opět poznal, když umíraje viděl »slávu Boží a Ježíše stojícího na pravici Otce svého« (Sk. VI., 55.). Než v pravdě jeho životopis počíná teprve, když byl za jáhna vyvolen; od té chvíle vyznamenává se takou horlivostí, že jmenován jest v čele ostatních jahňů, jakožto »muž plný víry a Ducha Svatého«. (Sk. VI., 5.) Svátostním vložením rukou jeho svatost dostoupila takového stupně, že tento nepatrný sluha Církve brzy byl obecně vážen na roveň apoštolům. Jako oni, i on »činil veliké zázraky a divy v lidu« (Sk. VI., 9.). A s těmito nadpřirozenými dary spojoval Štěpán vlohy ku kázání velmi výhodné. Jsa vyučen ve vědách řeckých mohl snadno rozmlouvati a přiti se se Židy cizokrajnými a kázati v jejich shromážděních, jak nám jej skutečně ukazují Skutkové apoštolští,¹⁾ an se hádá v synagoze s těmi, kteří byli z římské školy řečené Libertinských,²⁾ s Cyrenskými³⁾ a Alexandrinskými; potom v synagoze Cilické, kam bezpochyby přišel Pavel Tarsenský, a konečně

¹⁾ I povstali někteří ze školy, kteráž slove Libertinských a Cyrenských a Alexandrinských, a těch, kteří byli z Cilicie a Asie, hádající se se Štěpánem.« (Sk. VI., 9.) Z textu není jisto, jestliže sv. Lukáš mluví o jedné jediné synagoze, navštěvované od Židů těchto rozličných národů, nebo jestliže každý jednotlivý národ měl zvláštní místo svého shromáždění. Toto poslednější mínění zdá se míti přednost, vzpomene-li si, že Jerusalelem tehda čítal 400 až 480 synagog vydržovaných od Židů cizokrajných. (Vittonga. Synag. p. 256.)

²⁾ Slovo „Λιβερτινῶν“ ve spojení s „Κυρηναίων“ a „Ἀλεξανδρέων“ vykládají někteří tím způsobem, že tu jde o město sousedící s Kyrenou a Alexandrií, navrhuje, by se tím rozuměli Židé z Libertina, prokonsulárního města Afrického, jehož jeden biskup byl přítomen sněmu církevnímu v Kartagině r. 411. (dle nich výraz „τῆς λεγομένης Λιβερτινῶν“ značí prý neznámost tohoto malého města); ale tato domněnka jest libovolná. Seznáme později, že obec římská, utvořena jsouc po většině z propuštěnců, také obyčejně tímto jménem se nazývala.

³⁾ V Cyréně byla čtvrtina obyvatelstva (Jos. Antiq. XIV., 7. 2., XVI., 6. 1.) a v Alexandrii dvě pětiny obyvatelstva Židé (Filon. Leg. in Flas. 8 — Jos. Antiq. XIV., 7. 2.)

v synagoze Asijské,¹⁾ jež byla střediskem nejbojovnějších Horlitelů.²⁾

Rozepře náboženské, vždy bouřlivé v Jerusalemě, byly ještě více rozněcovány mezi Židy z Egypta, z Asie a z Řecka přichozími, ježto tito byli novotám přístupnější, nežli jejich bratři Palestiňští. Zde v Jerusalemě, jako všude, kde Židé setkali se s křesťany, rozhovor vždy a vždy znovu nesl se k Ježíši, jenž byl jedním předmětem úcty, avšak jiní neuznávali ho za Spasitele, protože Zákon prohlašoval za zlořečeného od Boha vinníka, jenž visel na šibenici. (V. Mojž. XXI., 23.) Čím asi byl? Aby dal k otázce této odpověď, nebylo Štěpánu nic jiného činiti, nežli rozvinouti Písma a z nich dovoditi, že jak vítězosláva očekávaného Messiáše tak i opak toho, totiž jeho utrpení byly rovnou měrou předpověděny. A zda-li neviděli i samí rabbi Pomazaného Hospodina v člověku bolesti Isaiášem předpověděného?³⁾ A nejen smrt Nazaretského byla v nich líčena, ale veškeren jeho život, jeho učitelský úřad na březích jezera Genezaretského, nevděk jeho krajanů, jeho potupná smrt a sláva jeho hrobu, vše to bylo předem nakresleno. Proto apoštolé ve svých kázáních stále se dovolávali proroků; avšak Štěpán neomezoval se pouze na tento způsob vyučování. Povýšiv Ježíše nad Mojžíše prohlásil, že jeho učení jest zcela nezávislé na obřadech a předpisech Zákona, zároveň hlásal, že chrám Jerusalemský není jediným místem, kde Hospodin chce býti uctíván.⁴⁾ Veliké bylo rozhořčení synagog, jež slyšely toto kázání. Messiáš, jehož hlásal Štěpán, nebyl toliko onen Nazaretský z mrtvých vzkříšený, jak kázali apoštolé, nýbrž

¹⁾ Asie prokonsulární, jsouc důležitou provincií císařskou, zahrnovala Mysii, Lydii, Karii a Frygii; byla obyčejně nazývána: Asia cis Taurum.

²⁾ Skutkové XXI., 27. ukazují, že tito Židé asijské byli nakloněni ku vzpouře a násilnosti.

³⁾ Wunsche's. Die Leiden des Messias III.

⁴⁾ Sk. VI., 13. 14. „Člověk tento nepřestává mluvit proti svatému místu a zákonu; nebo jsme ho slyšeli, an praví, že ten Ježíš Nazaretský zkazí místo to, a změní ustanovení, která nám vydal Mojžíš.“

i ničitelem Zákona, Svatyně svatých a všeho toho, co Pán kdy učinil pro Israele.

Slovo jáhnovo tím více je uráželo, že se nespokojoval jako apoštolé pouhým toliko výkladem nového učení, nýbrž je zastával řádně a dle pravidel vedl při se svými soupeři, přiváděje je do úzkých a odmítaje jejich námitky. Tímto svým způsobem on první dal Církvi do rukou zbraň, jíž Pavel bude tak vítězně mávati, totiž rozhovor mnohem horoucnější, nežli bylo obyčejné vyučování duchovních pastýřův, a odpůrcům víry mnohem strašlivější, ale tím větší nenávisť u nich rozněcující, jejíž první obětí byl Štěpán. »I povstali někteří ze školy, kteráž slove Libertinských, a Cyrenských, a Alexandrinských a těch, kteří byli z Cilicie a Asie, hádající se se Štěpánem.« (Sk, VI., 9. 10.) Po těchto důvodech neměli jiného prostředku, by potlačili pravdy tak nepohodlné, než že odstraní toho, který je tak porážel; proto ustanovili se tím snáze na tom, čím více je v tom úmyslu podporovaly okolnosti politické.

Tiberius vládl pořád a tím ukrutněji, čím více stárnul. Řím jej znal toliko podle jeho z dále přicházejících rozkazů smrti a zabrání statků; jedině Kaprea vídala toho starce vysoké postavy, an chodí s tělem shrbeným, maje údy skřehlé, hlavu holou, tvář vředy rozežranou, často náplastmi pokrytou (Tacit. Annal. IV., 57.). Než trásl-li se okolí kolem císaře, nic méně vzdálené provincie pocitovaly účinky jeho umírněné a zároveň dovedné politiky. Viděli jsme, že Židům dostávalo se od něho vždy náležitě spravedlnosti; i Samaritané v době, kterou se zanášíme, požívali nemenší přízně. Bylo to právě, když Pilát ukrutně potlačil náboženskou vzpouru tohoto národa, a sotva že starší lidu oznámili mu toto krveprolití, ihned syrský legat Vitellius (Josef. Antiq. XVIII., 4. 2.) ujav se této záležitosti, poslal prokurátora do Říma, by se tam zodpovídal, správu Judska svěřiv svému příteli, Marcellovi. Tento jsa jen správcem prozatímním (Jos. Antiq. XVIII., 4. 2.) a maje moc velmi obmezenou, nemohl autoritu Říma udržeti s toutéž přísností, jako předchůdce jeho. Toho použila velerada, nemeškajíc, by zaujala svá práva.

od předchůdců Marcellových zneuznávána. Jejím příkladem jsou pobádání, stávali se Židé tím vášnivější, netrpíce ve svém lůně nikoho, kdokoli útočil na Zákon. Při takových okolnostech mohli Hellenisté, byvše od Štěpána pokořeni, připravovati se na mstu.

Ovšem zdržovali se, pokud Vitellius byl přítomen, a maje rozkaz táhnouti proti Aretovi, králi Petrejskému, meškal o Letnicích ve svatém městě. Čtvrtého dne svátečního obdržel zprávu, že Tiberia není více. Ihned poslal zpět vojsko do ležení, sám pak vydal se na cestu do Antiochie. (Jos. Antiq. XIII., 5. 3.) Jsouce tím sprostěni nemilé přítomnosti a nemajíce se ničeho obávati se strany Říma, viděli nepřátelé Štěpánovi, že nadešla doba jejich vlády a tudíž že všeho mohou se odvážiti. Bylo tedy jejich první starostí pobouřiti lid; lidé od nich svedení odešli do Jerusalema, všude rozkládajíce, že Štěpán se rouhal proti Bohu a Mojžíši. To dostačovalo ku pobouření lidu, zákonníkův a úřadů. Za této bouře vrhli se Hellenisté na Štěpána a táhnouce ho před veleradu, jež opět zasedla v Gasithu, totiž v prostranné síni přiléhající ku Svatyni. Prokuratorové zapověděli zasedati tam, protože nemohli přítomni býti zasedáním, ježto by byli poskvřili dvůr pro Israele vykázaný; ale v těchto právě dnech záповědi jejich nebylo dbáno. Bylo to tedy právě proti Svatyni Svatých, kde první mučedník byl vyslýchán a souzen. ¹⁾

Dle pravidla přicházeli svědci jeden po druhém a přísahu složivše pravili: »Tento člověk nepřestává mluvit slov proti svatému místu a zákonu; nebo jsme ho slyšeli, an praví, že ten Ježíš Nazaretský zkazí místo toto a změni ustanovení, která nám vydal Mojžíš.« (Sk. VI., 13. 14.) Pokud se týkalo Ježíše, svědectví jejich se nesrovnávala, jen v tom nebylo nejmenší nesrovnalosti, že všickni slyšeli jáhna, an

¹⁾ Výpovědi svědků proti Štěpánovi dokazují, že měli naproti chrám: »Tento člověk nepřestává mluvit proti svatému místu.« Toť jediné pravé čtení opodstatněno rukopisy Vatikánským a sv. Efrema. V následujícím verši nachází se týž výraz „τὸν τόπον τοῦτον“.

káže Krista vše vykládal o něm, čím Fariseové mohli býti pohoršeni; jako jeho Mistr mluvil i Štěpán zcela nepokrytě o uctívání Boha v duchu a v pravdě, o čase, kde nebude se ctíti jen na svaté hoře, ale všude, kde budou lidé čistého srdce; ano ještě ostřeji po příkladu Kristově zavrhoval obyčej farisejské znetvořující Zákon, jež zákonníci, by mohli jiným je ukládati, připisovali Mojžíšovi. Neohrožen stoje před svými žalobci, nepokoušel se Štěpán ničím, buď zapíratí svou při, nebo ji vytáčkami obcházeti. K otázce velekněze: »Jest to pravda?« ani neodpověděl; čekaliť soudcové právě na jeho přiznání, by se naň vrhli, ale on zamýšlel, ještě posledníkráte mluvit k soudcům o Kristu. Na místě své obrany kázal jim tak, jak bylo obyčejem kázati v synagogách.

Dlouhá jeho řeč zachovaná ve Skutcích apoštolských, překvapuje novější čtenáře, uvyklé na pořad methodický, na správné a rychlé odůvodňování věci. Zdá se sice, že jáhen poněkud od věci odbočuje, že mluví o všem, jen ne o své při. Avšak nezapomínejme, že tuto jsme na Vychodě, v zemi, kde zvykem byly rozmluvy nekonečné, v nichž hlavní předmět jako potopen býval ve vlnách věcí vedlejších a kde skutek býval dokazován v epizodách nemajících konce. Činila-li se zmínka v řeči o příjemných a slavných vzpomínkách, dotýkala-li se citu a lahodila-li uchu, byla poslouchána bez nejmenší netrpělivosti, ať byla sebe delší. Tu a tam dostačovalo pouze slovo, provázeno jsouc buď povýšeným hlasem nebo významným pohledem, aby ukázalo, co tím řečník chce říci neboli kam míří.

Jakkoli tedy řeč Štěpánova zdá se býti neurovnanou, přece to množství historických dějů, ty nejmenší podrobnosti, ano i neučená mluva mají svou cenu, jsouce takto důkazem, že slova jáhnova nebyla v ničem změněna. Ostatně sv. Lukáš ve Skutcích obyčejně stručně podává rozmluvy, o nichž vypravuje, jmenovitě co se sv. Petra týká, podává vždy jen podstatu jeho kázání. Tuto však z té neobyčejně dlouhé obrany, z odchýlek, jimiž je přeplněna, lze za to míti, že dějepisec v této věci si vedl s podobnou volností.

Tak methodicky vyškolený duch, jako jest sv. Lukáš, nebyl by jistě obmeškal v této dlouhé rozpravě Štěpánově položití do popředí to, co bylo hlavním cílem jeho obžaloby. Ale patrně k této řeči obhajovací nepřidal ničeho. V každé soudní při zaznamenávali tajemníci velerady přesně všechna slova obžalovaného; jest tedy pravděpodobno, že tu máme jejich práci před očima.¹⁾ Tato úřední listina byla sv. Lukáši přenechána bezpochyby od Šavla, jednoho ze soudců (Sk. XXII., 20.) a tvoří zároveň první stránku našich »Dějin mučedníků«: doby, které potom následují, připojují se k »Dějinám prokonsulů«, v nichž se vypravují výslechy vyznavačů víry.

Avšak o čem se archiv velerady nezmiňuje, a co svatý dějepisec dává na srozuměnou, jest skvělý zjev, jenž tento soud provázel, a zázraky, které se při něm udály.

Dle svědectví ústního podání byl mučedník mlád, a lepý, ale leposti nadpřirozené, neboť Duch Svatý bydlel v něm, rozněcuje jeho srdce, jeho tvář i oko jeho. Proto také když členové velerady obrátili zraky své na obžalovaného, zdála se jim »jeho tvář jako tvář anděla«. Pohnutí z toho bylo veliké mezi Sadduceji, kteří nevěřili na duchy, a slova Štěpánova nebyla dle toho, by seslabovala tento dojem. »Muži, bratři a otcové — pravil — slyšte:²⁾ Bůh

¹⁾ Odtud možná pochází omyl v této řeči obsažený (Sk. VII., 15. 16.). Praví se tu, že Abraham koupil od synů Hemorových pole a hrobku, kde pochováni byli Josef a jeho bratři. Ale víme, že dle knih Starého Zákona (I. Mojž. I., 26.; II. Mojž. XIII.; 19.; Jos. XXIV., 32.) byl to Jakub, který koupil tento majetek, kdežto Abraham koupil dvojitou jeskyni v Hebronu pro sebe a pro své, by tam pochováni byli. Tajemník, sbíraje tuto část řeči Štěpánovy, položil bezpochyby v roztržitosti slovo Abraham na místě slova Jakub, a sv. Lukáš, opisuje text, podal tuto nesprávnost opět. Beda, Rabanus Maurus a po něm Melchior Canus (De Loc. Theol. II.) mají za to, že omyl ten má býti na vrub sv. Štěpána, který, jsa všecek zaujat svou pří, tyto dvě koupě si zmýlil a jmenoval Abrahama místo Jakuba. Ale není pravdě podobno, že by jáhen, mluvící před nejslavnějšími zákoníky se toho dopustil a že by podobný omyl bez náležitého odporu byl prošel.

²⁾ Může se míti za to, že Štěpán ve své řeči užíval jazyka řeckého, neboť chod myšlenkový nemá nic hebrejského do sebe a všechny Svatý Petr.

slávy ukázal se otci našemu Abrahamovi, když byl v Mezopotamii ¹⁾ prve, než bydlel v Charan a řekl k němu: Vyjdi ze země své a z příbuzenstva svého a pojd' do země, kterou ti okáži. Tedy vyšel ze země chaldejské a bydlel v Charan. A odtud, když umřel otec jeho, přivedl jej Bůh do země této, v kteréž vy nyní bydlíte. A nedal mu dědictví v ní ani na kročej nohy, ale zaslíbil mu ji dáti k vládnutí i semeni jeho po něm, když ještě neměl syna... A dal jemu zákon obřezávání; a tak zplodil Isáka a obřezal jej osmého dne; a Isák zplodil Jakoba, a Jakob dvanácte Patriarchů.« (Sk. VII., 2—8.)

Snadno lze si představití úžas sanhedristů, členů velerady, když uslyšeli tuto řeč. Jistě že očekávali, že Štěpán bude se ospravedlňovati, žaloby odmítati, svého života brániti, neboť šlo tu právě o jeho život; ale nyní viděli, an mluví před nimi, jako činíval to v synagogách, neohlížeje se na svědky, kteří byli kolem něho. Nicméně jej poslouchali, neboť lichotila jim řeč jeho, připomínající jim Boha Hospodina, jehož sláva zastíňovala svatostánek, Boha, jenž ukázal se Abrahamovi, otci jejich, Boha zaslíbení, vysvoboditele Israele ze zemi Egyptské, Boha svaté úmluvy a obřízky. Ale jedna myšlénka jim unikla, ta jediná, na kterou mířil svatý jáhen, totiž, že Hospodin vyvolil národ svůj v Chaldeji, dříve než byla obřízka, nehledě na nic, leč na víru Abrahamovu; to znamení na těle, jímž se chlubili, bylo pečetí jejich úmluvy s Hospodinem, ale nikoli pramenem jejich zásluh a milostí Božích. ²⁾

citáty jsou podány dle překladu řeckého, Septuaginty. Řeckému jazyku, tehdaž v Jerusalemě obecně užívanému, mohli sanhedristé neboli členové velerady snadno rozuměti. I bylo také věci přirozenou, že svatý jáhen, odpovídaje na obžalobu Hellenistů, užíval jejich jazyka.

¹⁾ O tomto zjevení Božím v Chaldeji nečiní se zmínka v I. knize Mojžíšově, nýbrž bylo to jen podání židovské, jež znal Philo (de Abram. 15.) Písmo toliko praví, že Abraham vyšel z Ur, města v Chaldeji k výslovnému rozkazu Hospodinovu. (I. Mojž. XV., 7.; II. Esdr. IX., 7.)

²⁾ Bylo potřeba vytknouti tuto pravdu tím více, ježto rabbinové přičítali obřízce všechny milosti Abrahamovi propůjčené, jakož i zaslíbení zemi svaté.

Také i tomu málo rozuměli, když Štěpán pokračuje mluvit o dějinách národa Božího, přišel na Josefa, chtěje dáti tím na srozuměnou svým soudcům, že i oni zamítli Spasitele mnohem většího, nežli byl Josef, syn Jakubův. A mluvě o Mojžíši, tím více vyvýšoval sv. jáhen upomínku naň, čím urputněji naň žalovali, že chce zrušiti Zákon, jehož krásu a dokonalost před Bohem vychvaloval.¹⁾ Syn za vlastního přijatý od dcery Faraonovy, vyučen ve všem umění Egyptském (Philo. Vita Mojs. V. p. 84.), mocný v slovu a činu, spasitel svého lidu (Sk. VII., 21. 22.) hle, co mu chybělo, by byl slyšán? A přece byl to on, jemuž odpírali, říkajíce: »Kdo tebe ustanovil knížetem a soudcem nad námi?« (Sk. VII., 27. 35.) Než i Mojžíš předpověděl, že Zákon jeho jednou pomine; pravilť k synům Israelským: »Proroka vzbudí vám Bůh z bratří vašich, jako mne; toho budete poslouchati.« (Sk. VII., 37.)

Ale všecko toto poučování bylo nadarmo! Neboť právě v té chvíli, když Mojžíš mluvil s andělem Božím a dostával slova života, by je nesl lidu svému, byl od tohoto lidu opuštěn, který uchýliv se k Aronovi pravil: »Učiň nám bohy, kteří by chodili před námi, neboť nevíme, co se stalo s Mojžíšem, jenž vyvedl nás z Egypta.« Jsa takto nevěren proroku, byl nevěren Hospodinu; v okamžiku, kdy se konaly oběti levitské, odešli synové Israelští, by obětovali teleti,²⁾ jak v Egyptě vídali činiti, by se poskvrnili oběťmi přinášenými nečistým bohům Chananejským, před stanem Molochovým³⁾ a před hvězdou Refanovou.⁴⁾ A co se týká

¹⁾ Krásný před Bohem (Sk. VII., 20.) to znamená: dle soudu Božího; jest to hebraismus dosti obyčejný. (I. Mojž. X., 9. — Winer. Gramat. p. 232.) Výraz ten patrně pochází z ústního podání židovského.

²⁾ Sk. VII., 41. Býk jest nejobyčejnějším tvarem model východních. Wilkinson (Second series II., 97.) míní, že zlaté tele Israelitů bylo nápodobením Mnéva, býka chovaného v chrámě Heliopolském jakožto živého symbolu slunce. (Diodor Sicil. II., 24. — Strabo XVII., 803.)

³⁾ Sk. VIII., 43. Totiž stan, v kterém byl obraz tohoto bůžka. Podle zprávy Diodora Sicilského (XX., 65.) bylo viděti takové posvátné stany v ležení Karthaginském. Sv. Štěpán uvádí zde místo z proroka

chrámu, jejich největší chlouby, neměli toho vědomí, že »Nejvyšší nebydlí ve svatyních rukou lidskou učiněných.« (Sk. VII., 48.; Amos V., 25.) Neslýchali-li slova prorokova: »Nebe jest mi stolicí, země pak podnoží nohou mých. Který dům mi ustanovíte? praví Pán, aneb které místo odpočívání mého? Zdaliž ruka má toho všeho neučinila?« (Sk. VII., 49. 50.; Is. LXVI., 1. 2.). Jsa dalek toho, by tím se rouhal Bohu a Mojžíši, byl Štěpán pouze jejich vykladatelem, předpovídaje, že chrám nezůstane na vždy.

Ale sanhedristé, členové velerady, nepochopovali jeho slov; poslouchali sice obžalovaného se zvědavostí, ale i s opovržením, zatím co lid, který byl kolem nich, podněcován jsa Hellenisty, stále bouřil. Byl mezi nimi Šavel Tarsenský, maje záští v srdci i v pohledu. By tyto zatvrzelce pohnul, nemohl Štěpán ani dále dovolávati se dějin lidu Božího, ježto od doby Šalomounovy není v nich řeči leč o odpadlictví, o modloslužbě, o pronáledování a usmrcování proroků, zločin hromaděný na zločin až k smrti Spravedlivého, souzeného tímtež soudem, který právě soudil jeho samého. Pohledem na ně roznícen jsa, zvolal: »Tvrdé šije a neobřezaných srdcí a uší, vy se vždycky Duchu Svatému protivíte, jakož otcové vaši i vy. Kterému z proroků se otcové vaši neprotivili? I zabili ty, kteří předzvěštovali příchod Spra-

Amose (V., 25) a sice dle Septuaginty, kde se čte *Μολόχ* na místě hebrejského מלכּם „vašeho krále“, kteréž čtení nachází se v textu hebrejském. Socha Molochova, boha planoucího slunce, představovala býka z mědi uvnitř dutého, majícího ruce lidské rozložené, by mohlo se na ně vložiti nějaké břemeno. Kladeny tam dítky, jež bývaly spalovány touto nestvůrou do žízniva rozpálenou. Mojžíš zapověděl toto ohyzné uctívání (III. Mojž. XVIII., 21.; XX., 2—5.), ale tento zákaz přece býval neustále přestupován nejen od odpadlých pokolení Izraelských (IV. Král. XVII., 17.; Ezech. XXIII., 37.) ale také od králů Judských. (IV. Král. XVI., 3.; XXI., 6.; XXIII., 10.; Jer. VII., 31.; XXXII., 35.)

¹⁾ Sk. VII., 43. Réfan, *Ῥεφαν* v Septuagintě, Chiun v textu hebrejském. Smysl obou slov není znám. Podle Kirchera jest Réfan slovo koptické, jež znamená hvězdu Saturna; Hengstenberg míní, že jest to omyl překladatelů Septuaginty, kteří četli v hebrejském textu כּוּי místo כּוּי.

vedlivého, jehož jste vy nyní zrádci a vražedníci; kteří jste vzali zákon zřízením andělů,¹⁾ ale neostříhali jste ho« (Sk. VII., 51—53.).

Při tomto slově povstal ve veleradě křik zuřivý. Nebyli to již soudcové, před nimiž stál Štěpán, ale zuřivá smečka, cenící zuby a štěkající (Sk. VII., 54.). Štěpán poznal, že jest obětován. Duch Svatý naplnil srdce jeho; pozdvihnuv oči k nebi uzřel slávu Boží, Ježíše na pravici Otce, an povstává, by ho přijal a jako u vytržení zvolal: »Aj, vidím nebesa otevřena a Syna člověka stojícího na pravici Boží.« (Sk. VII., 55.)

Toť jsou též slova, jimiž i Ježíš svým soudcům předpověděl své příští vítězství (Mat. XXVI., 64.), ale oni v nich viděli jen rouhání, pokřikující křikem velikým a zacpávající si uši vrhli se na Štěpána a vyvedše ho ven za město, kamenovali ho. (Sk. VII., 57.; III. Mojž. XXIV., 14.; III. Král XX., 13.)

Jakkoli ústní podání o místě, kde sv. mučedník byl kamenován, jsou dosti neurčita, přece zdají se naznačovati, že Štěpán šel »Cestou bolestnou« a vyšel jednou z bran otvírajících se k severní části města.²⁾ To by tedy bylo místo, kde

¹⁾ Ve veškerém Starém Zákoně jeví se Hospodin, Jehovah, jakožto bytost tajemná, Anděl Páně, jeho Slovo (Fouard. La Vie de N. S. Jésus-Christ I., p. 427.).

²⁾ První listina, v níž se naznačuje místo, kde zemřel sv. mučedník, jest vypravování o nalezení těla sv. Štěpána z počátku V. století. Kněz Lucian, spisovatel toho vypravování udává, že sv. jáhen byl kamenován „foris portam quae est ad aquilonem, quae ducit ad Cedar“ za branou severní, která vede do Cedar. (Oeuvres de S. Augustin ed. Gaume. I. V. Appendix p. 1127.) Touto branou severní jest míněna brána Damašská podle Robinsona (Biblical. Researches. I. p. 321.) a podle Schulze (Jerusalém 1845.) brána Herodova. Basilika vystavěná r. 460. od císařovny Eudoxie s mnohem větší určitostí naznačuje místo této popravy. Chrám ten, zbořený za času válek křižáckých, zmizel docela, ale lze za to níti, že kněží Dominikáni opět našli to místo, kde stával, blíže jeskyně Jeremiášovy. (Mém. P. Germer Durrand. Cosmos. 1888 a baron de Voux v Revue archéol. 1888.) V našem textu zmínili jsme se o domněnce, jež klade to místo do údolí Kidronského, nepřikládající jí větší váhy, než svědectví Lucianovu, ježto teprve v XIV. století potkáváme se s prvními stopami tohoto druhého podání. (Tobler. Topogr. v Jerus. II. p. 188.)

zemřel, podle jedných, kdežto druzí míní, že byl veden do údolí Kidronského, dole pod bránu Zlatou a naproti Getsemani, kde Pán Ježíš před svou smrtí truchlil. Po soudu na začátku pravidelně konaném následovalo obyčejně bouřlivé vykonání ortele; nic méně svědci zůstávali vždy věrni Zákonu, jenž jim předpisoval, by první hodili kameny na odsouzeného. (V. Mojž. XVII., 5—7.) I položili své pláště k nohám mládence jménem Šavla (Sk. VII., 58.) a počali popravu. Štěpán padl na zem zdrcen a všecek v krvi, ale duch jeho zíral k nebi, které se otevřelo, a on vzývá Ježíše, zvolal: »Pane Ježíši, přijmiž ducha mého.« Mistr jeho umíraje odpustil katanům; Štěpán upamatovav se na to a pozdvihna se poklekl a zvolal hlasem velikým: »Pane, nepokládej jim toho za hřích!« To byl poslední vzdech mučedníkův. Klesl opět k zemi a usnul v Pánu. ¹⁾ Jeden z těch, za které se jáhen modlil, byl Šavel Tarsenský, »který přivolil k usmrcení jeho«. Modlitba Štěpánova byla vyslyšána; jí jsme povděčni za sv. Pavla. ²⁾

Podle pověsti, již starý věk má za pravdivou, bylo tělo sv. Štěpána vydáno v lup dravcům, ležíc po celý den na témž místě, kde byl kamenován. Ale druhý den přijměl Gamaliel křesťany, by za noci odnesli, co ještě zbývalo, tajně na půdu, kterou měl osm mil od Jerusaléma, zvanou Kafar Gamala (t. j. vesnice Gamalielova). ³⁾ Tam »někteří muži, bo-

¹⁾ Sk. VII., 60. Obraz snu na vyznačenou smrti nachází se často v písemných dílech řeckých a latinských. Ale co u pohanů bylo pouhým obrazem mluvnickým, to křesťanům stalo výrazem věroučení: „U křesťanů není smrti, toliko spánku a proto smrt nazývá se spánkem,“ sv. Jeronym. (Epist. XXIX.)

²⁾ „Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non habuisset.“ Kdyby se nebyl modlil sv. Štěpán, Církev by neměla Pavla. Sv. Augustin. (Serm. 315.)

³⁾ Epistola Luciani de revelatione corporis Stephani martyris primi. Benediktině, kteří podávají tento list v dodatku k Městu Božímu (Oeuvres st. Augustin VII.), míní, že tento Otec Církevní naráží na to. mluvčí o vynalezení těla sv. Štěpána. Tillemont nerozpakuje se uznati, že zpráva Lucianova, jenž byl slavným mužem v Církvi, vždy se měla za věrné vypravování historické. Nalezení těla sv. Štěpána působilo veliký ruch v V. století; jest též zaznamenáno v nejstarších

jící se Boha, pochovali jáhna, prokázavše mu poslední čest v zármutku velikém«. (Act. VII. 2.) Podle sv. Jeronyma byli též apoštolé s nimi (S. Jeron-Epist. CIV., 3.); tam v onom vzdáleném zátíší, jisti jsouce před svými pronásledovateli, všickni bijíce se v prsy a smutně nařikajíce oplakávali beze strachu prvního mučedníka Církve. (Sk. VIII., 2.)

Když Štěpána více nebylo, dílo, které hlásal a které stálo ho život, přestalo nějaký čas býti předmětem, jímž myslí křesťanů hlavně se zanášely. Hellenisté na víru obrácení, tušíce se sv. jáhnem, že dílo to v Církvi bude pokračovati, neměli úlohy, by je urychlovali; proto chovali se tiše. Co pak se týká obce věřících, pronásledováním sem tam rozptýlených, přestávali prozatím na tom, že trpělivě snášeli zlý osud svůj. Nutnost, aby od Synagogy se odtrhli, zaběře poznovu mysle jejich v den, kdy sám Petr, poučen viděním v Joppe, roztrhne záclonu.

martyrologiích a slaveno zvláštním dnem církevně zasvěceným dne 3. srpna. Viz zajímavé podrobnosti o tom u Tillemonta (*Mémoires pour servir à l' Hist. eccl. II., p. 10—24.*).

KAPITOLA PÁTÁ.

Missionářská cesta Filippa jáhna.

I. Šimon čarodějník.

Smrtí Štěpánovou přišli Židé ku poznání, čeho mohli se odvážiti proti vládě římské; protože jejich zločin nebyl potrestán, tím více rostla jejich odvaha, pobádajíc knížata lidu, kteří pojednou tak šťastnou náhodou zase se stali nejvyššími soudci ve věcech víry, k tomu, by hněv svůj rozpoutali i proti soudruhům mučednickovým. »I stalo se v ten čas veliké protivenství v Církvi, kteráž byla v Jerusalemě, a všickni se rozprchli po krajinách judských a samařských kromě apoštolů.« (Sk. VIII. 1.) Oni jediní zůstali ve svatém městě, aby k zmužilosti posilovali věřících. Možno, že poslušní byli rozkazu Mistrova, neboť dle starobylého podání kázal jim Pán Ježíš zůstatí po dvanácte roků v Jerusalemě ¹⁾ a tam učiniti středíště svého apoštolování²⁾. Avšak toto rozhodnutí, jímž ovšem čelili proti nebezpečí, bylo zase příčinou, že oni sami byli vysazeni bouři nejprvnější; než apoštolé, buď že jejich stálost zarážela pronásledovatele,

¹⁾ Kliment Alex Stromata VI., 3. — Euseb. Hist. eccl. V., 18.

²⁾ Jen ve smyslu širším lze bráti toto podání, ježto brzy uvidíme Petra a Jana, ani procházejí Samaří, městy pobřežními, Lyddou a Joppe, a veškerou plání Saronskou. Navštěvovali tyto obce křesťanské potvrzující je u víře, ale vždy zase vraceli se do Jerusalema jakožto jedině biskupské residenci své.

nebo že v ústraní jsouce neobraceli na sebe pozornosti nepřátel, přečkali beze škody bouři, kteráž burácela v Církvi.

Ale vítr zkoušení věje jen proto, by do dálky roznášel símě dobré. Tak i věřící, vyhnáni byvše z Jerusalema, kamkoli se jen utekli, přinesli s sebou slovo Boží, získali Ježíši nových věřících a zůstavili po sobě nové bratry, horoucí láskou s nimi spojené. Za nedlouho uvidíme tyto obce křesťanské, any se rozmnožují po veškeré zemi Judské. Avšak nikde jinde kázání Evangelia nejevilo se v jasnějším světle jako v Samaří. Byliť Samaritané mezi všemi pohanskými národy jedinými, kteří přijali Zákon Hospodinův, sdílíce s Israelity víru v Messiáše, a také jedinými, jimž Ježíš hlásal Blahou Zvěst. Zdaž símě, božským Mistrem zaseté, klíčilo i mimo Sichem a zdali lid Samařský očekával hodiny, »kde praví ctitelé budou se klaněti Otci v duchu i v pravdě« (Jan IV. 23.)? Že bylo tomu tak, lze souditi aspoň z laskavého přijetí, jakého se tam dostalo jahnu Filippovi.

Dle vsí pravděpodobnosti nebylo to starobylé město Efraimské Sichem, kde vyslanec Ježíšův kázal Evangelium, ale spíše bylo to Samaří, hlavní město králův Israelských.¹⁾ Ačkoli otázka o pravém výkladu onoho místa v textu Skutkův apoštolských není rozřešena, přece zdá se, že město Samaří místem tím skutečně jest naznačeno; i v jiné ještě příčině vábilo toto město k sobě hlasatele Blahé Zvěsti. Krásnou polohou svou významnější jsouc nežli město Sichem a ověněna mnohými chrámy a paláci, zastiňovala Samaří svou soupeřku i tím, že právě tou dobou od Heroda byla okrášlena novou posud nevídanou nádherou. Tento ldumean nejen že město na pa-

¹⁾ Někteří vykladatelé překládají „jakési město Samařské“ majíce za to, že sv. Lukáš tím naznačuje Sichem. Ale mínění mnohem lépe opodstatněné jest, že „Samaří“ neznamená zemi Samařskou, ale město Samaří. V pravdě v řeckém textu může určitý člen býti vynechán před slovem „πόλιν“, a přece nemůže býti tomuto podstatnému jménu dán smysl obecný „jakési město“ (Winer Gramm. § 19., 1.). Dále pak ve verši 14. přichází podruhé slovo „Samaří“ a na tomto místě značí na jisto město Samaří, ježto všechny příhody vypravované ve verších 5—14. mají za jeviště nikoli provincii Samařskou, nýbrž město, připomenuté ve verši prvním

mátku svého příznivce nazval »Sebaste«, to jest »městem Augustovým«, ale i obnovil je a divadly, sloupy a jinými nádhernými okrášlil stavbami, nad nimiž vypínal se chrám všemocného císaře. Avšak mnohem více ještě než tato nádhera mezi všemi památkami jeden převzácný pomník doporučoval města Samaří učedníkům Ježíšovým, by je navštívili, totiž hrob Jana Křtitele. Od břehů moře Mrtvého, kde světec zemřel, přinesli jeho učedníci mrtvolu Předchůdce Páně do těchto míst, by odpočíval vedle Elisea a by jeden a týž hrob v sobě skrýval oba proroky, dědice ducha Eliášova¹⁾. Kryptu, chovající v sobě posvátné jejich ostatky, lze viděti ještě podnes pod troskami bývalého gotického kostela²⁾. Co pak se týká města Herodova, nezbyvá z něho nic jiného, než úlomky sloupů, které vedlo středem města, jsouc rovněž tak velikolepým jako sloupové síně v Geraře a v Damašku. Tyto trosky svědčí o důležitosti, jakou měla Sabasta, když tam Herod povolal z římských legií 6000 vysloužilcův a kde tito osadníci se smísili se starými obyvateli Samařskými za

¹⁾ Sv. Evangelium nám praví toliko, že „vzali tělo jeho a pochovali v hrobě“. (Mar. VI. 29.; Mat. XIV., 12.) Vyhýbali se území poddanému vražedníkům jejich Mistra; ústní podání poznamenává, že se zastavili v Sebastě, jsouce bezpochyby do toho místa přiváběni hrobem Eliseovým neboť tento pomník, kde „mrtvé tělo jeho prorokovalo“ (Sirah. XLVIII., 14.), byl pověstným v zemi Israelské Čtvrtá kniha královská vzpravuje o tomto zázraku. I umřel Elisej a pochovali ho Lotřikové pak z Moab přišli do země roku toho. Někteří pak obyvatelé Samařští pochovávajíce nějakého člověka, užívali lotřiky, i uvrhli tělo mrtvé do hrobu Eliseova, kteráž když se dotklo kostí Eliseových, oživil člověk a vstal na nohy své.“ (IV. Král XIII., 20. 21.) Odpočívati v hrobě tak mocného muže bývalo přáním přezádujícím; učedníci Jana Křtitele užili takové výhody pro svého Mistra.

²⁾ Tato krypta . . . má hrobku rozdělenou na tři klenuté vedle sebe ležící výklenky. Dle starobylého podání jeden z těchto výklenků choval v sobě tělo sv. Jana Křtitele, a ostatní dvě těla prorokův Abdiáše a Elisea. Sv. Jeronym vypravuje nám o poutích sv. Pavly, poučuje nás o tom, že tato nábožná Římanka navštívila Sebastu, „kde jsou pochováni proroci Elisej a Abdiáš, a také sv. Jan Křtitel, největší mezi syny lidskými“ (Sv. Jer. Patrologie. XXII. p. 889. — Guérin. Description de la Samarie II. p. 189.).

účelem, by obnovili hlavní město země této. (Jos. Antiq. XV. 7, 3.; 8, 5.)

Město kvetoucí, obydlené Římány, Samaritany a Východňany bylo tedy místem, kam Duch Svatý vedl Filipa. V této směsi, kde tolik náboženství se stýkalo a kde mysle samou nejistotou unavené toužily po pravdě, věnujíce pozornost každému, kdokoli ji sliboval, docházeli čarodějníci víry nemalé. Známo, jak tenkrát falešní proroci zaplavovali říši římskou, provozující svůj vliv na velmože i na lid obecný: velmoži sami brávali útočiště k jejich umění, ač toto nebylo ve cti. Pompejus, Crassus, Cesar přijali od nich zabezpečení, že štěstí jim bude přát. Augustus prve, než se prohlásil za císaře, bral radu s přírodoznalcem Theogenem (Sueton. August. XCIV.) a Tiberius, jenž kázal srážeti podvodníky se skály Tarpejské nebo je bičovati a stínati »dle starodávneho zvyku« (Tacit. Annal. II., 32.), tento Tiberius měl kolem sebe množství věstcův a hadačů. (Sueton. Tiber. LXIX.)

Než jakkoli lidé podobného zrna, o nichž Tacit dí, že »jsou strašliví těm, kteří jsou mocni, a podvodníci těch, kteří doufají« (Tacit. Hist. I., 22.) valem se hrnuli do Říma, přece jen byl Východ půdou, na níž se rozmnožovali. Údolí Eufratské hemžící se školami hvězdářskými, bylo vlastně jejich kolébkou; odtud naplňovali nejprve města sousední, potom veškeré císařství. Samaří, která i přes to, že tu byli osadníci římsí, zůstala městem východním, poskytovala jim výhodné útočiště, jakož i vnadu neobyčejné pověrčivosti. Přes to však sprostí čarodějníci nebyli by mohli zde zakotviti svou moc, kdyby tito podvodníci nebyli nalezali v náladě duševní patřičného kvasu ku svůdnictví. Lid, rodem i věrou samaritanský, doufal, že v čarodějnictví uvidí netoliko zázraky, nýbrž i vyplnění zaslíbení jemu milých, totiž království Messiášovo se vsí slávou a se všemi jeho radostmi. Za tehdejší doby byl nejpopověstnějším čarodějem člověk, jenž o vysokých myšlénkách snil a tyto své smyšlenky umělými kejkly přiváděl k platnosti. Jmenoval se Šimon a pocházel z Gitty (nynější Jit) (Sv. Justin. Apolog. I., 26. — Recognitiones II., 7, — Clement. Homiliae II., 22.), městečka sou-

sedícího se Sichemem a Samaří. O jeho prvních letech nemáme leč podezřelé zprávy ve spisech lži-klimentinských¹⁾; co v nich nacházíme pravděpodobného, jest, že Šimon byl na učení v Alexandrii a přidržel se samaritanského podvodníka jménem Dosithea.²⁾ (Clem. Homiliae II., 220. Epit. XXV. Constit. apost. VI., 8.). Patrně byli oba sem přivábeni kázáním Jana Křtitele. (Clem. Hom. II., 23. 24. — Recog. II., 8. — Epit. XXV.) Mysl Dositheova pohledem na zázraky, jimiž tehda slynuły břehy Jordanské, tak byla roznícena, že se chtěl vydávati za Messiáše. Vida, že jeho nároky zamítnuty byly v Judsku, obnovil je u Samaritanů, ukázav se u nich v průvodu třiceti učedníků, mezi nimiž byla žena jménem Helena (Selene — Luna = měsíc) (Recognit. II., 8.) Toto jméno i počet učedníků mělo snad znamenati třicet dnů

¹⁾ Tak se jmenují legendy, v nichž se vypravuje o prvních letech sv. Klimenta římského, o jeho na víru obrácení a jak se stal učedníkem a soudruhem sv. Petra, o potyčkách, jež podstoupiti bylo sv. apoštolu proti Šimonovi čaroději, když procházel pobřežím Syrským. Tyto spisy nás došly v trojí způsobě: 1. *Recognitiones* tak zvané proto, že se v nich vypravuje, jak rozptýlení členové rodiny Klimentovy se opět shledali a poznali v Syrii; 2. *Homilie*, jež nejsou nic jiného, než předešlé dílo znovu zpracované, rozmnožené a na krátké úryvky rozdělené, odkud jejich název; 3. *Epitomé* totiž stručný obsah homilií. Spisy lži-klimentinské jsou dílem Ebionitův essenských. Nejstarší z těchto sbírek, totiž „*Poznání*“, již od Origena (r. 230.) uváděna byla před dobou tohoto otce církevního, neboť nalézáme v nich místo z Dialogů Bardesanových, které tento spisovatel podle svědectví Eusebiova psal r. 173. Avšak jak vidíme ze syrského překladu těchto dialogů nepsal je Bardesan, nýbrž jeho žák Filip kolem r. 200., do kteréž doby třeba klásti sepsání oněch „*Poznání*“, neboli *Recognitiones*. Homilie jsou dílem pozdějším a *Epitomé* pochází z doby ještě novější.

²⁾ Nejen knihy lži-klimentinské mluví o Dositheovi; také Hippolyt v nejkratším svém díle o kacířství, zvaném „*Syntagma*“ (Photius. Biblio. 121.) učí nás znáti toliko sektáře. Pojednání to se ztratilo, ale posud máme to, co vypravuje o něm sv. Epifan *advers. haer.* XXI.) Tertulian (*de Anima* 34.) Origenes (*Patrologie řecká* XI. p. 1307.; XIII. p. 1642., 1865.; XIV., 446.). K podrobnostem, jež udávají tito Otcové, můžeme přidati, co se vypravuje ve dvou arabských kronikách u Samaritanů, v knize Josuově a v kronice Abdulfatahově. Srovnávající tato rozličná svědectví, můžeme si učiniti pravé ponětí o Dositheovcích.

měsíce, ježto Dositheus, jenž se nazýval »stálým, nezměnitelným«, měl za to, že jest původcem dnův a měsíců, i měsíce, nebe i světa. Domněnku tuto lze mítí za pravděpodobnou, jelikož jest známo, kam až tohoto sektáře vedla střetěná pýcha a jakým způsobem porušoval knihy Zákona, chtěje je v souhlas přivéstí se svými viděními. (Recogn. II. 11.) Nejvyšší kněz samařský byl pobouřen tak smělým útokem a proto užil proti novotáři tak přísných prostředků, že tento uznal za dobré utéci do hor, kdež bídne zahynul. (Philosophumena VI, 9.)

Spisy lži-klementinské vypravují, že Dositheus ke konci svého života, rozčilen vysokým postavením Šimonovým, tak byl zlostí unesen, že jej bil, ale hůl zázrakem obrátila tělo toho učedníka jako v mlhu dýmu (Recogn. II., 11. — Clem. Homil. II., 24.). Báhorka tato jest patrným důkazem, jak ctižádostivý boj se vedl od čaroděje Šimona proti svému mistru a jak dovedně uměl užívati lstivých vytáček, aby ho z jeho postavení nevypíchl. A vítězství Šimonovo bylo tak úplné, že nám Skutkové apoštolští o něm ukazují, jak nade vším lidem vliv svůj provozuje, »an sváděje národ samařský, pravil se býti čímsi velikým, kteréhož poslouchali všickni od nejmenšího až do největšího, říkajíce: »Tatoť jest moc Boží¹⁾, kteráž slove veliká. Pozorovali pak jej, protože je po mnohý čas svými čarami mámil.« (Sk. VIII., 9—11.)

Takou tedy měrou bylo veškero obyvatelstvo Samařské okouzleno v době, když tam zavítal Filip, utíkaje před pronásledovateli Jerusalemskými. V tehdejších dobách, plných vroucí horlivosti, kde milost Boží jako mladá krev rozehřívala mysli, stále jen s Ježíšem se zanášeti a o něm si vypravovati bylo nejhlavnějším zaměstnáním věřících. Proto také, jakmile k nim přibyl jáhen Filip, ihned kázal jim o Kristu bez přestání. Obyčej Východňanů, že žijí více na

¹⁾ Tímto výrazem vyrozumívali Samaritané bezpochyby nejpřednějšího duchů nebeských, totiž toho, jehož jejich bohověda nazývá »Velikého anděla« (Cron. Samarit. 10.), ježto dávali andělu jméno »Moc Boží« (Gesenius. Theol. Samar. 21.)

veřejnosti, pracují a hovoří na prahu domů svých, na ulicích, na náměstích, v branách jest příčinou, že snadno se tam naskytá zvědavé posluchačstvo. Sotva že nějaký cizinec se objeví, ať za obchodem svým, ať za jinou příčinou, ihned první jejich starostí bývá, by se vyptávali, odkud přichází, čeho hledá tak daleko od vlasti, co přináší nového. Na vše to měl Filip jen jedinou odpověď: Ježíše Krista; a poněvadž se zápalen mluvil o víře v Messiáse, poslouchal ho bedlivě všecken lid, pohané i rozkolníci, kteří nebyli tak nepřátelští proti Israelitům jako ryzí Samaritané. Všickni bedlivě poslouchali, co jim hlásal. Brzy veliké množství bylo kolem něho. Zpozorovav některé posedlé, dnavé a kulhavé, volal je jáhen k sobě. Ihned nečistí duchové vyšli z posedlých, dnaví i kulhaví byli uzdraveni a veškeré město tak se radovalo, že uvěřilo, co hlásal o království Božím. »Muži i ženy křtili se ve jménu Ježíše Krista« (Sk. VIII., 2.) ¹⁾

Tu Šimon, jsa svědkem těchto zázraků, poznal, jak bídné jest jeho umění u porovnání s takovou mocí; zdál se býti dojat, i on uvěřil a byl pokřtěn. Od té chvíle přidružil se k Filippovi, ale jeho víra, na pohled živá, byla přece jen sobecká; nebyla to svatost jáhnova, jež čaroděje obrátila, jako spíše obdiv zázraků, které skrze něho se dály. Za nedlouho naskytla se mu příležitost viděti ještě větší divy, a tu právě přišla jeho tajná žádost na jevo.

Apoštolé, kteří byli v Jerusalemě, dověděvše se, že Samařští přijali slovo Boží, rozpomenuli se na slovo Páně: »Vy vydáte svědectví o mně v Jerusalemě, ve všem Judsku a v Samaří« (Sk. I., 8.), a by nově na víru obrácení potvrzení byli ve víře, poslali k nim Petra a Jana.²⁾ Jakkoli

¹⁾ Sk. VIII., 12. Žádoucno by bylo, naléztí studnice, kde všecken ten lid se ponořil, chtě zroditi se k životu křesťanskému, žádná stopa nezůstala po nich na vršku spustošeném, kde stávala Sebasta. Benjamin de Tudèle ještě viděl v XII. stol. veliké nádržky a četné potůčky zvlažující ovocné a květinové zahrady. (Benj. de Tudèle I., 65.)

²⁾ Na tomto místě posledníkráte objevuje se ve Skutcích apoštolských jméno miláčka Páně. Až do smrti sv. Petra zůstane nepovšimnuto v Písmě svatém, nejsouc uvedeno, leč na jednom místě v Je-

sv. Jan jmenován jest tu zároveň se sv. Petrem, hlavou a knížetem apoštolů, měl přece tenkrát jen úlohu podrízenou, ježto při tomto poslání do Samaří, tak jako dříve u brány »Krásné« a před veleradou Skutkové apoštolští ukazují nám sv. Petra jakožto hlavní osobu, jež mluví a jedná. Bylyť mu zajisté odevzdány klíče království nebeského; jemu tedy náleželo otvírati dvěře nejprve Židům, jak to až posud činil, potom Samaritanům, jako právě v těchto dnech, a za nedlouho i všem pohanům.

Filip pokřtil novověrce ve jménu Spasitelově, avšak víra a křest nepostačuje, by kdo byl dokonalým křesťanem; by v duších utvořen byl dokonalý obraz Ježíšův, k tomu jest potřebí, by Duch Svatý rozlil v nich svou milost a posilnil je světlem a svatostí. Za tehdejší doby dalo se to řádem ustanoveným, a tehda, jako i nyní, zůstaveno vrchním pastýřům, by udíleli věřícím plnost života křesťanského. Apoštolé tedy modlili se za nové věřící a vzkládajíce na ně ruce, udělovali jim Ducha Svatého. (Sk. VIII., 15—17.) ¹⁾

Nadpřirozené dary, jež v prvopočátku Církve obyčejně doprovázely sestoupení Ducha Svatého, Utěšitele, objevily se v Samaří v tak jasném světle, že Šimon byl jím jako

rusalemě právě, když tam zavítal sv. Pavel s Titem a Barnabášem. (Gal. II., 9.)

¹⁾ Za této prvé doby bylo zevnějším znamením svátosti bířmování toliko vzkládání rukou, o němž mluví Písmo, neb snad již svatý olej posvěcoval křtěnce, biskupy a krále Nového Zákona? Nelze o tom souditi z mlčení Skutkův apoštolských, ježto sv. dějepisec nerozepisuje se o podrobnostech událostí, o nichž vypravuje; avšak ježto o sv. křížmu zmiňuje se teprve v době, kde Duch svatý přestal osvědčovati příchod svůj účiny zázračnými, může se míti za to, že apoštolé očekávali této chvíle, by pak živlu svátosti bířmování přidali ono dvojí viditelné znamení. Na místě zázraků, jakýmiž osvědčoval Duch svatý příchod svůj, ustanovili olej smíšený s balzámem, jakožto znamením vůně a světla, obrazu to Utěšitele, Ducha svatého vylitého v duších vůní nebeskou. Jiní lépe udávají, že Kristus ustanovuje tuto svátost, zůstavil na vůli apoštolům a Církvi, by jakožto živel svátostní tak, jak okolnosti vyžadovati budou, užívali buď pouze vzkládání rukou nebo pomazání olejem, nebo obou najednou.“ Tak mezi jinými tvrdí Estius a církevní sněm Mohučský r. 1549. kap. XVIII. (Liebermann. Instit. theolog. II., 453.)

oslněn. Jsa žádostiv takové moci, jež všecko jeho kouzelnictví zastíňovala, přišed k apoštolům s penězi v ruce, pravil: »Dejte i mně tu moc, abý každý, na kohož bych vložil ruce, přijal Ducha Svatého.« (Sk. VIII., 19.)

Toto nabídnutí pobouřilo sv. Petra; snížití milost svého Mistra tak, že by se s ní činil obchod, to bylo svatokrádeží, o níž horlivost prvých křesťanů neměla ani zdání. Ihned na to odpověděl apoštol slovy, jež na věčné časy odsuzují všeliký pokus Šimonův. I řekl k němu Petr: »Peníze tvé budtež s tebou na zatracení, protože jsi se domníval, že by dar Boží mohl za peníze koupěn býti. Nemáš dílu ani losu v této věci, nebo srdce tvé není upřímné před Bohem. Protož čin pokání z té své nešlechetnosti a pros Boha, zdali by snad odpuštěno bylo to smýšlení srdce tvého; nebo v žluči hořkosti a ve vazbě nepravosti vidím tě býti.« (Sk. VIII., 20—23.)

Toto odmítnutí nahnalo Šimonovi strachu, že prosil apoštolů, aby ho ušetřili: »Modletež vy se za mne Pánu, aby na mne nepřišlo něco z toho, co jste pravili.« (Sk. VIII., 24.) Petr a Jan, neobírajíce se déle tímto člověkem, pokračovali v kázání Evangelia na mnohých místech území Samařského a nenavrátili se do Jerusalema, dokud by nebyli vydali svědectví Spasiteli a nehlásili slova jeho. (Sk. VIII., 18—25.)

Skutkové apoštolští nepovídají, co se stalo se Šimonem po odchodu apoštolů; ale lze za to míti, že ani bázeň ani víra dlouho neudržely ho v mezích, ježto o několik let později spatřujeme jej opět, an stal se svými čarami velice pověstným. Připisuje se mu kniha »Veliké Zjevení« (Philosophumena VI., 11.), v níž se nacházejí příměsky z platonismu, zárodky sektářské nauky gnostické, tak že tím vůči Církvi stal se otcem a hlavou všeho bludařství; jeho pověst byla rozšířena od Východu až do Říma. Jeho čarodějné kousky zjednaly mu takové slávy, že o něm povstala legenda, avšak v podvržených spisech III. stol. obraznost lidová znetvořila docela její historickou skutečnost. Snadno lze se o tom přesvědčiti, pročítáme-li spisy oné doby, mylně sv. Klimentu připsované; přivlastňují se tam Šimonovi děsné nauky, celá řada směšných příhod, patrně svědčící o makavé nepravdivosti. Než

vedle těchto bájek nacházíme u Otců církevních doby nejprvnější také vážná o něm svědectví.¹⁾ Sv. Justin, sv. Irenej, spisovatel *Philosophumen*²⁾ mluví o Šimonovi, uvádějící sice jen řídké případy z jeho života, za to však obšírně se zmiňují o jeho náukách. Jsouce vždy přesnými, pokud se týče ostatních sekt, nemohou tito vážní spisovatelé býti usvědčeni z omylu v tom, co vypravují o čaroději Šimonovi. Jim náleží vděk, že můžeme poznati první bludařství, v Církvi zuřící; jediná obtíž jen spočívá v tom, že nelze rozeznati nauky jen od Šimona samého pocházející od nauk, které přidali jeho učedníci.

Co se podstaty toho učení týká, nacházíme v něm hlavní články víry židovské: jeden jest Bůh, neproměnlivý, vládnuocí nad tvory vodními i zemskými. Tato přední a hlavní nauka zachovala ve Velikém Zjevení velebné jméno Boha, které se nachází i v Písmě, totiž: Bytost věčná, Jehovah, Jahveh Samaritanů (*Philos.* VI., 18.) »Ten, který jest, byl a bude.« Šimon tak jako jeho rodáci, neznajíce kromě *Pentateuchu* neboli patera knih Mojžíšových žádných jiných svatých knih, nemohli míti o nejvyšším Bohu takových vědomostí jako Židé, kteří je čerpali z ústního podání, z prorokův a z ostatních svědectví Duchem Božím nadchnutých. Tázał-li se knih Mojžíšových, která jest podstata, jaká přirozenost této nekonečné bytosti, dočetl se tam, že žádný člověk nemůže na ni patřiti tváří v tvář, by neumřel (*II. Mojž.* XXIII., 20.). I slyšel odpověď: »Hospodin Bůh váš jest oheň šířající« (*V. Mojž.* IV., 24.) Šimon naučil se od svých alexandrinských mistrů vyhledávati výkladu temných míst biblických ve filosofii řecké. Zvědév, jak Heraklit³⁾ a škola jeho učili totiž, že Bůh jest plamen rozumný, vybásnil z toho,

¹⁾ Poznamenati sluší, že tito Otcové ničeho nevybrali ze spisů Iži-klimentských, jež nikdy nepožívaly veliké vážnosti.

²⁾ S. Justin. *Apologia* I., 26. 56.; II., 15.; *Dialog. cum Tryphone* 120. S. Irenej. *Advers. haeres.* I., 33., 2—5.; XXVII., 5.; II. *Praef.*; III. *Praef.* — *Philosoph.* IV., 7.; VI., 1.; X., 4.

³⁾ Nespokojil se toliko nepravým vykládáním Zákona Mojžíšova, ale opsal i temného Heraklita. (*Philos.* VI., 9.)

že Bůh jest ohniskem nekonečného světla, jež se na poušti objevuje pojmem vycházejícím od Boha »Eunoia«, to jest veliká myšlénka. Tato božská idea, viditelná moc neviditelné bytosti jest tvůrcem a matkou všech věcí, tvoří z ničeho množství duchův, andělův a archandělů, kteří zase tvoří látku a ji řídí.

Mínění, jaké si utvořil Šimon o tomto řízení, způsob, vysvětliti z toho příčinu zla a nespravedlnosti tvoří nejpůvodnější část jeho učení. Andělé, jejichž úřadem jest řídití vesmír, stávají se žárlivými na vyšší důstojnost Eunoie; proto se jí zmocňují a vyobcují ji do těla lidského. Nižší svět, jsa takto zbaven vyššího světla a vlivu svatosti, který jej pronikal, stává se kořistí hříchu a utrpení. Avšak bytost nejvyšší nemůže viděti svou velikou myšlénku takto sníženu, by jí neseslala vysvoboditele. Šimon jest vyvoleným Božím k tomuto vykoupení ustanoveným. Jsa andělem Jahvehovým, mocí z něho vyroněné tak, jako Eunoia, byl předpověděn slovy Deuteronomia: »Proroka z národu a z bratří tvých, jako mne vzbudí tobě Hospodin, Bůh tvůj, jeho poslouchati budeš«. (V. Mojž. XVIII., 15.)¹⁾ Odtud pochází jméno, které si přivlastňuje »Hestos« (ὁ Ἑστώς) »vzbuzený« neboli »povoláný« by spasil myšlénku Boží.

Takové bylo asi původní učení Šimovo, jak je hlásal v Samaří, když tou dobou tam přibyl Filip, neboť z té právě doby dosvědčují Skutkové apoštolští, že lid se ho přidržoval, volaje: »Tentoť jest veliká moc Boží.« (Sk. VIII., 10.) Po odchodu apoštolů neviděl Šimon ve víře Kristově nic jiného, než nový prostředek, by prostomyslným lidem ukazoval svou moc a k platnosti přiváděl své nároky. Nezapíral příchodu Messiášova, ale spíše prohlašoval, že on a Messiáš jedno jsou. On jest to, jenž Samaritánům se zjevil jako Otec, Židům jako Syn v Ježíši ukřižovaném, pohanům jako Duch Svatý na ně vylitý.²⁾

¹⁾ Sv. Irenej mluví toliko o tomto jediném výronu.

²⁾ S. Irenej. I., 23. 3. — Philos. VI., 19. Šimon nemohl tuto poslední část přidati k svému učení, až když po svém odchodu ze Samaří procházel světem pohanským.

Jak se zdá, nenacházely tyto bájky mnoho víry v Samaří, neboť Šimon ji opustil a vydal se mezi pohany. V Tyru zapletl se do příhody, jež méně slušela osobě božské, za kterou se vydával. Setkav se tam se záletnicí, jménem Helenou,¹⁾ a byv od ní sveden, učinil ji svou družkou. Pohoršení z tohoto manželstva bylo tak křiklavým, že podvodník měl co dělati, by se jen poněkud udržel ve vážnosti aspoň u svých učedníků, kteří nemálo se nad tím hanbili. Dodělal se toho jen svou nestoudností, vydávaje své nepěkné jednání za vyplnění vyššího poslání. Tvrdil, že Helena jest velikou myšlénkou Jahvehovou, Eunoia, oběť andělů uvržená od nich na místo potupení; Šimon pak, vysvobodiv ji, zjevil se jako nejvyšší síla a »veliká moc Boží.« (Philos. VI., 19.)

Nelze nám za to míti, že by se tato stránka jeho učení měla připsati na vrub povídaček, které později znešvařily historickou skutečnost Šimonovu, ježto všichni Otcové zmiňující se o čaroději, také o této jeho družce vypravují. Kniha »Philosophumena«²⁾ zmiňuje se o tom rovněž tak jako sv. Irenej a sv. Justin (S. Iren. I., 23. 2. — S. Justin. Apol. I., 26.); ostatně zavrhl-li by se ta epizoda, bylo by těžko vysvětliti, proč Helena tak znamenité místo zaujímá v životopise Šimonově. Později shledáme se opět s tímto bludařem a budeme míti příležitost seznati pravdivou skutečnost od vymyšlené báčorky v pověstných potýčkách se sv. Petrem, dále jeho pobyt v Římě a jeho úmrtí rozličným způsobem vypravované. Na čem zde hlavně záleží,

¹⁾ Tato Helena jest snad táž, již Dositheus měl mezi svými přívrženci.

²⁾ Philos. VI, 19. Klademe toto dílo na prvé místo, protože u školy racionalistické požívá zvláštní vážnosti (Renan. Les Apôtres. p. 267. note 3.; p. 275. note 2.) ač není patrné, proč neznámý spisovatel této knihy by zasluhoval více víry, než sv. Irenej a sv. Justin, třebas i jeho svědectví se srovnávalo se svědectvími těchto církevních spisovatelů. Pravda ovšem, že v díle tom nacházíme dlouhé citaty z díla Šimonovi připsaného »Veliké Zjevení«, kdež sv. Irenej a sv. Justin se spokojují podati toliko stručný výtah jeho učení; avšak tento jediný důvod neoslabuje v ničem svědectví těchto dvou Otců.

jest, by vřaděna byla do historie osoba, již někteří spisovatelé ¹⁾ vřadí do kruhu bájí, potom ukázati v ní onu směs mysticismu a nemravnosti u gnostiků tak obyčejné, poznati v jeho učení zárodek smýšlení těchto sektářů. Šimon jest první »člověk nepřítel«, který se objevil na poli hospodářově; koukol jest zaset. poroste skrytě až do dne, smíšen jsa se zralou pšenicí, bude ji ohrožovati nebezpečenstvím, že ji udusí.

II. Sv. Filip a eunuch Ethiopský.

V tehdejších dnech více než kdy jindy vál Duch Boží, kde chtěl. Ze Samaří, zemi to od Židů opovržené, nesl Blahou Zvěst do středu Afriky, získav Ježíši mocné kníže této zemi.

Ethiopie, jež často na váze držela osud Faraonův, zaujímala nejzazší část tehdy známého světa směrem k rovníku; kdo chce této vzdálené zemi dostihnouti, tomu nutno projíti krajinami tropickými, na polední stranu Egypta a Syeny. Tu Nil, vtěsnaný v horách, nemá klidného toku, zúrodňujícího jeho zátoky: na pěti místech zarážejí žulové skály jeho řečiště, vrhajíce v propast vody jeho tolikerymi též vodopády; mezi třetím a čtvrtým pádem veletok, krouže se v širokém hrubu, obkličuje zbořené chrámy Napaty, starobylého hlavního města Ethiopského. Něco nížej Veliký Nil a jeho dva přítoky, Modrý Nil a Atbara tvoří k východu dlouhý půlostrom, kde se vypíná Meroe;²⁾ jež se stalo nejhlavnějším městem království, když roku 23. nebo 24. př. Kr. Říman Petronius³⁾ byl ztroskotal Napatu.

¹⁾ Bauer. Gnosis 310. — Hilgenfeld. du Klement. Recognitionen 310.

²⁾ P. Cailliaud nalezl v okolí vesnice Assur trosky tohoto města; značný počet pyramid tu posud ční vzhůru u prostřed stroskotané svatyně. Napata ležela více k severu u paty hory Djebel-Barkal. Jest tu znáti šest chrámů, z nichž dva posud jsou dosti zachovány; na západ hory Barkal třinácte pyramid ční do pouště.

³⁾ Strabo. Geograph. XVII., I., 54. — Plin. VI., 35. 8. Při tak

Za času Páně nejvyšší vláda byla tam vykonávána ženami, jež přijímaly název »Kandace« tak, jako vládcové Egyptští měli titul Faraonové, později Ptoloméové. Pyramidy Meroeské posud chovají na sobě obraz těchto královen, majících vínek na hlavě peřím ozdobený a držících v ruce hada; ¹⁾ na prsa spadá nákrčník z velikých zrn, dlouhá říza kryje jejich tělo a královský plášť visí na ramenou. Tak jako Ramsesové Ipsambulští nebo Thebští sedí někdy tyto královny na trůně spočívajícím na hlavách lvích, přijímajíce vonné oběti; někdy stojíce vrhají kopí a obětují zajatce na nohou spoutané. O jedné z těchto žen zmiňují se Skutkové, jejíž pokladník přišel do Jerusaléma, by se klaněl Hospodinu.

Jakkoli vzdáleno bylo toto království od Palestiny, nicméně Židé ode dávna znali již krajiny hořejšího Nilu. Isaiáš poukázal na čluny z papyru rychle letem ptačím na řece plovoucí a veslující velikým šumotem, tak jako když ptáci pohybují křídly svými.²⁾ Israelité měli obchod s tímto národem »vysoké postavy, divokých očí a hrubé řeči.« (Isaiáš XVIII., 1. 2.) Dostávali od něho ebenového dřeva, slonové kosti, zlata, kadidla, drahých kamenů (Her. III. 97. 114.; Job XXVIII., 19. — Josef Antiq. VIII., 6. 6.) A ač báli se tohoto národa »hrozného, po němž není jiného národa, jenž pošlapává vše nohama svýma« (Isaiáš XVIII., 2—7.) nepřestávali hlásati bohatým kupcům Napatským a Meroeským onu dobu prorokem Isaiášem předpověděnou, kde Ethiopie přicházeti bude do Jerusaléma, by se tam klaněla Hospodinu, volajíc: »Toliko u tebe jest Bůh a není jiného nežli u tebe.

spolehlivých svědectvích nelze si vysvětliti, jak Renan (Les Apôtres p. 158.) může míti Napatu v době, o které pojednáváme, za hlavní město Ethiopie.

¹⁾ Had „Ureus“ zvaný není nic jiného, než zmije. Z obyčeje, že tento had, blíží-li se k němu člověk, se vzpřímí, soudili Egypťané, že hlídá pole a proto měli ho za znak vlády. (C. Vienot. Les Bords du Nil. p. 105.)

²⁾ Isais XVIII., 1. 2. Takové čluny velice lehké jsou vhodné pro řeky rychlotoké, mohou snadno nesený býti na zádech na místech, kde jsou vodopády, a opět položeny na vodu, když tok je zase klidným.

Jistě ty jsi Bůh skrytý, Bůh israelský, spasitel.« (Is. XLV., 14, 15.)

Lze-li z těchto zaslíbení tak často opakovaných vysvětliti si náklonnost Ethiopských k bohoslužbě Hospodinově, nebo může-li se míti za to, že Židé, majíce v Éthiopii tak jako všude své účtárny a své synagogy, byli zároveň hlasateli víry své? Tato poslední domněnka zdá se býti tím pravdě podobnější, že nikde, v žádné jiné krajině nezachovaly se tak hluboké stopy víry židovské. Ještě dodnes na planinách Abyssinských, kde se usídlili potomci Ethiopů, jeden celý národ »Falâshas« zvaný, vyznává náboženství židovské, má jméno hebrejské a domnívá se pocházeti z Palestiny.¹⁾ Co pak se tkne ostatních Abyssinců, záleží jejich křesťanství z podivné směsi obřadů Mojžíšských. Obřízka, sobota, rozeznávání pokrmů čistých a nečistých, zákon leviratu se v něm posud zachovaly.

Za času Páně Židé Ethiopští a jejich proselyté byli dosti mocni, že některý z nich mohl zaujímati jeden z předních úřadů při dvoře královnině; měl zároveň dozor nad poklady, což bylo úřadem důležitým za doby, kdy Meroe jsouc svobodným a kvetoucím městem, sloužilo za skladiště karavanám Africkým, poskytujíc římské říši bohaté plody svých zlatých, železných a měděných bání. Vedle obyčeje v životě na Východě obecného a při vládě ženské tím nutnějšího byl úředník Kandacin kleštěncem; ale v tom oslabeném těle přece zůstal duch mocný, horoucně žíznicí po spravedlnosti a pravdě. Tento Ethiopský šlechtic nejsa spokojen zachovávatí toliko Zákon Mojžíšův chtěl klaněti se na místě, kde Hospodin zjevoval mnohem patrněji svou přítomnost, než kdekoli jinde, a za tím účelem přišel do Jerusalema touže cestou, kterou se každoročně brávali poutníci Abyssinští, podle proudu Nilu a podle mořského pobřeží z Egypta až do Gazy.

¹⁾ Toto domnění jest pochybné, ježto nářečí těchto Židů nenáleží, jako stará mluva Ethiopská (ghez) k jazykům semitským, a jejich překlad Bible jest pořízen podle Septuaginty. (Vater. Mithridates. III. Renan. Hist. de langues semitiques 326—333)

Z tohoto města většina cestovatelů, procházejíce šikmo plání Filistinskou, docházeli do Ramlehu a Jerusalema. Než ještě dvě cesty spojovaly Gazu se svatým městem: jedna kratší, ale obtížnější a hrbolatější vede skrze Beit-Djibrin (staro-bylou Eleuthéropoli); druhá na západ až do Hebronu, odtud odbočuje na sever. Tato silnice, zachovávajíc až dosud stopy svého šterkování, byla vydlážděna za času Šalomounova, jen aby vozy královské rychle a volně jezdit mohly mezi Hebronem a hlavním městem. Ač pro povozy byla výhodnější, přece od venkovanů málo byla používána, ježto tito vždy na svých cestách jezdívali koňmo nebo na oslích, proto sv. Lukáš nazývá ji opuštěnou (Sk. VIII., 26.)¹⁾ A na této silnici to bylo, co milost Spasitelova očekávala úředníka královnina.

Jakkoli vznešený byl onen muž Ethiopský, byl eunuchem a jako takový vyloučen ze shromáždění židovského (V. Mojž. XXIII., 1.) a jestliže ho přísnost Starého Zákona vylučovala v čas modlitby obecné, mohltě bez překážky samojediný vejíti potom do chrámu a tam obětovati; k útěše mu byla slova Isaiášova: »Aj, já jsem dřevo suché, neb toto praví Hospodin kleštěncům: Kterížby ostríhali sobot mých a zvolili to, co jsem já chtěl, a držeti budou smlouvu mou, dám jim v domě svém a mezi zdmi svými místo, a jména lepší, nežli jest ze synův a dcer, jméno věčné dám jim, kteréž nezahyne . . . přivedu je na horu svatou a obveselím je v domě modlitby své; zápalové jejich a oběti jejich líbiti se budou mně na oltáři mém, nebo dům můj, dům modlitby slouti bude všechněm národům.« (Is. I. VI., 3—7.)

Žádné jiné náboženství neposkytovalo takových zaslíbení, a proto i Ethiopský navracel se potěšen a více, než

¹⁾ Přídavek *ἄγρητος* nevztahuje se ke slovu Gazu, neboť, bylo-li toto město zbořeno králem židovským Alexandrem Janeem (r. 96. před Kr. Josef. Antiq. XIII., 13. 3.), bylo opět římským vojevůdcem Gabiniem (Josef. Antiq. XIV., 5. 3) vystavěno, a za času Klaudia zmiňuje se o něm Pomponius Mela jakožto o městě velikém a pevném. (De situ orbis lib. I. cap. XI.)

kdy jindy lnul k víře Hospodinově. Anděl Páně mluvil tehda k Filipovi: »Vstaň a jdi ku polední straně na cestu, kteráž vede od Jeruzalema do Gazy«.

Jáhen uposlechl; na tétěž silnici uzřel eunucha sedícího ve voze a čtoucího proroka, z něhož tolik útěchy a naděje čerpal. Duch Páně pravil k Filipovi: »Přistup a přidrž se vozu.« Zrychlil tedy kroky své a bral se vedle poutníka a ježto tento podle obyčeje starých četl nahlas, slyšel Filip slova prorokova, o nichž onen rozjímal, a proto k němu pravil: »Myslíš-li, že rozumíš, co čteš? — I kterak mohu — pravil pokladník — nevyloží-li mi někdo?« A prosil Filipa, aby vstoupil a sedl s ním. Místo pak Pisma, kteréž četl, bylo toto: »Jako ovce k zabítí veden jest a jako beránek bez hlasu před tím, jenž ho stráže, tak neotevřel úst svých. V ponížení soud jeho odňat jest. Rod jeho kdo z těch, kteří ho obklíčili, vypraví, neb vyňat bude ze země život jeho?« (Is. LIII., 7. 8. — Sk. VIII., 32. 33.)¹⁾

Tedy pravil eunuch k Filipovi: »Prosím tě, vylož mi, o kom to mluví prorok, o sobě samém, čili o někom jiném? Umučení Ježíšovo jest dopodrobna vylíčeno v tomto proctví; i bylo snadno sv. jáhnu počítí tímto místem z Pisma a kázati o Ježíši. (Sk. VIII., 35.) »Nebyl-li člověk bolestí a malomocný od Boha ubitý pro nepravosti naše,« (Is. LIII., 3. 4.) nebyl-li to Nazaretský, jehož Jerusalema viděl v jeho utrpení tichého, trpělivého, jenž »úst neotvírá?« »Hospodinu se zalíbilo rozmačkatí jej pod lisem; jako beránek veden byl na jatky.« (Is. LIII., 7. 10.) Avšak učedníci Ukřižovaného nezapomněli jeho zázrakův a Blahé Zvěsti, kterou při-

¹⁾ Toto místo bylo rozličně vykládáno. Skutkové apoštolští uvádějí je podle textu Septuaginty, které se výhradně u Židův a Ethiopianů užívalo. Ve Vulgátě sv. Jarolím je převedl dosti nejasně: „V ponížení soud jeho odňat jest. Rod jeho kdož vypraví? neb vyňat bude ze země život jeho.“ Výklad náš jest navržen p. Beelenem a shoduje se nejvíce s výkladem, jakých až podnes se obyčejně dává textu hebrejskému: „Násilím, jediným to soudem, byl vyzdvižen. A kdo z jeho vrstevníků pomyslí sobě, že vyhlazen byl ze země živých pro hříchy svého lidu a že od nich potřen byl?“

nesl na svět; rozmnožující se každým dnem, naplňovali Jerusalém i svatou zemi; i Samaří právě slyšela slova spásy; to bylo, co předpovídal Isaiáš: »Protož oddělím jemu mnohé a rozdělím kořisti silných, proto že vydal na smrt duši svou, a s hříšnými počten jest, a on hříchy mnohých nesl a za přestupníky prosil«. (Is. LIII., 12.)

Ode dávna očekával lid Israelský tuto oběť čistou. I zdaž nemalé nebylo ustrnutí eunuchovo, když mu Filip dokázal, že každá stránka tohoto proroctví vyplněna jest na Ježíši, že křest svatý smývá každou skvrnu a znovuzrozuje člověka k plnosti života. Úředník spatřil na cestě studánku. »Hle voda, pravil, co brání bych nebyl pokřtěn?« »Můžeš, odpověděl Filip, věříš-li celým srdcem.« I pravil: »Věřím, že Ježíš Kristus jest Syn Boží.« ¹⁾ A hned kázal zastaviti vůz. Oba vstoupili do vody, a Filip ponořiv v ní eunocha, pokřtil jej.

Studánka, kde se stalo obmytí, teče posud na cestě z Hebronu do Jerusaléma, na úpatí vršku, na němž jsou trosky Betsuru (nynější Ain ed-Dirueh.) Nádržka utvořena z tesaného kamene přijímá vodu, pod rovinou jsou zbytky křesťanské basiliky. Zde sv. Euseb a sv. Jeronym uctívali studánku křtem Ethiopana posvěcenou. ²⁾ Sotva křtitel a křtěnec vystoupili z vody, hle, Duch Páně odnesl Filipa, eunuch neviděl ho více a pln jsa radosti, pokračoval ve své cestě.

¹⁾ Verš 37. schází v rukopisech Sínajském, Vatikánském, Efremově a Alexandrinském, pak v překladech koptickém, sabidickém, ethiopském a v exempláři, jež vykládá sv. Jan Zlatoústý, proto původnost tohoto verše zdá se mnohým pochybnou. Nic méně podrželi jsme jej, protože ho nalézáme ve dvou důležitých překladech, totiž v Itale a ve Vulgatě, pak v kodexu Laudianově a u nejstarších Otců církevních, sv. Irene, Cypriana a Paciana.

²⁾ Sv. Jeronym. Liber de Situ et Nominibus. Patrol. lat. XXIII., 882. Epistola CVIII. Epitaphium Paulae. Na základě těchto svědectví a svědectví Bordeauxského poutníka (333) dokázal p. Guerin, že novější podání neprávem umísťují křest eunucha do Ain-el Hanieh, blíže Ain Karíma. (Description de la Judée. III., 291.)

Skrze něho tedy v oněch prvních dobách křesťanství vnikla víra Kristova do samého středu Afriky.

Zda některý z apoštolů později tam přišel, by rozvíjel zárodky přinesené pokladníkem královniným? ¹⁾ Nemáme za to, ježto ve čtvrtém století, když Frumenc a Edes založili Církev v Abyssinii, objevili prý tam stopy křesťanství, ²⁾ ale bez kněžstva a beze všeho zřízení církevního. To jest důkazem, že apoštolé nekázali sv. evangelia v těch krajinách, neboť všude, kde tak činili, měli péči o zřízení biskupův a o to, by svému dílu stálou úrodu pojistili. Eunuch nemaje žádného poslání ani moci, mohl toliko osvědčovati, že uvěřil: po něm dobré símě uschlo větrem zkoušení, až teprve po třech stoletích opět oživilo.

Filip pak nalezen jest v Azotu a chodě kázal Evangelium všem městům, až přišel do Cesaree. (Sk. VIII., 40.)

Země Filistinská a bohaté krajiny Saronské, kterými procházel sv. jáhen, byly tehda nejčilejší částí veškerého Judska. Azot, tak mocný za času Psammetika, jenž 29 let jej obléhati musil, než ho zničil (Herod II., 157.), Azot v době jednoho století opět povstal ze svých trosek a došel za Heroda Velikého své dřívější slávy. Odkázán byv dědictvím od tohoto krále jedné z jeho sester, Salomeně, (Jos. Antiq. XVII., 8, 11.; XVIII., 2, 2.) stal se pak částí říše císařské, a jsa takto sprostěn vlády velerady, byl spravován římskými správci. V tomto městě polou pohanském mohl Filip pak rovněž tak snadno hlásati Spasitele, jako v Samaří. Chodě ode města k městu kázal po veškerém pobřeží až po Cesareu; na jeho kázání Lydda a Joppe zřídily tak horlivé

¹⁾ Spisovatel Života sv. apoštolů jmenuje sv. Ondřeje (Patrolog. lat. XXIII., 722.) Rufin a Sokrat sv. Matouše (Socrate. Hist. eccl. I., 19. Patrolog. řecká LXII, 125 — Rufin. Hist. eccl. I., 9. Patrol. lat. XXI., 478.), že prý v těch dalekých krajinách kázali Evangelium, avšak jejich svědectví nerozřešuje této otázky, ježto u těchto spisovatelů Ethiopie neznamená toliko pobřeží hořejšího Nilu, ale Arabii, i samu Indii.

²⁾ Kodex Auxumenský praví, že ti dva mladí Tyřané se divili, vidouce, že znamení kříže je v obyčeji u národa, kterému apoštolé nekázali Evangelia.

obce křesťanské, že za nedlouho navštíví je Petr z Jerusalema. (Sk. IX., 32—43).

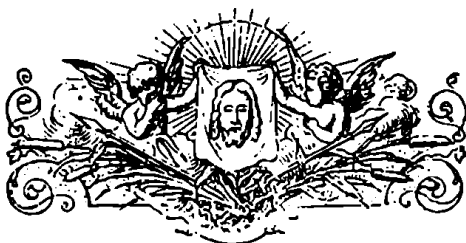
Ač tedy Filip hlásal Blahou Zvěst po veškeré krajině Saronské,¹⁾ byla přece Cesarea jeho oblíbeným sídlem a středem jeho apoštolování. Padesát let před tím na místech, kde jáhen našel město kvetoucí a po vědění a novotách dychtící, nebylo leč malé městečko řeckých rybářů, nazvané »Věží Stratonovou«²⁾ Avšak deset let stačilo, že Herodes z něho učinil přístav pro Palestinu; ohromné balvany vrhány byly do moře na sto stop hlubokého, a z nich utvořena obrovská hráz kolem zálivu mnohem rozsáhlejšího nežli je záliv Pyrejský. Záliv Cesarejský byl otevřen toliko větru severnímu, nejmírnějšímu v moři Syrském; silné hráze ho chránily na západ a k jihu proti větrům, jejichž proudy činily dříve toto pobřeží nepřístupným. (Jos. Bell. iud. I., 21, 5—7. — Antiq. XV., 9, 6.) Zjednotí lodím úkrytu na tomto nebezpečném pobřeží, znamenalo přivábiti tam veškerý obchod moře Středozemního. Tak v krátkém čase nabyla Cesarea takové důležitosti, že vladařové římské zarazivše tam sídlo své vlády, učinili ji druhým hlavním městem Judským.

Město tak kvetoucí, více řecké, než židovské, kde se setkávali cestovatelé všech národů, mělo rozhodný vliv na Filipa, že je zvolil za sídlo své a tam »se svými čtyřmi dcerami, pannami a prorokyněmi« (Sk. XXI., 9.) zřídil obec křesťanskou a po dlouhá léta v ní žil, procházeje nábrežím přístavním, kde mezi cizince chodíval, hlásaje jim víru novou. Jeho pohostinský dům stal se střediskem křesťanství. Zde scházivali se s věřícími domácími Židé, kteří z dalekých krajin přicházeli putující na slavnosti do Jerusalema, jakož i ti, kteří od slavnosti se vraceli, všickni jsouce dojatai ká-

¹⁾ Toto jméno hebrejské, znamenající »plán«, znamená zde zvlášť bobaté pastviny, rozprostírající se na břehu mořském mezi Karmelem a Jaffou.

²⁾ Mluvílo se tam řecky, a při bohoslužbě Israelité čítali text Septuaginty. (Talmud. Jerus. Sota. 21. b.)

záním apoštolovým. Horoucí dech Filipův rozněcoval v nich nový oheň, tak že opouštějíce Cesareu a plni jsouce horlivosti rozšiřovali jméno Ježíšovo a lásku jeho. Z tohoto neustálého sem a tam putování lze si vysvětliti, proč až ku podivu rychle vnikla víra křesťanská do Řecka, do Říma, po březích Asijských a všude tam, kam záliba v obchodu vedla syny Israelské.

KAPITOLA ŠESTÁ.

Šavel Tarsenský.

V době, kde první paprsky víry zasvítaly pohanům, vzbudil Bůh apoštola, který je měl plným světlem osvítiti. R. 37. (viz dodatek) blesk milosti odrážející se od nohou Kristových učinil z pronásledovatele Štěpánova obhájce nové víry.

Šavel narodil se na počátku našeho letopočtu v Tarsu ¹⁾ v Cilicii. Jeho rodiče, ač bydleli v zemi pohanské, byli Židy, neposkrnivše nezákonným manželstvím krev svého rodu. »Žid ze Židů a obřezán dne osmého, pocházel z rodu Benjaminova.« (Filip. III., 5.) odtud bezpochyby jeho jméno Saul

¹⁾ Nenalezáme v Novém Zákoně ani u prvních Otců žádné známky, z níž bychom určiti mohli datum jeho narození. Sv. Lukáš toliko praví, že v době, kdy byl Štěpán umučen (r. 37) byl sv. Pavel ještě mlád. (Sk. VII., 58.); v epištole k Filemonovi (v. 9) psané okolo r. 63. p. Kr. píše apoštol o sobě již jako starci, avšak v řeckém jazyku obě slova νεανίας a πρεσβύτερος mají příliš neurčitý a obsáhlý význam. První, tedy mládí obsahuje dobu mezi mládeneckým věkem a věkem uzrálého muže, tedy každý člověk mužského rodu jest od 20—40 let „mladým“; stáří pak počíná 60 rokem a táhne se až ke konci života. Tak neurčité výrazy nemohou nám sloužiti k určení doby, o kterou tu jde. Jen jediné podání, na neštěstí pozdní, jest určité, v jedné totiž řeči nepravě sv. Janu Zlatoústému připisované čteme, že sv. Pavel byl umučen ve věku 68 let. Při nedostatku jiných jistějších dokladů přijímáme tento letopočet jakožto stopu obecného ve starém věku o tom mínění. Ježto sv. Pavel, jak později uvádíme, zemřel r. 67., tedy jeho narození jest současné s letopočtem křesťanským.

neboli Šavel, které mu dáno bylo na památku na prvního krále Israelského, jednoho ze slavných mužů tohoto pokolení. Ale více, než tento král, měl Šavel Tarsenský oslaviti svůj rod a naplniti proroctví otce Jakuba: »Benjamin, vlk dravý ráno bude jísti loupež a večer děliti bude kořisti.« (I. Mojž. XLIX., 27.) Jsa za prvních dob svého života hubitelem Církve, měl státi se jedním z nejslavnějších její pastýřů duchovních.

Není známo, z jakých příčin rodina tak těsně Inoucí k víře židovské přece se odhodlala opustiti hory Benjaminské a odtud blízký přístup do svatého města Jerusalema. Svatý Jeronym praví, že se z počátku usídlila v Galilei v Gišale, ¹⁾ potom byvši z tohoto městečka vpádem Římanů vyhnána vystěhovala se do Cilicie. Podání toto, jímž řídí se sv. spisovatel, předpokládá, že Šavel přišel na svět v Gišale; ale v této věci se mýlí, ježto dvakráte sám apoštol o sobě podotýká, že rozen jest v Tarsu. (Sk. XXI., 39.; XXII., 3.)

Rodiče držíce se obyčeje u Židů-Hellenistů obecného dali dítěti dvojí jméno: hebrejské Saul neboli Šavel, a druhé řecké Pavel; toto poslední, které mu pak navždy zůstalo, přijal teprve na počátku svého apoštolování mezi pohany. (Sk. XIII., 9.) Od svých předků měl též právo římského občana ²⁾ (Sk. XXII., 28.); některý z nich ho obdržel v odměnu

¹⁾ S. Jeronym. De viris illustr. S. „Z pokolení Benjaminova a z městečka Gišaly pocházel; když pak toto od Římanů bylo dobyto, vystěhoval se se svými rodiči do Tarsu v Cilicii.“ Gišala, dnešního dne El Jish, dvě hodiny cesty na sever od Safedu, bylo posledním městem Galilejským, jež se protivilo Římanům r. 67. našeho letopočtu. Sv. Jeronym nemluví zde o tomto vpádu. ale o jiném, který se udál dříve a o němž dějepis mlčí. Podle Pompeja (r. 63. př. Kr.) Římané panovali v Palestině, a vícekrát bylo jim podrobovati pod jeho vlády své města Galilejská neustále odbojná. (Luk. XIII., I.)

²⁾ Nepožíval toho práva jako rodák Tarsenský, neboť město Tarsus nemělo nároku na takovou výsadu, nejsouc ani městem municipálním ani osadou (Pauly. Real-Encykl. Colonia. Municeps). Antonius je prohlásil za město svobodné (Plin. Hist. natur. V., 22.) to jest osvobozené od některých břemen, jmenovitě od posádky římské a pak že se spravovalo vlastními úřady.

za vykonané služby nebo bezpochyby následkem propuštění na svobodu. Známo, jaké nehody dolehaly na Tarsus v bojích, jež způsobila smrt Cesarova. Za trest, že město přidalo se ku straně Antoniově, uložil mu Kassius tak těžkou daň válečnou, že nemohlo nijak sehnati požadované sumy nežli odprodáním četných obyvatelů do otroctví. (Appien. Bell. civ. IV., 64.) V tak nalehavých potřebách bývali Židé ve městech pohanských první takovou obětí. Možno tedy, že rodiče Pavlovi byvše takto uvedeni v otroctví obdrželi od svého pána slavné propuštění na svobodu, ¹⁾ kterým zároveň udělováno právo římského občanství. ²⁾

Ať tedy pocházelo toto právo z jakéhokoli původu, rodiče Pavlovi jistě je drželi již při jeho narození, nacházejíce v něm záruku bezpečnosti, ovšem za tehdejší doby tak nutné, jako v letech, které právě uplynuly, ježto Tarsus po dlouhých nepokojných časích konečně požíval zabezpečeného míru a blahobytu, ježž děkoval jednomu z rodáků svých, stoiku Athenodorovi. ³⁾ Tento filosof, jsa vychovatelem Augusta, na něhož dlouhý čas měl vliv blahodějný, nespokojil se toliko tím, že od něho obdržel mnohé výsady pro své rodiště, ale sám se tam usadiv, opatrným a pevným jednáním svým upokojil strany krutě se potírající. ⁴⁾

¹⁾ Lex Valeria de libertate Vindicii. Tit. Liv. Hist. II, 5. 2.) — Pauly. Realencykl. Libertini. Manumissio.

²⁾ Není pravdě podobno, že by rodiče sv. Pavla si byli zakoupili toto právo, ježto první císařové je velmi zřídka povolovali. (Dion. LVI., 33. — Sueton. Octavius 40. Caligula, 33.)

³⁾ Athenodor nebyl narozen v Tarsu samém, ale v sousedním městečku, Kani. (Viz o tomto filosofu učenou zprávu abbé Sévina, ve svazku XII. Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles. — Lettres, 1ère série.

⁴⁾ Tarsus byl spravován nejvyšším sněmem z rozličných tříd obyvatelstva složeným (Pauly. Real-Encycl. Tarsus). Špatný básník, Boëthus, provozoval tam vládu přemnohými neřestmi zneuctívanou. (Strabo. XIV., 5.) Chtěje vytrhnouti vlast z rukou tohoto demagoga byl Athenodor nucen, ovšem jsa podporován svým mocným vychovancem, podstoupiti kruté boje. Jeho spoluobčané byli mu za to vděčnými, neboť po jeho smrti vyzdvihli jemu k počtě oltáře, uctívající ho jako heroa. (Lucian. Longaevi. 21.)

Když mír byl upevněn, mohlo nyní město těžiti ze své zvlášť výhodné polohy. Ležíc v rozsáhlé pláni Malé Asie, byl Tarsus as čtyři hodiny vzdálen od pobřeží moře Středozemního, a tolikéž i od temen Taurských. Na severu otvíral se skrze tyto hory průsmyk »Brány Cilické« zvaný pro karavany obchodující s Římem a s jeho říší; k východu široké silnice umožňovaly mu spojení s tržními městy Syrskými, kdežto splavná řeka, Cydnus, plavila k moři dříve na Tauru poražené a všelike jiné bohatství, jež Východ nahromadil ve skladištích městských. (Strabo XIV., 5. 10.)

Jako svým obchodem neméně proslul Tarsus i svými školami. Ve vědách neměl než dvě sokyně: Atheny a Alexandrii a dle svědectví Strabonova nad oběma předčil. Diviti se jest velkému množství znamenitých mistrů, jimiž tehda město se honosilo, (Pauly. Real-Encycl. Tarsus.) a kteří skoro vesměs z téhož města byli rodilí a daleko široko takovou slávou prosluli, že císařové a šlechtické rodiny v Římě je povolávali k vyučování synů svých. (Strabo XIV. 5. 14. 15.)¹⁾ V městě tom obchodem a zároveň i vědami slyoucím učenci, filosofové, profesoři, grammatikové mnohem hlučněji si vedli, než obchodníci sami. Philostrat o nich dí, že sedávali ve tlupách na nábřeží řeky Cydnu, štěbetajíce jako houfy ptáků. (Philostr. Vita Apollonii. I., 7.) Třeba se zdál tento obraz poněkud nepřipadným, je přece věrně vyličen, ježto i vážný Strabo se s ním srovnává a podobně tyto řečníky snižuje.

Nízké vášně zneuctívaly jejich vědomosti; nejsouce příliš svědomitými, pokud se týká mravnosti a sobectví, rovněž jako vysmívači k urážkám náchylnými; bývali také hrubými ve výrazech; od slova nebývalo daleko k činu, tak že až nečistotou potříšňovali dvěře svých protivníků, (Strabo. XIV., 5. 14.) ano někdy dokonce i boj se zbraní zdvihli a svou

¹⁾ Mimo Augusta byl Athenodor vychovatelem Klaudia (Sueton. Claud. IV.). Akademik Nestor byl učitelem Marcella, vnuka Augustova (Strabo XIV., 5.). Jiný professor z Tarsu byl stoik Nestor, který byl povolán vychovávatí Tiberia (Lucian. Longaevi 21.)

slovní při skončili krveprolitím. Jak často asi sv. Pavel, již za mládí svého vyšed v Tarsu ze čtvrtě židovské přidružil se k tlupě filosofů, divě se jejich bláhovým rozpravám, oné moudrosti světské, kterou za nedlouho nazve »bláznovstvím před Bohem«. (I Kor. III., 19.)

Avšak více, než prázdná věda, byla to mravní porušenost, kterou Pavel viděl kolem sebe, a která roztrpčovala jeho mladistvou duši. V Cilicii, která měla pověst, že je jednou z nejrozpustilejších zemí na světě,¹⁾ bylo město Tarsus pověstné svou nevázaností mravů (Dion Chrysostom. Orationes I. II. — Philostrat. VI., 34.); mělo svým ochranným bůžkem zlopověstného Sardanapala, jež v legendách zaměňovalo s Herkulem Lydijským, a s Bakchem Fenickým, Sandonem asijským, a jež v posvátných stanech ctilo rozpustilými orgiemi. (Pauly. Real-Encyclop. Sardanapal.) Ve branách Tarsenských, v Anchiale viděl Pavel modlu tohoto nestoudného kuitu. Mramorová socha představovala zženštilého Sardanapala, oděného v roucho lydijské, an roztahuje ruce, tleskaje prsty pln rozpustilé bezstarostnosti. Nad sochou nápis v jazyce assyrském vyjadřoval veškeru mravouku tohoto kultu: »Pij, jez, užívej, ostatní není nic.« (Strabo XIV., 5. 9. — Arrian. Expeditio Alexandri II., 5.) Když šedesáte let později Pavel na pranýř stavěl hanebnost pohanské, byl to bezpochyby Korint, jenž mu tanul před očima, ale Tarsus mu připadal na mysl, onen nečistotou pošpiněný Tarsus, jenž ho pobuřoval v jeho mládí »protož vydal je Bůh v žádosti ohavné . . . a jakž nedbali míti Boha v známosti, vydal je Bůh v převrácený smysl«. (Řím. I., 26—31.)

Israelité byli nuceni projíti takovými školami. Proto v Tarsu více, než kde jinde, žili v ústraní, vzdalující své dítky od záhubných mistrů. Každý otec vedle obyčeje svého národa, vyučoval svého syna, uče ho již v nejútlejším věku odříkávati »Schema«, nejpřednější modlitbu židovskou: »Slyš,

¹⁾ Kreta a Kappodocie sdílela s Cilicií smutnou pověst, že předčí v porušenosti nad ostatními národy. Odtud řecké přísloví: Τῆς χάπικα χάλυστα. (Etienne. Thesaurus graecae linguae. K.)

Israeli, Pán Bůh náš jeden jest, budeš milovati Boha svého z celého srdce svého, ze vši duše své, a ze vši síly své.« Večer pak u krbu domácího slýchalo dítě zpívati krásné žalmy Hallel, a poznenáhla i svým hlasem přizvukovalo k písním, jež mu zůstaly napořád denní modlitbou. Když mu bylo šest let, otevřela se mu škola, již rabbinové nazývali »posvátným lesem« (Midraš Koheleth 91.) nebo »vinohradem« (Rashi Yebamoth 42. b.) škola, jež u Židů byla v takové vážnosti, že se domnívali, město beze školy že určeno jest k záhubě: »Svět — říkali — jest spasen jenom dechem dítek ve škole shromážděných.« (Sabbath 119. 6.)

Tu tedy trávil také Pavel svá nejprvnější léta,¹⁾ čítaje na pergamenovém závitku Svaté Písmo, naslouchaje výkladům mistrův a ústnímu podání, které vysvětlujíc Zákon zároveň bylo jeho opakováním. (Mišna.) Mimo toto učení učil se židovský chlapec nějakému řemeslu, ať byl jeho rod nebo jmění jakékoli. Bylo to za tím účelem, aby si dovedli vážit práci (Nedarim 49. b.) a zároveň pojistiti sobě zdroj výživy ve dnech zlých. Šavel zvolil si řemeslo v Tarsu obyčejné, totiž učil se sprádati kozí chlupy, jichž hojností poskytovala stáda koz pasoucích se na Tauru, a tkáti z nich hrubé pokrývky na stany.²⁾ Mohl-li si jeho otec, když jej dal na toto učení, pomyslit, že ten, jehož k vyššímu učení určil, po třicet let svého života bude sobě tímto prostým řemeslem vydělávati chleba denního?

Šavel, jsa od rodičů určen, by se stal rabbinem, nenalezal v Tarsu učení, jakéž mu k vykládání Písma,

¹⁾ Tarsus, tak důležité město, jistě mělo svou školu. Židé měli obyčej vydržovati učitele pro 25 dětí; měla-li obec 40 žáků, přidán byl příručí učitel. (Babba Bathra 21 a.)

²⁾ Sk. XVIII., 3. Tyto hrubé látky jmenovaly se „cilicium“ a byly jako až po dnes užívány na stany. (Végèce. Instit. rei mil. IV., b.) Sloužily též za prostěradla, pláště, pytle, pokrývky vůbec. (Forcellini Lexicon. Cilicium.) „Capra pilos ministrat ad usum nauticum et ad bellica tormenta et fabrilis vasa. Sed quod primum ea tansura (caprarum) in Cilicia est instituta, nomen ad Cilicas adjecisse dicunt.“ Varron. Res rustica II., 11.)

k vykonávání spravedlnosti a k líčení při soudních bylo potřebí. Když dospěl dvanáctého roku,¹⁾ jímž chlapec židovský stával se »synem Zákona«, totiž byl zasvěcen do bezčetných podání otců (Aboth I, 1.), poslán byl Pavel do Jerusalema, by tam navštěvoval vyšší školy židovské. Jedna sestra Pavlova byla provdána ve svatém místě; tam u ní bydlel; jednomu z jejich synáčků dovedl vštípití horoucí lásku k sobě jakožto strýci, tak že uvidíme, jak tento mládeček sám vážnému vydal se nebezpečí, by jen milovanému strýci zachránil život. (Sk. XXIII., 16.) Pavel buď že byl veden od svých rodičů, buď že sám se na tom ustanovil, odebral se v Jerusalemě ke Gamalielovi. Tento mistr, jeden ze sedmi, jimž Židé dávali čestný název »Rabban«²⁾ řídil tenkrát školu svým vysokým učením proslavenou; ale výše, na níž stálo jeho učení, nebyla po chuti velmocným knížatům kněžským, Sadduceové po většině opovrhovali důvtipnou soustavou tohoto mistra, vyhledávajíce u Šamaje, jeho soupeře, mnohem rychlejší vědění totiž stručné vykládání Zákona, jež by stačilo k zastávání úřadů politických a náboženských v Judsku. Za to Fariseové, k nimž rodina Pavlova lnula svým smýšlením, měli mnohem větší úctu k učení Gamalielovu. Vidělť v něm, jak přesné tak i vroucí horlení pro víru otců svých a vážíce si nemálo této živé víry přijímali bez nejmenšího podezírání některé novoty mistrovy. Vskutku Gamaliel směle se odchyloval od obyčejných mistrů; ponechávaje stranou jejich malicherné přeo zachovávání obyčejů, jen potud se touto látkou zanášel pokud mu šlo o to, by lidu ulehčil břímě od nich mu uložené. Jsa věrným synem Hillelovým, kladl sobě, jako jeho

¹⁾ Později před Agrippou prohlásil, že přišel do Jerusalema od svého prvního mládí. (Sk. XXVI., 4.)

²⁾ Toto slovo, pocházející z רַבָּן (množiti se, stávati se větším, znamenitějším) znamená v biblické hebrejštině muže pro své postavení nebo pro dovednost svou znamenitého (Job XXXII., 9.; Dan I., 3.; Přís. XXVI., 10.). S příponou náměstkovou první osoby množného čísla má formu „Rabban“ t. j. „náš mistr“. Byl to název výhradou čestný.

děd, za účel »přiblížit lid k Zákonu« a vésti ho k milování Zákona tím, že z Písem svatých nevypsal jalových předpisův, ale užíval jich k výmluvným kázáním svým. Nejoblíbenějším studiem mu bylo vykládati žalmy a předpovědi proroků.

Mladým Israelitům, kteří se tu z celého světa scházeli a vidouce Jerusalema tak ujařmený nad ním truchlili, připomínal slávu jejich národa od proroků předpověděnu, neustálý to předmět nadějí židovských. Nebylo-li tehda na místě opětovati nářky Jeremiašovy, nenadcházela-li zároveň chvíle, by slovem i skutkem urychleno bylo obnovení Isaiášem, Ezechielem a všemi proroky předpověděné? — By dosáhli vítězství, nebylo jiného potřebí, než na veškerý svět rozšířiti duchovní království Hospodinovo. Odtud vysvětluje se nálada k lidumilnosti Gamalielova hlásané: že každý ubožák, ať pohan ať Žid, má právo sbírat klasy na poli, že nemocní pohané mají býti podporováni, že i jim má se přinášeti spasení pokoje a jim prokazovati poslední čest (Gittin. 696., 61.); odtud vysvítá dále ona shovívavost k prvním křesťanům, ona odvážnost, s níž jsme viděli ujímati se apoštolův a odpírati nenávisti velerady (Sk. V., 34—39.); odtud konečně nechť Gamalielova proti školám rabbinským, a snaha, již vynakládal na studium filosofie řecké (Babha Kama 83, 1.) jeho přání, by našel to, co Ježíš dal světu, totiž neomylnou autoritu, kteráž by všem malicherným rozepřím učinila přítrž. (Aboth 1., 15.) Jsa tedy nad všecky ostatní postaven na stanovisku vyšších rozhledův a skrze šlechtnost svého smýšlení, k jiným laskavý, shovívavý a tak způsobilý pro království Ježíšovo, že ústní podání z něho učinilo křesťana, hodil se zajisté tento mistr k tomu, aby byl učitelem Šavlovým. Budoucí apoštol sedával dle obyčeje žáků židovských, na zemi podle stolice Gamalielovy a po dlouhá léta »umístěn jsa v prachu u nohou mudrcových, dychtivě polykal slova jeho«. (Pirke Aboth 1., 4.)

Toto vyučování zanechalo v učedníku stopy znatelné, avšak nezměnilo v něm přirozeného nadání, předsudků mládí a rodu jeho. Jak jsme pravili, přišel Šavel z Tarsu pro-

niknut jsa naskrze čirým židovstvím, byť synem Farisea, Fariseus sám (Gal. I., 14. Sk. XXIII., 6.; Fil. III., 5) byl mnohem svědomitější, než kdokoli jiný, pokud se týkalo zákonných ustanovení. Ač vychován byl mezi Řeky, přece neuměl dobře vládnouti jejich jazykem; také se mu nepřiučil ve škole Gamalielově. Pět set žáků prý tam učilo se Zákonu, pět set jiných moudrosti řecké (Babha Kama, 83, 1.). Šavel nebyl mezi těmito, ale učil se jazyku aramejskému, jež v otcovském domě toliko lámal a jehož Židé obyčejně užívali; jazykem tímto mluvil v Jerusalemě, na cestě do Damasku a zachoval jej po veškerý život svůj, jako by mu vrozen byl k vyjádření myšlének. I potom, když se stal apoštolem pohanů, rozmlouval, kázal a psal tímto jazykem, řečtina byla mu vždy jen nářečím cizím. Chceme-li dobře rozuměti jeho Epištolám, jež jsou co do formy po skrovnu hellenistické, co do slohu nesprávné, a co do mluvy takové, že »zavánějí cizotou« (Bossuet. Panegy. de s. Paul.); byly i pro jeho současníky temné, a proto bývá někdy nejjistějším prostředkem k porozumění jejich vyhledati si výraz aramejský, který on podal v překladu.

Také vědy řecké ho nezajímaly: zanedbával jich ve škole Tarsenské, a v Jerusalemě jimi pohrdal. V jeho spisech není ani stopy po řeckých řečnících, po dějepiscích a básnících; toliko tři verše při rozličných případech citované jsou důkazem, že nebyla mu neznáma veledíla ducha lidského. (Tit. I., 12.; Sk. XVII., 28.; Kor. XV., 33.)

Nejhlavnějším jeho učením byl Zákon Hospodinův. »A prospíval jsem v židovství — praví — nad mnohé mně věkem rovné v národu mém, velmi horlivý jsa milovník otcovských ustanovení.« (Gal. I., 14.) Gamaliel byl příliš duchaplným, by nedovedl se přizpůsobovati rozličnému nadání svých žáků: skrze něho Šavel »vyučen byl podle pravdy otcovského Zákona« (Sk. XXII., 3.) a zůstal po delší dobu vzorem zákonníka, jehož obraz nakreslil nám Ježíš Sira-chovec: »Moudrostí všech starých vyhledávati bude moudrý a v prorocích obíratí se bude. Vypravování mužů slovutných zachová a spolu v chytrosti podobenství vyjde. Tajností

příslovní vyhledávati bude a skrytostmi podobenství obíráti se bude.« (Eccel. XXXIX., 1—3.) Vychování židovské bylo jako formou, v níž duch apoštolův vzal na se podobu původní, již pak od té chvíle podržel a jež se jeví zvláště v jeho Epištolách. Marně bychom v nich hledali umění učených řečníků, vývodů peripatetiků, jejich souvislého, povolného rozumování, jež myšlenkový postup jasně sledovalo od počátku až do konce. Pavel však myšlenku osvětluje jediným rázem tak jako bleskem. Málo na tom záleží, že jeho sloh jest drsný, přechody náhlé, obrazy nesouvislé, periody přerušené, jemu jde jen o to, by myšlenka jasně pronikla, uchvátila a hluboce se vtiskla do duše. Tak mluvili David, Šalomoun a proroci Israelští. Jeho způsob mluvení jest týž, jak se nám zachoval v Talmudu, a jakého užívaly školy židovské, kde vyučování záleželo v dlouhém rozmlouvání učitele se žáky. Tento způsob vyptávání a rozmluvy, jak se s ním často setkáváme v Epištolách apoštolových, tato vytrvalá snaha, opíráti se o podání židovské neb o tajemný smysl Pisma, neukazuje-li nám stopy jeho první výchovy, upomínku na Gamaliele?

V skutku tento mistr sebral a vyložil sedm pravidel výkladu,¹⁾ sepsaných jeho dědem Hillelem. Jest to věc pro nás, kteří zvykli jsme na přesnou logiku, věru podivná, vidíme-li, jak tyto vtipně vynalezené vývody rabbinské, opírající se o podobnost jmen neb okolností, o větší nebo menší poměr k věci soudí z analogie a vyvozují z textu to, co v něm není obsaženo.²⁾ A to ještě nepřišli jsme k vystřed-

¹⁾ Těchto sedm pravidel odůvodňovacích (Middoth) nachází se v úvodu k Sifrd, Sanhedrin, c. VII.; Aboth rabbi Nathana, c. XXXVII. (Viz Kitt. Bibl. Cyclop. Hillel, 1.)

²⁾ Jedno místo v Talmudu Jerusalemském (Pesachim, VI., 1.) ukazuje, jak rabbini užívali rozličných způsobův argumentace: „4. Nisan připadá jednou na sobotu; neví se, smí-li se i přes to, že je sobota, přinášeti oběť velikonočního beránka. Zavolali Hillela a pravili mu: „Slyšel-li jsi někdy, smí-li nebo nesmí-li se slaviti beránek velikonoční, když 14. Nisan připadne na sobotu? — Nemáme-li — odpověděl Hillel — jen této jediné Velikonoci, jež připadá na sobotu? Nemáme-li mnohých obětí takových jako je Velikonoční beránek, jimž sobota musí

nostem Talmudistů, jak uměli vyhledávati smysl ve slovech v nejmenších partikulích a »vyvozovati z každého koutečka písmena celý keř mínění« (Menahot, 206.) Bylo jim dosti na tom, vynalezli-li sebe nespolehlivější podobnost, sebe vzdálenější poměr mezi dvěma předměty, a to jim dostačovalo, že je přibližovali, srovnávali a z nich záměry činili.

Malichernost takových důkazů, nedostatek podstaty nemohly ujíti duchům tak výtečným, jako byli Hillel a Gama-liel, a to tím více, ježto se neohlíželi tak na způsob odůvodňování, jako spíše osobovali sobě právo volně vykládati Zákon. Ve školách od šlechty navštěvovaných znali toliko jediný způsob, jimž určovali smysl textu, totiž autoritu starých mistrů. Knížata lidu uznávali to za pohodlí, obmeziti vědu na neomylné podání, jež oni sami drželi v moci své. Hillel nezneuznával ceny tohoto podání, ale odpíral zásadě, jež měla je za nezměnitelné; tím, že rozšiřoval užívání sedmi pravidel, vykázal ve vyučování Zákona patřičné místo rozumu a docílil toho, že literu svatého textu přizpůsoboval potřebě časové. Takou měrou mezi jinými články moudře změněnými dovedl Hillel obejít zrušení dluhů každých sedm let nařízené. Tento předpis byl na závalu veškerému obchodu s pohany; moudrými pak změnami mohl býti Zákon i v praktickém životě zachováván, což uspokovalo i svědomí i osobní prospěchy.

ustoupiti?“ Hillel pak z počátku opíral své mínění o analogii, potom o závěr a fortiori, a o stejném užívání slova. — Z analogie: Oběť každodenní jest obětí obětovanou od obce, Velikonoční beránek jest též takou obětí, ježto oběť každodenní má větší důležitost než sobota, má také rovněž takou důležitost oběť beránka Velikonočního. — Ze závěru a fortiori: Jestliže oběť každodenní, jejíž zanedbání nemá za následek trestu vyobcování, důležitější jest než sobota, tím důležitější jest oběť Velikonočního beránka, jejíž zanedbání trestá se vyobcováním, a proto větší jest než sobota. — Ze stejného smyslu slova: Jest přikázáno, by oběť se vykonala v určité době a sice pokud se týká obojí oběti; ježto výraz ten znamená o každodenní oběti „i přes to, že je sobota“ tedy také v tomto smyslu musí se vykládati o oběti beránka Velikonočního, kterýž musí se obětovati „i přes to, že je sobota“ (Derenbourg. Hist. de la Palestine. 178.).

Jakkoli Šavel této dialektice věnoval velikou pozornost, přece přikládal jí úlohu toliko podřízenou; co jej ve škole Gamalielově zdržovalo, byla víra, jež v ní tak vroucně se jevila, dále horlivost mistrova u výkladech slov prorockých, nadšení, jakéž jeho přednášky vzbuzovaly mezi soudruhy i co do věku i co do učení Šavlovi rovnými. V tomto kruhu mladý zákonník volně se vzdělával; z výkladů Gamalielových osvojoval si to, co hodilo se pro jeho prudkou povahu, nevšímaje si umírněnosti, kterou učitel jeho připojoval k těm nejvroucnějším napomínáním. Šavel netoužil po ničem jiném, než jako jeho mistr po tom, by zjednal vítězství Zákonu, avšak Zákonu takovému, který by byl tak nepoddajný, tak nesmiřitelný, jako bývalo za dob dřívějších. Když Šavel vyšel ze školy, kde nejshovívavější Žid toliko umírněnost hlásal, stal se z něho horlivec pro víru Mojžíšskou, až zuřivý vždy jsa připraven násilí učiniti každému, kdokoli s ním by nesdílel jeho víry a jeho mínění.

Obyčejnou zálibou tehdejších zákonníků bylo, že podnikali daleké cesty missijní; nespokojíce se kázati toliko v Judsku, »obcházeli moře i zemi,« (Mat. XXIII., 15.) chtějíce získati proselytů pro blížící se království Messiášovo. Patrně i Šavel k nim náležel a zdržoval se daleko mimo Jerusalema po dobu, ve které Ježíš učil, neboť neviděl Spasitele a neobjevil se ani při jeho odsouzení, ani na Kalvarii. Když se vrátil do svatého města, tvořili učedníci Kristovi již značnou společnost. Svobodomyšlnější kázání jáhnů, jmenovitě Štěpána, osvobozovalo je znenáhla od jařma Zákona; každým dnem přetrhávala se pouta, jež sbližující k sobě křesťany a Židy, byly příčinou, že z počátku Církve nelišila se od četných synagog Jerusalemských. Šavel poznal nebezpečí, které hrozilo židovství ve svatém městě, kde vzpoura již již vznikala; i tu rozhorlil se až k zuřivosti a za souhlasu knížat Israelských pojal úmysl vyhladiti křesťany.

Štěpán, proslulý svým odvážlivým kázáním, byl první jeho obětí. Viděli jsme Šavla, an zasedá při soudě, před nímž stál sv. jáhen, viděli jsme, jak hlasuje proti němu, jde za ním až na místo popravné a hlídá šaty těch, kteří

ho kamenovali. (Sk. VII., 5. 9.; XXII., 20.; XXVI., 10.) Roznícen jsa touto první vraždou, domníval se býti od Boha povolán, by vyhladil ty novotáře. »I jáť jsem se zajisté domníval — praví — že bych měl proti jménu Ježíše Nazaretského mnoho odporného činiti.« (Sk. XXVII., 9.) Knížata kněžská, majíce vládu ve veleradě, snažila se co nejvíce podporovati tuto nenávist a proto dali zákonníku plnou moc (Sk. XXVI., 10.) Od té chvíle jeho nadšená horlivost neznala mezí; chodil po synagogách i do soukromých domů, násilím a hrozbou donucuje slabých a bázlivých zapíratí jméno Kristovo. (Sk. XXVI., 11.; VIII., 3.) Kdo se protivil, byl uvržen do žaláře, kde bičováním, mučením i smrtí byl donucován k rouhání. (Sk. XXII., 4.) Dle vlastních slov Pavlových bylo jeho pronásledování křesťanů »bezměrné zuření« (Gal. I., 13.), jímž pustošil Církev Jerusalemskou. Zloba jeho tím více se roznítila, když se dověděl, že věřící prchají do sousedních měst jen proto, by tam zanášeli víru, jež se počínala daleko široko šířiti, tak že až v Damašku mnozí Židé vzývali Ukřižovaného. »Dychtě po pohrůžkách a vraždě proti učedníkům Páně přistoupil ke knížeti kněžskému ¹⁾ a žádal od něho listu do Damašku do škol, nalezl-li by které muže a ženy té cesty, aby je svázané přivedl do Jerusalema.« (Sk. IX., 1. 2.)

Tento rozkaz veleradě udělený, ukrutnosti beztrestně páchané a veliké krveprolití, vše to dokazuje, jak zíněnila se vláda v Judsku od doby, co Kaligula vládl. Zničiti vše, co zbudovali jeho předchůdci, zdá se býti jedinou ctižádostí tohoto šíleného císaře. Tiberius držel na uzdě i nejvzdálenější provincie; Kajus vydal vše v šanc svěruje úředníkům jednotlivých zemí soud a spravedlnost. Tiberius pokračuje v politice Augustově, nedal si ujíti žádné příležitosti, by neproměnil lenní království v provincie císařské, Kajus za to neměl jiné starosti, nežli bláhově rozhazovati, co Tiberius

¹⁾ Tento velekněz byl bezpochyby Theofil, syn Annášův, jenž úřad velekněžský zastával od r. 37—42. (Jos. Antiq. XVIII., 52.; XIX., 6. 2.).

nashromáždil. Nejsa toliko spokojen, že pro uvarování zmatků v Judsku na svobodu propustil Agrippu, vnuka Herodova, kteréhož jeho předchůdce v zajetí držel, dal mu ještě darem úděl Palestiny (Jos. Antiq. XVIII., 6. 6—11.); přidělil Kom-magenu Antiochovi, Itureu Soemovi, malou Armenie Kotyovi a část Thracie Rhaemetalekovi (Sueton. Caius 16. — Dio Cass. LIX., 8. 12. — Jos. Antiq. XVIII., 5. 3; 6, 10.) Touž dobou shledáváme Damašek v rukou Aretových, krále Petrejského. Byla to nová výstřednost Kaligulova, jež v zápětí měla události, našim čtenářům již známé. Připomeňme si, že Herodes Antipas, vrah Jana Křtitele, ne bez trestu vzal sobě na místě pravé manželky cizoložnici Herodiadu. Aretas zdvihl válku proti němu, by pomstil své zapuzené dcery, úplně porazil na hlavu tetrarchu, tak že tomuto nezbývalo jiné pomoci, než prositi Řím za ochranu. Tiberius jsa vždy přízniv Antipovi, nařídil Syrskému legatu, Viteliov, přispěti mu ku pomoci a legie římské vydaly se právě na pochod proti Petře, když smrt císařova je zastavila na cestě. (Jos. Antiq. XVIII., 5. 1—3.) Tu Kaligula neměl nic jiného na spěch, leč zde, jako na veškerém Východě, činiti pravý opak toho, co činil Tiberius; ponechal volnou ruku Aretovi, který se zmocnil Damašku, možno i že tento pošetilý císař ¹⁾ dal mu jej darem, neboť nedostatek mincí Damašských s jménem Kaligulovým ²⁾ nasvědčuje tomu, že toto město nikdy se nepovažovalo odvislým od tohoto císaře. Od r. 37. vládl tam Aretas, a ustanovil ethnarchu, by je spravoval.

I bylo přízně tohoto důstojníka Idumejského potřebí Šavlovi, měl-li vyplniti poslání své. Jinak nebylo by lze vysvětliti si, proč členové velerady obrátili se písemně k synagogám a nikoliv ku správci samému s dopisem vyslance jejich pověřujícím, kdybychom nevěděli, jakou moc tehda

¹⁾ Tato domněnka jest tím pravděpodobnější, čím spíše se může míti za to, že Aretas našel přirozeného spojence v miláčku nového císaře, v Agrippovi, který sdílel s králem Petrejským nenávisť proti Herodu Antipovi. (Jos. Antiq. XVIII., 7., 2.)

²⁾ Máme římské mince z Damašku s jménem Augustovým, Tiberiovým a Neronovým, ale s jménem Kaligulovým nemáme.

měla židovská obec Damašská. Dle pravděpodobného výpočtu čítalo tehda město na 50.000 usedlých Židů,¹⁾ jejichž vliv byl tak mocný, že obrátili skoro všechny ženy Damašské ku bohoslužbě Hospodinově. (Jos. Antiq. XVIII., 5. 3.) Židé byli nejváženější třídou obyvatelstva městského, a sice tak, že vládě záleželo na tom, by jich získala pro sebe nejen proto, by měla v nich poslušných poddaných, ale zvlášť i horlivých stranníků. Aretas z politických ohledův uznal za dobré takoruka vnutiti Židům svobody, jakéž požívali bratři jejich v říši římské. Nejen že měl v úctě jejich víru, dal jim nad to úplnou samosprávu a soudy, při nichž starší rozhodovali ve přích náboženských a trestali vinníky bičováním, žalářem a klatbou; i toho práva přiřkl obci Damašské, že v bezprostředním spojení byla s Jerusalemem. Důkazem toho jest okolnost, kterou se právě zanášíme, totiž listy a nařízení z Jerusaléma dané přímo synagogám Damašským. Starostové Israelští byli příliš opatrní, že nestrpěli, by jejich pravomoc byla zneuznávána. Nařizující Šavlovi, by k nim přiváděl spoutané křesťany, věděli dobře, že jejich rozkazu bude šetřeno a bylo-li by potřebí, že i důstojníci Aretovi rukou ozbrojenou přispějí k vykonání jejich.

¹⁾ Podle Josefa čítáno 10.000 mužů k zbrani schopných, což předpokládá obyvatelstvo úhrnem as 50.000 duší (Bell. jud. II., 20. 2.).

KAPITOLA SEDMÁ.

Obrácení sv. Pavla.

Šavel bral se přímo do Damašku, nevšímaje si obcí křesťanských, jež se mu naskytaly na cestě. Ať kteroukoli ze tří cest, vedoucích do Damašku, vydal se z Jerusalema ¹⁾ bylo mu jíti skrze Itureu na půdě lavou zasypané, roztrženými skalami pokryté, hlubokými prorvami přervané. Při východu z této pouště objevuje se jako nějaké rajske zjevení pláň zvlažovaná Farfarem a Abanou. ²⁾ Tato oasa, majíc na severu hory Anti-Libanonské, na západ sněžky Hermonské a vroubena jsouc mořem pískovým, připadá nám jako nesmírná zahrada ovocná: ořechy, fíky, broskve zaplétají do sebe své větve, rozmanitě barvice své listí; tu a tam ve vonných hájích zraje jižní ovoce: pomeranče, citrony, jablka granátová; od stromu ke stromu vine se bohatá réva; všude pod zele-

¹⁾ Tři silnice římské vedly z Jerusalema do Damašku. Jedna, protínajíc Jordan u Jericha, vstupala Hesebonem, Bostrou a Trachonitidou. Druhá překročivši řeku na jihu jezera Genezaretského vedla Gadarou do Damašku. Třetí, po níž se nejvíce chodilo, vedla Samaří, přes Thabor a Kafarnaum překročovala Jordan u „mostu dcer Jakubových“, obcházejíc na jihu úpatí Hermonské.

²⁾ Řeka Farfar (Nahr-el-Avady) tekouc na jih od města asi na tři hodiny cesty zvlažuje jen pláň Damašskou. Ale Abana (nynější Barada) rozvádí své nesčíslné potůčky na město a zahrady je obklopující. Řekové právem nazývají tuto řeku „Chrysorreas“ to jest „zlatovlnou“, ježto poskytuje Damašku i bohatství i život; prýštíc se z jedné rokle Antilibanonské tvoří v palčivé poušti jednu z nejkrásnějších plání Syrských.

nými klenbami bylo slyšeti bubláni potůčků. Za časův apoštolských nemělo město žádných kopulí ani minaretův, ale bílé domy tenkrát jako až dodnes, třpytily se od paprsků slunečních; veškerá ta pláň kol kolem se rozprostírající poskytovala tentýž stkvostný pohled; Damašek byl již tehda tím, jak jej opěvují Arabové, »kyticí z perel na smaragdovém koberci rozsetých«.

Bylo poledne, když Šavel, maje svůj průvod kolem sebe, jel stromořadím vinoucím se mezi zahradami.¹⁾ Palčivé slunce plálo na nebi. Ve městě vedrem denním unaveném panovalo hluboké ticho. Šavel, za klidu tohoto posledního kusu cesty,²⁾ snil o své slávě a svých vítězstvích, jak město

¹⁾ Nynější podání Latiníků klade místo jeho obrácení do středu křesťanského hřbitova, jihovýchodně od města, nedaleko náspů.

²⁾ Sv. Lukáš na třech místech mluví o obrácení sv. Pavla: první v kap. IX., 3—19. kde sám vypravuje tuto událost; druhé a třetí v rozmluvě Pavlově se Židy a s Agrippou (XXII., 5—16.; XXVI., 12—20.). Že tak svědomitý dějepisec, jako je sv. Lukáš, neměl dostatečné péče, by rozdíl těchto tří vypravování odstranil, jest jen důkazem, že neviděl v nich žádné protivy, toliko rozličné rysy k jednomu a témuž obrazu patřící. Sv. Pavel sám častěji vede řeč o tomto zjevení, jež rozhodlo o jeho životě, i není tedy nic přirozenějšího, než že brzy tu brzy onu okolnost šířeji vypravuje. My pak sebrali jsme v jedno rozličné podrobnosti ve vypravování těchto tří svědectví roztroušené, nepřidávajíce k rozmluvě s Agrippou, jen slova Ježísova: „Vstaň a stůj na nohách“ a vynechávajíce naučení následující: „nebo proto jsem se tobě ukázal, abych tě učinil služebníkem a svědkem těch věcí, které jsi viděl, i těch, v kterých se budu ukazovati tobě; vysvobozuje tebe, z lidu a národů, mezi kteréž já posílám nyní tebe, abys otvíral oči jejich, aby se obrátili od temnosti k světlu, a z moci Satanovy k Bohu a los mezi svatými skrze víru, kteráž jest ve mně“. (Sk. XXVI., 14—18.) Jestliže nepodáváme těchto dlouhých naučení v týž den, kde Ježíš porazil apoštola na cestě do Damašku, jest to proto, že se nám zdají méně se srovnávati se stručným rozkazem, jak jej slyšíme ve dvou ostatních vypravováních, totiž se slovy: „Vstaň, jdi do Damašku a povědi ti, co máš činiti,“ a hlavně také z té příčiny, že se neshodují s vypravováním, v němž vidíme Pavla, an vchází do města neví ještě, co s ním Bůh obmýšlí. Slova, která necháváme stranou v rozmluvě s Agrippou, nejsou dle našeho zdání leč řečnickým obratem, v němž apoštol stručně zahrnuje naučení, jež Spasitel v rozličných dobách mu uděloval, a sice: v domě Judově, v domě, kde apoštol

již očekává jeho příchodu, jak Židé hlučně ho přivítají a křesťané před ním se strachují. Pojednou veliká neobyčejná záře s nebe zahálila cestovatele. Kdož zakusili v Syrii prudkost vedra poledního, pochopí význam těchto slov: »Uzřel jsem v poledne na cestě, an světlo s nebe nad slunce jasnější obklíčilo mne.« (Sk. XXVI., 14.)

Jako bleskem omráčení tímto náhlým leskem padli všickni na zem; ¹⁾ v téže chvíli uslyšel Pavel v řeči hebrejské hlas řkoucí: »Šavle, Šavle, proč se mi protivíš?« ²⁾ On odpověděl: »Kdo jsi, Pane?« A Pán řekl: »Já jsem Ježíš, kterému ty se protivíš, tvrdoť tobě bude proti ostnu se zpěčovati.« A třesa se a ustrašen jsa zvolal: »Pane, co chceš, ať učiním?« Pán odpověděl: »Vstaň a jdi do města, a ukáži tobě, co budeš činiti« Soudruhové Šavlovi byli v udivení, neboť slyšeli hlas a nikoho neviděli. Jejich vůdce povstal, a roztáhnuv rámě hledal cestu tapaje rukama; oči jeho byly otevřeny, ale on neviděl. Průvodci vzavše ho za ruku vedli jej a vkročivše branou Damašskou zabočili do ulice »Prímé«, kteráž, jsouc nejnádhernější z celého města, od východu až na západ je protínala, majíc na sto stop zšíří byla rozdělena korintskými sloupy na troje sloupořadí, ³⁾

meškal dlouho ve svém úkrytě v Arabii, a potom později, když vrátiv se do Damašku nalezl Židy, ani tvrdošíjně odmítají Evangelium, neboť slova „osvobodím tebe z lidu a z národů, mezi které tebe nyní posílám“ předpokládají, že Šavel viděl, jak jeho kázání od synagogy bylo zavrženo.

¹⁾ Pavel ve své rozmluvě s Agrippou poznamenává výslovně, že „všickni padli na zem“ (Sk. XXVI., 14.). Dle vypravování sv. Lukáše (IX., 7.) zdá se, že někteří ze soudruhů Šavlových, pakli ne všickni, dříve než on vzpamatovali se ze svého prvního leknutí a stáli vzhůru, když hlas Ježíšův byl slyšán od jejich vůdce ležícího na zemi.

²⁾ Ve vypravování o třech zjeveních jest ponecháno jméno hebrejské „Saul“; jinak ve Skutcích sv. Lukáš dává mu formu řeckou Σαῦλος.

³⁾ Nyní ulice nová (Tarik-el-Mustekim) jest vyměřena po té staré ulici, ale jsouc úzká, nepravidelná, po stranách s krámy nečistými nevykazuje nic, co by upomínalo na nádheru starého korsa; tu a tam posud zbytky sloupů se jeví, zazděné v domích neb upotřebené ku

v němž uprostřed vyzdvížen byl vítězný oblouk. Zde veškeré obyvatelstvo města se tísnilo, domácí i cizinci. Pavel si sliboval vjezd vítězoslavný, zatím bral se touto ulicí, nevida množství, jež se naň dívalo, an veden jest za ruku, jsa mu předmětem podivu i politování.

Doveden byv do domu Žida, jménem Judy, pobyl tam tři dny, slep jsa a ani nejeda ani nepije. Křesťané třásli se před jménem Šavlovým, vyhýbajíce se jeho obydlí, Židé pak odvraceli se od něho. Pavel zůstával o samotě, postě a modle se. Vzpomínka na křesťany, které mučil, poslední slova, poslední pohled Štěpánův, jeho prolitá krev děsily ho ukrutnými výčitkami svědomí. »Proč mne pronásleduješ?« hlas Ježíšův opět a opět mu zazníval v uších, neboť Ježíš to byl, jehož slyšel Šavel; on to byl, jehož viděl, ne jak si ho představoval, ale takový a ten, kterýž svému pronásledovateli činil toliko jemnou výčitku, jako by nebyl, než jeden z nejnižších věřících, ve kterých Spasitel znovu žil a trpěl. Právě tentýž Ježíš ho porazil na cestě a co zamýšlí s nepřítelem poraženým? Ve své úzkosti obracel se Pavel k nebi, modlil se a duše jeho, modlitbou jsouc upokojena, nabývala doufanlivosti. Po třech dnech byl duch jeho u vytržení: zjevil se mu člověk, který vloživ na něho ruce uzdravil jej. Toto vidění bylo mu předzvěstí spasení. Odevzdávaje se do vůle Boží a rozjímaje očekával, co se stane.

Byl pak v Damašku učedník jménem Ananiáš, jemuž řekl Pán ve vidění: »Ananiáši!« On odpověděl: »Tu jsem, Pane«. Pán řekl: »Vstaň, jdi do ulice, kteráž slove »Přímá«, a hledej v domě Judově muže, jménem Šavla Tarsenského nebo aj modlí se. I odpověděl Ananiáš: »Pane, slyšel jsem od mnohých o tom muži, kterak mnoho zlého činil svatým v Jerusalemě: i zde má moc od knížat kněžských, aby zjímal všecky, kteříž vzývají jméno tvé. I řekl jemu Pán: Jdi, neb nádobou vyvolenou jest mi on, aby nesl jméno mé před pohany i krále i syny israelské. Já zajisté ukáži jemu,

krámům bazaru. Souđruhové Pavlovi, přicházejíce od strany jihovýchodní vedli jej touto ulicí branou východní „Bab-Sharki“ zvanou.

jak mnoho on musí pro jméno mé trpěti.« I šel Ananiáš a všel do domu a vložil naň ruce řekl: »Šavle, bratře, Pán Ježíš, jenž se tobě ukázal na cestě, kterou jsi šel, poslal mne, abys prohlédl a naplněn byl Duchem Svatým« (Sk. IX., 10—18.) »a ihned spadly s očí jeho jako lupiny a přijal zrak.« (Sk. XXII., 12.)

První, koho viděl, byl Ananiáš. Šavel s důvěrou od-
dávaje se vůdci, jehož mu seslal Pán, brzy se naučil věci
nejdůležitější, které mu potřebí bylo věděti, totiž že Ježíš
jest Messiáš od proroků předpověděný. Na tato svědectví
proroků, jichž se pokřtění Hebreové nejraději dovolávali,
obmezovalo se asi vyučování Ananiašovo, ježto byl pravým
synem Israelským. »Byl to muž podle Zákona,« praví Skut-
kové, »svědectví maje ode všech tam přebývajících Židů.«
(Sk. XXII., 12.)

Ananiáš mu pravil: »Bůh otců našich předřídil tebe,
abys poznal vůli jeho a viděl Spravedlivého a slyšel hlas
z úst jeho, nebo budeš jemu u všech lidí svědkem těch věcí,
kteréž jsi viděl a slyšel. A nyní co prodléváš? Vstaň a dej
se pokřtiti, ¹⁾ a obmyj hříchy své, vzývaje jméno jeho.«
(Sk. XXII., 14—16.) Voda byla hned po hotově, neboť každý
dům v Damašku měl svou studnici, vroubenou květinami
a stromy pomerančovými. I povstal Šavel, pokřtěn jsa ve
jménu Pána Ježíše. A když pojedl nabyt síly a zůstal po
několik dnů s učedníky, kteří byli ve městě. Většina z nich,
ne-li všickni, přiběhli sem, jakmile se pověst o jeho uzdra-
vení rozhlásila, tísňice se kolem toho, jehož se nedávno tak
obávali. Šavel dověděl se od nich o Blahé Zvěsti, jak ji na-
cházíme v Evangeliu sv. Matouše: o nejhlavnějších činech
Mistrových, o jeho zázracích, podobenstvích, náukách v krát-
kých průpovědích obsažených a poněkud nesrovnale při-
pomínaných. To bylo novokřtěnci, jenž »zrodil se z vody
a Ducha svatého« (Jan III., 5.) mlékem jeho prvních dnů
křesťanských, živil a sílil se touto šťávou nebeskou, a jeho

¹⁾ Jakkoli byl Šavel povolán za apoštola samým Ježíšem, nestal
se dříve křesťanem, leč až byl pokřtěn.

víra stala se tak vroucí, že hned povstal a kázal v synagogách, dosvědčuje, že Ježíš jest Synem Božím. Všickni, kdož ho slyšeli, udiveni jsouce pravili: »Zdali není to ten, kterýž hubil v Jerusalemě ty, již vzývali to jméno, a sem proto přišel, aby je svázané vedl ke knížatům kněžským?« (Sk. IX., 21.) Ale Šavel víc a více se posiloval a Židy zahanoval, dokazuje jim, že Ježíš jest Kristem. Z jejich rozpaku povstal hněv, nesmířitelná nenávist, a Šavel vydán jsa hrozícímu nebezpečství, uslyšel hlas Ježíšův, jenž volal jej do samoty; tudy opustiv Damašek uchýlil se do Arabie.

Název Arabie, nyní platicí půlostrovu rozprostírajícímu se mezi mořem Rudým a Perským zálivem, měl v starověku širší význam a obsahoval netoliko Idumeu a východní krajinu Jordanskou. (Euseb. Onomasticon — Jos. Bell. iud. I., 4, 3. Antiq. XII., 4., 11.) ale i horní Syrii až k Apameji (Arrian II., 20. — Strabo XVI., 2.) a též krajinu kolem Damašku. Mnozí mají za to, že Pavel se zdržoval v okolí města, ve skalách Trachonitských nebo v krajinách Hauranských; jiní opět soudí, že jeho cestování po Arabii bylo neustálým kázáním, a že Bostra (Euseb. Onomast.) a Petra, hlavní město Aretovo, slyšely od něho Blahou Zvěst. Než tato domněnka nesrovnává se s tím, co později psal sám sv. apoštol: »Když Bůh povolal mne skrze milost svou a zjevil mně Syna svého, abych ho kázal mezi národy, nepřišel jsem pro poučení k žádnému, ale odešel jsem do Arabie.« (Gal. I., 16. 17.)

Nové zjevení Pána Ježíše, rozdílné od toho, jež pronásledovatele porazilo na jeho cestě do Damašku, zdá se býti naznačeno tímto místem v Epištole ku Galatům. Spasitel, oznamuje Šavlovi jeho povolání za apoštola pohanů, dává mu na rozum, že nemá ničeho přijímati od lidí, a volá ho do samoty, chtěje tam býti jeho jediným učitelem. Na osamělé tedy místo odebral se nový křesťan a sice dle pravděpodobného mínění na horu Sinai v Arabii Petrejské. V pravdě od doby, co Bůh ukázal se tam Mojžíšovi v hřímání blesku, byla svatá hora synům Israelským předmětem bázně a strachu. Po 15 století nejmenují dějiny než jedi-

ného poutníka z Judska příchozího na místo, kde Hospodin dal Zákon; byl to Eliáš, který tam přišel, by tváří v tvář byl s Hospodinem na půdě třesoucí se uprostřed blesků »a před ním vítr veliký a silný, podvracující hory a rozrážející skály.« (III. Král. XIX., 8—15.)

Avšak jestliže horu Sinaji takové upomínky činily strašlivou, přece nepřestávala býti jevištěm velikých zjevení. Šavel snad trnul, když tam byl Duchem Božím veden, ale nebál se, věda, že tam má zasvěcen býti v tajemství, o nichž nepřestane po celý život svůj mluvit: »tajemství to skryto bylo od věkův a pokolení, nyní pak zjevno jest svatým jeho (Kol. I., 25.), že jsou pohané spoludědicové a jedno tělo i spoluúčastníci zaslíbení jeho v Ježíši Kristu.« Spása pohanů bez podmínky, by přijali dříve víru židovskou, ospravedlnění jakožto nezasloužené dílo milosti Boží, způsobené v člověku skrze milost a víru v Ježíše, to byly pravdy, jež tam zjeveny byly Pavlovi, pravdy, jež nazval »svým Evangeliem« (Řím II., 16.; XVI., 25.), a o nichž všude hlásal, že »se mu nenaučil od člověka, ale skrze zjevení Ježíše Krista.« (Gal. I., 12.)

A mezi těmito základními články víry nacházíme i jiné nauky. Tajemství zkázy světa dochází tam svého vysvětlení, (I. Thes. IV., 15.) ustanovení nejsvětější Svátosti Pánem Ježíšem samým jemu zjevené, (I. Kor. XI., 23.; XV., 3.) slovem sklad víry byl tam do rukou Pavlových uložen v takové míře, že nebylo mu více potřebí, by nějakého poučení přijal od učedníků Spasitelových. Když potom vstoupil do Jerusalema, by se představil Petrovi a později by přítomen byl prvnímu sněmu církevnímu »velicí apoštolé nic nového mu nepřidali (Gal. II., 6.); on pak oznámil jim, že káže Evangelium pohanům (Gal. II., 2.) a nikdo z nich nečinil mu proto nižádné výčitky.

Není známo, jak dlouho trval pobyt v Arabii, ve které Šavel »jako oddělen od těla a krve« (Gal. I., 16.) žil a poslouchal učení Pána Ježíše, tak jako kdysi Mojžíš rozmlouval s Hospodinem. Možno, že toto ústraní prodloužilo se na velikou část oněch tři let, která uplynula mezi jeho obrácením

a mezi útekem z Damašku, o němž budeme vypravovati. Neboť dle svědectví Skutkův apoštolských bylo to dlouho (Sk. IX., 23.) po jeho prvních kázáních, když Židé vidouce ho opět ve svých synagogách, usnesli se, zabiti ho. Ostatně není-li to věcí obyčejnou v životě svatých, že Bůh je volá do samoty, by v nich starého člověka zmařil a stvořil člověka nového? Na Šavlovi byla znáti tato podivuhodná proměna: z krvežíznivého a fanatického zákonníka učiněna »nádobu vyvolená a tak věrné zrcadlo ctností Mistrových, že mohl říci o sobě: »Živ jsem ne já, ale Kristus ve mně.« (Gal. II., 20.)

Touž však dobou, co duch jeho nabýval takového vzletu, tělo jeho jsouc náhlými záchvaty zmítáno a schváceno velikými zápasy, v nichž ctnost jeho se sílila, to tělo jeho sláblo stávajíc se mu těžkým břemenem. Od té chvíle bude jeho život neustálým mučednictvím »každodenní smrtí« (I. Kor. XV., 31.) Není ani jednoho listu, kde by si nestěžoval na nemoci, na soužení těla; »vždycky nose mrtvení Ježíšovo na těle svém.« (II. Kor. IV., 10.) Chronická nemoc se ho zmocnila, překázejíc mu v jeho apoštolském úřadu, přivedla ho do tak ponižujícího stavu, že děkoval později Galatským, že »nepohrdli jím pro zkoušení, jež trpěl na těle svém.« (Gal. IV., 14.)

Avšak spisy apoštolské, jež často se zmiňují o této nemoci, nedávají přece ničím na jevo, z čeho bychom mohli poznati vlastní její povahu. Dle některých sv. Otců bolení hlavy, dle jiných zase dna a nemoc ledvin byly mu křížem, ježž Pavel těžce nesl.¹⁾ Ale z těchto nemocí nelze si vysvětliti ošklivost, »již vzbuditi se obával.« (Gal. IV., 14.) Také máme za pravdě podobnou domněnku od některých novějších spisovatelů navrženou, že trpěl zánětem očí. Na Východě tato nemoc nabývá rozměrů v našem podnebí ne-

¹⁾ Kornelius Lapidský (in II. ad Cor. XII., 7.): „Anselm, Beda, Selulius a Jeronym mají za to, že tyto útrapy těla byly stále hlavy bolení, jak tomu chce Jeronym; nebo vnitřní bolesti v životě, jak míní jiní, nebo nemoc ledvin neb dna, jak za to má Nicetas; nebo dle jiných bolesti břišní nebo nějaká jiná nemoc.“

známých; zbavuje ponenáhlu zraku, činíc oko tak citlivým, že světlo je píchá jako šíp; rozžírající klapky působí krvavé rány, tak že jen malomocenství jest ošklivější. Třeba bychom neměli o tom ponětí, jakou měrou trápila tato nemoc apoštola, přece máme příčinu viděti v ní opravdovou »indlobu těla« (Gal. IV., 13.) Jsa za pobytu svého u Galatů mnohem bolestněji stížen touto nemocí, sám svědčí, že »věřící ochotni byli, kdyby možno bylo, oči své by vyloupali a jemu dali«. (Gal. IV., 15.)

Jest to jedinou známkou, již povšimnouti si dlužno. A když píše těmto křesťanům, praví: »pohleďte, jak velkými písmeny jsem vám napsal list svou rukou.« (Gal. VI., 11.) Jest z toho patrné, že Pavel jsa nucen užití písaře, podpisuje jen s velikou tíží a písmem neúhledným. Zrak zdá se že byl u něho povážlivě poškozen. Odtud se vysvětluje, že jsa ve veleradě, nemohl dobře rozeznati nejvyššího kněze od přísedících; (Sk. XXIII., 2—5.) odtud i bázeň, kterouž dává na jevo, když má zůstat sám, beze všech společníků, kteří by mu byli nápomocni. (I. Thes. III., 1. — II. Tim. IV., 16.)

A jakkoli trapnou byla tato choroba, Pavel měl ji za zkoušku tím více jej pokořující, čím více žádostivost jevila se v těle chorobném. On sám vyznal o svých prudkých bojích: »neboť ne co dobrého chci, činím, ale činím to zlé, kteréž mám v nenávisti, nebo libuji sobě v Zákoně Božím podle vnitřního člověka, ale vidím jiný zákon v údech svých, kterýž odporuje zákonu mysli mé a jímá mne pod zákon hříchu, jenž jest v údech mých. Nešťastný já člověk, kdo mne vysvobodí z těla smrti této?« (Řím. VII., 15—24.) Slabé sice, ale zároveň bujné tělo to bylo křížem, na nějž ho Ježíš přibil, dada tím jaksi protiváhu milostem, jimiž ho zahrnul, onomu poslání, jímž se stal apoštolem pohanstva, tak jako Petr apoštolem židovstva. Ale zkouška byla tak ukrutnou, že Pavel nikdy jí nepřivykl; dvacet let později stěžuje si Korintanům, nazývá je ostnem, tělo jeho bodajícím, andělem Satana, kterého zaříkaje: »Třikrát jsem Pána prosil, aby ode mne odstoupil, ale řekl mi: »Dosti máš na milosti

mé, neboť moc v nemoci se dokonává.« (II. Kor. XII., 7, 8.) ¹⁾

Tento pocit ponížení jeví se v zevnější podobě Pavlově. Z počátku vidíme jej, an sobě samému nedůvěřuje, je bázlivým, rozpačitým; jeho ošklivá tvář je odporna; veškerý starověk shoduje se v tom, že ho líčí ošklivého a malého, s bledým obličejem, kolem něho vous šedivý, hlava holá, nos orličí, husté, na čele srostlé obočí.²⁾ Korintané, majíce vybroušený vkus, shledávali jeho řeči hrubé, jeho postavu nízkou a neúhlednou. (II. Kor. X., 1. 10.; XI., 6.) Pavel dobře si byl vědom svého nepříjemného zevnějšku a proto prosíval věřících, by nesoudili o něm dle zevnějšku, ale by pamětlivi byli jeho lásky k nim. (Kol. IV., 13. 19. 20.) Pravdě srdcem svým získal svět, nikdy žádný člověk tak nemiloval a nebyl tak milován, jako on. Protivami, jakéž bývají často při po-

¹⁾ Sv. Tomáš dle našeho zdání podává pravý výklad tohoto místa, připisuje je bolestem tělesným apoštola sužujícím, a zároveň žádostivosti jím lomcujícím: „Dán jest mi, pravím, osten těla, trápící tělo mé chorobou tělesnou, by duch byl uzdraven; neboť výslovně se tu praví, že stížen byl strašlivou bolestí; anebo osten těla mého, to jest žádostivosti pocházející z těla mého, již byl velice trápen.“ *Comment. in II. Kor. XII., 7.*

²⁾ Toto vylíčení jeho podoby nachází se úplně toliko u Nicefora Kalista, spisovatele novějšího (XIV. století), který udává ji shrnuje všechna svědectví starších spisovatelů, neboť nemajíce po ruce pramenů, jichž mu poskytovala tehda knihovna Konstantinopolská, nalézáme v památkách prvních století po různu roztroušené zprávy sebrané tímto dějepiscem (Nicefor. *histor. eccl.* II., 37.) V VI. století popisoval Jan Malala apoštola takto: „Člověk s hrbenými zády, prošedivělých vlasův a vousů, s orličím nosem, modrých očí, obočí srostlé, pleti jako měď červené, hustý vous.“ (*Chronograf.* 257) Sv. Jan Zlatoústý nazývá jej „člověka zvýší tří loket“. (*Orat. XXX. In princ. apost.*) Podvržený spis z téhož století (IV. století) Philopatris mluví o Galileanu „holohlavém, s ohnutým nosem, který vstoupil do třetího nebe a tam zázrakům se učil“ (*Lucian. Philopatris* § 12.) Skutkové sv. Pavla a svatě Thekly, sepsané v II. století (*Tischendorf. Acta Apost. apocrypha.* p. 41) popisují apoštola „postavy malé, holohlavý, obočí srostlé, nos orličí.“ Jest snadno poznati tu hlavní rysy podoby na medaillonu nalezeném na hřbitově Kalixtově, památka krásného slohu, která pochází z počátku II. století. (*Northcote a Bronlow. Roma Soterranea.* II. 310.)

vahách ohnivých, bouřlivý, hněvivý Pavel unáší až ke krveprolití, když vášně ho uchvacuje; ale měl také srdce soustrastné, snadno pohnutlivé, až k slzám náchylné. Oddával se beze vší výhrady, avšak cítil i potřebu, by láskou se mu splácelo; nikdo nepovznášel citu na takovou výši, jako on; nikdo nebyl citlivějším, vděčnějším k jiným; nevděk, loučení mu rozrývalo srdce. Jsa pozoren k potřebám všech, vážil si obyčejů cizích, vždy předpokládaje u jiného tytéž city, které prochvívaly duši jeho; miloval lidi tak jako pravdu a tím dovedl si lásku jejich získati.

Jiný půvab jeho povahy byla jeho pokora, jež jevila se v jeho slabosti, v jeho bázni, v třesení i v slzách jeho; byl náchylen k malomyslnosti, modlil se dnem i nocí, nenalézaje síly, jedině v Kristu, který se mu stal »vším ve všem.« (I. Kol. III., 11.)

Tato svatost neboli působení Boží byla v Pavlovi tak patrnou, že jeho kázání zabezpečovala účinný výsledek, jak co nevidět se tomu diviti budeme. Nepochybně nedospěl apoštol hned v první době k takové dokonalosti, na jakou se později vyšinul; avšak bylo to právě za doby, kdy se po svém obrácení uchýlil do samoty, kde Bůh přetvořil jeho srdce a obrátil v ctnost, co bylo v jeho přirozené povaze ať dobrého ať zlého.

Nebylo od místa, že jsme se o tom zmínili, tím lépe budeme moci sledovati vývin života, jenž na povstávající Církev měl vliv nejhlavnější.

Pavel vyšel z Damašků jako novověrec, nejist jsa o směrech života, kterými se dáti má, avšak ještě se třesla ranou, jež ho byla postihla; ale jsa pak v samotě otevřel oči světlu, které ho dříve oslepovalo; přišel opět k sobě, poznal své povolání, obdržev od Ježíše učení ve formě určité dogmatické, jež zůstala základem theologie křesťanské. Jakkoli Spasitel vykázal mu pohanstvo za pole jeho pracem určené, přece mu rozkázal, jako ostatním Dvanácti, by nejprve předložil Evangelium Židům. Ukázal mu klíče království nebeského vložené do rukou Petrových, a pohané neměli

dříve do něho vstoupiti, leč až hlava Církve jim brány otevře. Šavel s uctivostí očekával této chvíle. Skutečně vidíme jej, an při svém návratu do Damašku jediné k Židům se obrátil, avšak s takovou mocí káže jim Krista, že nikdo nemohl mu odolati. Obec židovská, nemajíc rozumné příčiny, vzala útočiště k násilí: žalář, bičování, klatba stihaly pomstou vše, co se v nejmenším dotýkalo Zákona. Jest pravdě podobno, že Pavel s počátku zakoušel všeliké přísnosti, ale když tato ukázala se býti bezvyslednou, tu teprve přednostové synagogy ustanovili se na tom, že Pavla zabijí. Ač skrýval se záměr ten v nejhlubší tajnosti, přece se o něm dověděl Pavel a unikl očím svých nepřátel, kteří nevědouce, kde jej zatknouti, a bojíce se, by jim neušel, dali dnem i nocí střežiti brány městské. V tomto pronásledování byli podporováni ethnarchou Aretovým, který vyslal vojáky, by vyhledali toho novotáře.

Pavel, se všech stran jsa v tísní veliké, nemohl ujíti smrti, leč že by vyšel z Damašku; avšak obávaje se, že by tím obrátil zuřivost židovskou na bratry, patrně odmítal tento prostředek záchranný, neboť slova Skutkův apoštolských dávají na srozuměnou, že učedníci sami činili přípravy k útěku a k svému záměru přinutili Pavla, neboť »vzavše jej v noci vypustili jej přes zeď, spustivše ho v koši.« (Sk. IX., 25.) ¹⁾

Dlouho ukazován na východní straně města dům vyčnívající na náspu hradebním a v domě otvor, jímž spuštěn dolů koš z rákosu pletený. Od několika let zmizela tato památka, ale přece na témž místě ctí se jeskyně, jež apoštolu sloužila za první útulek a hned na blízku vyzdvižen hrob sv. Řehoře, dobrého strážce domu, který byl vydán na

¹⁾ Sv. Jan Zlatoústý překládá to místo takto: „Učedníci Pavlovi se ho chopili, a spustili dolů“. Vulgata, překlady syrský, koptický a ethiopský mají variantu *ἵκον* místo *ἵκον*, již nacházíme v kodexu Laudianově (VI. neb VII. století) v Mutinenském (IX. století) v Angelicu Romanu (IX. století). Toto čtení dává textu mnohem případnější smysl, neboť není pravděpodobno, že by Pavel již měl své vlastní učedníky.

smrt, protože útěk apoštolův podporoval.¹⁾ Ať jest historický základ těchto pověstí jakýkoli, vycházejí z nich patrně na jevo okolnosti, které zvlášť apoštola zarmucovaly: pomsta, již vydány viděl bratry své a ponížení, že unikl jako zločinec. Toto zkoušení bylo sv. Pavlu tak trapným, že dvacet let později ještě pocítoval jeho trpkost, již pokládal za jednu z velikých bolestí svého života. »Jestliže se mám chlubití, svými nemocemi se budu chlubití. Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krísta, kterýž jest požehnaný na věky, ví, že nelhu. V Damašku vladař lidu krále Arety ostříhal města, aby mne jal, ale oknem v koši spuštěn jsem přes zeď a tak jsem ušel rukoum jeho. (II. Kor. XI., 30—33.)

Vyšed z Damašku vydal se Pavel do Jerusalema; vše ho tam volalo jak Gethsemani, kde Štěpán umíraje zaň se modlil, i Kalvarie krví Ježíšovou zbrocená. Na místech, jež svědky byly jeho rouhání, chtěl kající zákonník vyznati víru svou a prohlásiti Krísta za svého Boha, ale především chtěl »viděti Petra,« (Gal. I., 18.) hlavu Církve, základ, na němž spočíval úřad apoštolský jak pro pohany, tak i pro Židy. »Jej viděti,« což znamená dle plného smyslu původního jako vyhledávati nějaké věci plné zázrakův a hodné, by byla vyhledávána, pozorována a prozkoumána, praví svatý Jan Zlatoústý. (Comment. in Epist. ad Gal. I., 11.) a »jej viděti jakožto většího a staršího, nežli on sám jest.« (Bossuet. Serm. sur l'unité de l'Eglise. 1.)

Nikdo z těch, kdož viděli tohoto Žida, an unaven a vysílen vstupuje do Jerusalema, netušil záměru, který ho přiváděl ke kolébce Církve. Většina věřících ani nevěděli, jaký zázrak učinil Ježíš s tímto jejich pronásledovatelem; a ti, kdož slyšeli o jeho obrácení, nevěděli, co se stalo od tří let s tím fanatikem, jenž blíže bran Damašských bleskem byl poražen a tak náhle zmizel. A když Šavel snažil se připojiti se k věřícím, vzdalovali se od něho, vzpomínajíce, že viděli tohotěž zákonníka, an slídí po jejich skutcích a

¹⁾ Křesťané Damašští kladou z úcty k tomuto Světcí k jeho nohám mrtvol, které nesou na blízký hřbitov ku pohřbení.

slovech, an do domů vniká a bratry jejich jímá odevzdává je na smrt; všickni se obávali lstivých úkladův a nevěřili, že by byl učedníkem. (Sk. IX., 26.) Než přece mezi těmi bázlivými byl člověk šlechetný, Josef s přímím Barnabáš, levita Cyperský, jehož jsme viděli, an na počátku Církve prodal vše, co měl, a vložil do obecné pokladny. Podle obecného podání (Tillemont. Mémoires I., 214.) znal Pavla ze školy Gamalielovy a dávno se byl marně snažil o to, by získal ho Kristu. Potkav se s ním v Jerusalemě, a nevěda, co se s ním bylo stalo v Damašku, obnovil své naléhavé prosby, tu Šavel vrhl se mu k nohám a oznámil mu, jak Pán Ježíš z rouhače učinil poníženého učedníka. Tklivé to vypravování zasluhovalo by pevného podkladu, neboť přirozeně jestiž jaksí úvodem k následujícímu místu Skutkův apoštolských: »Pojav ho tedy Barnabáš, vedl k apoštolům, a vypravoval jim, kterak na cestě viděl Pána, a že mluvil jemu, a kterak v Damašku důvěrně činil ve jménu Ježíše.« (Sk. IX., 27.)

Sv. Pavel nás zpravuje o tom, (Gal. I., 18. 14.) že apoštolé, k nimž byl uveden, nebyli právě všech dvanácte pohromadě, než toliko Petr a Jakub, bratr Páně. Církev Jerusalemská, následující zřízení synagog, měla v čele přednostu se staršími, který ji spravoval, potom »anděla synagogy,« jenž měl úřad řídití bohoslužbu a býti plnomocníkem synagogy. Dle vsí pravděpodobnosti Petr a Jakub zastávali dvojí tento úřad, jsouce zástupci Dvanácti přijímali do Církve, mluvili a jednali ve jménu apoštolů. Uvěřili tedy beze vsí obtíže svědectví Barnabášovu a přijali Šavla, který od té chvíle »vcházeje a vycházeje s nimi v Jerusalemě důvěrně činil ve jménu Páně.« (Sk. IX., 28.)¹⁾ Veškerá pak obec následovala příkladu svých přednostů, vidouc toliko bratra v tom, od něhož dříve tolik bylo se jí obávati.

Vroucí horlivost, jež před tím pudila Pavla do synagog, by tam brojil proti Štěpánu, přivedla ho do těchže míst,

¹⁾ Výraz „vcházeje vycházeje“ jest hebraismus naznačující, že Pavel měl s apoštoly důvěrné obcování.

by tam vyznal víru, kterou nedávno ještě pronásledoval. Nevšímaje si shromáždění výhradně židovských, v nichž se setkával jen s tvrdošíjností, odebral se k synům Israelským v rozptýlení, k oněm Hellenistům, k nimž i sv. jáhen byl se především obrátil, »hádal se s nimi (Řeky) a mluvil také pohanům.« (Sk. IX., 29.)

Jeho kázání vzbudilo tím větší podiv, čím více vešken Jerusaleém znal tohoto zákonníka horlícího proti křesťanům, avšak jeho znalost Písem, z nichž svědčil o Ježíši, zjednávala mu důvěry. Knížata Jerusalemská takové pojalo zděšení, že patnácte dní po jeho příchodu hleděli ho zabiti. Bratři, vidouce nastalé nebezpečí, nadarmo nutili Pavla, by opustil město, ale Pavel byl si dobře vědom, že jeho svědectví svědčí o všemohoucnosti Kristově a nepřestával nositi jméno jeho od synagogy do synagogy. I bylo potřebí rozkazu samého Pána Ježíše, jenž ho vytrhl z nebezpečí.

Jednoho dne, když vstupoval do chrámu, jsa u vytržení mysli, viděl Spasitele, který mu pravil: »Pospěš a vyjdi z Jerusaleéma, neboť nepřijmou svědectví tvoje o mně.« Jakkoli vroucí bylo přání jeho, by napravil, co zlého dříve tam byl učinil, a jaké měl naděje, viděti z toho, že hleděl prodloužiti čas odchodu a pravil: »Pane, oniť vědí, že já zavíral jsem do žaláře a bil jsem ve školách ty, kteříž uvěřili v tebe. A když vylévali krev Štěpána, svědka tvého, já jsem tu stál, ostříhaje roucha těch, kteříž jej zabíjeli.« Ale Pán Ježíš odpověděl: »Jdi, nebo já daleko mezi pohany pošlu tebe.« Pavel déle neodpíral; ale oddal se bratrům, kteří odvedli ho do Cesaree a propustili do Tarsu. (Sk. XXII., 17—21.)

Pavel, vypravuje o této cestě Galatům, pravil jim, že šel potom »do krajin syrských a cilických.« Pak dodává: »Byl pak jsem tvaří neznámý »církvim židovským, kteréž byly v Kristu, než toliko slyšely: Který se nám někdy protivil, již káže tu víru, kterouž byl někdy hubil a oslavovali ze mne Boha.« (Gal. I., 21—24.)

Tato slova apoštolova naznačují jasně cestu, kterou se bral z Jerusaléma do Tarsu. V Judsku se nezdržel; loď, která ho nesla z Cesaree plujíc podél břehu, zastavovala se obyčejně v přístavech pobřežních, totiž v Tyru, Sidoně a Seleucii. Z jednoho těchto měst cestoval sv. apoštol bezpochyby pěšky dále po tomto území, kde káže Krista shromažďoval svým prvním kázáním četné učedníky, které později navštíví v Syrii a Cilicii. (Sk. XXI., 4; XXVII., 3; XV., 23. 41.)

Ať na jakémkoli poli rozsil Šavel touž dobou símě slova spásy, přece nerozvinul tam oné činnosti, jaké obdivovati se budeme míti brzy příležitost, patrně očekával, až Petr otevře cestu pohanům. Zatím prodlel v městě Tarsu, kde našel kvetoucí školy pohanské, slovutné učitele skoro vesměs stoiky rozsívající po veškerém světě učení Zenonovo. Šavel bezpochyby nevzdaloval se jejich stolic učitelských, jako za doby, kdy nechtěje býti než zákonníkem israelským, za proklaté měl i pohany i vědu jejich. A měl-li vždy jakousi nevážnost k umění řeckému, přece se zdá, že nepohlížel nyní tak pohrdavě na filosofy jako dříve, ano že osvojil si — abychom tak řekli — zevnější nátěr z jejich nauk, i některé výrazy od nich užívané, jež mohly mu sloužiti k tomu, by tím zajímavější učinil zjevení Boží. Odtud bezpochyby pocházejí některé výrazy jak sv. Pavlu tak i stoikům vlastní a společné, tak že diviti se jest, že se nacházejí často u spisovatelů rodem, výchovou a věrou rozdílných. Než apoštol a filosofové čerpali z téhož pramene, křesťan očistil to, co obdžel od mudrců světských, přiodívaje novým významem jejich slova a obrazy. Po dvě neb tři léta prodléval Šavel ve svém rodišti, v úkrytu připravuje se na svůj úřad apoštolský. Ozbrojoval se pro boj, tvoře si mluvu, která jemu jest vlastní, tvrdou, podivnou, nesprávnou a neučenou, ale plnou síly, šlechetnosti a moci takové, by sebe větší odpůrce si podmanila.

KAPITOLA OSMÁ.

Církev požívá míru.

Spiknutí osnované proti Pavlovi bylo jedno z nejposlednějších skutkův onoho pronásledování, jež počalo smrtí sv. Štěpána a po tři léta (37—40.) trvalo. Skutkové apoštolští vyličivše, jak apoštol z Jerusalema uchýlil se do Cilicie, dodávají, že Církev potom požívala míru, který teprve po dvou letech (r. 42.) byl rušen, když Agrippa znovu pronásledoval křesťany. Toto střídání útrap a pokoje bylo jen přirozeným výsledkem událostí, jež Židům s počátku dovolovaly, by pustili uzdu svému fanatismu, avšak brzy na to jejich starosti byly obráceny jinam.

Viděli jsme, že Kaligula, zanechav politiky Tiberiovy, vrátil národům východním jejich neodvislost, výsady, ano i některým jejich dřívější krále. Židé mnohem více, než jiní národové, měli podílu na této přízni, majíce v Římě mocného ochrance, Heroda Agrippu, jenž byl přítelem nového císaře. Tento vnuk Heroda Velikého, byv vychován zároveň s Drusem, synem Tiberiovým, potom vyhnán ode dvora a ve psí přiveden, opět dosáhl milosti u tyрана, jenž na Kapře umíral. Svého návratu do Říma hlavně užil proto, by sobě získal budoucího císaře Kaligulu. Jednoho dne, když spolu jeli na procházku v jednom kočáře, byl Agrippa tak neprozřetelným, že projevil vůči knížeti přání, by co nejdříve nastala změna vládní. Jakmile se toto slovo, ovšem dosti srozumitelné, doneslo Tiberovi, kázal prostořekého dvořana na místě uvrci do žaláře. Šest měsíců tam trávil

Agrippa, když tu jednoho rána jeho propuštěnec Marsyas přiběhl řka mu v jazyce hebrejském: »Lev zdechl«. Druhý den Kaligula propustil na svobodu svého přítele; po několika dnech prohlásiv ho za krále, daroval mu v úděl Coele-syrii a krajiny na jižní straně Damašku ležící (tetrarchat Filippův a Lysaniašův. Jos. Antiq. XVIII., VI. 19.).

Radost mezi Židy byla nemalá, když se dověděli, že jeden z jejich knížat byl tak obdařen a že v moci má ducha císařova. V nadšení nad svým vítězstvím přinášeli oběti zápalné za blaho nového vladaře, majíce za to, že vysvobození jsou z poddanství. Smrt Štěpánova a trápení křesťanů dosvědčují, s jakou drzostí předáci židovští uchvátili na se moc soudcovskou. Maryllus, byv do Judska poslán na místě Pilatově, příliš záhy byl si vědom, jaké důvěry požívá Agrippa, by počal boj proti spoluobčanům miláčka císařova. Trpěl jejich smělé osobování si právomocnosti, jež za přítomnosti nového krále se stávalo ještě odvážnějším. A vskutku tento kníže, maje úkol, by prohlédl království, ukázal se v něm asi v polovici r. 38. v lesku, jenž nejskvělejší vrhal paprsky od hořejší Syrie na Judsko a Galileu. Židům se zdálo, že vnuk Herodův, potomek z Mariamny, dcery z rodu Makka-beovců, blíží se k cíli, by znovu zdvihl trůn jejich předků; jediné přání jejich bylo, viděti jej jako krále Jerusalemského. Než v Galilei hnutí mysli bylo jiného rázu; Antipas, který tam vládl, byl si toho vědom, že bude po jeho vládě, jestliže chráněncem Kaligulův bude ho nadále stavěti do pozadí. Jeho obavy byly ještě více rozněcovány Herodiadou, všemocnou vládkyní nad slabým manželem, jež nepřestávala mu vyličovati, že nesmí se trpěti úspěch tohoto šťastného povýšence, jehož kdysi byli přijali na svém dvoře v Tiberiadě, když, vyhnán byv z Říma, a v dluzích po krk zabředlý neměl nikde žádné pomoci, jedině z jejich štědrosti. Jediná náhrada za tuto svévolnost Štěstěny byla: obdržeti titul královský, o nějž též jejich soupeř se ucházel. Jen v Římě mohl býti získán; tetrarcha tam pospíchal, provázen jsa Herodiadou; oba vynasnažovali se obelstíti císaře; avšak Agrippa je předešel, spraviv císaře o jejich piklech, které

kuli s králem Parthským. Antipas, byv usvědčen z velezrady, byl dán do vyhnanství do Gallie a jeho tetrarchát Galilejský rozmnožil úděl, jenž příteli Kajovu byl připadl. Tak všechny okolnosti byly Židům příznivy; roztroušené kusy jejich bývalé říše byly opět spojeny jako údové silného těla; a by se jednota při smrti Heroda Velikého na kusy rozlomená na novo utvořila, nebylo jiného potřebí, než by k novému království též Judsko připojeno bylo; než tyto naděje právě, když dostoupily nejvyššího vrcholu, pojednou se sřítily vrtochem tyranovým.

Od tří let světa pán, jsa trápen náhlou nemocí, a zbaven rozumu, byl vydán v šanc své přirozené náchylnosti k ukruťtenství. Svetonius o něm praví, že na trůnu seděl krvelačný šílenec a hrůzyplná nestvůra. Padal z výstřednosti do výstřednosti a dospěl tak daleko, že se domníval býti bohem; dal přivézt z Řecka nejslavnější bůžky, i samého Joviše (Olympského, arcidílo Fidiášovo,¹⁾ a nedbaje umění ani úcty před bohy, kázal jim srážeti hlavy a na jich místě postavit hlavy svoji. Měl také svůj chrám, své kněžstvo, svá obětní zvířata se stkvoucím peřím jako pávy, bažanty, perličky, růžové plamenáčky; předstíral, že mívá s Jovišem Kapitolským časté zábavy, tu důvěrně s ním rozmlouvaje, tu zase hněvivě mu hroze; slyšeli ho jednoho dne, jak zlostně zvolal: »Zab mne, nebo zabij tebe«. (Sueton. Caligula XXII.)

Veškerému světu dán rozkaz uctívati nového boha, jedině Židé neklekali před ním. Že tak učinili, slouží jim ku slávě, ale tím přízeň, na níž kladli všechny své naděje, změněna byla v krutou nenávist. Ostatně sluší podotknouti, že přízní císařovou byla jen zvýšena hrdost židovská a následovně vzrostla proti nim nelibost pohanů, mezi nimiž žili. Bezbožný rozkaz Kaligulův byl jim vítanou příležitostí k odvetě; ve všech městech byli Židé vydáni v šanc udušáctví a svévolným urážkám. V jejich synagogách stavěli

¹⁾ Smíme-li věřiti dějepisci Josefu, strašlivá znamení zabraňovala Memiovi Regulovi vykonnati tento rozkaz a socha Fidiášova zůstala v Olympii. (Antiq. XIX., 1.)

pohané sochy Kaligulovy, oltáře všemohoucího císaře, nutíce je, by obětovali majestátu tohoto panovníka. Z toho všude povstala ukrutná pronásledování, avšak nikde tak ohyzdná, jako v Alexandrii; Židé, vtěsnáni byvše do úzké čtvrti, mřeli hlady a morem; komuž poštěstilo se uniknouti hrobu, byl vražděn a na kusy roztrhán; celé rodiny byly páleny ohněm pozvolným; starostové obecní vlečeni do divadel a tam před zraky lidu bičováni až do smrti, tak strašlivé byly to výjevy, jež krví zbrotily hlavní město egyptské.

Židé, podléhající tak nesmírnému utrpení, vyslali Filona a nejváženější ze starších lidu s prosbou ke Kajovi. Jejich poselstvo bylo nepřetržitým řetězem urážek a opovržení. Vedeni byvše z Říma do Puteol a odtud opět do Říma byli stále odmršťováni s prosbou svou, až konečně dostalo se jim milosti, že měli v jednom venkovském letohrádku, ježž císař obýval, přednésti žádost svou. Ale císař je přijal s výsměšným úsměvem na rtech: »Hle, tu jsou — pravil ceně na ně zuby — nepřátelé bohův, kteří odpírají mně se klaněti, uctívající božstvo, jehož jména vysloviti se neopovažují« a v tvář Židů strachem trnoucích vrhl urážku nevyslovitelného jména Hospodinova. Potom lítal po celém domě, po schodech brzy nahoru, brzy dolů, vleka za sebou třesoucí se starce a sotva ducha popadající; jejich vůdce, Filon, měl věk více než 80 let. Císař se k nim nevracel, leč by si tropil z nich posměch, říká: »Proč pak nejíte masa vepřového?« Dvořané propukli v smích; vyslanci s bázní odpověděli, že každý národ má své obyčeje, a že někteří lidé nejedí maso jehněčí. »Ah! odvětil Kajus, tiť mají pravdu, neboť jest to maso nechutné.« Ve veliké dvoraně oné villy chtěl je přijati v slyšení; ale sotva počali mluvit, běhal v pravo a v levo dávaje rozkazy dělníkům. Židé, takovým přijetím ustrašení jsouce očekávali již jen rozkazu, že budou vydáni na smrt. Než týž právě den neodvážila se lidská nestvůra prolévati krev; i propustil je s urážlivou šetrností: »Ostatně — pravil — ti lidé nezdají se mi tak zlí, jak se o nich praví; jsou to ubozí bláhovci, že nevěří v mé božství.«

Avšak což bylo takové ponížení Židů Alexandrinských proti hroznému zločinu, jímž ohrožoval Kaligula veškeren národ židovský! Nepřátelé Židů radili mu, by je bodl přímo do srdce, totiž by dal sobě jakožto bohu zasvětit chrám Jerusalemský; ihned byl dán rozkaz vyzdvihnouti ve Svatyni Svatých ohromnou sochu císařovu. Nový prefekt Syrský, Petronius, byl z Říma poslán, aby bděl nad vyplněním rozkazu; bylo mu nařízeno, neustoupiti před jakýmkoli násilím, vejíti do Jerusalema v čele vojska a, kdyby potřeba toho kázala, přivolati na pomoc dvě legie od Eufratu. Petronius usídlil se přes zimu v Ptolomaïdě (St. Jean d'Acre) a odtud oznámil veleradě a kněžím Jerusalemským vůli císařovu; by se přivedla k místu, čekal jen na sochu, která ještě se nacházela v rukou slévačů Sidonských.

Na tuto zprávu shromáždilo se na tisíce Židů, oblečení jsouce v žíní a majíce posypány hlavy popelem; knížata lidu, ženy, děti, všichni pohříženi jsouce v nejhlubším smutku prohlásili, že hotovi jsou raději umřítí, než by připustili znesvětit chrám. Petronius je hrubě odmítl, dovolávaje se ediktu císařova; lid odpověděl, že se bojí více hněvu Božího, než hněvu císařova.

Z tohoto zoufalství poznal vladař všecku hrůzu svého poslání, jehož nemohl přivést k místu, leč že by vyhladil veškerý národ. Nevěda, co činiti, uchýlil se se svými důstojníky do Tiberiady, kamž ho následovali Židé. Tu pokoušel se ještě, by je upokojil, připomínaje jim rozkaz všemocného pána, jehož co nejdříve uposlechnouti dlužno; »což pak zdvihnete válku proti svému císaři?« pravil jim. »Nechceme války — odvětili Židé — ale raději ať nás zardousí, než bychom dopustili poskvrniti Zákon náš.« A lid, padaje tváří na zem, podával se samoděk katům.

Tytěž výjevy se opakovaly po čtyřicet dní; nadcházel čas setby, ale nikdo na to nepomýšlel. Petronius byl příliš lidumilným, by kvetoucí krajinu proměnil v poušť krví zaplavenou, hladem a loupeží spustošenou. S nebezpečím vlastního života přislíbil, že přimluví se u císaře, odvážlivý to úmysl, jemuž nebe ihned seslalo požehnání, neboť sotva

že byl pronesen, vydatný déšť následoval po dlouhém suchu zúrodňuje pole zasetá. (Josef. Antiq. XVIII., 8. 2—6.)

Zatím v Římě Agrippa nezapomínal na úzkosti svých bratrů; vyčekával jen příznivé chvíle, jež konečně nadešla při příležitosti hostiny na počest Kajovi davané. Císař slíbil svému miláčku vyplniti každé jeho přání, jež by projevil. Ať z politiky, ať z upřímnosti, neměl syn Asmoneův nic jiného na zřeteli, leč ohroženou víru svou: i přimlouval se za odvolání ediktu. Kaligula dostal slovu, ale jen s nelibostí; obrátiv nyní hněv svůj proti Petroniovi poslal mu ortel smrti. Na štěstí loď, která tu neblahou zvěst nesla, bouřlivým počasím byla zdržena a když konečně přistála na břehu Syrském, již tam byla předešla zpráva, že Chéreas zardousil tyrana. (24. ledna r. 41.)

A jakkoli strachu plný byl tento rok, přece poskytoval křesťanům odpočinek od utrpení, neboť bohopusté poskvrnění, jímž ohrožován byl chrám Jerusalemský, zabíralo veškerou mysl jejich pronásledovatelů. Není pochybnosti, že učedníci Kristovi, sdílíce s Israelity tytéž posvátné city pro chrám, konali prosby za ušetření svatyně, v níž až posud se modlívali i obětovali. Než obava jejich byla poněkud umírněna mírem, jehož požívali, u mnohých i předtuchou, že kdyby i chrámu nebylo, večeradlo by jim bylo dostatečným, aby mohli tam obětovati beránka velikonočního a vzývati Otce nebeského. I Skutkové apoštolští ukazují nám ovčinec Ježíšův, an i v době tak veliké úzkosti prospívá: »Církev pak měla po všem Judsku a v Galilei a v Samařsku pokoj a vzdělávala se, chodíc v bázni Páně, a naplňovala se potěšením Ducha Svatého.« (Sk. IX., 31.)

Zde ponejprv jmenuje se Galilea mezi krajinami, v nichž rozšířeno bylo království Ježíšovo. Avšak nebylo jí čekati teprve na tuto chvíli, by dala vznik četným Církvím, ježto právě v této krajině Ježíš sám rozsíval símě Blahé Zvěsti, tu právě to bylo, kde se po svém z mrtvých vstání ukázal více než pěti stům učedníkům. Jedna část těchto věřících následovala apoštolů do Jerusalema, ale většina, zůstavši ve vlasti, utvořila tu a tam nábožná shromáždění,

kde křesťanům, ze svatého města vyobcovaným, dostávalo se bratrského přijetí. Všecky tyto obce po zemi Israelské sem tam roztroušené zdály se Židům po celou tu dobu pronásledování jen jako trosky zbořeného stavení; a přece z těchto rozptýlených kamenů povstávala budova, Církev Kristova, jež se zakládala, bez přestání rostla a nebude to dlouho trvati, po veškerém světě se rozšíří.

Petr užil doby tohoto pokoje, by navštívil věřící mimo svaté město bydlící. I procházel Judsko, Samaří a Galileu, ale nikde jeho apoštolování neneslo hojnějšího ovoce, jako v pláních Saronských, jež obroubeny jsou mořem Středomořským, od hory Karmelské až do Jaffy. Na jihovýchod od těchto krajin, asi půl hodiny od Ramleha uprostřed ovocných zahrad leží město Lydda. Apoštol »přišel k svatým, kteří tu bydleli«, (Sk. IX., 32—34.) našel tu člověka jednoho, jménem Eneáš, od osmi let na ložci ležícího, jemuž řekl: »Eneáš, uzdravuje tebe Pán Ježíš Kristus; vstaň a ustel sobě.« A hned vstal. Údiveni jsouce nad tímto zázrakem Židé z celého okolí poznali hodinu Isaiašem předpověděnou, kde země pokvete jako lilie a okrášlena bude krásou Karmela a Saronu: »Bůh přijde — pravil prorok — a spasí vás. Tenkrát oči slepých uzří světlo, a uši hluchých budou otevřeny. Poskočí chromý jako jelen a rozvázán bude jazyk němých.« Uzdravením Eneášovým vyplnilo se předpovědění: »A se všech stran přicházeti budou do Lyddy,« a netoliko ti, »kteří bydleli v Lyddě« a všichni, »kteří bydleli v Saroně« viděli toho člověka »a obrátili se ku Pánu.«

Toho času byla v Joppe jedna učednice, žena hellenistka, jejíž jméno nám Skutkové apoštolští podávají slovem aramejským »Tabitha«, jež v překladě řeckém zní »Dorkas.« Obě tato slova značí »srnu«, dokonalý to obraz krásy, k níž Východňané rádi přirovnávají krásu ženskou. (Cant. IX., 5.)

Tato paní, dle vši pravděpodobnosti bohatá, »byla plná dobrých skutkův a almužen, kteréž činila«. (Sk. IX., 36.) I stalo se v těch dnech, že roznemohši se umřela. Smrt její naplnila velikým zármutkem Církev v Joppe, ježto svatá vdova podporovala chudých, tkala pro ně oděv, a všem

uštědřovala velikých dobrodiní. Její tělo, byvši čistě obmyto, vonnými mastmi pomazáno a v plátno zabaleno přeneseno bylo do vrchní síně domu. Vdovy, pro něž Tabitha měla srdce jako matka pro dívky své, přibíhaly sem, a zavěšovaly na stěny šaty, kteréž jim šila,¹⁾ potom sedíce kolem mrtvoly počínaly smutek, tepající se v prsy, plačíce a táhlé výkřiky bolesti vydávající.

Než učedníci neztratili veškeré naděje; vždyť Mistr tolikráte velel smrti, a přislíbil, že apoštolé budou činiti ještě větších znamení. Joppe jest od Lyddy jen čtyři hodiny cesty vzdáleno; »uslyševše tedy, že by tam byl Petr, poslali k němu dva muže, prosíce: Nemeškej přijíti až k nám. Tedy vstav Petr šel s nimi. A když přišel vedli jej na vrchní síň: a obstoupily ho všechny vdovy plačíce a ukazující jemu sukně a šaty, které jim dělala Dorkas. Rozkázav tedy Petr všechněm vyjíti ven, poklek na kolena modlil se; a obrátiv se k tělu, řekl: Tabitho vstaň! Ona pak otevřela oči své, a uzřevši Petra, posadila se. A podav jí ruky pozdvihl ji, a zvolav svatých a vdov, ukázal jim ji živou.« (Sk. IX., 38—41.)

¹⁾ Renan vidí v řeckém textu naznačení, jakoby Tabitha kolem sebe shromáždila svaté vdovy, jež u ní trávily čas tkajíce oděvy pro chudé a z toho soudí, že v Jaffě „ponejprv povstala zvláštní třída žen závojem zastřených, lněným šatem oděných, které pak po staletí nepřestávaly sdělovati podání o tajném konání skutků milosrdných“ (Apôtres p. 200). Avšak nic ve svatém textu neopravňuje k takovému výkladu. Tabitha jest zde líčena jako dobroditelka všech (Sk. X., 36.), nikde není ani zmínky, že by řídila jakousi společnost žen; vdovy ukazují Petrovi, ne svých vlastních děl, ale dary, kterými je dařila Tabitha (Sk. X., 39.); konečně, když Petr vzkřísil tuto nábožnou ženu, odevzdává ji, nikoli nějakému spolku sester, nýbrž „svatým a vdovám“ totiž veškeré Církvi v Jaffě. Vulgata podává pravý smysl tohoto místa takto: „A když přišel Petr, obstoupily ho všechny vdovy plačíce, a ukazující jemu sukně a šaty, kteréž jim udělala Dorkas.“ (IX., 39.) Renan se mylí rovněž, že ve „svatých a vdovách“ vidí nějaký druh řeholníkův a řeholnic, pobožné bratry od lidu milované, ale dostačí připomenouti, že sv. Lukáš dává jméno „svatí“ všem křesťanům, jako na místech: Sk. IX., 13, 32.; XXVI., 10. Řídil se zajisté příkladem svého mistra sv. Pavla: Řím. I., 7.; XII., 13.; XV., 25., 26., 31.; XVI., 2., 15.; I. Kor. I., 2.; VI., 1.; XIV., 33.; XVI., 1. a j.

Dům, ve kterém se udál tento zázrak, stál v háji stromů pomerančových, jež tam všude kolem města rostou. Tam aspoň podle podání jest to místo, kde věřící až do dnes uctívají jeho trosky. (Quaresmius. *Elucidatio Terrae sanctae*. II., 6.)

I netrvalo dlouho a rozhlášen jest div ten po všem městě, a mnozí uvěřili tam v Pána. Tato čtená na víru obrácení, vzkříšení Tabithy a předtucha ještě znamenitějších milostí nutily Petra, že zůstal několik dní v Joppe, a všed do města bydlel u nějakého Šimona, koželuha. (Sk. IX., 43.)

Že takového zvolil si hostitele, jest důkazem, že apoštol po příkladu svého Mistra vymaňoval se z obyčejů farijských, neboť před očima přísných zachovatelů Zákona byl tento dům nečistým a nikdo z nich nebyl by do něho vešel. (Ridduschin. F. 82., 2.) »Svět — dí Talmud — nemůže se obejít bez koželhův, ale běda těm, kteří si volí toto řemeslo!« Že pak těmto řemeslníkům bylo zacházeti se zvířaty mrtvými, bylo to pro ně neustálým pramenem nečistoty, a protož byli jaksi postaveni mimo Zákon. Zákonníci také učili, že pokud se těchto lidí týče, neplatí přikázání o leviratu, a že jejich švegruše může odmítnouti vejíti s nimi v manželství. Totéž platilo o ženě provdané za koželuha; bylo jí dáno na vůli, dáti se rozvésti, nebyla-li dříve zpravena o řemesle manželově. (Kettuboth. F. 77., 1.) Opovržení pro lidi této třídy šlo tak daleko, že dílny koželhů bývaly vystrkovány až na 50 loktův od města. (Rabo Bathra. F. 20., 1. 16. 2.) Proto lze za to míti, že Šimon neměl dílny v domě, kde bydlel, ježto podání domácí umísťuje jeho obydlí v obvodu městských náspů.¹⁾ Mečita, jež zaujímá nyní jeho místo, nepřipomíná ani času ani pobytu Petrova, ale s plochého nástřeší na domě, kam sv. Petr vstupoval k modlení, jest rozhled kolkolem na všecko, co tenkráté vidal apoštol, na moře nad nebe modřejší, na pěnící vlny o skaliska se rozrážející, na návrší pokryté bílými letohrádky, a na jeho úpatí ve vodách mořských se koupající. Hrdě tu

¹⁾ Guérin. *Description de la Judée*. I. p. 7.

sedíc na tom břehu a se všech stran vůní květin ovívána jsouc jeví se Jaffa býti tím, co její hebrejské jménem *Yapho*, znamená »rozkošnou hvězdárnu«.¹⁾

Ale tento pohled neokouzloval Petra, jenž na všech místech měl jedinou myšlénku — Ježíše. Přistav, z něhož Jonáš vyplul do Tarsu, onen dlouhý násep písečný, kam vyvržen byl, za živa pohřben byv v břiše ryby, připomínaly mu vzkříšení, jehož obrazem byl prorok²⁾ jakož i jeho pokání a zároveň příslibení Mistrovo, že apoštolé ponesou spásu až ke končinám země. Než jakou cestou mělo pohanstvo vejíti do království Ježíšova? Petrovi to nebylo známo, neboť o Letnicích Duch svatý nezjevil jim, že dle slov Mistrových (Mat. V., 17.; VI., 5.) zdokonalí Zákon tím, že osvobodí jej od prázdných obyčejův obřadných. A toto veliké zjevení, jež syny Israelské mnohem více překvapilo než každé posavadní zjevení, mělo se státi knížeti apoštolskému právě v nepatrném domě Šimonově.

Avšak přece nebylo to v Jaffě, kde počaly se zjevovati záměry Boží. V Cesaree byl důstojník jménem Kornelius, setník kohorty dobrovolníkův Italských, kteří tu byli posádkou. Byl občanem římským, což bylo zajisté vlastností, jakéž vyhledáváno při těch, kteří byli veliteli vojsk pomocných;³⁾ i jeho jméno zdá se označovati, jaké svazky pří-

¹⁾ Hvězdárna radosti — to vlastně u Hebreů znamená slovo „Joppe“ (Sv. Řehoř Nazian. Apol. Orat. I., 42.). Dle jiných spisovatelů Jafet, syn Noemův, založil Joppe a dal mu své jméno; Pomponius Mela a Plinius kladou původ tohoto města již do doby předpotopní „Est Joppe ante diluvium, ut ferunt, condita.“ (Jest Joppe, jak se praví, před potopou založena. Pompon. De situ orbis I., 12.) „Joppe Phoenicum antiquior terrarum inundatione“ (Joppe Fenická jest starší, než potopa světa. Plin. Hist. nat. V., 14.)

²⁾ „Jako byl Jonáš v břiše ryby tři dni a tři noci: tak bude Syn člověka v srdci země tři dni a tři noci.“ Mat. XII., 40.

³⁾ Rozeznával se trojí druh pluků ve vojště římském: legie, jež skládala se výhradně z občanů římských; kohorty pomocné, jež stavěly provincie, nebo národové a králové spojenci; konečně kohorty dobrovolnické, v něž vstupovali obyčejně Italové od služby vojenské osvobození a potom všickni ti, kdož byli boje chtivi, nechtíce se pod-

buzenství, neb aspoň chráněnství poutaly jej s rodinou Korneliovou, s onou rodinou slovutných Scipionův, a matky slavných Gracchů. Vychován byv v Italii, nastoupil dráhu vojenskou, dychtě po slávě, avšak nemaje ani zdání o oné pravé velikosti, jež ho vyvýšila na naše oltáře.¹⁾ V Cesarei poznal Židy a cítil k nim náklonnost. Za nedlouho přijal jejich víru v Hospodina, jsa živ nábožně a v bázni Boží a zachovávaje obyčeje jejich. Modlil se ustavičně, čině lidu veliká dobrodiní, a nejen veškeren svůj dům, ale i mnoho vojáků své setniny obrátil na víru v Hospodina. Než jeho veliké ctnosti, »mající svědectví od veškerého národa židovského« (Sk. X., 22.), přece nedostávalo se před očima Židův onoho znamení, jež by ji učinilo dokonalou, totiž nábožný setník nebyl obřezán; ač jsa Israelitou srdcem, nepatřil přece k Synagoze. Proč prodléval? Čeho žádal na Bohu? Snad jako ostatní pohané štítil se vtisknouti na své tělo pečeť synův Abrahamových? Anebo snad váhal rozhodnouti se pro Zákon nebo pro Blahou Zvěst Filippem do Cesaree přinesenou, ježto věděl, »které slovo se stalo po všem Judsku?« (Sk. X., 37.) Ať byla příčina této nejistoty jakákoli, Kornelius horoucně dychtil po pravdě, hotov jsa sloužiti jí s duší celou.

Když tedy jednou modlil se o hodině deváté, ukázal se mu anděl Boží, volaje ho jménem: »Korneli!« Setník

robiti přísné kázni legionářů. Víme od dějepisce Josefa, že posádka v Cesarei skládala se obyčejně z pěti kohort pomocných (Bell. iud. III., 4. 2.; Antiq. XIX, 9. 2.) odvedených nejvíce ze Syrie (Bell. iud. II., 13. 7.). S jiné strany též známo, že jeden nápis v Syrii připomíná též kohortu dobrovolnickou: „Cohors militum Italicorum voluntaris, quae est in Syria.“ (Grater p. 434. 1.) Možno tedy, že kohorta, již velel Kornelius, byla kohorta Italských dobrovolníků, nebo, že přisedši původně z Italie znenáhla se doplňovala dobrovolníky Syriskými a tedy nečítala, než jen něco málo cizinců; tomu zdá nasvědčovati sv. Lukáš, jenž nemluví o Italské kohortě, nýbrž o kohortě nazvané „Italskou“. Ať tedy byli vojáci jakékoli národnosti, jejich důstojníci byli, jak již obyčej kázal, občany římskými.

¹⁾ Jeho svátek připadá dle starého martyrologia na den 2. února, v kalendáři armenském na 10. prosince.

pojat jsa bázní odpověděl: »Pane, čeho žádáš ode mne?« Anděl mu pravil: »Uslyšána jest modlitba tvá a almužny tvé jsou připomenuty před tváří Boží. Protož pošli do Joppe a povolej Šimona, kterýž slove Petr. Ten jest hospodou v domě Šimona, koželuha u moře. Ten tobě poví, co máš činiti.« (Sk. X., 31—33.) Anděl zmizel, Kornelius pak zavolav dva služebníky a jednoho vojáka, který se bál Boha Israelského, a povědév jim, co se stalo, poslal je do Joppe.

Na druhý den o polednách, když se poslanci blížili k městu, Petr podle obyčeje židovského vstoupil na nástřeší domu, aby se modlil. A zlačněv žádal pojísti. Když pak domácí strojili nějaký pokrm, připadlo naň vytržení mysli. I uzřel nebe otevřené a sestupující veliké prostěradlo, ano svázáno jsouc za čtyři rohy neviditelnými svazky visí na obloze, v němž viděl všeliká zvířata čtvernohá, a zeměplazy, i ptactvo nebeské.¹⁾ I slyšel hlas, jenž mu pravil: »Vstaň, Petře, bij a jez.« A odpověděl Petr: »Odstup to, Pane, neboť jsem nikdy nic obecného a nečistého nejedl.«²⁾ A hlas opět po druhé k němu: »Co Bůh očistil, ty neprav býti nečistým.«³⁾ A to se stalo po třikráte⁴⁾ a hned vzato prostěradlo do nebe. Petr byl samotén na vrchním podnebí, přemýšleje, co by to bylo za vidění, neboť zdržeti se masa nečistého bylo přísnou povinností, takže Židé věrně ji zachvávající odstěhovali se od pohanů, nechtíce vstoupiti do jejich příbytků, jež obyčejně zvířaty nečistými byly taktéž znečistěny. Příklad Danielův v paláci Nabuchodonozorově (Dan. I., 5—19.) příklad Eleazarův, sedmi bratrův a matky jejich (II. Mak. VI., 18—31.; VII.), kteří raději zemřeli, než by byli proti Zákonu jednali, účinkovaly tak, že i ti nej-

¹⁾ Přidatek v textu: „a šelmy“ jest v kritických vydáních zavržen. (Griesbach, Lachmann, Tischendorf, Alford.)

²⁾ V prostěradle byla zvířata čistá i nečistá, ale poněvadž byla pomíchána, tato směs je činila všecka nečistými, jichž Židé se zdržovali, odtud to odmítnutí Petrovo.

³⁾ Slovo to zrušuje Zákon.

⁴⁾ Trojí opakování mělo za účel, by tomuto zjevení byla dána víra a jistota.

vlažnější byli povzbuzeni k horlivosti. Není tedy divu, že apoštolé až posud sdíleli s Israelity přichylnost k příkazným obyčejům. Ovšem pravdou je, co Mistr jejich pravil: »nic není z zevnitřku člověka, vcházejícího do něho, co by jej poskvřňovalo« (Mar. VII., 15.), ale slovo to zůstalo nepochopitelným v tajemném skladě nové víry, a ani Petrovi nezasvitlo tolik světla, by pochopil tajemného pokynu, kterýž mu byl spíše ku pohoršení.

Zatím přibyli vyslanci Korneliovi do Joppe a hledající domu Šimonova přišli ku dveřím. A zavolavše, poptávali se, bydlí-li tu hospodou Šimon, který má příjmi Petr. Ale apoštol nic neslyšel, ničeho neviděl; prodlévaje na vrchní síni přemýšlel o svém vidění. I řekl jemu Duch: »Aj tři muži hledají tebe. Protož vstaň, sejdi dolů, a jdi s nimi nic nepochybuje, neboť já jsem je poslal.« (Sk. X., 19. 20.) Tedy všed Petr k mužům řekl jim: »Aj, jáť jsem, kteréhož hledáte; jakáž jest příčina, pro niž jste přišli?« Kterížto řekli: »Kornelius, setník, muž spravedlivý a bohabojný, a mající svědectví ode všeho národu židovského, dostav napomenutí od anděla, aby tě povolal do domu svého a slyšel od tebe slova.«

Při těchto slovech spadla rouška s očí apoštolových; osvícen jsa Duchem svatým viděl jasně záměr Boží: stará úmluva, jsouc toliko obrazem úmluvy nové, mýjela před očima jeho tou měrou, čím jasněji zastkvívala se úmluva nová; obřadnost židovská stala se zbytečnou ode chvíle, co krev Ježíšova dokonala obět věčnou; křtem svatým do království Kristova budou vcházeti pohané nepodrobující se obřízce; rozdíl mezi zvířaty čistými a nečistými, obyčeje zákonné jsou zavrženy jakožto otrocké a nehodné těch, které Ježíš nazýval svými bratry a přátely. Zeď, jež od století dělila Israele od pohanstva, zřítíla se před očima Petrovými; a poznovu, zanechav všecko, by následoval Mistra, neměl na mysli nic jiného, leč by ho uposlechl.

Poslové byli příliš unaveni, nemohouce vydati se hned na cestu do Cesaree. Tedy Petr uvedl je do domu a přijal je hospodou. Druhého pak dne šel s nimi, maje v úmyslu,

jak mu Bůh velel, nemíti za obecné a nečisté ani domu ani osoby kteréhokoliv pohana. By však předešel pohoršení takové novoty, a chtěje míti svědky svého jednání, prosil bratři v Joppe a vzal jich šest s sebou, by provázeli ho. (Sk. X., 23.)

Jedenáct hodin cesty jest Jaffa vzdálena od Cesaree. Malá ta společnost kráčela pomalu, ježto byly již tři hodiny odpoledne, když na druhý den dorazila k setníkovi. (Skut. X., 30.) Kornelius pak, svolav své příbuzné a přátely, očekával je. A když Petr vešel, vyšel mu Kornelius vstříc a pad klaněl se jemu.¹⁾ Ale apoštol pozdvihl ho, řka: »Vstaň, i já také jsem člověk.« A mluvě s ním vešel do domu jeho a našel tam těch, kteří se tam byli shromáždili. Oněch šest věřících, pocházejíce z obřezaných, kteří přišli s Petrem z Joppe, následovali svého pastýře do domu setníkovy. Nemalý byl rozpak jejich vidoucích, že vešli do domu obecného a i pohané, znajíce v té věci svědomitost židovskou, neméně byli nad tím udiveni. Vida to Petr, utišil jejich pobouření, řka: »Vy víte, jak ohavné jest muži Židu připojiti se nebo přistoupiti k cizozemci, ale mně ukázal Bůh, abych žádného člověka nepravil býti obecným nebo nečistým. Protož povolán byv přišel jsem bez pochybování. Ptám se tedy, pro kterou příčinu jste mne povolali?« A Kornelius řekl: »Před čtyřmi dny postil jsem se až do této hodiny,²⁾

¹⁾ V rukopisu Bezově a v pokrajní opravě překladu syrského je tento přídavek: „Když Petr se blížil k Cesaree, jeden služebník přišed oznámil jeho příchod. Ihned Kornelius se zdvihl, a setkav se s ním, pad k nohám jeho klaněl se jemu.“

²⁾ Slova *πρωτεύων καί* nejsou v rukopise Vatikanském a Sinajském a v rukopise Efremově; v rukopise Alexandrinském byvše smazána prvním opravovatelem, jsou znovu uvedena v druhém překladě. Vulgata, koptický, ethiopský a armenský překlad jich neuvádí. Přes to však vážné důvody mluví pro to, by se podržela tato varianta, nacházející se v rukopise Bezově, v kodexu Laudianově (V. století), Mutinenském (IX. stol.), u Angelika Romana (IX.), v překladech italském, syrském, sahidském, arabském, slovanském a u mnohých Otců jako u Chrysosthoma, Epifana, Tertulliana, Augustina a j.

a modlil ¹⁾ v hodinu devátou v domě svém a aj, stál přede mnou muž v rouše bílém a řekl: »Korneli, vyslyšána jest modlitba tvá a almužny tvé jsou připomenuty přede tváří Boží. Protož pošli do Joppe a povolej Šimona, který slove Petr; ten jest hospodou v domě Šimona koželuha u moře.« Hned tedy poslal jsem k tobě, a tys dobře učinil, že jsi přišel. Nyní my všichni před obličejem tvým stojíme, abychom slyšeli všechno, cožkoli přikázáno jest tobě od Pána.« (Sk. X. 30—33.)

Nábožný voják jeví se v těchto slovech věrně, jak vřelým, tak i šlechetným u víře; jsa hotov pro ni vše obětovati, a vedle něho jeho rodina, jeho přátelé jsouce pobádání jeho příkladem dychtí, jako on, po pravdě. By snad se od tohoto domu, kde milost Boží takovou mocí působila odvrátil, to by znamenalo »znečistiti toho, co Bůh sám očistil«. (Sk. XI, 9.) Proto Petr slavně prohlásil, řka: »V pravdě jsem shledal, že Bůh není přijímač osob, (V. Mojž. X., 27; Job XXXIV., 10.) ale že v každém národu, kdož se ho bojí, a činí spravedlnost, příjemný jest jemu.« (Sk. X., 34. 35.) Potom čině po vůli a po přání jejich kázal jim slovo života, připomínaje jim všeho, cokoli buď od Filippa, buď od Židů z Cesaree byli již slyšeli »o Ježíši, jehož Bůh poslal synům israelským, zvěstuje jim pokoj skrze něho«. (Sk. X., 36.) A nemaje, čeho by nového přidal, spokojil se apoštol tím, že jim před oči kladl pozemský život Spasitelův, ²⁾ »kterak

¹⁾ Toto místo bylo rozličně vykládáno. »Od čtyř dnů až do této hodiny nepožil jsem žádného pokrmu.« Neander a de Wette vykládají jinak: »Ode čtyř dnů postil jsem se každého dne až do této hodiny« totiž do hodiny, kde jsem měl vidění). Alford dokázal, že obou těchto výkladů nelze připustiti z příčiny mluvnické. Ἡμερῶν užívá se toliko o ději dovršeném, jenž se neprodukuje, jako zde, do té chvíle, kde Kornelius mluví. Ostatně ταύτης τῆς ὥρας (tato hodina denní) nemůže býti přeloženo »až do této nynější hodiny« neboť pak by bylo v textu τῆς δὲ τῆς ὥρας. Náš překlad dobře se srovnává s kontextem; chtělť zajisté říci Kornelius, co dělal, když se mu anděl zjevil.

²⁾ Pravda, jež apoštolovi byla zjevena, netýkala se toho, že pohané jsou povoláni k zaslíbením Židům učiněným, to bylo všechněm zřejmo; ale to jedině, že pohané, ač nejsou obřezáni, přece ničeho nemají do

pomazal Ježíše z Nazareta Duchem Svatým a mocí, kterýžto chodil, dobře čině, a uzdravuje všecky poražené od ďábla, nebo Bůh byl s ním«. (Sk. X., 38.) Dále poukazuje na jeho smrt na kříži, na jeho z mrtvých vstání, a kterak je zjevil Dvanácti, »kteříž s ním jedli a pili, když vstal z mrtvých«, a kterak přikázal apoštolům, by kázali lidu a svědčili, »že on jest, kterýž ustanoven jest od Boha, soudce živých a mrtvých«. (Sk. X., 42.) A potom zmiňuje se o životě křesťanském, dokazuje skrze svědectví proroků, že všichni, kdož věří v Ježíše, »odpuštění hříchů vezmou skrze jméno jeho«. A když takto ještě mluvil, připsal Duch Svatý na všecky, a zázraky, jakéž se udály ve večeradle Jerusalemském, opakovaly se v Cesarei. (Sk. X., 44—46.): i zde vylita milost Ducha Svatého na ně, a všickni, kteří ho poslouchali, byli u vytržení myslí, a mluvili rozličnými jazyky a velebili Boha. I užasli věřící, kteří byli přišli s Petrem z Joppe, vidouce, kterak nadpřirození darové Boží přišli na pohany. Toho užil apoštol, by vyplnil rozkaz s nebe mu daný, a obraceje se ke společníkům svým pravil: »Zdali může kdo zabrániti vody, aby nebyli pokřtěni ti, kteříž Ducha Svatého přijali, jako i my?« A hned rozkázal je pokřtiti ve jménu Pána Ježíše Krista. A nemaje dosti na tom, že tyto neobřezance učinil účastnými všech výsad Israelských, apoštol vyhověl také jejich nalehavým prosbám a zůstal u nich několik dní. A meškaje takto pod jejich střechou a jídaje s nimi při jednom stole dokazoval příkladem svým toho, čemu právě učil, totiž že není žádné meze více mezi Židy a pohany, ale že od této chvíle všickni jsou jedno v Ježíši Kristu.

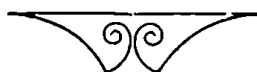
Pověst o tak nepředvídané změně brzy se rozšířila v Judsku, činíc tam nemalé vzrušení, neboť tímto jediným úderem viděla se Církev odseknuta od starého kmene Jesseova. Nejvíce však Jerusalelem byl znepokojován: apoštolé,

sebe, co by jim překázelo vejíti do království nebeského. Přece však Petr, by ukázal, který člověk jest příjemný Bohu v nové víře, poukazuje ku známce, již se od pohana liší Žid dokonalý, totiž i „ten, který se bojí Boha a činí spravedlnost“.

dobře vědouce, že Pán jest s Petrem až do skonání světa, byli v pokorném očekávání, ale jinak se měla věc u četných Židů, kteří, ač stali se věřícími, nic méně nepřestávali horliti pro Zákon. Pouštíce uzdu svému hněvu, když Petr vstoupil do Jerusalema, reptali proti němu, řkouce: »Proč jsi vešel k mužům neobřezaným a jedl jsi s nimi?« Petr vzdoroval bouři, neboť ničeho neučinil, leč z vnuknutí Ducha Svatého; jeho společníci z Joppe vše viděli a mohou toho dosvědčiti. Maje tyto lidi, jež s sebou přivedl do svatého města, vstoupil do shromáždění věřících a by zahanbil ty, kteří proti němu reptali, neměl jiného potřebí, leč podati jim zprávu, jak se vše událo. I vypravoval jim vidění, jež měl na hořejším podnebí v domě Šimonově, jak ukázal se anděl Korneliovi, jak Duch Svatý sestoupil na veškerý dům setníkův tak, jako o Letnicích v Jerusalemě. Není-li to křest Duchem a ohněm, jak jej přislíbil Spasitel? »Poněvadž tedy — končil Petr — touž milost dal jim Bůh jako i nám, kteříž jsme uvěřili v Pána našeho Ježíše Krista: kdož jsem byl já, abych mohl zabrániti Bohu?« (Sk. XI., 17.)

Tento zákaz uložil mlčení nespokojencům. Pán příliš zjevně promluvil, by nebyli v nejistotě o jeho vůli. Duch Svatý sám svou přítomností ospravedlnil a posvětil počínání Petrovo. Věřící svatého města to uznali a velebili Boha řkouce: »Tedy i pohanům Bůh dal pokání k životu.« (Sk. XI., 45.)

Nic méně, byť i většina křesťanů podrobila se pod ruku nejvyššího pastýře, bylo mimo Jerusalema mnoho ze židovstva obrácených, kteří uraženi jsou ve svém nejoblíbenějším předsudku, těžce to nesli, špatně zakrývajíce zlobu svou. Po nějakou dobu zdálo se, že se upokojili zjevením v Cesaree se událým, ale brzy uslyšíme je, ani poznovu reptají a nejen proti Pavlu brojí, ale i proti Petrovi a veškerému sboru apoštolskému. »Tito lidé z obřízky«, jak je nazývá Písmo, (Sk. X. 40.; XI., 2.; Gal. II., 12.; Kol. IV., 11.; Tit. I., 10.) způsobili první rozkol, jenž roztrhl Církev.

KAPITOLA DEVÁTÁ.

Antiochie.

Zatím, co takto se upevňovala víra v Judsku i za hranicemi, rychle pokračovala Církev. Věřící svatého města, rozptýlení byvše útliskem, jež v zápětí měla smrt Štěpánova, vstupovali znenáhla více na sever; z Galilee pak utíkali se do Fenicie, odkud někteří plavili se na Cypr, kdežto jiní podle toku řeky Oronta dorazili až do Antiochie. (Sk. XI. 19.) Jest otázka, zdali tyto poslední vedl Petr, a založil-li od r. 37. v Syrii Církev, jejíž prvním biskupem byl? Někteří dějepisci to připouštějí¹⁾ ale beze vší pravděpodobnosti, ježto dobře víme, že ani jediný apoštol neopustil svatého města, když počalo pronásledování. (Sk. VIII., 1. 14—25.) Petr nepřišel tedy do Antiochie před r. 40.;²⁾ ale aspoň možno míti za to, že tenkrát zřídil tam stolicí biskupskou, již po dvou letech přenesl do Říma.³⁾ Skutkové apoštolští

¹⁾ Tillemont. Mémoires I. note XXV. Dle zprávy sv. Řehoře (Epist. I. VII., 40.) biskupování sv. Petra v Antiochii trvalo sedm let. Obecné mínění tomu chce, že jeho pontifikát v Římě trval 25 let počínaje r. 42., chtějíce srovnati s tím dobu oněch sedmi let jeho biskupování v Antiochii, byli ti kteří dějepisci nuceni položití založení této Církve na r. 36. anebo 37. Avšak toto datum nesrovnává se dobře s událostmi vypravovanými ve Skutcích, že se nám zdá býti nemožno, bychom se přidali k tomu mínění. Nutno tedy, buď zavrhovati svědectví sv. Řehoře, buď rozuměti sedmi lety onu dobu, v které po knížeti apoštolském následoval na stolicí Antiošské sv. Evodius.

²⁾ Tillemont. Mémoires I., note XXV.

³⁾ Sv. Jeronym, chtěje vysvětliti ztrátu tak mnohých děl, sebral všecka svědectví, jež ústní podání poskytovalo o apoštolatu sv. Petra

nemluví o tomto založení; ale ústní podání zachovalo památku,¹⁾ jež Antiochii zjedнала název »metropole Východu.«²⁾

Petr vyvolil si tuto metropoli prve, než měl vidění v Joppe³⁾ spatřuje tenkrát dosti nejasně budoucnost této Církve, totiž, že pohané jsou rovněž tak dědici zaslíbení, jako Židé, a že Jerusalemu usouzena jest brzká zkáza. Že Petr právě v té době, kde svaté město mělo nadvládu nade všemi Židy, je opustil, a to za účelem, by nejvyšší úřad biskupský přenesl do města, jež bylo ze všech měst veškerého Východu nejvíce pohanské, to zajisté vede k mínění, by se tu předpokládal výslovný rozkaz Mistrův. Apoštol tedy uposlechl, a zarazil své sídlo v naznačeném místě, s počátku ani nepochopuje, kam ho vede Duch Boží. Myť ovšem, nemajíce žádných předsudků, jež tehdaž zatemňovaly zraky věřících, vidíme v tom moudrost úřady Boží, jež předurčila Antiochii, by se stala středem křesťanství na Východě.

a ustanovil letopočet, proti němuž až posud žádné vážné námitky nebylo. Jest tedy věcí soudnou, přijati jej, pakli ne za úplně jistý, aspoň ze všech za pravdě nejpodobnější: „Šimon Petr . . . kníže apoštolské, biskupovav v Antiochii a kázav v rozptýlení těm, kteří z obřezaných uvěřili v Pontu, Galacii, Kappadocii, Asii a Bithynii v druhém roce panování Klaudia císaře (42) odebral se, by vypudil Šimona čaroděje, do Říma a tam 25 let seděl na stolici biskupské až do posledního léta totiž čtrnáctého (6. 7.) panování Neronova. De Viris. illustr. I.

¹⁾ O založení samém nemůže býti nejmenší pochybnosti, ježto nejen zřejmým svědectvím sv. Jeronyma potvrzeno jest, ale i podáním Církve římské i Církve východní. Co se prvé týče, potvrzuje to celá řada papežů, jmenovitě S. Leo (Serm. LXXXII., 5.), sv. Řehoř Veliký (Epist. I, VII. epist. 40.; VIII., ep. 2.); a co do druhého svědectví svědčí o tom Origenes (In Lucam Hom. VI.), Euseb (Chronic. II.) Hist. eccl. III., 36.), sv. Jan Zlatoústý (Hom. in inscript. Act. II., 6.). Také ukážeme jinde (v dodatku IV.), že není příčiny, proč se dokládati slavnosti církevní připadající na 22. února ke cti stolice sv. Petra v Antiochii.

²⁾ Conciliorum collectio. ed Labbe. II. p. 1269.

³⁾ Přišel-li tam, jak připouštíme, kolem r. 40., nebyl ještě poučen tímto zjevením, neboť dvě léta později Církev, kterou vyučil a tam zůstavil, byla ještě naskrze židovskými názory prosáklá tak, že se tomu divili, že pohané byli bez překážky přijati do království Kristova. (Sk. XI., 19—23.)

V pravdě Jerusalem, jsa upoután na temeni hor Judských a nemaje žádného styku s krajinami sousedními, leda jen cestami pohorskými, nemohl se státi střediskem náboženství, jehož paprskové ozařovati měly veškeren svět. Avšak Antiochia byla zcela způsobilá k tomuto úkolu. Ležíc na rozhraní Malé Asie a Syrie a nemajíc spojení starého světa s novým, zaujímá údolí, kterým řeka Oront, tekoucí od svého zřídla na sever, běře se pak na západ, mezi Taurem a Libanonem ústí do moře Středozemního. Tímto veletokem dotýkala se moře Velkého, jež oblévá všechny provincie císařské, kdežto zase četné silnice přiváděly jí karavany z Východu. Příznivé této polohy dlouho nedbáno. Králové Ninivetští a Babylonští, Medové, Peršané, Faraonové Memfidští a Thebští tu procházeli nevšímajíce sobě údolí Orontského. Alexandr jím prošel, by na pobřeží Nílském založil město, jež zvěčnilo jeho jméno. Avšak již po něm Seleukus, jeden z jeho vůdců, pochopil výhodnou polohu toho místa a vystavěl tam město na památku svého otce Antiocha; stalo prý se tak božským vnuknutím, neboť přiletěl orel s hůry, by naznačil kolébku Antiochie; potom podruhé slétnuv při ústí Oronta, naznačil tomu knížeti místo přístavu, který on nazval Seleucií, mělť nejen zálibu v stavbách, ale spojoval s ní i uctívání jmen rodinných. Za nedlouho potom vystavěna Laodicea na počest matky jeho, kdežto Apamea věnována choti jeho; takovým způsobem měla Syrie při smrti svého prvního krále šestnáct Antiochií, devět Seleucií, šest Laodiceí.¹⁾ Ale ze všech těchto založených měst byla bez odporu nejslavnější Antiochia,²⁾ hlavní město království.

Město, podpírajíc se o horu Silpius, poslední to výběžek hor Libanonských, rozkládalo se k severu až k řece Orontu.

¹⁾ Vaillant. *Seleucidarum Imperium*.

²⁾ Ottfried Müller (*Antiq. Antioch.*), kde sebráno vše, co staří vypravují o tomto městě. Nejhlavnější prameny, z nichž čerpal, jsou: Josef Bell. iud. VII., 3. 3.; *Antiq.* XII., 3. 1.; XVI., 5. 3. — Philostrates. *Vita Apolonii*. — Libanius *Antiochicus*. — Sv. Jan Zlatoústý. — Julian. *Misopogon*. — Plinius. *Hist. nat.* V., 18. — Chronografie Jana Antiošského s příjmím Malala.

Vyrůstalo tak rychle, že za časů Augustových, co do důležitosti, jen Římu a Alexandrii ustupovalo. Strabo je líčí jakožto spojení čtyř měst (Strabo. XVI., 2.) a sice bylo to: na severozápad, mezi horou a řekou, původní založení od Seleuka Nikatora; na ostrově Orontském čtvrt Kallinikova;¹⁾ na hřebetě Silpia čtvrt od Antiocha Epifana »Epifania« zvaná. a na východ od těchto tří měst vyplňovalo čtvrté město údolí tou měrou, jak obyvatelstva přibývalo. Násep se vypínal od řeky až ku temeni hory Silpia a táhl se podél hřebenu horského, sestupuje po strmých stráních, přes bystřiny horské až k nejhlubšímu srázu, by z novu stoupal k novým vrcholům. Jakkoli dnešního dne tato zeď leží v troskách, přece položena na čelo hory Silpia tvrdá z ní koruna.²⁾ Pohled byl tím velkolepější, když město Epifania vzhůru se pnulo po bocích hory. Uprostřed ulic a domů strměly skály zvýší několika set stop; v úžlabinách rostly vavříny a myrty; zahrady, jakoby visely na návrších, jeskyně a úvaly rozkošný poskytovaly pohled; všude čerstvé vody řinuly se s hora ve sterých vodopádech, vše kolem zvlažující a vzduch osvěžující. A k podivuhodné kráse této přirozené polohy přidalo řecké umění divy své, jichž Seleucidové a Římané nakupily v »Epifanii«; byly tu: pantheon, chrámy. forum, cirkus, divadla, basiliky, lázně, budovy obchodní a místa pro zábavu, na jejichž úpatí vedla hlavní silnice, protínající Antiochii od východu na západ v délce 30 stadií (asi 7 kilometrů). Jsouc vroubena sloupořadím o čtyřech řadách sloupů³⁾ byla tato třída vydlážděna čtvercovými dlaždicemi za Heroda Velikého a od něho sochami⁴⁾ okrášlena. Zde právě po celý den hemžilo se nejpestřejší množství lidí. Jakéž jen kdy spatřiti lze bylo: Macedoňané, Židé od Eufrata

¹⁾ Není více žádné stopy po tomto ostrově; jedno rameno říční bylo bezpochyby uměle vyhloubáno, a znenáhla se zasypalo.

²⁾ Nynější obrazy pochází z doby Justianovy, ale tento císař zuovu opevňuje město řídil stopami zdi staré.

³⁾ Palmyra, Gerara, Gadara, Sebasta měly podobné sloupové, jejichž dlouhé sloupořadí viděti lze.

⁴⁾ Josef. Bell. iud. I, 21. 11. Antiq. XVI, 5. 3.

sem přivedení, syrští domorodci ¹⁾, Feničané, Řekové, kupci, kteří z dalekých krajín přistáli v přístavu Seleucijském neb sem s karavanami východními od nejzazších končin světa přibyli. Zákon Seleukův uděloval občanské právo každému cizinci, kterýkoli se v městě usadil; po uplynutí tří století čítala Antiochia 500.000 obyvatel. ²⁾

Její důležitost ještě více vzrostla, když po dobytí od Římanů stala se hlavním městem provincie Syrské. Vladař usídlil se, jak byl obyčej, v paláci Seleucidovcův, a ostrov Orontský, kde Kallinikus zbudoval toto královské obydlí, ³⁾ stal se shromáždštěm úředníků prokonsulárních, rytířův a důstojníků, kteří ve správě země byli propretorovi k ruce. Za těmito táhlo se množství Římanů boháčů, soukromníků, kteříž lahodou podnebí, krásou přírody vábeni sem byli, ale hlavně byla to nevázanost mravů, která je sem lákala, ježto tolik a tak různá plemena se tu mísila porušující se navzájem. Nad to i břehy Orontské poskytovaly západníkům nových svůdných půvabů. Juvenal si stěžuje do neřestí, jež syrská řeka vyprázdňuje v blátě římském (Juv. Satyr. XII., 62—65.); byla to neslýchaná porušenost mravní, množství nevěstek v pestrých čepicích se tu hemžilo, za nimi sborové píštělů, hudebníků hrajících na lyru a bubeníků, jichž vilný rytmus provázený basou, opojoval a přímo do jícnu rozbouřených vášní vrhal. Antiochia v té příčině zatemňovala Korint; lidé tu opouštěli orgie, ale jen proto, by se oddávali tím rozpustilejším hrám buď v divadle, všeho studu prázdném, ⁴⁾ nebo v cirku, kde zběsilé se konaly dostihy, při nichž soupeři na sebe žárlili; nebo na veřejných náměstích, kde tanečnice, kejklíři a čarodějníci omamovali lid jak klamu tak i prostopášnictví nanejvýš žádostivý. Podívaná o některých slavnostech mohamedánských, trhy v Tantahu, v Dos-

¹⁾ Malala. Patrolog. XCVII. p. 313—315. Pausanias. VI., II., 7.

²⁾ Nynější Antiochia nemá více než 6000 obyvatelů.

³⁾ Libanius. Orat. XI. Antiochie.

⁴⁾ Sv. Jan Zlatoústý vypravuje, že o slavnosti Majumově, zasvěcené Bakchovi a Venuši, bylo viděti na divadle nevěstky beze všeho oděvu. Hom. VII. in Mat. 5. 6.

sehu nebo v Kahyře poskytují poněkud představu o luze v Antiochii, této nečisté hromadě všelikého plemene, neznající ani cti rodinné ani národní, dav velice pohyblivý, bouřlivý, spíše vtipný, než vzdělaný, řečníkův a herců milovný, v nestoudných žertech a rozpustilých písních si libující.

Proti takové mravní nákaze neposkytovalo náboženství žádného léku, ježto Syřané i Řekové nepodrželi ze své víry ničeho, leda bláhové pověry. Když tam jednou zuřil mor, Epifanes, chtěje mysli povznést k vážnějším myšlénkám na smrt a povzbudit lid k uctívání bohů, dal podivnou zbožnost svou na jevo tím, že z jednoho vrcholku hory Silpia kázal vytesati ohromnou sochu Charonovu.¹⁾ A když pak ta metla přestala, hrozný teň převozník duší mrtvých nepřestával vrhati svůj stín na vilné, rozmařilé město, jež se nižádným způsobem nedávalo vyrušovati ze svých rozkoší. Četné chrámy ku počtě nymf, Féba a jiných řeckých božstev vystavěné svědčí o tom, jakým bohům rádi sloužili a jakou bohoslužbou je uctívali.

Pravou však svatyní Antiošskou bylo Dafné, rozkošné údolí, od města dvě hodiny cesty vzdálené,²⁾ kde vavřínové a cypřišové háje a četné potůčky přímo vyzývaly k rozkošnictví. Zde, v těchto vonných hájích vzdávala se Fébovi a Artemidě pocta podobná jako Bakchovi a Astartě; ze všech stran se ozývala hudba, zpěv a radostné výkřiky; tam konány rozpustilé obřady, při nichž jevila se všeliká výstřednost vilnosti. »Zbožnost — praví pohan Libanius — záležela v tom, že se lidé poskvřňovali tisícerými neřestmi, zbavujíce se i nejposlednějšího zbytku cudnosti.³⁾

Uprostřed tohoto bahna stáli tu synové Israelští nedotknuti a nezvikláni, lnouce věrně ku své víře, a svou mravoukou povznešení jsouce nad nečistý močál, jenž kolem

¹⁾ Malala. Patrolog. XCVII., p. 320.

²⁾ Strabo. XVI. II., 6. Bett-el-Ma naznačuje místo, kde leželo Dafné. Toto osamělé údolí, horami obklopené, zvlažují mnohé potůčky, skrze vavřínové háje tekoucí. Není tu více stopy na minulost, leda některé polozbořené mlýny.

³⁾ Libanius. Op. II., 456. VII., 393.

nich se válel. Také v Syrii požívali těchže práv jako jejich bratři v Egyptě, ježto králové obou soupeřících zemí viděli v tom zájem svůj, by tak četné a mocné obyvatelstvo pro sebe získali. Vše, co Ptolomeovci udělili Židům Alexandrinským, bylo přiznáno i Židům Antiošským; měliť tatáž práva, jako Řekové (Jos. Antiq. XII., 3. 1. — Bell. iud. VII., 3. 3.) měli úplnou svobodu násoženskou, právo stavěti synagogy a žítí podle svých obyčejů. Přednosta z jejich pokolení pocházející spravoval obec a rada starších soudila všecky přetýkající se Zákona. Tyto výsady přiváděly množství proselytů synům Israelským. Sto let po svém usídlení v Antiochii měli takovou moc, že sám Antioch Epifanes, uznávaje toho potřebu, by jaksi před domácími Židy omluvil pronásledování jejich bratří v Judsku, nabízel synagoze svého hlavního města ozdoby uloupené v Jerusalemě. (Jos. Bell. jud. VIII., 3. 3.) Za vlády římské jejich výsady nejen byly potvrzeny, nýbrž moc jejich i vzrostla, ježto úpadek pohanství byl příčinou, že vše, komu ještě šlo o čest a ctnost, k jejich straně se obracelo. A tak se stalo, když věřící za pronásledování utekli se až do Antiochie, našli zde v synagogách duše po pravdě dychtící, na něž Blahá Zvěst padala jako rosa zúrodnující. V krátkém čase tvořili zde učedníci Ježíšovi společnost důležitou právě tou dobou, kde Petr založil tu stolicí biskupskou po veškerém křesťanském starověku tak proslavenou. Nemáme sice žádných podrobností z této doby apoštolování Petrova, nic méně lze za to míti, že již tehdaž dal obci Antiošské zřízení hierarchické, a že zůstáváje napořád vlastním biskupem tohoto města nařídil, aby v jeho nepřítomnosti správu obce vedl sbor kněží, jenž brzy — jak uvidíme — posvěti Pavla a Barnabáše (Sk. XIII., 1—3.).

Církev, již takto zůstavil Petr v Antiochii kolem r. 40., skládala se naskrze ze Židů, ježto až posud »nehlásáno žádnému slovo, než samým Židům,« (Sk. XI., 19.); avšak za nedlouho Petr, hlava apoštolů, nepřestáváje navštěvovati obce křesťanské, přišel do Joppe, kde měl vidění, jež přeměnilo tvářnost Církve. Nehen Jerusalemem byl nad tím rozčilen, ale i nejvzdálenější obce křesťanské brzy zvěděly, co

Bůh přikázal Petrovi »by i pohanům dán byl dar pokání k životu« (Sk. XI., 18.). Tato novota byla v Antiochii zavedena od věřících pocházejících z Cypru a z Cyreny. Všedše do města nespokojili se tito missionáři, jako až posud, by kázali toliko Židům, »i mluvili také Řekům, oznamující jim Pána Ježíše.¹⁾ Řekové, o nichž se zmiňují Skutkové apoštolští, nejsou proselyty, s jakými se křesťané potkávali u vchodu do synagog, ale byli to tací, kteří dávno přijali Blahou Zvěst, neboť jsme mezi prvními jáhny viděli Mikoláše, proselytu Antiošského (Sk. VI., 5.). Pohanům tedy bratři Cyperští a Cyrenští hlásali Spasitele Krista. »A byla ruka Páně s nimi a veliký počet věřících obrátil se k Pánu.« (Sk. XI., 21.) I přišla pověst o tom do Jerusalema a znepokojovala Církev tohoto města. Ovšem se podala pro zjevení v Joppe, ale množství neobřezaných, všedších do ovčince, nepřestávalo probouzeti u Žido-křesťanů staré predsudky. Což nezbylo již žádné hradby mezi Israelem a světem pohanským? Neměla-li Synagoga více práva na vážnost a úctu? Petra tu nebylo, jak se zdá, by vedl stádečko své; proto starší Jerusalemsští ustanovili se na tom, poslati do Antiochie posly, by bděli nad hlásáním Blahé Zvěsti. Ovšem jsouce daleci toho, by zavřeli dvěře ovčince od apoštola otevřené, měli toliko o to péči, by zamezili snadný přístup do něho, a by zabránili všeliké roztržce, pročez na místě některého věřícího z obřízky, neustupného zastance Zákona, poslali tam Hellenistu z Cypru, Barnabáše, přítele Pavlova, kterýž »přišel do Antiochie uzřel milost Boží« (Sk. XI., 23.). Jak tu jediným dechem Ducha Božího vypučelo z bahna pohanského ovoce svatosti! Žádného tu rozdílu více mezi pohany a obrácenými Židy, jedině závodění v ctnosti. Vida to Barnabáš zradoval se a neměl jiných slov k nim, leč,

¹⁾ Čtení Ἑλληνας má přednost před čtením Ἑλληνιστάς; nachází se toliko v rukopise Alexandrinském a v kodexu Bezově, ale bylo přijato od Eusebia, sv. Jana Zlatoústého, zároveň vyžaduje ho kontext tak vážně, že žádný vydavatel doby nynější nerozpakuje se je přijmouti. Tak nalézáme je u Griesbacha, Lachmanna, Scholze, Tischendorfa, Meyera, Alforda.

»že napomínal všech, aby v úmyslu srdce pevného a nezvratného trvali v Pánu« (Sk. XI., 23.).

Toto schválení apoštolovo mělo tím radostnější účinek, čím více se obávali, že Církev mateřská přísně bude posuzovati chování, jež k vůli pohanům tu zavládlo. Také osoba Barnabášova dodávala veliké váhy jeho svědectví, ježto »byl muž dobrý, a plný Ducha Svatého a víry« (Sk. XI., 24.) A tak v Antiochii utěšeně rozmáhalo se obracování na víru; všickni, které až posud zdržoval odpor proti obřízce a proti obyčejům židovským, měli na mysli jen vznešené náboženství, v němž možno klaněti se Bohu »v Duchu a v pravdě« (Jan III., 24.). A proto »přibyl mnohý zástup Pánu« (Sk. XI., 24.).

Právě v této době, kde pohanstvo se klonilo k Ježíši, prodléval ten, jenž toto hnutí měl rozšířiti na veškerý svět, Pavel, v Tarsu v skrytosti a v rozjímání. I nemohl Barnabáš zůstatí sám svědkem probuzení tak velikého města pohanského, jako byla Antiochia, by nepřivolal svého přítele »nádobu vyvolené, jenž by nesl jméno Kristovo před pohany a krále« (Sk. IX., 15.). Sám sebe zapomínaje zamýšlel apoštolování pohanů vložití do rukou toho, jehož Ježíš sám k tomu ustanovil. »Šel tedy do Tarsu, by vyhledal Pavla a když ho našel, ¹⁾ přivedl ho do Antiochie« (Sk. XI., 25.). Po celý jeden rok zůstali tito dva přátelé v Církvi Antiošské, kde veliké množství věřících vyučili. Barnabáš, »syn potěšení«, působil tam svou přesvědčivou mírností, jak i jeho jméno naznačuje, kdežto Pavel unášel svým ohnivým slovem, jež tím více plálo, čím více bylo dříve na uzdě zdržováno.

Podle vypravování Malaly ²⁾ byla jevištěm jejich kázání ulice zvaná »Singon« blíže Panthéonu a Fora ve městě Horním, zbudovaná Epifanem na svahu hory Silpia.³⁾ Tedy

¹⁾ Slova καὶ ἐνῶν (Sk. XI., 25.) naznačují tomu, že měl při tom dosti práce, by ho vyhledal.

²⁾ Jan Antiošský příjímí Malala nebo Řečník psal ke konci VI. století, ale zvěděl tyto podrobnosti od učených kronikářů. Patrol. XCVII., 371.

³⁾ Později po dobytí od Turků pošinuta čtvrt křesťanská více na východ ke bráně Alepské, jež až do dnes se nazývá Branou Pavlovou — Bab Bolos.

v samém středu města to bylo, kde apoštol utkal se bojem s pohanstvem, mezi divadly a veřejnými budovami, na silnici, kterou všechen lid se hrnul na horu k »Epifanii« za rozkoší, nebo za hlučným obchodem, nebo do chrámů svých bohů.

By získal duše pravdy tak vzdálené a přivedl je Spasiteli, bylo potřebí, by učení bralo se cestou zcela novou, totiž by méně odnášelo se k deskám Sinajským, jako spíše »k zákonu v srdcích psanému« (Řím. II., 15.) a tak by přesvědčen byl každý, že nelze jinak z hříchu povstati k spasení, nežli skrze milost. Toho zajisté bylo potřebí, by pohané přišli k takovému přesvědčení, a to také Pavla učinilo způsobilým pro úkol, k němuž od šesti let připravoval jej Duch Ježíšův. Odkládaje znenáhla všechno židovství zhostil se konečně Synagogy za účelem, by dobyl svobody pro dítky Boží. Právě v téže době, co Jerusalema a ostatní obce křesťanské zachovávaly na zevnějšek Zákon Mojžíšův, odlišovala se od nich den ode dne Antiochia. Ze Zákona podržela toliko mravouku, již živ byl Israel, ale zhostila se všeho, co bylo hrubou slupkou jako: obřízky, umývání, rozdíl mezi čistými a nečistými pokrmy. Proselyté nenáleželi, jako jindy, toliko k pokolení židovskému, ale byli z pohanů a to ze všeliké třídy lidu a ze všech čtvrtí městských; proto na pohled nebylo tu znáti ani opovržení, jakéž mívali proti nim Hebreové i věřící, ani ošklivosti, již chovali proti nevěřícím. Rozptýlení jsouce v lidu a majíce účast ve všelikém veřejném jednání měli neobřezaní učedníci Pavlovi zároveň podíl na všech skutcích horoucí lásky, jakou tehda pláli věřící.

Takto pohané Antiošští brzy přišli k vědomí, že jim tu není jednati s obyčejnou synagogou, a proto by rozdělili Církev od obyčejné synagogy židovské, a nazvali nově obrácené »křesťany« (χριστιανός; Sk. XI., 26.). Koncovka toho slova naznačuje, že utvořeno slovo od Latiníků ¹⁾ bydlících

¹⁾ Koncovka „anus“ značí obyčejně přívržence nebo stoupence některého proslaveného muže, jako: Caesariani, Pompeiani, Ciceroniani

v Syrii, možno, že i od vladaře samého dáno povstávající víře, by se rozeznati mohla od četných sekt, jež byly pod dozorem policie římské. Výrazu toho užívala luza Antiošská jakožto výrazu opovržení a nadávky (Tacit. Annal. XV., 44.), takže věřící po dlouhou dobu se proti němu zpouzeli, nazývajíce se vespolek »bratři« nebo »vyvolení, svatí, učedníci, věřící, ti, kteří chodí po cestě Páně«. ¹⁾ Avšak Církev nemohla připustiti, by v opovržení bylo jméno připomínající slávu Pána Ježíše, ono pomazání, jež ho činí králem a knězem věčným. Proto sv. Petr v první své Epištole napomíná stádečko, by věřící toho jména neměli za urážku, ale za název slavný (I. Petr IV., 16.). ²⁾ Jeho slovu bylo porozuměno; v následujících stoletích vidíme jednoho z mučedníků Lyonských, Sankta, an odpovídá soudci na otázky stále jediným slovem: »Jsem křesťanem«. ³⁾

Tato okolnost na pohled nepatrná značí přece v dějinách církevních dobu slavnou, dobu, kde ovoce na stromě židovstva uzrálé od tohoto odpadá a sice tak zjevně, že

a pod. Koncovka utvořena od řeckého *χριστός* zněla by *χριστειός*; jest tedy vidno, že *χριστιανός* utvořeno jest od Římanů pomocí koncovky „anus“. — Jest rovněž pravdě podobno, že slovo „katolík“ též pochází z Antiochie, jako slovo „křesťan“, neboť nalazáme je v listě sv. Ignáce k obyvatelům Smyrny (VIII.). Jest užíváno ve vypravování o mučednictví sv. Ignáce (VIII., I., 16.; 19. 2.), kteréž vypravování mělo se dlouhý čas za současné se životem svatého biskupa, v němž však znamenati sluší dílo pocházející ze IV. nebo V. století. (Prolegomena des Pères apost. Funk. I., LXXVIII.)

¹⁾ Řím. VIII., 33; XVI., 13.; Kol. III., 12.; II. Tim. II., 10. — Řím VIII., 27; XV., 25; Ef. I., 2.; Kol. I., 2.; Sk. IX., 20.; XI., 29; Sk. V., 14.; XIX., 9. 29.; XXII., 4.

²⁾ Jméno „křesťan“ nacházíme jen jedenkrát na jiném místě v Novém Zákoně, kde Agrippa odpovídá Pavlovi: „Poněkud mne nakloňuješ, abych byl křesťanem.“ (Sk. XXVI., 28.) A tu zdá se, že král užil toho názvu v témž smyslu, jako luza v Antiochii.

³⁾ Euseb. Hist. eccl. V., 1. Lid zpitvořuje toto jméno utvořil název „christiani“ (křesťané) maje za to, že Kristus jest jméno náčelníka nové sekty. (Sueton. Klaudius 25.) Věřící pak si ho kladli za čest, ježto je odvozující od řeckého *χρηστός* (výtečný) měli za to, že jim připomíná mírnost a dobrotu srdcí křesťanských. (Tertul. Apol. 3. — Kliment Alex. Stromata II., 4 18.)

nelze obě víry míti za jednu. Židé pojali z toho nesmířitelnou nenávist proti původcům tohoto, jak se domnívali, velikého rozkolu, nepřestávajíce napořád Církev pronásledovati. Ovšem byla to nenávist, jež prozírala do budoucnosti, neboť toto oddělení nebylo ničím jiným, leč osvobozením Církve od Synagogy, v níž až posud byla vtěsnána, a z níž nyní svobodně vystoupila, by od té chvíle žila svým vlastním životem. Jerusalemem naskrze proniklý judaismem nemohl bez trpkosti viděti neodvislosti těch, kteréž doufal utvářiti po způsobu svém. Ale týž Jerusalemem, vysílen jsa porodem tohoto zázračného dítěte, neměl již více síly státi se jeho matkou; nezbývalo mu, než zemříti. Bůh vyvolil tuto chvíli, by z Antiochie učinil druhou kolébku křesťanství. Odtud vezme svůj vzlet sv. Pavel, odtud po staletí vycházeti budou velké missie, by Kristu dobyly Východu. Milosti svého božského Spasitele stane se rozkošnická Antiochie pro dlouhou dobu nevyčerpatelným zdrojem svatosti, městem sv. Ignace mučedníka, sv. Jana Zlatoústého, městem nábožných stálců, kteří utíkajíce před svůdným světem, uchýlili se na sloup, by blíže byli k nebi.¹⁾

¹⁾ Zde v Antiochii bylo to ponejprv, kde sv. Simeon ve svém posvátném bludu několik let stál na sloupu vydán jsa vši nepohodě povětrí, až na něm zemřel r. 459. (Evagrius. Hist. eccl. I, 18). Jeho učedník Daniel žil u Konstantinopole (489); ale v Antiochii Siméon Mladší (596) zvěčnil památku na stálce.

KAPITOLA DESÁTÁ.

Pronásledování Církve od Heroda Agrippy.

Když Pavel a Barnabáš kázali Evangelium v Antiochii, přišli tam někteří proroci. Pocházeli z Jerusalema, z Církve mateřské, kde se vyznamenávali darem prorockým, jenž tenkrát neznal toliko předpovídati budoucnost, ale také byl to dar vyučování, záležející v tom, že dovedli učení případně přizpůsobovati potřebám posluchačů. Před očima Pavlovýma byl to dar, jemuž ze všech milostí nadpřirozených dával největší přednost a z nichž nebylo si žádného více přát, jako tohoto, totiž, jak on sám ho vysvětluje, »mluviti lidem ku vzdělání, napomínání a potěšení«. (I. Kor. XIV., 3.)

Apoštol přijal tyto darem Božím obdařené učedníky tím laskavěji, ježto dle vši pravdě podobnosti byli kněžími, neboť se zdá, že dvanáct apoštolů, ponechávající sobě veškeru moc, obyčejně plnou moc kněžskou udělovali toliko prorokům, což zdá se tím více býti pravdou, ježto vidíme, že právě tito příchozí do Antiochie posvětili Pavla a Barnabáše. (Sk. XIII., 2. 3.), a ježto v Jerusalemě jsou první mezi bratřími (Sk. XV., 22.); v Efesu pak jmenováni jsou zároveň s apoštoly jakožto zakladatelé Církve. (Efes. III., 5. IV., 11; III., 20.)

Jakož bývalo obyčejem, chtěli věřící ve shromáždění slyšeti tyto muže ctihodné. A hle, tu jeden z nich, jménem Agabus, předpověděl, že bude veliký hlad po vši zemi a

tak živými barvami líčil nastávající utrpení v Jerusalemě, že věřící se usnesli poslati každý dle své možnosti almužny bratřím do Jerusalema. Bylo to zajisté moudrou opatrností, protože od té doby, co věřící přestali míti všechny věci společné, bylo v hlavním městě v samém lůně Církve mnoho chudých,¹⁾ kteří živi byli jen den ze dne, ano i nuceni bývali choditi po vzdálených obcích křesťanských.²⁾

Jakkoli hlad Agabem předpověděný teprve nadešel dvě léta později³⁾ v r. 44. za Klaudia, a jakkoliv tento prorok neudal žádné určité doby, nicméně uznávali to věřící za nalehavou potřebu, by se učinila sbírka, již odevzdali Pavlovi a Barnabášovi, by ji donesli starším do Jerusalema.

Oba poslové přišli do svatého města kolem Velikonoc r. 42.⁴⁾ a našli bratry, ani zcela jinými zanášeli se starostmi, nežli předpověděným hladem. Herodes Agrippa počal totiž pronásledovati křesťany, a pronásledování to bylo z dvojí příčiny strašlivé, předně pro fanatism, jakýž tento král dovedl vnuknouti Židům, a pro svrchovanou moc, jaké byl tenkrát dosáhl. Bylo vypravováno, jak tento miláček Kaligulův dovedl toho, že obdržel obě tetrarchie i Filippovu i Antippovu. Když Klaudius stal se císařem, dostoupila moc Agrippova nejvyššího vrcholu. Dovedl spojovati s podajností svého plemene vzácnou znalost lidí, obojetnost a dotíravou pochlebnost, v nichž ho od jeho

¹⁾ Ne tak tomu bylo v Antiochii, kde zámožní Židé, stavše se křesťany, podrželi své statky pro sebe, ale Církvi vzácné dary udělovali. (Jos. Antiq. XVIII., 6. 3.; XX., 5. 7.)

²⁾ Až do zkázy Jerusalema apoštolé ve všech obcích křesťanských, kamkoli přišli, vyzývali k dobročinnosti pro chudé Svatého města.

³⁾ Text Skutkův apoštolských (XI., 28) „oznamoval skrze Ducha, že bude hlad veliký po všem okršlku země, který se stal za císaře Klaudia“ naznačuje dobře, že v myslí vypravovatelově tato metla přišla teprve za dlouhou dobu po událostech právě vypravovaných. Josef udává, že tento veliký hlad stal se za vladařů Kuspia Fada a Tiberia Alexandra (Jos. Antiq. XX., 5. 2) to jest od r. 44., kde nastoupil svůj úřad Fadus, až do r. 47., kde Tiberius Alexandr byl jiným vystřídán.

⁴⁾ Viz Příklad. Udáváme tam důvody, jež nás přiměly, položit toto datum jakožto dobu mučednictví sv. Jakuba a vysvobození sv. Petra.

mládí vycvičily rozmanité příhody životní. Ve zmatku, jenž povstal následkem zavraždění Kaja (24. ledna r. 41), užíval svého ostrovtipu jen k samým pletichám, jsa prostředníkem mezi Klaudiem a mezi senatem po svobodách bažícím, až se mu podařilo povýšiti na trůn knížete tak slabého. (Jos. Antiq. XIX., 3. 4.) Tato služba byla mu štědře odměněna. Agrippa jsa již pánem východní části za Jordánem a v Galilei, obdržel od Klaudia Judsko a Samarií; takou měrou podařilo se mu znovu vzkřísiti království Heroda Velikého v celém jeho rozsahu. (Jos. Antiq. XIX., 5. 4.)

První jeho skutkové svědčí o tom, jak chytře dovedl dobytí si moci a dobyté také užívatí. Jsa dalek toho, by jako jeho děd chtěl Židy podrobiti mravům řeckým a římským pominul Agrippa pohanská města Herodova Sebastu a Cesareu a usídlil se v Jerusalemě. Návrat do pravého sídla královského zjednal obyvatelům svatého města i větší moci i mnohé výsady, mezi jinými sleva jim daň domovní (Jos. Antiq. XIX., 6. 3.). Celá nová čtvrť povstala, Besetha, za hradbami a ježto nebyla chráněna, dal ji obklopiti náspy (Jos. Antiq. XIX., 7. 2.). Ale mnohem více, než přízeň uštěďřována městu byla to zbožnost, již Agrippa na jevo dával, a jež mu získala srdce všech. Nejen že vykonával vsecky obvyklé oběti z vděčnosti za nastoupení na trůn, posvětil při té příležitosti mnoho nazirův ¹⁾ a obětoval chrámu zlaté řetězy, které dostal od Kaliguly na památku svého uvěznění. (Jos. Antiq. XIX., 6. 1.) I bývalo ho viděti, an jako ten nejposlednější Israelita nese do chrámu svůj koš s potravinami (Bikurim. III., 4. 2.) a chodívá na průvody svatební a pohřební (Ketubot 18. a.). Jednou, když obětoval a na tisíc obětních zvířat, dovolil by k této královské oběti připojil jeden chudý Žid svou skromničkou obětí dvou holoubátek (M. Vayykra-raba. III.). Čeho nejvíce se obával, bylo, by ho lid neměl v opovržení jakožto ldumeana.

¹⁾ Slib nazirův, jímž se kdo zaslíbil po některou dobu životu kajícímu, byl spojen s drahými oběťmi. Zámožní Israelité měli to za skutek zbožný, když k těmto vydajům přispívali a tak chudé naziry posvěcovali.

»U večer slavnosti Stánků — vypravuje Talmud,¹⁾ — obdržel Agrippa knihu Zákona a z úcty četl stoje z knihy Deuteronomia (V. Mojž. XVII., 14—20.). Přišel k slovům: »Nebudeš moci z jiného národu člověka učiniti králem, kterýž by nebyl bratr tvůj,« plakal, až mu slze z očí tekly, ale lid k němu volal: »Neboj se, Agrippa, tys bratr náš!« Nebylo to pochlebováním, ale výlev citu lidového, Israel miloval tohoto krále, který mu dodával posledního paprsku slávy. Rádi zapomínali na jeho rod idumejský, majíce toliko na paměti Mariamnu, dceru z rodu Makkabeovců, kterou Herodes Veliký přinutil seděti s ním na trůně.

Nic nesvědčí o vážnosti, jaké Agrippa požíval u Židů, jako jeho přehmaty, jichž si dovoloval při obsazování úřadu velekněžského. Bez reptání snášel to Jerusalema, že s úřadu skládal nejvyšší kněze ještě mnohem častěji, nežli to činili vladařové římské. Ve třech letech vystřídalo se pět velekněží: Issachar z Kefara Barkaï, Simeon Kanthéra, Jonathan, Mathias, Elioneus. Na štěstí byli všichni toho úřadu nehodni, neboť kněžská aristokracie jsouc nevěřící a svěťáckou zároveň, znesvěcovala tenkrát chrám svým přepjatým přepychem. Velekněží nosili roucha ceny báječné;²⁾ jiní opět mívali je ušity z tak tenké látky, že tělo pod nimi vypadalo jako nahé.³⁾ Co se týká jejich labužnictví, ač se o něm přehnaně vypravuje, přece ospravedlněna se vidí nenávisť lidu proti nim,⁴⁾ jakož i kletby v Talmudu obsažené: Ze svatyně ozývají se čtyři výkřiky: — Vyjděte odtud, potomci Heliovi, vy poskvřňujete chrám Boha věčného! — Vyjděte odtud,

¹⁾ M. Sota VII., 8. Toto slavnostní čtení Zákona konalo se každých sedm let, v roce sobotním.

²⁾ Říza Ismaela, syna Fabiova stála prý 100 hřiven; a tunika Eleazara, syna Harsomova, až k neuvěření 20 tisíc hřiven (Ioma 35 b. — hřivna řecká platila 69 franků).

³⁾ Ioma, 35. b.

⁴⁾ Talmud (Pesakim, 57 a.) praví, že Johanan, syn Nдебajův, spotřeboval k vydržování svého stolu 300 telat, tolikéž sudů vína a 40 košů holubův. A třeba bychom nevzali tohoto čísla doslovně, lze z toho přece právem souditi, že takový přepych byl lidu ku pohoršení a k hanbě svatyně.

Issacharové z Kefara Barkaï, vy znečistujete posvátné oběti, vy pokrýváte rnce hedvábem, byste jich nepošpinili, vykonávajíce úřad svůj. — Rozšiřte se brány a nechte vejít Ismaela, syna Fabiova, učedníka Finehašova! ¹⁾) — Rozevřete se brány, a nechte vyjít Johanana, syna Nдебajova, učedníka labužníků, ať se udává oběťmi« (Pesakim 57. a). Proti takovým velekněžím mohl se král odvážití všeho. Issachar z Kefara Barkaï jest toho důkazem. Když jednou tento velekněz u přítomnosti krále dovolil si neslušného posuňku, rozkázal král utíti jemu pravici, kterou tak pečlivě šetřil Issachar, že podplatil kata, by mu usekl ruku levou, ale dovědév se o tom Herodes, kázal ihned utíti i druhou (Pesakim 57. a). Jest potřebí připomenouti tohoto ukrutného činu, by povaha Agrippova byla postavena do pravého světla: byl milostivým, umírněným ve chvílích, kde účinkoval na něho Zákon vlivem svým, ale prudkým a ukrutným, když ho opanovaly náruživosti, jež míval, jsa rádcem Kaligulovým, nebo zmocnil-li se ho náboženský fanatism a vašeň zalíbiti se lidu.

A právě této vášni připisují Skutkové apoštolští pronásledování, kteréž tenkrát povstalo proti Církvi. Blížila se veliká noc r. 42. Od doby, kdy Agrippa sídlil v Palestině, bylo jeho panování nepřetržitou řadou požehnání pro Judsko. Jen jedna skvrna zatemňovala jeho slávu v očích pravověrců: byla to neustupnost křesťanů, kteří činili rozkol v Israeli a rozšiřovali svou víru; Agrippa si usmyslil, že nad nimi musí zvítěziti. »Téhož pak času — vypravují Skutkové — vztáhl Herodes král ruce, aby sužoval některé z Církve. I zabil Jakuba, bratra Janova, mečem« (Sk. XII., 1. 2.). Jakkoli kratičké jest toto vypravování, přece svědčí o tom, že pronásledování nedotýkalo se tak věřících, jako jejich pastýřů. Vliv, kterýž tito měli na stádo, byl zjevným; myslel tedy Herodes: zabíjí-li pastýře, stádo se rozprhne samo sebou.

¹⁾ Tento Finéhas jest patrně syn Aronův, který uzdu položil rozpustilosti synův Israelských s dcerami Madianskými, ale nikoli syu velekněze Heliho, připomínaný v první knize královské (II., 12.) „syn Belialův, jenž nezná Hospodina“. On a jeho bratr Ofni svými hroznými zločiny odvraceli lid od obětí a sváděli ke hříchu.

První tedy obětí před Agrippu přivlečenou byl jeden ze tří důvěrníků Mistrových, bratr Jana, miláčka. Právě pro svou horlivost nazvaný »syn hromu« (Mar. III., 17.), jakož i proto, že toužil po koruně mučednické, upadl v nenávist u horlivců, kteří naň upozornili krále. Bez dlouhého vyšetřování rozkázal král stíti mu hlavu, dávaje takto na jevo své opovržení k učedníkům Nazaretského, ježto stětí, neobyčejné u Židů, značilo jim největší pohanění (Sanhedrin fol. 52, 2.). Král, přijav tento trest od Římanů, určoval jej pro nejopovrženější třídu lidí a to tak ukrutným způsobem, jak to bývalo v obyčeji. Sv. Jakub zakusil těchto ukrutných příprav k smrti: hlava byla mu zahalena, ruce do zadu svázaný; šat s něho sňat, potom byl bičován ¹⁾ a teprve po dlouhém mučení dostalo se mu rány smrtící. Ke konci druhého století vypravovali starší Alexandrinští, ²⁾ že udávác sv. apoštola, dojat jsa lítostí, s jakou tento vyznával víru svou, prohlásil, že toho lituje a také že věří. Ihned chopili se ho rozvzteklí Židé a vlekli jej k tomutéž popravišti, jako apoštola; a když se na cestě se sv. apoštolem potkal, zapřisáhal ho, by mu odpustil. Sv. Jakub se zastavil a se slovy »Pokoj buď s tebou!« jej objal; a za nedlouho obě hlavy padly pod mečem (Sk. XII., 2.). ³⁾

A byli tehda dnové Přesnic (Sk. XII., 3.). ⁴⁾ Nastávající Veliká noc přivábila do Jerusalema množství Israelitů ze všech krajin. A poněvadž tento lid schvaloval smrt apoštolovu, proto Agrippa, stále dychtě po přízni lidu, zamýšlel si ji pojistiti ještě vznešenější obětí, totiž Petra, hlavy Dvanácti. Kázal jej jíti a moci uvrci do žaláře; ale věda,

¹⁾ Tit. Liv. I., 26; II., 55. — Seneka. De ira I., 16. — Sueton Kaligula 26. Heyne. Opuscula academica. III., comment. XI.

²⁾ Euseb. Hist. eccles. II., 9.

³⁾ Zpočátku liktorové stínali odsouzence sekerou, jež vyčnívala ze svazku prutův, ale za doby císařské nahrazena sekera mečem. (Ulpian, I., 8, de poena 48, 19.)

⁴⁾ Od šesté hodiny (naší 12. v poledne) počínali jísti toliko chlebů nekvašených. O té hodině všechn kvas byl spálen a všechny domy, kde Israelité bydleli, od něho očistěny. (Pesakim. IV., I—3.)

že Židé pokládají to za svatou povinnost, by sobotní klid jejich slavnosti nebyl rušen popravou, (Sanhedrin 89. 1.) odložil věc, až po Velikonocích, že dá popraviti vězně přede vším lidem. (Sk. XII., 4.) ¹⁾

Nebylo v těch dnech zanedbáno i nejmenší věci, by všeliké osvobození jeho bylo učiněno nemožným. Čtyři čety po čtyřech vojácích střežili vězně vždy po sobě se střídající; při každém vystřídání nové stráže dva muži připevnili si na ruce okovy apoštolovy, dva ostatní stáli na stráži, (Sk. XII., 4—16.) ²⁾ jeden v celi žalární, druhý poněkud dále, bezpochyby mezi vnitřní vsuvkou u dveří žalárních a mezi dveřmi železnými, které vedly na ulici. ³⁾

Petr jsa tak přísně střežen, byl po několik dní docela samotén, žádný z bratří nemohl k němu přijíti; jedině, co se vědělo, bylo, že má umříti jako Jakub. Ale veškerá Církev shromážděná v domích, jež jí sloužily za svatyně, dlela na modlitbách, ač zdálo se, že se to děje nadarmo, neboť poslední den sváteční chýlil se již ku konci a nazítří měl kníže apoštolské býti stat. Když nadešel večer, Petr odložil svůj plášť, odvázal opasek a opánky a spoután dvěma řetězy usnul mezi vojáky, zatím ostatní stráže přede dveřmi ostríhaly žaláře.

A hle, tu v čtvrtém bdění v noci ⁴⁾ (mezi třetí a šestou

¹⁾ Wieseler míní, že uvěznění a osvobození sv. Petra stalo se též den, kde Herodes kázal jej jíti poslední večer Velikonoční, by na druhý den vyvedl jej k smrti přede vším lidem. Opírá své mínění o to, že táž stráž vojenská ostríhala Petra, a každá stráž měla službu po dvanácte hodin. Nesdílíme s ním toho mínění, neboť celek vypravování nesrovnával by se s tak krátce vyměřenou dobou, ostatně i verš šestý „té noci“ předpokládá, že apoštol již více nocí ztrávil v žaláři.

²⁾ Herodes dal vojsku svému řád po způsobu římském. Noc rozdělena byla na čtyři bdění, každé po třech hodinách, v kterých vždy čtyři vojáci měli najednou službu, (Polyb. VI., 31.) proto jedna stráž konající službu nazývána τετραδίου = stráž čtvrtníků (Phil. in Flacc. 13.)

³⁾ Verš 10tý jasně ukazuje, že apoštolu, při možném vyvážnutí, byla trojí překážka v cestě: první a druhá stráž a konečně brána železná.

⁴⁾ Bylo to teprve po tomto bdění, co vojáci spozorovali, že Petr

hodinou ranní) anděl Páně se zjevil a světlo zastkvělo se v žaláři. A udeřiv Petra v bok vzbudil ho, řka: »Vstaň rychle!« A hned spadli řetězové s rukou jeho. I řekl k němu anděl: »Opaš se a podvaž obuv svou.« A učinil tak. A anděl dodal: »Oděj se pláštěm svým a pojď za mnou!« I vyšel šel za ním, nevěda, že pravdou jest, co se dalo skrze anděla, ale domníval se, že by vidění viděl. A prošeďše skrze první a druhou stráž, ¹⁾ přišli k bráně železné, kteráž vede do města, a která se jim sama otevřela. Potom vyšedše sestoupili dolů po sedmi schodech ²⁾ a přešli pohromadě ulici jednu; a tu odstoupil od něho anděl. A Petr přišed k sobě řekl: »Nyní vím v pravdě, že poslal Pán anděla svého, a vytrhl mne z ruky Herodovy a ze všeho očekávání lidu židovského« (Sk. XII., 11.).

Jsa samojediný v noci uprostřed Jerusalema nevěděl apoštol, kam obrátiti kroky své, a přece bylo nutno prchnouti co nejrychleji prve než bude učiněn poplach v žaláři. Zdá se, že Petr mezi domy, v kterých věřící obyčejně se shromáždžovali, vyvolil ten nejbližší; byl to dům Marie, matky Jana Marka. ³⁾ Přednostové Církve tam nebyli, ale

vyvázl (Sk. XII., 18.). Vojáci, kteří počali službu o třetí hodině ranní, byli by jistě učinili poplach, kdyby nebyli našli Petra v žaláři.

¹⁾ První a druhá stráž jsou onino dva vojáci postaveni uvnitř žaláře, jeden v celi samé, druhý bezpochyby v předsíni, kteráž oddělovala bránu železnou ode dveří uvnitř žaláře.

²⁾ Toto čtení nalezá se v kodexu Bezově.

³⁾ Jan Marek, s nímž potkáme se na první apoštolské cestě sv. Pavla a Barnabáše, jest týž, jako Marek evangelista. Namítá se sice proti tomu, že staří svědkové nedávají evangelistovi nikdy jméno Jan, a jehož mají za společníka Petrova, a nikoliv Pavlova. Snadná tu odpověď, neboť Jan jest jméno židovské, kdežto Marcus jméno římské, a toto vešlo vůbec v užívání, jako jméno Pavel místo židovského Šavel. (Saul) (Sk. XII., 12. 25.) a onen Jan v kapitole XIII., (Sk. XIII., 5. 13.) jest teprve později nazván Markem (Sk. XV., 39.; Kol. IV., 10.; II. Tim. IV., 11.; Filip. 24.). Jeho horkokrevná povaha, zdá se, že nebyla důslednou; tu přechází od Petra k Pavlovi, a opět k Petrovi, jehož byl tlumočníkem a evangelistou. Teprve v nejposlednějších dnech života Pavlova vidíme ho opět, an smířen s apoštolem dlí u něho. (Kol. IV., 10.; II. Tim. IV., 11.; Phil. 24.) Mělo-li by se

mnozí bratři bděli na modlitbách po celou tu noc plnou úzkosti. Pojednou někdo tloukl na dvěře. Děvečka Rhodé poslouchala. Poznavši hlas Petrův a unesena jsouc radostí ani neotevřela dveří u předsíně, ale spěšně vběhši zvěstovala, že Petr jest tu přede dveřmi. »Blázníš!« pravili jí, ona pak tvrdila, že tu jest. Tedy řekli jiní: »Jeho anděl jest to.«¹⁾ Zatím Petr trval tluka; když pak otevřeli, uzřeli jej a užasli. A pokynuv rukou, aby mlčeli, vypravoval, kterak jej Pán vyvedl ze žaláře. Potom pravil: »Povězte to Jakobovi a bratřím.« A vyšed odtud, ještě před úsvitem opustil Jerusalema.

Když pak nastal den, byl nemalý rozbroj mezi vojáky: Co se stalo s Petrem? pravili a hledali ho všude. Také Herodes brzy se o tom dověděl a nikdo nebyl naplněn hněvem více než on, neboť se nadál, že touto popravou bude moci stkvěle dokázati své horlivosti pro Zákon. Měl-li snad vyznati Židům, že hlava Galilejských zázračně vyvázla? Kázal jej hledati po veškerém městě a když ho nenalezli, obrátil všecken hněv proti stázníkům, jež dal mučiti, ale beze všeho výsledku, neboť ničeho nevěděli. Nemaje jiné výmluvy, by lidu se zavděčil, prohlásil je Agrippa býti vinnými a kázal je usmrtiti. Ale tato podlá vytáčka nemohla potlačiti pravdy,

za to, že byli dva Markové, jeden společník Pavlův, a druhý společník Petrův, bylo by to důmněnkou zbytečnou a libovolnou. Co jedině pro ni mluví, jest místo u sv. Jeronyma, kde se praví, že Marek zemřel r. 62. (De vir. illustr. VIII.) Jelikož učedník jménem Marek připomíná se v II. Epištole k Timotheovi, která psána byla r. 66. neb 67., mělo se za to, že Marek, společník Pavlův, jest jiný, než Marek evangelista, společník Petrův, který s ním založil Církev Alexandrinskou. Ač na pohled tato námitka zdá se býti dosti vážnou, přece k rozřešení její dostačuje připomenouti, že sv. Jeronym zde překládá Eusebia. Ale v dějepise jeho není řeči o smrti Markově, nýbrž praví se tam toliko, že Anianus nastoupil na jeho místo. Ve své kronice Eusebius (62) podobně se vyslovuje. Jest tedy zcela na místě míti za to, že sv. Jeronym za datum úmrtí Markova položil rok, v němž tento přestáváje řídit Církev Alexandrinskou postoupil místo svému nástupci.

¹⁾ Patrně z toho viděti, že věřící v prvotní Církvi netoliko věřili v anděly strážné, jakž výslovně učil Mistr (Mat. XVIII., 10.), ale také věřili, že andělé berou na se podobu a hlas lidí, které ochraňují.

by nepřišla na jevo; radostným vypravováním křesťanů byla rozhlášena na všechny strany. Herodes však utržil si z toho tak špatnou pověst, že se ustanovil na tom raději opustiti Jerusalema, načež od té doby měl své sídlo v rozličných místech království.

Dějepisec Josef vypravuje o něm, že na všech těch místech stále jen se zanášel tím, by zalíbil se lidu a zaslépil ho. Z počátku zastavil se v Bayrutu. Poloha tohoto města fenického je nevyrovnatelnou. Opírajíc se o úbočí předhoří mezi Sidonem a Byblosem vypíná se z modrých vln mořských k sedlům Libanonským, své bílé domy rozsívajíc v háji květinovém; a výše nad nimi na půdě nachezbarvené jsou vísky, lesy marušové a smrčiny stínidlovité vroubící horská temena sněhem pokrytá. Herodes si umyslí soupeřiti s touto přirozeně divůkrásnou polohou; dal tam vystavěti nádherné divadlo, obrovský cirkus, lázně, sloupohradí, nešetře nákladu na lesk a nádheru těchto budov památných. A nevzdálil se odtud, až když je byl zasvětil okázalými slavnostmi, hrami divadelními, závody hudebními a zápasy šermířskými. (Jos. Antiq. XIX., 7. 5.)

Z Bayrutu přeložil Agrippa svůj dvůr do Tiberiady, kam sláva jeho přiváděla sousední krále Antiocha z Komageny, Sampsigerama z Emesy, Kotysa, Polemona, Heroda z Chalcidy. Všecka tato knížata tu byla uvítána s takovou velikolepostí, že Marsus, vladař syrský, měl je v jakémisi podezření a proto jim nařídil, by se navrátili do svých provincií. (Jos. Antiq. XIX., 8. 1.) Takové ponížení, jež se Agrippy hluboce dotklo, bylo prvním nezdarem tohoto pronásledovatele křesťanů; ale ještě mnohem hroznější ho očekával trest.

V prvních dnech r. 44 opustiv Tiberiadu vydal se Agrippa do Cesaree. Byla právě výroční památka nastoupení na trůn císaře Klaudia (24. ledna).¹⁾ Při této příle-

¹⁾ Nejedná se tu o hry pětileté zavedené Herodem na památku založení Cesaree. Ježto však město bylo založeno r. 10. a hry konány každé pětiletí, nemohly býti slaveny r. 44., kterýž rok jest zjištěným

ležitosti velmi mnoho Židův a cizinců se sem dostavilo, mezi těmito také slavné poselstvo z Tyru a Sidonu. Bezpochyby vyslala je tato města, s nimiž se Agrippa zneprátelil, ¹⁾ za příčinou nějakého jednání obchodního, ježto se jim dostávalo zásobování z Judska; ²⁾ jsouce donucena hladem, který počínal zuřiti, viděla se tato města nakloněna k narovnání. Žádný diplomat neznal lépe moc zlata, jako tito kupci; a získavše Blasta ³⁾, komorníka králova obdrželi slavné slyšení na druhý den sváteční. Dle obecného na Východě zvyku dalo se přijetí v divadle. Herodes se tam objevil hned časně z rána, oblečen jsa v roucho stříbrolesklé, posadil se na trůně a měl k Tyrským řeč, ale sotva že počal mluvit, lid mu tleskaje pokřikoval: »Hlas Boží to je, a ne lidský.« A v tom okamžiku ranil jej anděl Páně, protože nedal cti Bohu, a od červů rozežrán zdechl. ⁴⁾ Dějepisec Josef snaží se zakrýti hrůzu této smrti, mluvě o sově, zvěstovatelce neštěstí, kterou prý král viděl na své hlavě a klade králi do úst slova spíše stoická nežli židovská; přece však přiznává, že král byl raněn pro svou bezbožnost a po pět dní jeho vnitřnosti byly trhány strašnými bolestmi. (Jos. Antiq. XIX., 8. 2.)

rokem úmrtí Herodova. Také nemůže býti zde řeči o slavnosti díkůčinění konané za šťastnou výpravu Klaudiovu v Bretani (Dio LX., 19—23. — Sueton Klaudius 17.). Hry, o kterých zde mluví Josef, slavily se v den narození císařova (1. srpna) nebo v den jeho nastoupení na trůn (24. ledna). A právě tuto poslední hypotézu lze jedině připustiti, ježto (Dodatek II.) Herodes zemřel na počátku r. 44.

¹⁾ To neznamená, že by Herodes snad byl měl válku s Tyrem a Sidonem, ježto tato města náležela také k římskému císařství.

²⁾ Fenicie dodávala Judsku dříví cedrové a sosnové, a dostávalo se jí odtud zase obilí, oleje, medu a balsamu. (I. Král. V., 11.; Ezech. XX., 17.; Esdr. III., 7.)

³⁾ Jméno to jest římské; Herodes bezpochyby přivedl ho z Říma a učinil ho svým komorníkem (cubicularius — prefectus cubiculo. Sueton. Domitianus, 26.).

⁴⁾ Skutkové apoštolští nepraví, jaký anděl se zjevil, ale že tato smrt, učin to hněvu Božího, pocházela od jeho ruky. V IV. knize královské (XIX., 35.) se rovněž vypravuje, že anděl Páně ranil assyrské

Smrt Agrippova učinila konec neodvislosti židovské. Hned po té římský prokurator Kuspis Fadus nastoupil na místo od doby vyhnanství Pilatova uprázdněné.¹⁾ Vladař tento zjednal nové víře plnou bezpečnost, učiniv konec pronásledování; neboť Řím nebyl zaujat proti Církvi, maje ji toliko za sektu židovskou, a tudíž popřával jí ochrany, jíž všichni ostatní poddaní požívali. Činiti příkoří křesťanům bylo od té chvíle tolik, jako rušiti veřejný řád a tím propadnouti přísné spravedlnosti; žádný Žid se toho neodvážil. Naopak Skutkové apoštolští zmiňují se jen krátkými slovy o opětném a prospěšném míru: »Slovo Páně pak rostlo a rozmáhalo se.« (Sk. XII., 24.)

Mimo bázeň před Římem byla to též metla Boží, zuřící v Judsku, kteráž odvracela od Církve nejhroznější pronásledování. Dle svědectví dějepisce Josefa (Jos. Antiq. XX., 5. 2.) za vladaře Fada pustošil hlad Agabem předpověděný města Judská. Mnohem četnější oběti vybíral sobě mezi Židy, nežli mezi křesťany, neboť těmto dostávalo se pomoci od bratří přespólních, kdežto dary od Israelitů po veškerém světě sebrané zůstávaly často v rukou synů Levitských. Takto opuštěn jsa, byl by obecní lid zakoušel všeliké útrapy hladu, kdyby Bůh nebyl seslal neočekávané pomoci od knížat Adiabenských. Tato královská rodina byla tehda spásou Jerusalema.

Izat, hlava rodiny, panoval na březích Tigridu, v jedné provincii Assyrské, jejíž hranice nelze přesně určit, jež však asi obsahovaly nynější Kurdistan.²⁾ Vychován byv na dvoře

Senacheribovo vojsko; v II. knize Kroniky (XXI., 15—20.), že usmrtil Israelské za trest pýchy, již David ukázal při sčítání lidu.

¹⁾ Marcellus, ustanovený od prefekta Syrského Vitellia, by vedl zatím správu Judska (Jos. Antiq. XVIII., 4. 7.) a Maryllus poslaný od Kaliguly (XVIII., 6. 10.) nemohou býti počítáni mezi prokuratory.

²⁾ Říše Parthská obsahovala tehda tak, jako říše Římská, množství malých království lenních. Plinius se zmiňuje o 18, ale tak neurčitými slovy, že těžko jest stanoviti hranice jednotlivých knížectví. Adiabena ležela na levém břehu Tigridu v pláni kolem Ninive se rozprostírající. (Strabo. XVI., 1. 19. — Jos. Antiq. XX., 2. 4.)

Abenneriga, krále Kharasenského,¹⁾ poznal tam židovského kupce, jménem Ananiaše, jenž za obchodem máje přístup do paláce, skoro všechny ženy tam obrátil na víru židovskou. Jimi pobádán jsa také Izat, obcoval se zbožnými Židy a uctíval Boha po způsobu jejich. Za nedlouho po smrti otce svého byl povolán do Adiabeny, kde na trůně tak stkvělé rozvinul ctnosti, že jeho bratr Monobazes a matka Helena chtěli přijmouti jeho víru. Než jakkoli veliká byla příchyllost těchto dvou knížat k víře židovské, nebyli přece obřezáni. Ananiáš jim neradil, by se obřízce podrobili. Avšak když jedenkrát tito proselyté četli knihu Genesis a přišli k verši, v němž se dí: »A obřezáte tělo své, aby bylo na znamení úmluvy mezi mnou a vámi« (Gen. XVII., 11.), tu jeden z nich obrátiv se obličejem ke zdi dal se do pláče a druhý taktéž plakal; na to oba dali se obřezati.²⁾ Matka Helena ještě nad ně předčila v horlivosti, pojavši úmysl opustiti vlast a bydleti na blízku chrámu Hospodinovu; a skutečně kolem r. 44. přišla do Jerusalema a dala tam stavěti pro svou rodinu palác, jest to pozdější krásná hrobka nyní známá jménem »Hroby královské«.³⁾ Její šlechetnost a štědrost chválí Mišna i historik Josef. V čas hladu její dobročinnost se zdvojnásobila, rozkázala, by přivezeny byly z Egypta veliké zásoby obilí, sušené fíky z Cypru, a tak zachránila mnohé chudé rodiny (Jos. Antiq. XX., 2. 6.). Synové její podporovali ji v dobročinnosti. Dozvěděvše se o té

¹⁾ Viz Reinaud. *Journal Asiatique* 1861. t. XVIII. *Mémoires sur le commencement et la fin du royaume de Mésène et de la Karacène.*

²⁾ Berešit Rabba. XLVI. 15 d. — Jos. Antiq. XX., 4. 3. byl prý to Galilejec, jménem Eleazir, který přiměl Izata k obřízce.

³⁾ Známo, jak p. Sauley horlivě zastával mínění, že tato hrobka drží v sobě tělesné ostatky Davidovy a jeho nástupců. Ale mínění toto nemá základu; ale tím více zdá se potvrzovati pravdu mínění, že je to hrob Helenin, o němž psal Pausanias (*Graec. Descript.* 8. 16.) a jež Josef a sv. Jeronym shledávají na severu Jerusalema (Jos. Antiq. XX., 4. 3. — Bell. iud. V., 22. 42. — S. Jeron. *Epitaph. Paulae.* — Viz Robinson *Bibl. Researches* I. p. 356—364.; III., 251—252.) Horlivosti našeho učeného rodáka jest děkovati, že hrobka přešla na rodinu Périerovu a tak od spustošení zachráněna byla. Nyní jest majetkem státu.

metle, která zuřila ve svatém městě, poslali tam pro chudé tak značné sumy peněz, že jejich příbuzní jim vytýkali, že rozhazují poklady jejich předků. Monobazes však odpověděl slovy, jež Talmud zachoval: »Otcové moji shromažďovali poklady pro zem, já je shromažďuji pro nebe tisíc nebezpečí hrozilo jejich pokladům, já je ukládám do bezpečí . . . jejich statky nic nevynášely, moje přinášejí ovoce . . . oni hromadili peníze, já shromažďuji duše«. (Baba-bathra 11. a.)

Z takové řeči lze souditi, že pravdivé jest podání, jež se udržuje o této rodině křesťanské; ¹⁾ neb aspoň lze předpokládati, že Helena měla péči o obyvatele Jerusalemské bez rozdílu víry, a že se neodvracela od těch, kteří dožadující se její štědrosti mohli jí říci slovy Mistrovými: »Neskládejte sobě pokladů na zemi, kdež rez a mol kazí, a kdež zloději vykopávají a kradou: ale skládejte sobě poklady v nebi« (Mat. VI., 19. 20.).

¹⁾ Orose. VII., 6. — Moise de Khorène. II., 35.

KAPITOLA JEDENÁCTÁ.

Rozchod sv. apoštolů.

V těch prvních letech Církve Boží nic není tak pozoruhodného, jako ona temná stránka, jež zastírá jedenácte soudruhů sv. Petra. On jediný vychází na světlo, mluví a jedná ve jménu všech; tu pojednou jeho vidění v Joppe rozptyluje jejich nejzastaralejší předsudky; a ačkoliv i ostatních jedenácte činí zázraky, přece výhradně k Petrovi přinášejí nemocné, a všude, kudy jde, kladou je na ložcích před něho; zdá se, že jemu přikládají moci vyšší, vždyť pouhý jeho stín již uzdravuje (Sk. V., 13.). Třikráte činí se zmínka o Janovi, pokud se nachází ve společnosti Petrově (Sk. III., 1—11.; IV., 1.—21.; VIII., 14.), ale u brány »Krásné«, před veleradou a v Samaří není Jan, leč pouhým společníkem toho, který zastupuje Ježíše; mluví jen slovy Petrovými, jedná a trpí s ním.

O ostatních apoštolích jsou Skutkové ještě zdrženlivější; jedině lze tušiti, že jejich apoštolování v Jerusalemě, nemohouc co do důležitosti ovšem rovnati se apoštolování Petrovu, nic méně bylo dosti úrodné, neboť »moci velikou vydávali svědectví o vzkříšení Ježíše Krista, Pána našeho; a milost veliká byla v nich ve všech« (Sk. IV., 33.). »A nepřestávali na každý den v chrámě a po domích učiti a zvěstovati Krista Ježíše« (Sk. V., 42.), podpírajíce své učení »mnohými divy a zázraky« (Sk. II., 43.). Kázání tak zabíralo všecken čas jejich, že odevzdali jáhnům starost o věci pozemské v Církvi, by mohli po vůli své trvati na modlitbách a ve vyučování. Co se

tohoto týče, bylo hlavní jejich péčí, by v učení zachovali »jednoty« tak často od Mistra jim doporučované a nebyli ničím jiným, než »svědky« jeho učení. (Sk. I., 8. 22.; II., 32.; II., 15.; V., 32.) Skutkové apoštolští nemluví o kázání Jakuba, Jana, Tomáše, ale vůbec »o učení apoštolském« (II., 42.; V., 38.). A z tohoto souborného učení vycházela neodolatelná moc, bylo to slovo samého Mistra, tak živé a mocné, jako by vycházelo z úst Ježíšových.

A tak ze všeho a stále vychází na jevo snaha, by apoštolé nebyli, leč jedno tělo, jeden hlas, jediný skutek pod vrchní mocí nejvyšší hlavy, Petra. Proto také všude vystupují společně: byvše jati a vlečeni před veleradu, všickni pospolu snášejí hanebné bičování; všickni jsou pohromadě při volbě jáhnův a všickni na zvolené skládají ruce; a když pronásledováním rozprchlo se stádo, zůstávají pastýři pohromadě ve svatém městě. (Sk. V., 18. 29. 40.; VI., 2. 6.; VIII., 2.) Tato obec postavila sbor apoštolský do takového světla, že z celé Církve Jerusalemské není takřka nic jiného viděti kromě apoštolů. Sv. Lukáš vypravuje o pohnutí, jakéž způsobilo v Jerusalemě obrácení Korneliovo, dí takto: »Uslyšeli pak apoštolé a bratři, kteříž byli v Judsku, že i pohané přijali slovo Boží«. (Sk. XI., 1.) Patrně slovo »apoštolé« značí Církev mateřskou proti Církvím v Judsku roztroušeným.

Tak tedy z prvních kapitol Skutkův apoštolských jde na jevo, že sbor apoštolský řídí a vyučuje Církev Jerusalemskou. Jsouc spravována od dvanácti, měla aspoň výhodu, že se na zevnějšek nelišila od Synagog, které — jak víme — měly v čele také sbor starších, kněží nebo dozorců.¹⁾ Počet hodnostářů, který se měnil podle důležitosti měst a obcí, skládal se z přednosty, jemuž k ruce byli dva radové, tři almužníci, mající starost o chudé, strážce odboru pro bohoslužbu, tlumočník, jenž překládal lidu hebrejský text Písma svatého. Žádný tedy Žid nedivil se tomu, vida, že Petr je hlavou věřících, anebo slyšel-li, že apoštolé se nazývají kněžími, pastýři, biskupy a anděly Církve; v jáhnech pak viděli

¹⁾ Kitto. Cyclopaedia. Synagoga 3.

almužníky, ustanovené ku pomoci chudých. A proto, ač Církev Jerusalemská několikrát byla pronásledována, nebylo to nikdy pro její zevní zřízení, nýbrž pro její učení; po celých dvanácte let zachovala toto své zřízení tak, jak jsme právě byli naznačili.

Avšak od této doby počínajíce ukazují nám ji Skutkové apoštolští, že nebyla více spravována od apoštolů. Když Pavel a Barnabáš přinesli almužny z Antiochie, odevzdávají je »starším« (Sk. XI., 30.) a nikoliv »apoštolům«. Starší pak takové moci nabyli, že na prvním sněmu Jerusalemském jsou zároveň s apoštoly jmenováni jakožto přednostové Církve Jerusalemské a jakožto rozhodčí v učení.¹⁾ Jeden svědek z prvních dob podává nám zprávu o příčině této změny; pokud se správy Církve týče. Apollonius, dle mínění sv. Jeronyma²⁾ muž hodnověrný, »dověděl se od starších o rozkazu, který Pán dal apoštolům, by opustili svaté město ve dvanáctém roce po jeho na nebevstoupení«. Na konci druhého století Kliment Alexandrinský sebral do ústního podání též rozkaz Páně temito slovy: »Jestliže některý z Israelských chce činiti pokání a věriti v Boha pro jméno mé, odpouštějí se mu hříchové jeho; ale po dvanácti letech vyjděte z Jerusalema, byste se rozešli do veškerého světa, by nikdo nemohl říci: »Neslyšeli jsme slova Božího«.«³⁾

Nadešla hodina, by »až do posledních končin země« (Sk. I., 8.) nesli svědectví, jakž Mistr jim byl přikázal, by mu svědkové byli nejprve »v Jerusalemě, a ve všem

¹⁾ Šli o tu otázku k apoštolům a starším do Jerusalema — přijati jsou od Církve, od apoštolův a starších. — Tedy sešli se apoštolé a starší — líbilo se apoštolům a starším. — Apoštolé, a starší i bratří... (Sk. XV., 2. 4. 6. 22. 23.)

²⁾ S. Jeron. de viris illustr. XI. — Apollonius psal kolem r. 210.

³⁾ Stromata VI., 5. — Patrologie řec. IX., 263. Tato slova vložená v ústa sv. Petra jsou bezpochyby vzata z některého podvrženého spisu; avšak ze shody sv. Klimenta s Apolloniem, pokud se týká dvanáctiletého pobytu apoštolů v Jerusalemě, lze za to míti, že je to ústní podání pověřené v II. století, jež se odvozuje — jak dí Eusebius (Hist. eccl. V., 18.) od starších, kteří je slyšeli z úst otcův apoštolských i od Petra samého.

Judsku, i v Samařsku» (Sk. I., 8.). I snesli se apoštolové na tom, že se rozejdou, by kázali veškerému světu. Dle vši pravděpodobnosti rozešli se ještě před Velikonocí r. 42., neboť v tom čase zmiňují se Skutkové apoštolští toliko o třech apoštolích, kteří zůstali v Jerusalemě; byli to Jakub, bratr Janův, který právě zahynul mečem, Petr, od Agrippy uvězněný a Jakub, syn Alfeův, kterému hlava Církve, Petr dal vzkázati své vysvobození.¹⁾ Církev svatého města přešla tedy do rukou »starších« za vrchního dozoru Jakubova, jenž touž dobou byl biskupem Jerusalemským. Hegesippus, a po něm Kliment Alexandrinský, Eusebius, sv. Jeronym potvrzují toto mínění.²⁾ Podle kroniky Alexandrinské sám Petr jej nastolil³⁾ prve, než odešel do Říma; avšak jeden dřívější svědek⁴⁾ připisuje toto nastolení všem Dvanácti, klada zároveň na 27. prosince slavnost Posvěcení sv. Jakuba na biskupa od apoštolů.⁵⁾

¹⁾ Jest pravdě podobno, že Církev v Antiochii byla založena r. 40. před viděním v Joppe. S jiné strany víme, že apoštolé teprve po tom, když Petrovi stalo se zjevení, pomýšleli na pohany, jest tedy nutno pošinouti jejich rozdělení až do r. 41. Někteří dějepisci kladou rozchod sv. apoštolů na den 15. července. (*Acta sanctorum*) Snad jest to právě doba, do které starý věk kladl tuto událost; jisto však jest, že slavnost rozdělení sv. apoštolů, která před XII. stoletím ustanovena byla, slavívala se již tou dobou v mnohých kostelích, jmenovitě v Paříži.

²⁾ Euseb. *Hist. eccl.* II., 1.; XXIII. — *Patrolog.* XX., 133. 195. — S. Jeron. *de viris illustr.* II.; *Patrolog. lat.* XXIII., 699.

³⁾ *Patrolog. rec.* XCII., 592.

⁴⁾ *Acta sanctorum* XIV., 24.

⁵⁾ Jakub jako ostatní apoštolé obdržel od Pána Ježíše plnou moc kněžskou. Slovo „nastolení — posvěcení na biskupa“ nesmí se tu vykládati příliš přísně; jsou to právě slova pocházející z doby, kde spisovatel kroniky Alexandrinské psal. Ač tedy výrazy ty nejsou případné, přece zasluhují povšimnutí, ježto nám ukazují, že starověk uznával v tom jakousi novotu, když apoštol Jakub stal se vrchním pastýřem Církve Jerusalemské, a novota tohoto ustanovení zdála se tak pozoruhodnou, že ji obecně připisovali samému Spasiteli. Euseb. (*Hist. eccl.* VII., 19.), sv. Jan Zlatoústý (*Hom.* 28. in I. Kor. XV., 7.), sv. Epifan (*Haereses* LXXVIII., 27.) Nicefor Kallist. (*Hist.* 38.) všickni mají za to, že Ježíš ustanovil Jakuba biskupem Jerusalemským. Euseb,

Tu jest to ponejprv, kde se objevuje duchovní správa jednoho pastýře pro jedno stádo; sv. Jakubu náleží čest, že byl prvním biskupem nejstarší Církve.¹⁾ Bezpochyby Petr, zakládaje biskupskou stolicí v Antiochii nastínil ná-kres zvláštního biskupství, nevtěluje v něm ještě tehda myšlénku, již jeho Mistr tomuto úřadu vyznačil, ježto brzy opustil tuto obec křesťanskou, zůstaviv její správu sboru »prorokův a učitelů« (Sk. XIII., 1.). Tak Jerusalelem, kolébka Církve, viděl rozvoj počátečního zřízení Církve, totiž zřízení hierarchického, jež po smrti apoštolů všude se upevňuje, činíc z křesťanské společnosti nejpevnější budovu, která kdy byla na světě.

Jakub byl vzorem biskupa: život žil bezvadný, víře a ústnímu podání byl věrný, slovo jeho mělo naprostou platnost, jeho jednání bylo důstojné a vážné, jeho zbožnost pravým duchem prodchnuta, jeho svatost ode všech uznána a ctěna. Než ač takovou vyznamenával se dokonalostí křesťanskou, nicméně z mnohých stránek jeho povahy prohlédalo židovství, takže tato směsice dodávala prvnímu arcipastýři Jerusalemskému zvláštního rázu povahy, jakéž za času apoštolského nebylo rovno. Přísný život, jaký žil od dětinství, byl zřízen po způsobu Nazirejských: zdržoval se masa, vína a kvašených nápojů; nestříhal vlasů, neužíval lázni ani oleje, nechodil v opáncích, za oděv mu sloužila říza pod lněným pláštěm (Euseb. Hist. eccl. II., 23.). Údové jeho byli jako odumřelí, praví sv. Jan Chrysostom (Hom. 5. in Mat.), tak dlouho klečel na modlitbách, že kolena jeho ztvrdla jako mozoly velboudí. Zákon Mojžíšův byl jako stvořen pro tuto drsnou povahu, proto na výsost zamlouvala se mu jeho neuprosná přísnost, jako krvavé oběti, jeho nejpodrobnější předpisy, jež tělo a ducha zcela zajímaly; po celý život choval zálibu v Zákoně, jíž ani nový duch Ježíšův nemohl zcela vyhladiti. Uvidíme jej, an na sněmu Jerusalemském zasazuje se o zachovávání obyčejů Zákonem předepsaných;

jehož pozdější Otcové následují, zdá se, že čerpal toto podání z díla podvrženého „Poznání Recognitiones“ (I., 43.) zvaného.

¹⁾ Jeron. in Epist. ad Gal., Patrologie lat. XXVI., 231.

sedm let později dožaduje se na sv. Pavlovi, by zachovával obřizku a obyčeje Mojžíšské, i toho se při apoštolu dodělal, že tento ještě s jinými čtyřmi naziry podle Zákona se očistil v chrámě. (Sk. XV., 13—21.; XXI., 20—26.) Tak Církev Jerusalemská, byvši utvořena dle vzoru svého pastýře, zůstala zevnějškem svým židovskou až do posledního dne, totiž do r. 70. po Kristu.

Mezi pohany tato přichylnost k víře již již odumírající byla by bývala na úkor kázání Evangelia, ale ve svatém městě mu byla podporou. Mnozí Israelité, u nichž by svobodné slovo Pavlovo bylo vzbudilo nedůvěru, získati se dali mužem z jejich vlastní krve poslým, jenž jsa roven světcům starozákonným mluvil k nim mluvou Písem svatých, vyvysuje »Zákon královský, Zákon dokonalý, jenž odsuzuje přestupitele, Zákon svatý, jehož kdo jen jediné přikázání by přestoupil »vinen bude, jakoby přestoupil všechny«. (Jak. I., 25.; II., 8. 9. 10. 12.). Když kajicníci k němu přicházeli, dovozoval jim, jak dobře se shoduje nová víra s výroky proroků (Sk. XV., 15.), ale nežádal na nich, by se odřekli Mojžíše; tisíce Židů bylo od něho na víru obráceno, kteří byli horliví pro Zákon a zůstali věrnými obřizce, klaníce se v chrámě Bohu Israelskému »Otcí světél, jenž se jim zjevil v Synu svém, Ježíši«. (Jak. I., 17.) Ovšem k svatým tajemstvím, a zvláště k lámání chleba shromáždňovali se ve večeradle, ale i tu vše bylo zařízeno podle synagogy. By i nějakým zevním znamením označil kněžství, na něž posvěcen byl, odíval se Jakub po způsobu kněží Hospodinových, nose bílou lněnou řízu bez záhybů k bedrám těsně připásanou; a chtěje dodati své důstojnosti ještě více lesku, nosil na čele zlatý vínek s hebrejským nápisem: »Svatý Hospodinu« (Epif. Haer. XXIX., 4.; LXXVIII., 14.). Jakkoli se tento obyčej zdá býti nepřístojným, jsou toho vážní svědkové, kteří ho připisují i sv. Marku, i apoštolu Janovi.¹⁾ Ovšem

¹⁾ Polykrat Efesský, který psal ku konci II. století, dosvědčuje toho o sv. Janu. Euseb. Hist. eccl. V., 24.; Patrol. XX., 494. — Co se sv. Marka týče, máme jen pozdější a poněkud nespolehlivá svědectví. Tillemont. Mémoires S. Jacques le Mineur. art. IV.

Jakub nemíval této ozdoby u přítomnosti Židů, kteří by toho nebyli trpěli, nýbrž pouze ve shromážděních křesťanských. Tak také sedával na stoličce biskupské, o níž mluví Eusebius a kterou uctívali ještě ve čtvrtém století.¹⁾

Taková věrnost k Zákonu spojená s neobyčejnými ctnostmi pojišťovala Jakubovi úcty veškerého Jerusalema. Po celých dvacet let Židé i křesťané jako o závod obdivovali se kajicníku od postu vyhublému, jehož vídávali, an tu chodí bosýma nohama, mluvě s horoucí věrou o »bráně Ježíše Ukřižovaného«,²⁾ kterou se přichází k Hospodinovi. Všickni ho nazývali »Spravedlivým a obrancem lidu« (Euseb. Hist. eccl. II., 23.). Tlačili se kolem něho, jen by se dotknouti mohli lemu u jeho řízy (Jeron. in Gal. I., 5.). Tak vypravováno o něm, že jedenkrát za času velikého sucha pozdvihl ruce své k nebi a hned spadl déšť úrodný (Epifan. Haeres. LXVIII., 14.); kleče nebo na zemi rozprostřen leže, modlíval se za lid; s oblibou stával u vchodu do Svatyně, ano i vcházel tam, jak dí Hegesip,³⁾ a levité neosmělili se odstraniti tohoto syna Israelského, jehož vídali v síni kněžské, an tu leží hlavou k zemi, zcela pohroužen v Bohu.

Zřízení Církve Jerusalemské pod správou jediného vrchního pastýře zůstalo delší dobu jen výminkou.

A vskutku apoštolé, ač po veškerém světě rozptýleni, zachovali společnou vládu, ne jen v jednotlivé obci církevní,

¹⁾ Euseb. Hist. eccl. VII., 19.; Patol. XX. 681.

²⁾ Tento zvláštní výraz od zákonníkův a Fariseů schválně opakovaný (Euseb. Hist. eccl. II., 23.) bezpochyby často se vyskytoval v kázáních Jakubových.

³⁾ To jest v oné části, levitům vyhrazené, a nikoliv ve Svatyni Svatých, jak za to měli Rufinus a Epifanes, kteréžto důvěny nelze připustiti. Místo u Hegesippa zasluhuje oprávněného uznání, a bylo také bez rozpaků přijato od Eusebia a Jeronyma, avšak mylně se z toho soudilo, že sv. Jakub náležel k rodině levitské. Svatost apoštolova, vážnost, jakou mu všickni bez rozdílu prokazovali, dostačuje, by se vysvětlila shovívavost, jakéž u levitů požíval; vcházel do Svatyně, „by se modlil, ale ne by obětoval“. Tento přídavek k textu Hegesippovu, jež čteme v rukopisu Remešském, ukazuje s dostatek, v jakém smyslu ho pojímal starověk. (Ruinart. Acta Martyrum: Martyrium sti Jacobi p. 5.).

ale ve veškerých obcích křesťanských. Na tehdejší poměry stačilo jich zajisté dvanácte k řízení veškeré Církve, ježto i měli k tomu účelu svrchovanou moc svého apoštolatu. Ze zvláštních milostí, jež tento úřad v sobě držel, snadno lze vysvětliti, že na nich spočívalo veškeré hierarchické zřízení. Byliť ochranci víry, neomylnými učiteli a nejvyššími pastýři; to také jsou hlavní rysy, jimiž se apoštolé lišili od těch, kteří od nich za kněze byli zřizováni.

Poslední slovo Ježíšovo, když vstupoval na nebesa, bylo: »Budete mi svědkové« totíž svědkové veškerého nového učení (Sk. I., 8.; II., 32.). A toto učení obdrželi od Pána za jeho veřejné činnosti, a po oněch 40 dnů, jež následovaly po jeho vzkříšení; obdrželi je dále o Letnicích a po všechny dny, neboť dle příslibení Páně Duch Svatý nepřestane je poučovati (Jan XIV., 26.). On jim netoliko vysvětlil slova Ježíšova, jež jim byla temná, ale naučil je všelike pravdě a zvěstoval, cokoli přijíti má (Jan XVI., 13).

Všecka tato zjevení, trvající po celý život apoštolů, tvoří základ víry, jehož jsou původní nositelé a ježž pak odevzdali svým nástupcům. Byliť vysláni do veškerého světa, s ním tento poklad sdíleli, odtud jejich název »apoštolové, poslové«, a by vyplnili toto své poslání, proto vystrojeni byli tak vynikající pravomocí, které jiným udíleti jménem svým nikdy se neodvážili. V pravdě dvakráte bylo potřebí doplniti sboru apoštolského. Ponejprv prosil Petr Pána, by mu naznačil muže, kterého by měl vyvoliti, a los padl na Matěje. Později Duch Svatý sám rozkázal oddělit Barnabáše a Pavla, a známo, jak tento vždy si na tom zakládal, že nebyl od žádného člověka povolán, nýbrž od Boha samého. Jestliže tedy Pavel pro sebe dovolával se této výhradní pravomoci, bylo to jen proto, že i jemu náležel název, kterým mu uděleny byly všechny mimořádné dary, propůjčené dvanácti apoštolům.

Mimo úřad, býti strážci víry, jenž zároveň v sobě zahrnuje neomylnost v učení, byli apoštolé nejvyššími pastýři ve veškeré Církvi, totíž měli po veškerém světě, na každém místě plnou moc »rozvazovati a svazovati«, zakládati Církve

zřizovati duchovní pastýře a kněží, rozdávatí všechny dary duchovní. Jejich moci nekladena žádná mez, kromě popřednictví Petrova, který jediný držel klíče, jsa pevným základem Církve a maje potvrzovati bratří svých, pásti »ovce i beránky«. A třeba i ostatní apoštolé měli tatáž práva jako on, třeba byli neomylnými jako on, a směli řídití veškeren svět jako on, přece neměli této pravomoci, leč jen ve spojení s Petrem, jsouce na něm závisli, a tvoříce toliko jedno tělo pod jednou hlavou připojovali k ústřední jednotě všechny Církve, kterékoli zřídili.

Toto společné jednání vychází na jevo z prvních kapitol Skutkův apoštolských, kde se nerozeznávají, pokud se správy Církve týče, jen dvě rozdílné třídy: učedníci a nad nimi dvanáct apoštolů. Teprve po smrti Ananiaše a Safíry shledáváme ponejprv jakousi známku nového úřadu, na rozkaz jejich konaného. Mládenci konali službu, již později klerikové nazvaní »hrobaři« vykonávali v katakombách; ¹⁾ vyzdvihovali mrtvoly a pochovávali je. Než to jsou úřady pouze hmotné a tak se věc má i s mocí »jáhnů«, pokud se původního jejich ustanovení týče: rozdávali almužny, měli dozor při společných hodech, služby to, které náležely těm, jež sv. Lukáš nikdy nejmenuje »jahny«, nýbrž toliko »oněch sedm«. Nic však méně není pochybnosti, že apoštolé, jestliže si posud ponechávali hlavní úřady kněžské pro sebe, již záhy na to pomýšleli, by méně důležité výkony svěřili sedmi vyvoleným, neboť vyvolivše je ze všech spravedlivých a svatých nejhodnější vkládali na ně ruce. A vskutku za krátko tito posvěcení povýšení byli k vyšším úřadům: vyučují, káží, napomínají věřící, i na místa nebezpečná se odvažují. Štěpán vniká do nejzuřivějších sbornic, by tam kázał Krista (Sk. VI., 9—14.). Filip vstupuje až do Samaří, kde káže Evangelium a křtí (Sk. VIII., 5., 12.) Přisluhovati touto svátostí bylo jim patrně tenkrátě svěřeno, když apoštolé sami přestali ji udělovati. Tak Petr, obrátiv na víru Kornelia a veškeren dům jeho,

¹⁾ Kraus. Real. Encycl. des christ. Alterthums. Pan de Rossi míní, že hrobaři patřili k řádu vrátníků.

rozkázal, by byl pokřtěn (Sk. X., 48.). A tak v Cesarei jako v Jerusalemě počínáme rozeznávatí první řád levitů křesťanských podrobených apoštolům a k službám jejich určených.

Není snadno přesně vymeziti oba vyšší stupně hierarchické i kněžství a biskupství. Oba tyto řády, jež v pozdější době uvidíme přesně odděleny, z počátku Nového Zákona jen málo od sebe se liší.¹⁾ Ve Skutcích apoštolských, v prvních Epištolách sv. Pavla a taktéž v Epištolách sv. Petra a Jakuba tytéž osoby jsou nazývány brzy biskupy, brzy kněžími nebo jáhny. (I. Kor. III., 5.; II. Kor. III., 6.; Sk. XX., 17. 28.) Název »apoštol« dáván i obyčejným pomocníkům, ano někdy i ženám. (II. Kor. VIII., 23.; Řím. XVI., 7.) Sv. Petr přikládá si název »kněz«. Takový zmatek svědčí patrně o tom, že mimo Jerusalemb nebyla hierarchie ještě ustálena. Apoštolé, jak již praveno, ponechali sobě veškeru pravomoc, totiž moc, spravovati veškeru Církev, svěřující služebníkům, kteří v povstávajících obcích křesťanských od nich zřízení byli, kázati oběť nejsvětější přináseti a svátosti rozdávatí. A tak bezpochyby se z toho vyvínovala správa duchovní, neboť nikdy žádná obec křesťanská nebyla beze správy; ale toto právo bývalo rozličně, vždy dle okolností ustanovováno i rozdělováno.

Tam, kde náhodou byl některý učedník Páně, který od Mistra samého měl Blahou Zvěst a po několik let o ní rozjímal, zajisté dáváno mu místo přední; maje k ruce některé jáhny, vyučoval a spravoval Církev. Ale nejčastěji se přiházelo, že obec křesťanská, byvši od apoštolů na jejich cestách jako mimochodem zřízena, mívala jen samé nováčky u víře, a mezi těmi jak najíti muže ku správě její

¹⁾ Vykládajíce historický rozvoj křesťanského kněžstva, nezapomínejme, že svátost svěcení na kněžství a podřízené řády, z nichž se kněžstvo skládá, jest zřízením Božím; Pán Ježíš jistě apoštolům dal rozkaz, by jedné každé Církvi dali zřízení hierarchické, totiž by jí za hlavního správce dali biskupa, pod ním kněží, a potom nižší řád. (Concil. Trident. sess. XXIII., c. VI.). Apoštolé dobře znali toto ustanovení základní, ale také věděli, že duchovenstvo, jsouc takto zřízeno jen jako v zárodku, znenáhla má růsti tou měrou, jak toho okolnosti budou vyžadovati.

způsobilého? Zdá se, že v takovém případě bylo věcí nejjednodušší a nejjistější vyvoliti ze středu svého »starší«, kteří by společně svou moudrostí, svými ctnostmi a také svými pamětmi o kázání apoštolském tvořili dohromady hlavu Církve.¹⁾ Opravdová horlivost tehdejší jistě z těchto řádů správy církevní vylučovala všelikou řevnivost a ctižádost, jež by do ní byla vnesla rozličné zlořády.

Dle vši pravděpodobnosti zvolení hodnostáři, obdrževše veškeru moc kněžskou,²⁾ vykonávali pod vrchní pravomocí sv. apoštolů všechny úřady za doby naší toliko biskupům svěřené. Souditi tak možno z toho, že starší Antiochenští skutečně zřizují na kněze Pavla a Barnabaše; (Sk. VIII., 1—3) přednostové Církve Efeské jsou ve Skutcích apoštolských nazváni »kněží i biskupové« (Sk. XX., 17. 28.); později vidíme, že sv. Pavel píše »biskupům a jáhnům« Církve Filipské, nečině žádné zmínky o kněžích.³⁾ Tedy »starší«, kněží, o nichž tu řeč, obdrželi moc vykonávati všechny služby církevní; potvrzovali věřící ve víře neboli biřmovali, světili na kněze, ale neměli žádné pravomoci nad stádem výhradně jejich péči svěřeným; nebyli tedy biskupy v pravém smyslu slova. Neboť teprve ku konci svého života ustanovovali apoštolé pro každou Církev zvláštního pastýře duchovního, jemuž podřídili nižší sluhy, a tak znenáhla ustanovili duchovní vládu neboli hierarchii v té způsobě, jak ji vidíme za doby naší.

¹⁾ V prvotní době kázání Evangelia, dí sv. Epifan, nebyli všude ustanovováni kněží a biskupové, ale někde jen kněží, jinde zase jen biskupové. Nebyl-li nalezen muž za biskupa způsobilý, zřízení byli toliko kněží, kteří zároveň s jáhny spravovali Církev. Byla však někde jen jedna osoba za biskupa se hodící a nebylo-li jiných mužův za kněze způsobilých, bylo nutno, svěřiti veškeru správu Církve toliko biskupovi. (Haeres LXXV.)

²⁾ Rozumíme tímto slovem veškeru moc duchovní, jež se uděluje ve svátosti svěcení kněžstva, jmenovitě moc světit na kněze a biskupy a tím pojistiti stálé trvání křesťanského kněžstva. Úhrn všech těch práv zahrnuje v sobě »moc svátostní« rozdílnou od »pravomoci správní«, již Církev spravuje věřící a dává zákony.

³⁾ Filip. I., 1.; I. Tim. IV., 4. Znamka tohoto původního obřadu jest posud při ordinaci, když přítomní kněží zároveň s biskupem svěcení kladou na hlavu ruce.

A toto zřízení stávalo se tehdáž vždy víc a více potřebou, měl-li úřad apoštolský dále trvati a poklad víry na jiné se přenášeti. Až potud ovšem vyjímajíc okolnost dříve připomenutou, totiž, že nebylo dosti mužů k tomu způsobilých, by vložena byla v ruce jejich veškera moc, byl to hlavně ohled na Synagogy, by v čele správy obce křesťanské nestál jen jediný přednosta, nýbrž sbor starších.¹⁾ Shromáždění křesťanské skládalo se obyčejně z pohanův a Židů na víru obrácených. Z které třídy měl se zvoliti biskup, jenž prázden jsa všech předsudků dovedl by rovnou váhu držeti mezi oběma stranami svého stádece? Byl-li by zvolen z těch, kteří posud pevně stáli při zachovávání obyčejů Zákonem předepsaných, to by znamenalo jako v oběť dáti svobodu dítek Božích příšlých z pohanů; a vzíti ho z pohanů na víru obrácených, to by zase bylo tolik, jako pobouřiti Židy v rozpětlení, kteří těžce nesouce, že viděli, ani pohané se stávají dědici království, tím nesnadněji by to trpěli, kdyby za hlavu dán byl někdo z lidí tak dlouho opovrhovaných a zlořečených. A tudíž nejlepším prostředkem k odklizení takových obtíží bylo, zvoliti z obou stran sbor kněží, kteří by pravomoci a dozoru biskupovu podřízeni byli.

Vykonávání této správy na několik hlav rozdělené bylo tím snazší, čím častěji tehda vylívání byli na ně zvláštní darové Boží, kteří od doby Letnic nepřestávali Církev oživovati. Darové tito, jež apoštolé udíleli vzkládáním rukou, vztahovali se pak na veškeru obec, na věřící i na pastýře, vydávající tak zjevné a tak přehojné ovoce svatosti, že věnováno jim více pozornosti, nežli rozličným úřadům ve správě duchovní. »A některé zajisté — dí sv. Pavel — postavil Bůh v Církvi nejprv apoštoly, druhé proroky, třetí učitele; potom moci činiti zázraky, potom ty, kteříž mají dar uzdravování, pomáhání, spravování, rozličnost jazykův

¹⁾ Měl-li Jerusaleml, ústřední sídlo židovstva, tenkrát — v době, kde sotva se to dalo očekávati — svou hierarchii tak pevně zřízenou, stalo se to proto, že apoštol Jakub, tento horlivec pro Zákon, nemohl ji pozměniti, a že jeho ctnost a vážnost byla tak nade vše povznešena, že žádný Žid se tomu nedivil, viděl-li, že jest ctěn jako otec.

a vykládání řečí.« (I. Kor. XII., 28.) Ani slova tu není o nějaké podřízenosti kněží. Patrně byli tenkrát darové duchovní životem Církve a nade vším panovali. Každý měl svůj zvláštní dar, jehož užíval ve prospěch bratří všech, každý mluvil ve shromáždění věřících: tu prorok u vytržení myslí předpovídal budoucí věci; tu zase učitel, evangelista vyučoval a vykládal, ale »vše to působil jeden a týž Duch, jenž rozděluje jednomu každému, jak chce«. (I. Kor. XIII., 11.) Stav tak neobyčejný vymyká se všem rozkazům hierarchie. V pravdě co mohou také přednostové obce Duchem Božím povznešené, ne-li skláněti se před zázraky milosti Boží, a ponechati apoštolům péči o to, by jen je rozlišovali. Při velkém větru unášejícím Církev bylo potřebí pro kormidlo ruky samosprávné. Až pomine první nadšení, až přestanou zázraky, tu bude na apoštolích, by pravidelnému řádu pastýřů duchovních svěřili správu obcí křesťanských.

Budeme míti příležitost, bychom krok za krokem sledovali tento rozvoj v díle sv. Pavla; u něho jediné poznáme zvláštnosti prvotní Církve, neboť kdežto jeho apoštolování v následujících dvaceti letech zřejmě se ukazuje, zůstává u bratří jeho zatemnělým. Mimo Petra, Jana a Jakuba Jerusalemského zanechali ostatní apoštolé tak málo po sobě stop, že několik řádků dostačuje k vyličení toho, co o nich víme.

Vyšedše z Jerusalema kázali ode města k městu, a vábeni jsouce osadami židovskými, až na končinách světa se nalezajícími, přišli do krajin nejvzdálenějších. Origenes vypravuje, že sv. Ondřej kázal Skytům na březích Dunaje a Černého moře se nalezajícím; sv. Tomáš v oné části říše Partské, jež leží mezi Tigridem a Eufratem.¹⁾ V Indii, nebo vlastně řečeno na jihu Arabie našel mudrc Alexandrinský, Panten, hebrejské evangelium sv. Matouše, které do těch krajin zanesl sv. Bartoloměj.²⁾ Šimonu Horliteli připisuje

¹⁾ Origenes v III. svazku Výkladů na Genesis uváděném od Eusebia v Hist. eccl. III., 1. Patrol. XX., 216.

²⁾ Euseb. Hist. eccl. V., 10.; Patrol. XX., 4. 55.

se apoštolování nejrozsáhlejší. Nicefor a řeční kronikáři praví o něm, že procházel africké břehy moře Středomořího od Alexandrie až k sloupům Herkulovým a odtud pak přeplaviv se oceanem kázal Evangelium ve Velké Británii. Než toto podání nezasluhuje víry, ježto jest ze lži usvědčeno starším svědectvím sv. Jeronyma. Čteme tam, že Šimon kázal v Persii a také tam smrtí mučednickou sešel.¹⁾ Tak se také věc má, pokud se týče sv. Matěje, jehož Rufin, Sokrat a jiní dějepisci uvádějí v Ethiopii, kdežto Paulin, sv. Ambrož a martyrologové u sv. Jeronyma a Menea vykazují za působiště jeho krajinu Parthskou a Medskou.²⁾

Menší nejistota panuje, pokud se týká sv. Filippa. Kázal ve Frygii, také tam zemřel, pochován byl v městě Hieropoli. Biskup této Církve, Papias, vypravuje, že viděl apoštola a slyšel od jeho dcer o z mrtvých vstání, jež se tehda událo.³⁾ Kliment Alexandrinský nám dává na vědomí, že některé z nich byly provdány⁴⁾; Polykrat Efeský, že dvě z nich žily v panenství a byly pohřbeny od otce. »Byly tenkrát, — dodává též spisovatel z II. století — veliká světla Církve Asijské.«⁵⁾ Sv. Juda, bratranec Páně, jest mimo to proslavený svým Listem katolickým. Hegesip mluví o mučednictví jeho vnuků;⁶⁾ byl tedy ženat a po příkladu Páně měl v průvodu svaté ženy, které mu sloužily a svými statky ho podporovaly. Dle pravděpodobnosti zdá se, že o něm, a ne o bratru jeho Jakubu Jerusalemském mluví sv. Pavel, an dí: »Zdaliž nemáme moci voditi s sebou ženy sestry, jako to činí bratři Páně«. (I. Kor. IX., 5.). Život sv. Matěje jest nám znám z podrobností, které vypravuje Kliment Alexandrinský, že »nejídal masitých pokrmův, ale že se živil zeleninou, ovocem a kořínky«;⁷⁾ Od sv. Matěje zůsta-

¹⁾ Tillemont Mémoires. I., 424.

²⁾ Tamtéž I., 3.

³⁾ Papias citovaný u Eusebia (Hist. eccl. III., 39 ; Patrol. XX., 293)

⁴⁾ Kliment Alex. Stromata III., 6.; Patrol. VIII., 1058.

⁵⁾ Polykrat citovaný od Euseb. Hist. eccl. III., 3.; Patrol. XX., 286.

⁶⁾ Hegesip u Euseb. Hist. eccl. III., 20.; Patrol. XX., 252.

⁷⁾ Kliment. Alex. Paedagogus II., 1. Patrol. VIII., 406.

veno nám slovo o potřebě, »násilím potírati tělo trýzněním.« ¹⁾

Tak málo, skoro nic nevíme o většině Dvanácti; jejich apoštolování zůstalo v stínu a jejich smrt ve tmě.²⁾ Ve čtvrtém století byly známy jen čtyři hroby sv. apoštolů:³⁾ hroby sv. Petra a Pavla v Římě; sv. Jana v Efesu a sv. Tomáše v Edesse. Tři první zemřeli na místě, kde těla jejich jsou pochována. Tělo sv. Tomáše bylo z Indie, kde podstoupil smrt mučednickou,⁴⁾ přeneseno do Mesopotamie, patrně péčí Thadeaše, jemuž on uložil, by hlásal Evangelium této krajině ⁵⁾

Nečiníme zde zmínky o velikých učednících Kristových, Petru, Jakubu Alfeovci, Janu a Pavlu, neboť naproti ostatním apoštolům jejich činy a kázání jsou nám známy s dostatek, tak že vypravující o nich, vypravujeme dějiny Církve.

¹⁾ Kliment Stromata III., 4.

²⁾ V II. století Herakleon (Klem. Alex. Stromata IV., 9; Patrol. VIII., 1282.) psal, že sv. Matěj, Filip, Matouš a Tomáš zemřeli smrtí přirozenou, ale svědectví toto protiví se obecným výpovědím ostatních dějepisců a martyrologů, kteří vypravují o jejich mučednictví.

³⁾ S. Jan Chrysost. In Hebr. XXVI.

⁴⁾ Tillemont. Mémoires I., 296.

⁵⁾ Euseb. Hist. eccl. I., 13.

KAPITOLA DVANÁCTÁ.

Evangelium sv. Matouše.

I. Kázání Evangelia.

Když větev roste na pni, a sice taková, jež později všechnu mízu pro sebe vyssává, nebývají její jednotlivé části rozdílny od těch, jež živí kmen mateřský: má totéž vláknoví, tytéž cevy až ke kořenům se táhnoucí. Tak se to mělo i s Církví; viděli jsme její skromné počáteční zřízení podle Synagogy utvářené; tak také způsob vyučování řídil se podle vyučování mistrů židovských. Ústní podání bylo jeho základním rysem. »Nepodávejte nic písemně« pravili staří mistři, a všickni dbali tohoto nařízení, Hillel a Gamaliel rovněž tak, jako přísný Šamaï. Obyčejný způsob vyučování záležel v tom, že se náuka slovo za slovem opakovala, což tak dobře nazval Papias »slovem živým a trvanlivým«. ¹⁾ V každém židovském shromáždění bylo slyšeti rabbina, an hlasitě opakuje tytéž nauky starých a totéž přikázání uvádí, jak toho jistý určitý případ vyžaduje, a Písmo podle těchž pravidel vykládá. Bylo slávou pro učitele, měl-li všecko své vědění v paměti, a nepotřeboval-li žádných knih. Jediná kniha dostačovala — Bible, nevyčerpatelný to pramen pravdy a paprsek božské moudrosti. Jakýkoli výklad, který by byl na tyto Bohem nadchnuté listy připsán, nebyl by nic jiného leč profanací; proto žádný mistr nepsal a žádný žák neboli učedník nečinil poznámek, všeliké učivo sdíleno od úst do

¹⁾ Papias u Euseb. Hist. eccl. III., 39.; Patrol. XX., 297.

úst. Jen za příčinou zkázy chrámu a z obavy, že se rozpráší poklad, z něhož všickni čerpali, odhodlali se mistři sebrati a do Talmudu napsati všecky náuky, kteréž zákoníci Israelští ode dvou století byli ústně promlouvali.

Jen s těží dovedeme si představit, že by v paměti se mohlo udržeti takové nahromadění výměřův a pravidel. Avšak paměť má nekonečné podpory, a je-li jen poněkud věrou pobádána, divy tvoří. V Indii byly Vedy dlouhou dobu jen ústním podáním; na tisíce veršů uměli Indové z nich z paměti. Tak to bylo i s Koranem na počátku Islamu; až po dnes mnohý musliman odřikává jej bez knihy. Tak školy Jerusalemské, a jmenovitě učitelé církevní jinak nevyučovali. Srdce učedníkův bylo jedinou knihou, do které se psávaly náuky mistrovy, ale zůstávaly tam psány písmem nesmazatelným.

»Mladého ještě — píše sv. Irenej Florinovi ¹⁾ — viděl jsem tě v dolní Asii u Polykarpa, an jsi vyhledával jeho schválení. Mohu ještě ukázati místo, kde blahoslavený Polykarp sedával při vyučování; vidím jej, an chodí mezi nás; jeho způsob žití, jeho zevnějšek jsou mi známy; slyším ho, an vypravuje, jak důvěrně žil s Janem a s jinými muži, kteří chodili s Pánem; on opětoval jejich slova a vše, co slyšel od nich, pokud se týkalo Krista, jeho zázrakův a jeho učení. Sebrav všecko podání těch, kteří znali Slovo života, nehlásal Polykarp nic jiného, než co se srovnávalo s Písmem. Co se mne týká, já pečlivě jsem poslouchal jeho vyučování, jež mi udílelo milost Boží; vepsal jsem je, ne na papíře, ale do svého srdce, a touže milostí Boží opětuji stále všecky ty upomínky v duchu mém je opět a opět obnovuje.« Jiný spis, spis ebionitský připisuje sv. Petru tutéž vlastnost, uvádí o něm tato jeho slova: »O půl noci probouzím se sám od sebe, a neusínám hned. Příčinou toho jest můj zvyk, že si říkávám slova Páně, bych je tím pevněji podržel v paměti. ²⁾

¹⁾ S. Iren. u Euseb. Hist. eccl. V., 20.; Patrol. XX., 495.

²⁾ Recognitiones. Sepsány jsou r. 135. (dle Renana).

Obmezující se toliko na ústní vyučování, apoštolé zachovávali takto nejen zvyk národní, ale i plnili příkaz Mistra svého, jenž jim pravil: »Jděte a kažte Evangelium«. (Mat. XVI., 15.) Na rozdíl od Mojžíše, jenž nesa s hory Sinaí Zákon do kamene vyrytý kázal Židům, by jej měli vždy napsaný před očima svýma, neobdrželo Dvanácte apoštolův od Pana Ježíše nic jiného, než slovo jeho Otce s rozkazem, by je rozšiřovali až do končin světa. Zúmýslně vyvolil je Mistr z Galilee, území to nevzdělaného, dobře věda, že rybaři Genezaretští zpravidla neumějí psáti, ostatně na Východě vůbec bylo umění písařské věcí řídkou. Svým povoláním, jakož i zvykem, u národa jejich obyčejným a od dětinství jemu přivyklým stali se všickni kazateli.

První kapitoly Skutkův apoštolských dávají nám poněkud na rozum, jaký asi byl způsob jejich vyučování. Ve svatyních křesťanských tak, jako i ve shromážděních židovských vyučováno dvojím velmi od sebe rozdílným způsobem, totiž byl to buď »Halaka« nebo výklad dogmatický buď »Hagada« výklad mravoučný. Halaka býval hlavním kusem bohoslužby v synagogách. »Mojžiš od dávných časů po všech městech ve školách na každou sobotu čítán a vykládán bývá«, praví svatý Jakub. (Sk. XV., 21.) Z tohoto výkladu učinili zákonníci suchoparnou a odpornou kasuistiku, nepřetržitou řadu výměrů, jimž podržovali všelike jednání v životě jhem nesnesitelným. Tak nebylo u křesťanů, na každé stránce Písma shledávali Krista: Isaiáš pěl o narození Spasitele z Panny (Isai. VII., 14.); Micheáš ukazoval na jeho kolébku v Betlemě Judově (Mich. V., 2.); při slovech Ozeášových: »z Egypta povolal jsem syna svého« (Ozeáš XI., 1.) volali: »On jest to, an se vrací od břehů Nilských na loktech Mariiných«. »Kámen, jejž zavrhl stavitelové, jenž učiněn jest v hlavu úhelní,« jak pěje žalmista (Žlm. CXVII., 22.) to jest on, ten kámen urážky, o němž mluví Isaiáš: »Aj, panna počne a porodí syna, a nazváno bude jméno jeho Emanuel« (Isai. VII., 14.). Jeho umučení znovu se jim jevilo se všemi podrobnostmi, každý výjev tohoto dramatu oživoval před očima věřících obdivem a láskou

k Spasiteli nadšených: Jidáš a třicet stříbrných, nápoj omamující, jehož nepřijal, oděv, o nějž metali losem, probodění rukou a nohou, zlámání kostí, vše to bylo předpověděno (Jach. XI., 12.; Žlm. XXI., 17. 19.; LXVIII., 22.; Exod. XII., 46.). Ó co tu slzí teklo, když věřící slyšeli tato prorocství, jež dříve s úctou poslouchali, neznajíce jejich tajemství. Starý zákon takto vykládaný zachoval své místo i v naší liturgii. Zákon i Proroci se čítají při počátku mše svaté, jak to i jindy bývalo v prvních svatyních Jerusalemských; čtení z knih Starého zákona i epištoly předcházejí Evangelium, tak jako dříve »Halaka« předcházel kázání v synagogách.

A vskutku »Hagada« druhý způsob výkladů židovských byl v obyčeji též ve shromážděních křesťanských. Ale jaký to rozdíl řeči rabbinů a kázání apoštolských, jež tvoří naše Evangelium. Apoštolé jen jeden cíl si stavěli před oči, vnuknouti věřícím lásku k Ježíši, a z té příčiny líčili jim jeho slova a skutky. Jistě neopomínali připomínati věřícím též »svatý Zákon Israelský, jenž posvěcuje duše« (Žlm. XVIII., 8.) a opakujíce jim touže řečí slova Žalmův a Proroků, jež zůstala křesťanům úctyhodnou; ale přece hlavní myšlenka jejich kázání »Blahé zvěsti«, již přinášeli světu, byla dle slova sv. Ignáce Antiochenského »tělo Ježíšovo« (S. Ignac. Epist. ad Philip. V.), totiž Bůh, jenž se vtělil pro spásu lidstva, Pravda věčná, slovo tělem učiněné, aby »přebývalo mezi námi« (Jan I., 14.); proto bylo nutno ukázati ji tak, jak se zjevila, mluvící k lidem: Slovo živé, jež bylo na počátku, my jsme je slyšeli, my je viděli na vlastní oči, my je pozorovali, naše ruce se ho dotýkaly; neboť Život učiněn jest viditelným, my jej viděli, a my o něm svědčíme, my vám jej hlásáme, onen Život věčný, kterýž byl u Boha, a kterýž se nám ukázal. V tomto svědectví sv. Jana shledáváme podstatu kázání, jak bývalo kázáno od dvanácti apoštolů. Didaktický pořad myšlenkový pohanských filosofů byl jim tak neznámým, jako i malicherné hádky rabbinů židovských; učedníci Páně obmezovali se pouze na to, že vydávali o něm svědectví a že opakovali slova jeho.

Ostatně nesmíme míti tato jejich kázání za pouhou ozvěnu, nebo řadu podobností, pořekadel a naučení Páně dle libosti každého jednotlivého sestavenou. Žádná sbírka řečí a jakkoli božských, neobsahovala by Ježíše celého, neboť veřejný úřad Spasitelův měl tu zvláštní povahu do sebe, že čin byl přimknut vždy k slovu, čemu učil, to také činil. I dáváje takto svým naučením »ducha a život« (Jan VI., 64.), proměňoval je v skutky, jež mnohem více přesvědčovaly, než všeliké nauky. Proto i apoštolé, by učili poznávati Spasitele, snažili se, vyučování přidávati také vyličení všech okolností, jež provázely učení Mistrovo, totiž vykládati o všem, co »Ježíš činil a kázal«. (Sk. I., 1.) Jejich kázání bylo takto pravým životopisem, v němž jako v zrcadle obrazil živý obraz vzoru všechném vystaveného k následování. Vypravovati život Mistrův bylo tolik, jako pronikati duše jeho láskou a v nich rozlévati milost vítěznou. Vždy a vždy se vraceli k tomuto způsobu, pročez hned záhy bral na sebe určitou formu, již snadno lze poznati, nejen ve třech Evangelích, nýbrž i ve Skutcích apoštolských.

Podstatným rysem tohoto vypravování bylo, nade vši pochybnost zjistiti vzkříšení Páně, neboť jeho apoštolský úřad hlavně záležel v tom, že Kristus zvítězil nad smrtí. Petr dosvědčil toho svým bratřím shromážděným ve večeradle (Sk. I., 21. 22.); a zároveň jim vypravoval, že toto vítězství bylo ovocem dlouhého boje a že každý jednotlivý příběh ze života Spasitelova nebyl, než přípravou k tomuto vítězoslavnému výsledku. A »býti«, jak Petr to nazýval »svědkem vzkříšení Páně« k tomu potřebí bylo znáti původně jeho skutky a řeči po tři léta, v nichž se zjevil světu, a následovně provázeti ho »od křtu Janova až do dne, v kterém vzat jest do nebe« (Sk. I., 22.). Začátek i konec svědectví apoštolského byly, jak vidíme, zcela zřejmě označeny. Životopis Ježíše počínal s Předchůdcem jeho; potom následoval křest, pokušení, jeho apoštolování v Galilei. Z ohledu na Židy vystříhali se toho, ukazovati ho v Jerusalemě předsudky zaslepeném a tvrdošijném; proto uvedli ho tam jako vítěze u vítězoslávě pět dní před jeho smrtí.

A od této chvíle zbožný vypravovatel sledoval božského Mistra krok za krokem, sbíraje den ze dne, hodinu co hodinu jeho slova, jeho utrpení, jeho poslední tažení, by tím vylíčil div, jenž dokonal a korunoval jeho obět slovy: »Vstalt jest, není ho tuto« (Mat. XXVIII., 6.). Toto zvěstování andělské tvoří rozuzlení, s nímž končí veškeré dějství, to právě byla »Blahá zvěst«, Evangelium, o němž Isaiáš předpovídal (Isai. LXI., 1.; Luk. IV., 18.).

Ráмец evangelického vypravování, byv takto zřejmě označen, byl potom od každého jednotlivého apoštola vyplněn vnitřním vnuknutím dle času, dle okolností a potřeby posluchačů. Ale častým opakováním vypravování toto stávalo se jednotné, zvláště pokud se týká učení Páně. Apoštolům bylo slíbeno, že Duch Svatý »připomene jim všecko, cožkoli mluvil jim Ježíš« (Jan XIV., 25.), rozumějme, ne tatáž slova, jichž užíval Mistr, ale přesný smysl myšlenky. Jsouce několik let pohromadě, hlásající Evangelium pospolu v témže městě, a vzájemně se podporující, snažili se apoštolé, by zevrubně, jak jen možno, podali vše, co slyšeli. Náukám Páně dostalo se v ústech jejich posvátného výrazu, tak že vším právem považovány jsouce jakožto »slovo Boží« s největší péčí bývaly pamatovány a opakovány. Nejen řeči Páně, ale některé důležité skutky, ustanovení poslední Večeře, nejpřednější výjevy z umučení utvářily se rysy nezměnitelnými. Pokud se ostatních okolností týče, ponechána úplná volnost; vypravování bylo plynulé, více neb méně podrobně líčeno podle toho, jak kterému obsírněji a živěji v paměti utkvělo.

V tomto kázání patrně poznati lze Evangelium ústní, prvotní vzor těch Evangelii, jež nyní známe.

Čtyři svatí spisovatelé, nám známí jménem Evangelistů, neměli jistě jiného úmyslu, leč vylíčiti vyučování apoštolů. Sv. Lukáš to hned na začátku prohlašuje (Luk. I., 1.); on následuje šlepěje těch, »kteří od počátku sami viděli a služebníci slova byli« (Luk. I., 2.); psal to, co oni živým slovem vypravovali při »vyučování« (Luk. I., 4.). Jsa věrným společníkem Pavlovým, dí sv. Irenej, zahrnul v jednu knihu

»Evangelium«, které Pavel hlásal«. ¹⁾ Toto svědectví jest také potvrzeno veškerou tradicí. Dílo sv. Marka nemělo též jiného původu, jsouc podáním Blahé zvěsti, jíž kázal svatý Petr. Toho se dověděl na počátku druhého století Papias od kněze Jana, jenž žil za časů apoštolských ²⁾ a po něm Kli-ment Alexandrinský, a všickni Otcové taktéž svědčí. ³⁾

Tak vážná svědectví dostačují úplně k rozřešení otázky, ale i kdyby jich nebylo, srovnáme-li Evangelia sv. Matouše, sv. Marka a sv. Lukáše, jsou sama o sobě dostatečna, bychom z nich poznali prvotní Blahou zvěst, ústní Evangelium, jež jim sloužilo za vzor. Tyto tři spisy právem nazývají se »synoptickými«, protože, jsouce sobě podobny již svým hlavním rozvrhem myšlenkovým mohou jedno na místě druhého postaveny a mžikem přehlédnuty býti. Jejich podobnost nezáleží pouze v tom, že tytéž události a v tomtéž pořádku vypravují, nýbrž často jde tak daleko, že i těchže výrazův užívají. Chceme-li tak zjevný souhlas vysvětliti, jsou tu jen dvě domněnky možny: buď evangelisté druh od druhu opisoval, nebo všickni volně podali jeden a týž text původní.

První domněnka nemá nyní zastanců, neboť nevy- světluje patřičně ani rozdílů ani podrobností, s nimiž se setkáváme u synoptiků. Proč pak pozdější evangelista byl by vynechal některé okolnosti, jichž se dotýkal jeho před- chůdce? Jaký by byl důvod, že by byl užil výrazů jeho v jedné části věty, a pojednou druhou část náhle přerušil? Jak by dva poslednější byli přijali věci na pohled odporu- jící tomu, co vypravují, jakož i tomu, co měli před očima? K rozřešení těchto nesnadných otázek není žádné rozumné odpovědi.

Nezbývá tedy nic jiného, leč připustiti mínění, jež naznačuje sv. Epifan (Haeres. II., 6.), že první tři svědkové, kteří nám líčí život Pána Ježíše, čerpali z jednoho a téhož pramene. V té věci obraznost moderních kritiků dopřála

¹⁾ S. Irenej. Haeres. III., 1.

²⁾ Papias u Euseb. Hist. eccl. III., 38.

³⁾ Clem. Alex. u Euseb. Hist. eccl. VI., 14.

si zvůle. Jedni shledali, že prý řecký text, jenž záhy vyšel z užívání, poskytl dějepiscům života Ježíšova podrobnosti, které přijali za své. Jiní míní, že původní Evangelium bylo sepsáno jazykem aramejským, a z volného překladu, jež učinili svatí spisovatelé, vysvětluje prý se to, co jejich díla mají podobného a co rozdílného. Na sta těch a takových domněnek bylo činěno, by se otázka ta rozřešila; ale čím důvtipnějšími se zdály, a k rozluštění případnějšími, tím méně mohly býti připuštěny, neboť kdo rozumný bude tomu věřiti, že by sv. evangelisté za tehdejší doby apoštolské, v téže zemi Judské, kde jen uvyklí byli poslouchati ústní podání, a je pak nezměněně opakovati, byli jako učení za doby naší, činili si výtahy z rozličných textů, je porovnávali a z nich nové dílo skládali. Kdo by se dal přesvědčiti, že z těchto nití pracně sebraných utkali látku tak hustou, že ku prohlédnutí jejího tkaniva bylo potřebí největšího ostrozraku našich kritiků? Naopak není-li to dostatečno, čísti ale beze vší předpojatosti jedno z těchto vypravování, a poznáme v něm, nikoliv nějakou pracovní snůšku z cizích děl, ale dílo jedné a téže ruky, jednoho jediného námětu, vzbuzeného upomínkami, jež první věřící vůbec chovali v srdcích svých.

Nehledejme tedy pro naše Evangelia jiného původu leč kázání apoštolů, jak jsme je byli právě popsali; zpočátku vypravovali apoštolé z paměti všecky podrobnosti ze života svého Mistra; později, když tytéž věci stále opakovány a poslouchány byly, dostalo se jaksi množství výrazům obyčejným pevného ustálení a pravého posvěcení, zvláště v kusech hlavních a podstatných. Takový předmět býval zbožně poslouchán a proto vtiskl se všem do duše, takže jim stále byl přítomen a na snadě; proto se s ním všude setkáváme u synoptiků, kdekoli zachovávají tyž pořádek, nebo vypravují tytéž okolnosti, a proto také užívají těchže slov, těchže obrazův a vět.

Ostatně však jest slušno, by se tato jejich shoda nepřeháněla. Tři Evangelia zachovávají v hlavním nárysu svém chod paralelní a sice: kázání Jana Křtitele, křest Ježíšův,

pokoušení, návrat do Galilee, veřejná činnost Spasitelova v této krajině, jeho cesta do Jerusalema, vjezd do svatého města, kázání, jež tam měl Pán ve dnech následujících, jeho utrpení, z mrtvých vstání. Tyto události vypravuje shodně každé Evangelium; avšak přihlížíme-li k jednotlivostem, shledáváme, že vypravovatel nečiní si z toho žádného svědomí buď vynechati nebo přidati některé podrobnosti Shoda, která jest v částech pouze vyprávěcích dosti řídkou, má své místo, jde-li o nauky nebo rozmluvy Spasitelovy, když jest řeč o proroctvích, jež se na něm vyplnila, nebo jde-li o hlavní událost jako jest příkladně ustanovení nej-světější Svátosti, nebo některé okolnosti při jeho utrpení, nebo rozmnožení chlebů, nejsvětější to obraz našich tajemství. Jakkoli shoda v těchto věcech jest i co do slova veliká, přece mnohé výrazy bez příčiny změněné nebo vynechané dokazují, že každý spisovatel zachoval vlastní neodvislost i v těch kusech, jež by dle určitého podání svědomitěji a věrněji podati byl povinen.

Kromě volnosti, již sv. spisovatelé co do kázání a skládání Evangelia zachovávají, jest ještě jiná příčina, kterou se vysvětlují rozdíly, jež se u nich objevují; jest to rozličné posluchačstvo, jemuž i v Jerusalemě samém, hlásána byla Blahá zvěst. Veliká většina poutníků židovských v rozptýlení žijících neznali, leč jazyk řecký; bylo tedy potřebí kázati jim o Spasiteli v tomto jazyce. Hned od prvních dnů byli apoštolé nuceni vypravovati v dvojím jazyce život Pána Ježíše: v jazyce aramejském pro křesťany, rodáky Jerusalemské a v jazyce řeckém pro Israelity cizince, kteří ne-uměli hebrejsky. Poznali jsme, jak tito, změnivše ve styku s pohany své mravy i smýšlení, lišili se od svých soukmenovců tak těsně lnoucích k zákonu Mojžíšovu. Mělo-li tedy kázání apoštolův účinkovati na duchy sobě tak nepodobné, bylo potřebí, by přizpůsobeno bylo jejich potřebám a povaze; odtud se vysvětluje, že předmět jest u všech tří synoptiků týž, ale jednotlivosti zvláštní, jimiž se jeden od druhého liší, a z nich poznáváme, že Evangelium sv. Matouše pošlo z hebrejského kázání v Jerusalemě.

II. Evangelium sv. Matouše.

Dokud apoštolé meškali ve svatém městě, žádný z nich nepomýšlel na to, by písemně zaznamenal Blahou zvěst, již kázali na každý den; nebo která kniha by měla více váhy, nežli tito živí svědkové? Teprve při jejich rozchodu připadlo jim to na mysl. Patrně sv. Matouš vyznamenal se mezi nimi půvabem svého vypravování, jakož i zvláštním darem, že dovedl vhodně přizpůsobiti synům Israelským činy a řeči Páně; předem byla to péče, jakouž jim dokazoval, že Ježíš byl od proroků předpověděn a v Starém zákoně předobrazen. To také příčina, pro kterou jeho ústní Evangelium docházelo zvláštní přízně a obliby u Židů. I dostalo se jim od něho slibu, že, prve než by je opustil »písemně zanechá jim v řeči mateřské Evangelium, jež jim kázal, a tak aspoň vyplní mezeru, která nastane, až od nich odejde.« (Euseb. Hist. eccl. III., 24.) Toť dle Eusebia byl původ prvního rukopisu o životě Pána Ježíše, a toto svědectví není leč ozvěnou obecné tradice. Tak hned od doby apoštolské zajisté celá řada Otců doznává, že Evangelium sv. Matouše bylo sepsáno aramejsky a ustanoveno pro Hebreje.

Prvním toho svědkem jest biskup žijící na počátku druhého století, Papias Hieropolský, přítel sv. Polykarpa. Jsa milovníkem tradic, sebral od starších, kteří obcovali ještě s apoštoly, jmenovitě od kněze Jana, některá svědectví, o nichž slavně dokládá, že »jsou pravé«. ¹⁾ Tuto podáváme svědectví, pokud se týká našeho Evangelia. »Matouš složil hebrejským jazykem »orakule« a každý je vykládal, jak uměl. Podle výkladu nejlepších kritiků znamená slovo »oracula« delší řeči, které jsou zvláštním příznakem u svatého Matouše. Co se však rozšíření tohoto Evangelia týče, rozeznává biskup Hieropolský tři periody: první, kde byl jen text hebrejský; druhou, kde každý se snažil přeložiti je co

¹⁾ Papias u Euseb. Hist. eccl. III., 39.

jen možno nejlépe; konečně mluvě o těchto snahách jako o době minulé¹⁾ ustanovuje Papias dobu třetí, která jest právě dobou, kde všechny tyto pokusy učinily místo překladu pověřenému a ode všech na místě původního textu přijatému.²⁾

Totéž podání máme v Církvi Alexandrinské. Ke konci druhého století Panten, učený muž tohoto města, byl biskupem Demetrem poslán, by kázal na březích Rudého moře v Šťastné Arabii.³⁾ I shledal, že někteří obyvatelé této krajiny již znali Krista a měli Evangelium Matoušovo. Bartoloměj jim přinesl Blahou zvěst, zanechav v rukou jejich knihu od apoštola psanou jazykem hebrejským, kterou až po tu dobu u sebe chovali. (Euseb. Hist. eccl. V., 19.) Panten neměl nížádné pochybnosti o této písemní památce, neboť jeho mínění o té věci došlo nás Origenem, jedním z jeho učedníků: »Hle, čeho jsem se dověděl o podání týkajících se čtvera Evangelii, jediných nepopíratelných v Církvi Boží, která jest pod nebem. Matouš, dříve publikán a potom apoštol Ježíše Krista, psal první Evangelium; určil je pro křesťany

¹⁾ Schleiermacher a jiní dávají tomuto slovu jiný význam, totiž „některé průpovědi Páně“. Ale patrno jest, že slovo *λογια* má širší význam. V Epištole k Římanům (III., 2.) znamená nejen Zákon, nýbrž i celou sbírku Písem svatých, a v Epištole k Židům (V., 12.) znamená totéž slovo „veškeré zjevení Boží“. Nelze za to míti, že Papias rozumí tím slovem jen jednoduché sebrání průpovědí bez vypravování, neboť vykládaje toto slovo ve své předmluvě nemluví, leč o tom, co ho zajímalo. A tudíž jeho výkladu lze dobře užíti o Evangeliu, jež obsahuje veškeré činy a řeči Páně.

²⁾ Z toho vysvítá, že již druhá generace křesťanská měla věrohodný překlad sv. Matouše, týž, který my čteme v našich vydáních.

³⁾ Eusebius vypravuje, že šel kázat do Indie, kterýmžto jménem často míní staří Šťastnou Arabii (Mosheim de rebus Christi ante Constant. M. Commentarii. 6206.). Podle X. kap. I. knihy Mojž. byla tato krajina obydlena potomky Chusovými a Joktanovými. Onyno nazývají Syřané Chusity, tyto Indy (Assemani Bibliot. Orient. I. 359). Byloť na západních březích Arabie, mořem Rudým omývaných, mnoho obcí židovských, jimž toliko hebrejské Evangelium mohlo býti k užitku. Jim dle svědectví Sokratova kázal Bartoloměj „v Indii sousedící s Ethiopií“ (Hist. eccl. I., 19.) to jest „v Indii zvané Šťastné“ dokládá Sofronius.

ze židovstva pošle a složil je v jazyce hebrejském. (Euseb. Hist. eccl. VI., 25.). Touž dobou sv. Irenej totéž hlásal věřícím Lyonským (Iren. Haer. III., 1.). K těmto svědectvím přistupují Euseb, sv. Epifan a sv. Jeronym,¹⁾ jakož i Otcové pozdější. Jejich mínění jest jednomyslné ve věci, již se zanášíme, a jest nám zajíti až do XVI. století, kde se setkáváme s Erasmem, prvním tohoto mínění odpůrcem. Jeho příkladu následující někteří novější namáhají se, by dokázali, že Matouš psal řecky, ale ani jediný důvod jejich neobstojí ve zkoušce vážnější.

Jakkoli rozhodnou jest v této rozeptři váha podání, přece již vnitřné známky díla samého ukazují s dostatek na čtenáře, které sv. Matouš měl na mysli. V překladu řeckém vyciťujeme knihu židovskou jazykem semitským psanou. Hned na prvé stránce máme rodokmen,²⁾ jakých uváděti bylo v Starém zákoně zvykem, a v nichž soulad číselný přední zaujímá místo. Od začátku Evangelia až do poslední stránky prosvítá tu hlavní myšlenka, totiž ukázati těm, kdož skládají všecku svou naději na Messiáše, jak velikou váhu mají Zákon a Proroci, jak Ježíš uskutečňuje vše, co oni předpovídali, podáváje tím důkaz, že jest Spasitelem a Kristem. Zdá se, že události mají jen potud důležitost, pokud potvrzují některé proroctví, a proto že činy a slova Páně jsou vybrány jen za tím účelem, by se mohla opakovati slova: »A to všecko se stalo, by se naplnilo, co předpověděno bylo skrze proroky«.

Spisovatel neobrací se toliko k Židům vůbec, ale zvlášť k Židům mluvícím jazykem aramejským; důkazem toho jsou mnohá slova tohoto jazyka, jako »racha« »korbona« (Mat. V., 22.; XXVII., 6.), jichž užívá beze všeho výkladu kdežto některé vysvětlivky předpokládají znalost hebrejštiny, jako při slově »Ježíš«, »Nazaretský« (Mat. I., 21.; II., 23.).

¹⁾ Euseb. Hist. eccl. III., 24. — S. Epifan. Haer. XXIX., 9. — S. Jeron. Praef. in Math. de vir. illust. 3.

²⁾ Hebrejsky »Sepher Toledoth«. Poznamenati sluší, že přepis ymen vlastních nejsou vždy tytéž jako v Septuagintě.

Podobně z toho vysvítá, že tito Židé bydleli v Jerusalemě před jeho zkázou, že viděli na vlastní oči posvátné obřady, chrám, oltář a na něm oběti¹⁾, město velikého krále, tak jak je znal Spasitel, soudy (Mat. V., 22.), předsudky, zákony pro Palestinu platné, a veškeru vládní soustavu, jaká byla v Judsku, totiž od cizinců ještě nedotknuta. Zákonníci a Fariseové sedí na stoličce Mojžíšově, okázale roztahující obruby a třepení u oděvů svých. Oni zabírají prvá místa při hostinách a přední stolice v synagogách, vybírají desátky z máty, z anyzu a kmínu. Modlí se hlučně na rozích ulic stojíce, kolem sebe množství lidu, jež je pozdravuje: Mistře! mistře! Kolem hradeb, v údolí Hinomském a Josafatském, vyzdvihovali bílé hrobky starým prorokům; okrášlují hroby spravedlivých, ale tímž časem bičují v synagogách a křížují ty, kteréž poslal Pán (Mat. XXIII., 2—6., 7. 14. 23. 27. 29. 34; VI., 2. 5.). Jerusaleme za Agrippy jeví se u sv. Matouše tak živým, že racionalisté se již neodvažují pošinouti jeho dílo do doby, jež bezprostředně následovala po skáze svatého města.²⁾

Nebo jak by se mohlo míti za to, že město, které ztroskotáno bylo a zmizelo, bylo by zanechalo po sobě tak živou upomínku?

Kritikové opírají se toliko o jediný důvod, chtějíce pošinouti dále, než do r. 70. čas, kde sepsáno bylo prvé Evangelium,³⁾ totiž že se v něm předpovídá zkáza Jerusalema,

¹⁾ Slovo „pohan“ vždy užíváno ve smyslu zlém; apoštolé dostávají rozkaz, by k nim se neobraceli. Samaritané jsou jim plemenem hnusným.

²⁾ Určujeme dobu asi kolem r. 65, do níž klademe dle našeho mínění čas, v němž nakresleny jsou hlavní rysy obrazu, před nímž se sklání osmnácte století Mluva, již se tehda užívalo, jest táž, již pronášena byla slova Pána Ježíše, jež uměli lidé z paměti, totiž řeč syrsko-chaldejská, kterou neprávem nazývali „hebrejštinou“ (Renan Evangel 97).

³⁾ Udávají také jakožto známku pozdějšího sepsání dva verše posledních kapitol sv. Matouše: „Protož nazváno jest to pole Hakeldama to jest pole krve, až do dnešního dne“ (Mat. XXVII., 8.) a „I rozhlášeno jest slovo to u Židů až do dnešního dne“ (Mat. XXVIII., 15). Avšak

ale poněvadž dle jejich libovůle předpovědění budoucích událostí jest nemožno, tedy prý nutno míti za to, že domněle předpověděná událost již se byla stala. Avšak tento jejich důvod není dostatečným proti svědectvím starověku, jenž souhlasně klade vydání textu sv. Matouše nejen před dobou, kde Titus spustošil Judsko, ale ještě mnohem dříve. V pravdě obecné mínění sv. Otců zdá se býti toto, že svatý apoštol sepsal své vypravování asi kolem roku desátého po na nebe vstoupení Páně,¹⁾ právě když se chystal opustiti svatou zemi.

Pokud se týče pohanů, kteří neuměli, ani nerozuměli hebrejsky, těžko by dalo se vysvětliti, proč by sv. Matouš byl psal tímto jazykem, kdežto snadno jest pochopiti, určíme-li pro sepsání čas, když ještě byl v Jerusalemě. Jistě, že křesťanům zkormouceným nad jeho odchodem zanechal písemně Blahou Zvěst, kterou jim ústně byl kázal, a zanechal jim ji z té příčiny, by jim aspoň nahradil tím svou nepřítomnost. (Euseb. Hist. eccl. III., 24.) Udáváme-li tak dávnou dobu, kde toto Evangelium bylo sepsáno, činíme to toliko z ohledu na původní text aramejský, nyní ztracený. Co se řeckého překladu týče, jest nemožno jen poněkud s jistotou určití čas, kdy byl vydán. Papias a ostatní Otcové druhého století měli jej v rukou a uvádějí ho jakožto věrohodné dílo svatého Matouše. Jest tedy zřejmo, že pořízen byl v prvním století, avšak nelze naznačiti ani roku, ani spisovatele tohoto překladu. Sv. Jeronym doznává, že ničeho v té věci se nedozvěděl (De vir. illust. III.). Jedni jej připisují sv. Janu (Theophylact, Euthym.), druzí sv. Barnabaši (Isidor Sevil. Chron. 272) a opět jiní sv. Jakubu.²⁾ Papias nám praví,

dle vši pravděpodobnosti zdá se, že tyto verše byly později přidány, tudíž původní text aramejský byl přeložen na jazyk řecký.

¹⁾ Theophylact, Euthymes přijímají rok osmý po na nebe vstoupení Páně; Nicephor a kronika Alexandrinská rok 45. — Co se textu sv. Ireneje týče, jenž klade sepsání Evangelia do r. 61. „když Petr a Pavel kázali v Římě“. viz Dodatek III.

²⁾ Synopis S. Scrip. Sv. Athanas. II, 202. Tento překlad jest tím povšimnutí hoděn, že nám ukazuje biskupa Jerusalemského tak zarytého

že z počátku každý překládal z aramejštiny, jak jen mohl a uměl. Ale jak možno, že by tak četné překlady zmizely, nezanechavše po sobě stopy nejmenší? A který překladatel měl by tolik a takové vážnosti, že jeho překlad nade všemi zvítězil? Na tyto otázky jest jen jediná odpověď, jednoduchá sice, ale věrohodná, totiž že sv. Matouš jest původcem obou textů. Důvody, pro které Židé Jerusalemsští byli nuceni žádati jej za sepsání jeho ústního kázání, přijmely bezpochyby křesťany Řeky žádati ho za totéž dobrodiní v jazyce jim srozumitelném; on tedy vyhověl přání jejich.

Co pak se týká způsobu, jak tento překlad povstal lze se toho domyslit¹⁾ z toho, co víme o Blahé Zvěsti hlásané od apoštolů. V díle sv. Matouše rozeznati lze dvě části: první povšechný náskres a některé podrobnosti jemu vlastní; a za druhé množství částí ústního Evangelia, jež vybral a potom do svého rámce upravil. Byloť v Jerusalemě dvojí kázání, jedno aramejské pro Židy, mluvící touto řečí, druhé pro Hellenisty, mluvící řecky, co do obsahu obě podobná sobě, ale přece poněkud rozdílná na příklad, co se týká uvádění textů ze Starého Zákona, kde Židé drželi se textu původního, kdežto Řekové uváděli text podle Septuaginty. Když sv. Matouš psal své prvé Evangelium v řeči aramejské, vzal do něho z ústního kázání konaného pro Židy všecko, o čem chtěl, by zachováno bylo z kázání apostolského, ale tatáž látka se nacházela též v ústním Evangeliu pro Řeky, odtud jde, že toto jest věrným zrcadlem onoho. Když pak se jednalo o tentýž text ve dvou jazycích vykládaný, neměl sv. Matouš nic jiného na práci, leč položit slova řeči jedné na místě slov řeči druhé a tak převést dílo své na jazyk řecký; nebylo tudíž potřebí překladu ve

Israelitu, že Řekům, ovečkám svého stáda, podává dílo, které sv. Matouš určil jen pro Židy.

¹⁾ Čerpáme toto mínění z učených prací, jež tak skvěle objasňují původ sv. Evangelia, jmenovitě Westcotta (*Introduction to the Study of the Gospels*), Nortona (*Genuinen. of the Gospels.*).

vlasním smyslu, leč jen v těch kusech jeho Evangelia, které výhradně od něho pocházely.¹⁾

Díla sv. Matouše takto přeloženého bylo užíváno jediné v krajinách, kde vládl jazyk řecký, totiž mezi pohany a mezi Židy mimo Palestinu rozptýlenými. Co se týče originalu hebrejského, zůstaven byl věřícím svatého města, kteří jej chovali bez proměny až do r. 134. V této době Církev ze Židů Jerusalemských složená byla z města i se všemi syny Israelskými vyobcována a tak jí učiněn konec;²⁾ na jejím místě utvořila

¹⁾ Jest to ovšem jen domněnka, ale pravděpodobná, neboť z ní se vysvětluje, jak řecký text, který nás toliko došel, zachoval půvabný a živý obraz originalu. Vysvětlují se z ní též doslovné shody sv. Matouše se sv. Markem a Lukášem, kteří látku svého vypravování rovněž čerpali z ústního Evangelia řeckého. Co však ještě více podporuje naše mínění, jest zvláštnost, že všechny citáty ze Starého Zákona uvedené sv. Matoušem jsou z textu hebrejského (Mat. I., 4. 8. 9.; XIX., 5. 18.; XXI., 42.; XXII., 32. 39. 44.; XXIII., 39.; XXIV., 15.; XXVII., 46.). Tak se to asi má s domněnkou, již jsme připustili. A vskutku, sv. Matouš překládá na jazyk řecký ona místa svého díla, jež jsou jeho vlastní, podává citáty z Písma podle hebrejského textu, jak je shledal ve svém aramejském originalu. A nemaje pak nic jiného na práci, než zasaditi do rámce svého díla ony části, které čerpal z ústního Evangelia pro Řeky, zachoval je tak, jak je obyčejně slyšával s citáty uváděnými podle Septuaginty. Tato uváděná místa z ústního Evangelia pro Řeky jsou zde tím zřejmější, že tam, kde sv. Matouš se řídí překladem Septuaginty, také sv. Marek a sv. Lukáš to činí; a činí-li první Evangelium v nich nějaké změny, rovněž tak činí i Synoptikové.

²⁾ V pravdě r. 70. věřící Jerusalemské se vzdálili se svým duchovním pastýřem, sv. Simeonem, za Jordan; ale zase se vrátili do rozbořeného města, jakmile Titus odtáhl. Navrátili se sice jako křesťané dle víry, nemajíce mezi sebou žádného bludařství až do r. 108. (Euseb. Hist. eccl. III., 32.; IV., 22.), nic méně zůstávali stále Židy dle zevnějšku. Za těch sto let, co trvala jejich Církev, měli 15 biskupů obřezaných a judaismu se držících. (Euseb. Hist. eccl. IV., 5. 6. — S. Cyrill Jerus. Catech. XIV., 15. — S. Epifan. Haeres. LXVI., 20.) Nerozeznávající se před Římany ničím od Židů pravých, byli rovněž postížení vyobcováním, které stihlo syny Israelské po porážce Barkochebové r. 135. Všem, kteří od vojáků Hadrianových nebyli zabiti nebo prodáni, bylo zapovězeno blížit se jen k Jerusalemu; jen pomocí zlata obdrželi, že směli jednou do roka navštívit svaté město, jež vítěz oloupil o všechno i o jeho jméno, neboť se od té doby nazývalo „Aelia Capitolina“. Toto přísné vyobcování učinilo konec Církvi židokřesťanské v Jerusalemě.

se obec z křesťanských osadníků, rodem i jazykem Řeků. Evangelium hebrejské vyšlo z užívání, jsouc zůstaveno v rukou toliko malého počtu Hebreů, kteří neustupně stáli na zachovávání obyčejů Mojžíšských i ve víře nové. Tito žido-křesťané, uchýlivše se za Jordán, byli tam známi jménem »Nazarejských«. Za času sv. Justina byla jejich přichylnost k Zákonu trpena od jedněch, od jiných zase zavrhována; ale jsouce mimo Církev a nemajíce řádné vrchnosti duchovní brzy stali se toliko sektou neznámou. S. Epifan, který první je pokládá za bludaře, praví, »že, co je odlučovalo od křesťanů, byla jejich neústupnost v tom, že zachovávali obřizku, svíteli sobotu a drželi se ostatních obyčejů Mojžíšských«. (S. Epifan. Haeres. XXIX., 7.)

Evangelium sv. Matouše nezůstalo v jejich rukou dlouho bez proměny. Nejdouce ovšem tak daleko jako Ebionité, kteří svatý text měnili a zkomolovali,¹⁾ přičiňovali k němu mnohé přídatky. Viděli jsme, příkladně na Papiovi a Ireneovi, s jakou péčí shledávána tehda slova Pána Ježíše a svědectví apoštolů. Nazarejští vmísili mnohé tradice do svého hebrejského Evangelia. Než přece nepřijímali jich jen lehkomylně a od každého, ježto Otcové, nepřikládajíce jim ovšem vážnosti kanonické, přece je uvádějí s úctou. Hegesip, znám jsa svou svědomitou pravověrností, Kliment Alexandrinský, Origines uvádějí často Evangelium Nazarejské. (Euseb. Hist. eccl. IV., 22. — Clem. Alex. Stromata II., 9. — Orig. in Math. XV., 14.)

Sv. Epifan spokojuje se tím, že praví, že jest velmi úplné (Haeres. XXIX., 7. 9.) Sv. Jeronym jde mnohem dále: naleznuv je v Alepě opsal i přeložil je, a ač je nazývá spíše Evangeliem podle apoštolů, nežli podle sv. Matouše²⁾ stále

¹⁾ S. Epifan Haeres. XXX., 3. 13. Vypustili z něho rodokmeny. Ale sv. Jeronym praví opak, že Evangelium Nazarejských začínalo oběma prvními kapitolami, které čteme v našem řeckém textu Matoušově.

²⁾ Když sv. Jeronym našel v Beree (Alepo) tento text u Nazarejských téhož města, domníval se z počátku, že má v rukou původní aramejské Evangelium sv. Matouše. „Až podnes má se za hebrejské v knihovně Caesarejské, již mučedník Pamfilius co nejpečlivěji založil.

ho doporučuje věřícím k užívání.¹⁾ Úryvky, které nám pozůstaly, neopravňují nikterak vážnosti, kterou mu přikládá; výmysly gnosticizmu jsou v něm patrný a lze je poznati podle těžkopádných obrátův a podle neurčitosti myšlének.²⁾

Naopak, řecký text nám věrně ukazuje Ježíše tak, jak o něm kázáno bylo v Církvi Jerusalemské. Tu není žádné mlhavosti, žádné těžkopadnosti, žádné hledanosti, tu slova plynou jednoduše, ale jasně, v živých průpovědích, jak je Východ miluje, bez všelikého ohledu na čas a na rozvoj události. Veškera péče spisovatelova jen v tom vrcholí, by ukázal a hlásal Mistra, v ulicích Jerusalemských, na hoře, na březích jezera; by uvedl proroky, kteří od jeho narození až do jeho pohřbení prohlašují ho za Messiáše a krále Judského. Ať tedy tento obraz Ježíšův nakreslen byl 15 let po jeho smrti, jak my za to máme, nebo 25 let později, jak tomu chtějí odpůrci naši, na tom málo záleží. Ježíš žil, jako nižádný jiný člověk, v paměti svých současníků. Právě jeden z nich jest to, jenž napsal náš text, od té doby nezměněný.³⁾

I mně od Nazarejských, kteří v Beree tohoto textu užívají, dáno dovolení, bych je mohl opsati.“ (de vir. illust. III.) Po několika letech změnil své mínění takto: „Evangelium, kterého užívají Nazarejští a Ebionité, a jež jsme nedávno z řeči hebrejské převedli na jazyk řecký, nazváno jest od mnohých původním Evangeliiem Matoušovým“ (In Mat. XII., 13) A ještě později ve svém dialogu proti Pelagianům (III., 2.): „V Evangeliiu podle Hebreů, jež chaldejsko-syrským jazykem, ale literami hebrejskými sepsáno jest, jehož až podnes užívají Nazarejští, podle apoštolů, nebo, jak mnozí za to mají podle Matouše, jež se i v bibliotece Caesarejské nachází.“

¹⁾ S. Jeron. in Mat. XV., 14. — Contra Pelag. III., 1.

²⁾ Nalezáme je sebrané u Graba (Spicilegium Patrum) a u Angera (Synopsis evangelica). Dostačí jen několik stránek porovnat, příkladně Mat III., 14—17.; X., 2—4.; XVIII., 21. 22., bychom poznali, do jaké míry Nazarejští znetvořili a oslabili original.

³⁾ Jisto jest, že, kdybychom měli ještě Evangelium hebrejské, které viděl sv. Jeronym, naše Evangelium sv. Matouše mělo by před ním přednost. Naše Evangelium Matoušovo zůstalo skutečně beze vší změny od svého konečného přehlédnutí za posledních let prvního sto-

Mezi Kristem a námi není než jeden člověk, onen publikán, který jej tak miloval, že všechno opustil a šel za ním, a který jej líčí tak, jak ho miloval.

letí, kdežto Evangelium hebrejské, poněvadž mu scházelo úzkostlivé pravověrné péče, jakouž mívaly o zachování textů židokřesťanské Církve v Syrii, bylo předěláváno v každém století, až naposled nebylo mnohem lepší, než nějaký text podvržený. (Renan. Evang. 105.)

KAPITOLA TŘINÁCTÁ.

Vyučování Církve Jerusalemské.

Apoštolské vyznání víry.

Od čtrnácti let žila Církev a podle zákona každého života, totiž stálého pokroku, také v ní se vše vyvíjelo, a to nejen zevnější formy, jako: hierarchie, bohoslužba, církevní správa, ale i pravda, jež ji osvěcovala, to jest zjevení Boží. Jakkoli stkvělé bylo sestoupení Ducha Svatého v den Letnic, přece jedním rázem neosvítlo všelike pravdy. Viděli jsme, jak Petrovi u vytržení v Joppe odhaleno bylo, co posud bylo ho tajno. I jiné věci věroučné zůstávaly v stínu a jen znenáhla vystupovati měly na bílý den. »Když pak přijde Duch pravdy — pravil Mistr — naučím vás všelike pravdě« (Jan XVI., 12.). Toto vylití Ducha Svatého, jež počalo v den Letnic, mělo trvati, dokud by nejposlednější ze Dvanácti nezemřel. Po veškeru tu dobu, totiž po více než šedesáte let (nebo sv. Jan umřel teprve ke konci I. století), obor víry nepřestával se rozšiřovati. Krok za krokem vodil Duch Svatý každého jednotlivého apoštola v tomto světě nadpřirozeném ¹⁾ podle okolností a potřeb věřících. Když Petr a Pavel odešli z tohoto světa, jistě slunce víry stálo vysoko, blížíc se k poledni; a tu přece Jan ještě měl zvýšiti jasnost, kterou onino po sobě zanechali Církvi. Ježíš, jehož nám ukázal apoštol, Ježíš mohl jediné říci: »Stalo se. Já jsem Alfa i Omega, počátek a konec« (Zj. XXI., 6.). Teprve v II. století dostalo

¹⁾ Franzelin De div. traditione th XXII. p. 272.

se Církvi veškeré pravdy jí přislíbené, a souhrnem všechny články víry, které postupem času budou prohlášeny. Avšak nesmíme si mysliti, že tento zdlouhavý postup zjevení zůstavil apoštoly v jakémsi stavu zmatku a nejistoty; Duch Svatý jim ve večeradle Jerusalemském zjevil všelikou podstatu víry; ovšem byla to jen jitřenka, ale jitřenka jest světlem, jež se mělo státi světlem denním; nemá jiného potřebí, než, by rostlo nezměňujíc podstaty své.

Toto pozvolné zjevování pravdy Boží vychází tím více na jevo, čím zevrubněji pročítáme díla apoštolská. Tak Petr ve dvou listech psaných ku konci svého života zcela jinak mluví nežli v řečech uvedených ve Skutcích apoštolských. Když po seslání Ducha Svatého vyšel z večeradla, obmezuje se jen na to, že neohroženě svědčí o z mrtvých vstání Pána Ježíše, že se dovolává svědectví proroků, kteří předpovídali utrpení, smrt a na nebe vstoupení Páně. Všecka výmluvnost Petrova vrcholí v několika výkřicích duše milostí Boží nadšené: »Více sluší poslouchati Boha než lidí« (Sk. V., 29.) a »nemůžeme nemluvíti, než co jsme viděli a slyšeli«. (Sk. IV., 20.) Třicet let později apoštol diktuje listy, jež v čele mají jméno jeho v Novém Zákoně a v nichž cítíme, jako by se ozýval veliký hlas apoštola Pavla: nalezáme tam tutéž moc výrazu, tutéž hloubku myšlének, v nichž jako by zrak náš se ztrácel.

Patrně tedy za tohoto dlouhého období nezůstává Petr nehybným, a jeho posvátný kruh kolem hlavy zářící vydává stále stkvělejšího světla. Tu vniká již do ducha Písem svatých, jež on jako i Jan tak nesnadno pochopovali i ještě v den vzkříšení Páně. (Jan XX., 9. 10.) Ať jakýkoli obraz rozvinují Zákon, proroci a svatí spisovatelé, všude vidí Ježíše a ukazuje naň. To jest vše, na čem v prvních dnech jeho apoštolování spočívá jeho vyučování. Když knížata kněžská a zákonníci ho předvolali před soud, neviděli v něm, než »člověka neučeného a sprostného« (Sk. IV., 13.). Tito hrdopyšní učení, pohrdající lidem, divili se, že nevědomý Galilean odpovídá jim s takovou stálostí. Evangelium sv. Marka, ozvěna to kázání Petrova, objevuje nám, jaké asi bylo slovo apoštolovo za doby, když se nacházel v polovici své životní dráhy. A co

se posledních let jeho života týká, vykazují jeho dvě Epištoly pokrok ještě mnohem podivuhodnější; ze sprostného rybáře stal se myslitel, který jedním slovem objasňuje veškeré věroučení o milosti: »Ježíš Kristus nám veliká a drahá zaslíbení daroval, abyste skrze ně božského přirození účastní učinění byli« (II. Petr I., 4.). Od něho také pocházejí krásná napomínání, jako: Očišťujte duše své v poslušenství lásky k pravdě . . . Milujte se z upřímného srdce vespolek, znovu zrozeni jsouce, ne ze semene porušitelného, ale z neporušitelného skrze slovo Boha živého a zůstávajícího na věky« (I. Petr I. 22. 23.). A neukazuje-li jeho líčení prvních bludařů, že slovo apoštolovo bylo tak mocné, jako jeho myšlení: »Tiť jsou studnice bez vody, a mlhy vichry zbouřené, v kterýchž mrákota temnosti se chová. Nebo pyšné marnosti mluvíce, žádostmi těla, chlípností loudí ty, kteříž maličko utíkají od těch, již v bludu obcují, svobodu jim slibující, ježto sami jsou otroci porušení, nebo od koho kdo jest přemožen, toho jest i otrokem« (II. Petr II., 17—19.). Ze všeho, cokoli Evangelia a Škutkové apoštolští vypravují o Petrovi, nebylo lze předvídati takový vzlet myšlének. Tato proměna jest dílem milosti Boží, jejíž moc nikdy neukázala se zázračněji, jako tuto.

Totéž divadlo poskytuje nám Pavel. Rozvoj jeho ducha ovanutého dechem Božím tím více nás překvapuje, čím snáze můžeme jej den ode dne sledovati, od jeho obrácení až do posledního okamžení jeho života. Veliké nauky, jimž on dal určitý výměr, shledáváme v prvních jeho řečech jen jako zárodky. Boje, jež mu podstupovati bylo se Židokřesťany, přivedly jeho názory k plné zralosti. To jest právě doba polovice jeho apoštolské dráhy, do níž padají Epištoly ke Galatům, k Římanům a Korinťanům. Potom se objevil Gnosticism: tu Ježíš se zjevuje Pavlovi v nové jasnosti, jež osvětluje plnou září jeho poslední Epištoly.

Tak se věc měla i s ostatními apoštoly. Duch Svatý vyučoval je znenáhla podle potřeby víře, kterou měli hlásati veškerému světu. Činil to trojím způsobem, a sice ukazoval jim učení Ježíšovo v plném světle, připomínal nauky,

o nichž v paměti zachovali jen neurčité vzpomínky, a konečně přidával k učení Spasitelem hlásanému ještě články víry, jež zjevití bylo úkolem Utěšitelovým.¹⁾ Božský Mistr to výslovně pravil: »Utěšitel pak, Duch Svatý, kteréhož pošle Otec ve jménu mém, tenť vás naučí všem věcem, a připomene vám všecko, cožkoli jsem mluvil vám«. (Jan XIV., 26.) »Ještě mnoho mám mluvití vám, ale nemůžete snéstí nyní. Když pak přijde ten Duch pravdy, naučíť vás všeliké pravdě.« (Jan XVI., 12. 13.))

Z toho jde, že zjevení Boží má své dějiny, jež jsou souběžné s dějinami svědkův Duchem Božím nadchnutých; dějiny Boží, ježto Bůh jim vnukal pravdy, jež hlásati měli: a dějiny lidské, protože apoštolé, tajemným působením Ducha Svatého, zachovali vše to, co bylo jejich vlastním, totiž sloh, rozum, povahu. Neodolatelný duch Nejvyššího objímal svatého spisovatele, unášel ho, ale nezničoval ho; povznášel jeho život, a přiváděl jeho činy k vlivu nám nepochopitelnému, ale spisovatel přece byl a zůstával vždy člověkem, jenž myslil, mluvil a pronášel slovo Boží. Kázání apoštolské bylo tudíž věrným, den ode dne vždy dokonalejším výrazem zjevení Božího. Známe-liž dosti toto kázání ve všech jeho podrobnostech a v každé době, bychom mohli o něm nakreslití určitý obraz, jak se články víry z něho vyvíjely? Zajisté ne. Neboť sklad víry došel nás dvojím způsobem: ústním podáním a spisy Nového zákona.²⁾ My pak jen v těchto stopovati můžeme pohyb dějin, postup událostí a řečí, z nichž na jevo vychází rozvoj věroučení. Nic však podobného není, pokud se týká ústního podání. Církev s námi je sděluje jako hlas apoštolský, nenaznačujíc doby, kdy které slovo praveno bylo jakožto slovo Duchem Božím nadchnuté. Chtěli-li bychom sledovati proud, jenž nepřestával stoupati leč až míra všelikého zjevení byla dovršena, bylo by bývalo potřebí, bychom sami jako věřící prvního století, byli přítomni kázání apoštolskému. Dnes

¹⁾ Franzelin. De div. trad. sect. I., cap. I., t. V. p. 31.

²⁾ Conc. Trid. sess. IV.

však, jsouce nuceni oceňovati pokrok věroučení jen podle knih Nového zákona, nemůžeme jinak, leč jen odvážiti se k domněnkám, a to ještě při největší opatrnosti, ježto většina Epištol jsou spisy toliko příležitostními, pojednávající o předměte zvláštním, té neb oné obce křesťanské se týkajícím. Klamal by se, kdo by mínil, že v nich nalézá vše, čemu vyučováno bylo.

Evangelisté ovšem v té věci poskytují více světla. Jestliže spisy jejich neobsahují výhradně všech pravd sboru apoštolskému zjevených, přece podávají jejich podstatu, ukazujíce, které články víry byly všeobecně předkládány v té době, když Evangelia byla sepisována. Evangelium sv. Matouše označuje míru pravd Církvi zjevených až po r. 42. Ve spojení s 12 kapitoly Skutkův apoštolských, obsahujících dějiny prvních let křesťanských, tvoří dvojí svědectví, jež dostatečno jest, bychom poznali kázání, jak je slýchala Církev Jerusalemská, a zároveň bychom poznali víru, již její věřící vyznávali.

Podle tradice dávno příznivě přijaté měli bychom zcela určitý obsah tehdejší víry: »Máme od svých otců — praví vrstevník sv. Jeronyma, kněz Rufin ¹⁾ — že po na nebe vstoupení Páně, když Duch Svatý byl sestoupil na apoštoly v ohnivých jazycích, poručil Pán, aby každý z apoštolů šel kázat rozličným národům. Než však se rozešli, složili dohromady pravidlo, jímž by se při svém nastávajícím vyučování řídili, by snad nevykládali víry lišící se od věroučení prvých vyznavačů Kristových. Shromáždivše se a jsouce naplněni Duchem Svatým sdíleli si vespolek svá mínění, a složili stručný obsah všech pravd, které jim bylo hlásati, ustanovivše se na tom, by toto složení platilo za pravidlo věřícím.« V téže době, ve které Rufin na březích moře Adriatického vykládal padání Církve Akvilejské, svědčí touž řečí sv. Ambrož věřícím v Miláně takto: »Dvanácté apoštolů jako dovední řemeslníci se smluvili vyrobiti klíč. Klíčem nazývám Vyznání apoštolské, ježto otvírá temnosti ďáblovy, by tam

¹⁾ Rufin. Comment. in Symb. 2. Patrol. lat t. XXI., 338.

vníkalo světlo Kristovo.« (Serm. XXXVIII.) A ke konci IV. století věřeno na severu Itálie, že Vyznání apoštolské složeno bylo od apoštolů prve, než se rozešli, totiž asi v téže době, jako Evangelium sv. Matouše. Sv. Ambrož dodává, že toto »Credo« zachováno bylo ve své původní rylosti od Církve římské. (Epist. XLII., 5.)

Tuto podáváme je, jak nám je Rufin zachoval:

Věřím v Boha, Otce všemohoucího,
A v Ježíše Krista, Syna jeho jediného,
Pána našeho,
Jenž se počal z Ducha Svatého, z Marie Panny,
Ukřižován pod Pontským Pilatem a pohřben jest,
Třetího dne vstal z mrtvých,
Vstoupil na nebesa,
Sedí na pravici Otce,
Odtud přijde soudit živých a mrtvých.
A v Ducha Svatého,
Svatou Církev,
Odpuštění hříchů,
Těla z mrtvých vzkříšení. (Rufin. Patrol. lat. t. XXI.)

Vidíme, že tato starobylá formule liší se v mnohých kusech od našeho Symbola. V prvním článku »Boha Otce všemohoucího« přívlastek »Stvořitele všech věcí viditelných i neviditelných« přidal sv. Augustin ¹⁾ a dal mu při vyučování svých žáků nynější znění: »Stvořitele nebe i země.« Složení »jenž se počal z Ducha Svatého, narodil se z Marie Panny« ²⁾ jest mnohem jasnější a určitější a objevilo se v V. století v Credo, jež se připisuje Faustinu de Riez. ³⁾ Totéž Credo má přídavek »trpěl« a »umřel«; a také při-

¹⁾ S. August. Serm. CXXII, I. edit. Gaume V., p 1362. Svatý učitel vzal tato slova z formulí Východních, jejichž účelem bylo, vyvracet učení Gnostiků o Demiurgovi.

²⁾ Tato slova nacházejí se CCXIII. řeči sv. Augustina V., 1365., avšak o původnosti tohoto díla se pochybuje

³⁾ Caspari. Quellen zur Geschichte des Taufsymbols u. der Glaubensregel. Faustus, narozen v Bretaňsku ke konci IV. století, byl knězem Lerinským a biskupem Riezským v Provensalsku. Zemřel roku 492.

dává k slovům »sedí na pravici Otce« vlastnost »Boha všemohoucího«; přivlastňuje Církvi známku »katolickou«; vyslovuje dva články víry o »těla z mrtvých vzkříšení« a »životu věčném«, ¹⁾ zkrátka on dává starobylému symbolu římskému formu, jak my je známe za našich dnů, vyjma článek: »sestoupil do pekel«, jež Rufin četl o sto let dříve v reguli víry Akvilejské a kterého tuto již není. ²⁾ Nynější znění vyznání apoštolského nachází se ponejprv v řečech neprávě sv. Augustinu připsaných a dle vši pravděpodobnosti v polovici VI. století složených. ³⁾

Z těchto změn, jež každá Církev dle libosti před se brala, jde na jevo, že toto pravidlo nebylo považováno za nezměnitelné. Naopak, co se Písma sv. týká, tu i nejmenší změna platila za svatokrádež. Když Tiofil, biskup v Ledrách na Cypru, zaměnil v Evangeliiu sv. Jana slovo »lože« se slovem »postel«, což se mu zdálo býti vkusnějším, tu svatý Spiridion rychle povstal ze své biskupské stolice a vytýkal mu jeho nepravý vkus. Ano svědomitost byla tak veliká, že nechtěli měniti ani nejmenší věci v překladě Písma. Odtud se vysvětluje nemalá obtíž, jakouž měl sv. Jeronym zaváděje svou Vulgatu. Sám sv. Augustin hleděl ho odvrátiti od překládání, a chtěje ho přesvědčiti dodal toto: »Jeden z našich biskupských bratrů jal se čísti ve svém kostele tvůj výklad. Udával místo z Jonáše, lišící se od místa, jak v paměti bylo uloženo a po tolik pokolení opakováno. A tu takový se strhl v lidu povyk, Řekové na tě žalovali a z falšování tě obviňovali, tak že biskup byl přinucen dovolávati se u Židů svědectví. Tito buď z nevědomosti nebo ze zlomyslnosti pravili, že v hebrejském originale stojí vše tak,

¹⁾ Slova „trpěl“ a „život věčný“ jsou vykládána od sv. Augustina, následovně se asi nacházela v Symbolu Církvi Afrických. De Symb. Gaume VI. p. 291. 930.

²⁾ Rufin. Patrol. lat. XXI p. 356.

³⁾ S. August. Opera Serm. CCXL. CCXLI. CCXLII. V 2971. Třetí řeč byla u veliké vážnosti v Gallii; čítala se třikráte katechumenům, prve než bývali připuštěni ke křtu. Martène. De antiq. Eccl. ritib. I., 95.

jako v řeckém a latinském textu. Biskup pak byl nucen veřejně odprositi, jinak by byl zůstal pastýřem bez stáda.«¹⁾

V pravdě těžko jest vydati svědectví o větší ještě přichylnosti k literě, než jak zde poznamenává sv. Augustin; avšak veliký učitel, jenž se hrozil té nejmenší změny v apoštolském podání, dovolil si skoro naprosté neodvislosti, pokud se týkalo Symbola. Máme od něho četných výkladův o Credo, v nichž sledovati lze přesně jeho smýšlení, totiž všude se ukazuje býti bedlivým, nikoliv aby zachoval text neporušený, ale dal pravidlu víry formu co nejdokonalejší.

Tatáž volnost panovala v třech hlavních městech na Východě. V době, kdy Rufin vykládá Symbolum Akvilejské a seznamuje nás se Symbolem římským, přeložil Kassian částečně pravidlo Antiošské, kdežto zase sv. Cyrill Jerusalemský vysvětluje pravidlo své Církve ve IV. století, a Symbolum koptické, mnohem starší než ostatní, svědčí o víře Alexandrinské. V těchto svědectvích, v nichž se zračí vešken Východ, shledáváme jednu a tutéž víru, ale jinak a jinak podávanou. Dlouhé výklady jsou přičiněny ku článkům víry Symbola římského. Dostačí, bychom uvedli jen první článek těchto konfessí, na ukázkou, jak každá Církev a každá generace v nich volně nakládala s vyjádřením víry své:

»Věřím v jediného a jednoho pravého Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele všech tvorů viditelných i neviditelných« (Sym. Antioch.).²⁾

»Věřím jednoho Boha, Otce všemohoucího, který učinil nebe a zemi, všecky věci viditelné i neviditelné« (Sym. Jerus.).³⁾

»Věřím v jednoho pravého Boha« (Sym. Alexand.).⁴⁾

Rufin, jenž jako my pozoruje tyto značné rozdíly, hledí vysvětliti jejich původ takto: »Pokud říci možno — praví — byly toho příčinou bludy, že se činily tyto přídatky, by se

¹⁾ Sv. August. Epist. LXXI., 5. Gaume II., 240.

²⁾ Překlad Kassianův: De Incarnatione Domini VI, cap. III.

³⁾ Podle katechesí sv. Cyrilla Jerus.

⁴⁾ Constitutiones copticae H. Tattam § 46.

zabránilo novotám v učení.¹⁾ Ale zároveň ubezpečuje, že Řím nikdy si nevedl podobným způsobem, a že tam Vyznání apoštolské zůstalo ve své původní přesnosti. Dvojí pro své mínění uvádí důvod: »že žádný blud nepovstal v lůně této Církve, a že tam zachováván starý obyčej, totiž katechumeni odříkávali Credo veřejně přede vším lidem; nikdo z těch, již před tím přijali víru, nebyl by strpěl, by jen jediné slovo bylo přidáno.²⁾

Ať jest tedy příčina těchto různoznění jakákoli, jest třeba je uznati, nelze jich popřít a nedovolují, by se beze vsí opatrnosti připustilo podání, jež připisuje složení Symbola dvanácti apoštolům v době, když se rozcházeli. Ostatně nebyla ta doba pro skládání formulí přízniva; Církev, jsouc pořád ještě rázu východního, měla na péči kázání a rozjímání, necítíc potřeby dogmatisování. Jedinou starostí jí bylo sebíratí všecka slova Mistrova, obsáhnouti veškeru pravdu, a nikoliv starati se o to, by se vtěsnala v nějaký rámeček. Jestliže Rufin vyslovuje o apoštolích jakous obavu, že by snad, jsouce rozptýlení, nehlásali jednoho a téhož učení, zapomíná, že Duch Svatý mluvil jejich ústy a při nich bude až do poslední hodiny jejich života. My tedy nehledáme původ Symbola v Jerusalemě, ale mnohem později v Římě, když sv. Petr a Pavel měli umřít.

A tak jako místa, měnily se i časy. Na dobu jednomyšlnosti u víře následovali dnové bouře a stran. »Vlci hltaví vrhli se na pastýře a nešetřili stáda; povstávali muži, mluvící věci převrácené, aby obrátili učedníky po sobě.« (Sk. XX.; 29. 30.) Více nežli učení těchto novotářů bylo se obávati jejich řeči, »jež rozežírá se jako rak« (II. Tim. II., 17.), zastírajíc porušení své novotou slov. By se věřící vyvarovali těchto nástrah v řeči, těch nejistých dvojsmyslných výrazů, jež jak bludu tak i pravdě mohou slušeti (I. Tim. VI., 20.), ukázala se potřeba, by se opatřili určitými a posvěcenými výrazy. Až posud apoštolská kázání neměla jiného účelu,

¹⁾ Rufin, *Comment. in Symb. Patrol. lat.* XXI., 339.

²⁾ Tamtéž.

leč by posluchači poznali a milovali Ježíše, nyní však na-
dešla chvíle, veškeré učení vtěsnati v několik podstatných
článků, jež by se snadno udržely v paměti a užily proti
bludařům. Sv. Pavel vynaložil na toto dílo všecku svou sílu
duševní, jemu zvláštní, a uložil tento »sklad víry«, jehož
ještě před svou smrtí doporučoval Timotheovi: »Zachovejž
sklad zdravých slov, kteráž jsi slyšel ode mne, u víře a
v milování v Kristu Ježíši.« (II. Tim. I., 13.)¹⁾ »Toho dobrého
skladu ostríhej skrze Ducha Svatého, kterýž přebývá v nás.«
(II. Tim. I., 14.) Timothej tedy obdržel od Pavla mimo
obecné učení, pokud se týče jeho rozsahu, ještě stručný
obsah víry. Petr naráží na toto pravidlo víry v jedné své
Epištole, poučuje nás zároveň, k jakému účelu bylo původně
sestaveno. Mluvě o lidech, z potopy zachráněných pomocí
vody, která je nesla v korábu, dodává: »Jako i vás podob-
ného způsobu křest spaseny činí; tudíž křest nezáleží ve
složení tělesných poskvrn, ale v dotazování²⁾ dobrého svě-
domí před Bohem³⁾ skrze vzkříšení Ježíše Krista.« (I. Petr
III., 20—22.)

O jakém to dotazování mluví sv. apoštol? Poznali
jsme dříve z jednoho místa u Rufina, že v Římě bylo za-
svěceným obyčejem dávatí otázky novokřtěncům přede křtem,
by veřejně skládali vyznání víry v Boha Otce, Syna a Ducha
Svatého. V Církvi koptické v Kartagině, později v Gallii vy-

¹⁾ Řecké slovo ὀλιγόπαις znamená stručný obsah nějaké filo-
sofické nauky. Toho slova užívá Sextus Empiricus o obsahu nauky pyr-
rhonické. I jiní ho v tom smyslu užívají. Fabricius. Adnot. in Sext.
Empiricum p. 1.

²⁾ De Wette a Hutter (v Komentáři Mayerově) míní, že tu jde
o dotazování při křtu a tudíž o vyznání víry, jehož dožadováno při
katechumenech. Jest pozoruhodno, že tři články Vyznání apoštolského
se zde připomínají od sv. Petra, jakoby činily část tohoto „dotazování
dobrého svědomí před Bohem,“ téhož dotazování, jež nás spaseny činí
„skrze vzkříšení Ježíše, kterýž vstoupil na nebesa a sedí na pravici
Boží.“ — „Duše ne obmytím, ale odpovídáním se posvěcuje.“ Tertullian.
(De resurrectione carnis 48).

³⁾ Sv. Petr žádá netoliko víry v Boha, ale ještě vnitřnějšího
citu, totiž svědomí, by celá duše se odevzdala Bohu. (Srov Sk. XXIV., 16.

ptával se podobně kněz čekatele křtu na podstatné pravdy náboženství a tento odpovídal: »Věřím«. Jinde křtěnec sám vyznával víru, ježto všude vyznání víry předcházelo před svátostním obřadem a bylo s ním nerozlučitelně spojeno. Nikde není stopy o tom, že by tento způsob, užívaný v Církvi jistě od třetího století, byl býval zaveden nebo uspořádán za oněch sto a padesáte let předcházejících. Credo neboli Vyznání víry při obřadě křestním sáhá až do času apoštolského; což jest tedy přirozenější nežli viděti v tom ono »dotazování«, o němž mluví sv. Petr, a onen »stručný obsah« jež doporučuje sv. Pavel. Jeho slova k Timotheovi vy-
lučují každou pochybnost, že by on sám byl měl účast ve složení tohoto stručného obsahu víry. Jinak ovšem výhradně připisujeme tuto snahu hlavně apoštolu, ježto jeho v Římě psaný list nás seznamuje s obřadem křtu tak, jak se konal před jeho očima a na rozkaz jeho; jemu tedy spíše než kterému jinému přivlastňovati sluší myšlenku jednotného pravidla víry, jemu, jakožto zakladateli Církve římské, jenž se řídil obyčejí a podáním lidu, uprostřed něhož žil.

V pravdě lze poznati v tomto dotazování křestním stopy ducha římského. Petr, přišed do Říma, shledal tam zcela jiný svět, docela rozdílný od toho, v němž až posud obcoval, totiž vojáky, politiky, právníky, lidi to, jimž forma byla vším, a sice: ve vojště nejprísrnější kázeň, v náboženství obřadnost co nejsvědomitěji zachovávanou, v právech totéž otrocké lpění na liteře, v obcování s lidmi některé úkony, některá slova, některé listiny tak potřebné, že bez nich nebylo možno se obejít. Den co den býval apoštol svědkem veřejných jednání; slýchal tu posvěcená slova, jichž právníci vyžadovali, by nějaké usnesení bylo pravoplatným, ¹⁾ příkladně tyto otázky a odpovědi: Slibuješ-li? Slibuji. Dáváš víru? Dávám. Posvátný a neodolatelný ráz těchto slov na vzájem vyměněných, jimiž se věrnost ke všelikým závazkům zabezpečovala, učinil veliký dojem na jeho ducha a patrně

¹⁾ Smlouva, v níž by nebylo slov obyčejem a zákonem ustanovených, byla neplatnou. Caius III. § 92.

odtud to bylo, že pojal úmysl, s obmytím křestním spojití podobné posvěcení, totiž ono slavnostní dotazování, jak je vidíme v obyčeji od nejprvnějších dob křesťanských: Věříš-li v Boha Otce všemohoucího? Věřím atd.

A tak neustále opakována jsouc před věřícími, kteří nejmenší změny by nebyli strpěli, zachovala se tato formule vyznání víry ve své původnosti. To také stvrzuje tradice od Rufina a sv. Ambrože uváděná; avšak na potvrzenou nemůžeme se prokázati některým exemplářem tohoto Symbola, jenž by pocházel z dřívější doby, než z V. století, poněvadž bylo zakázáno zachovávat Symbolum jinak leč na paměti. Teprve osm dní před křtem bylo vyznání víry sděleno ústně s katechumeny, kteří je musili uměti doslovně, a sice z paměti a nikoli písemně. Po tři století bylo Vyznání apoštolské tajemstvím, pouze zasvěcencům známým jako heslo, jímž věřící rozeznával se od falešného bratra, od bludaře nebo od Žida, hledícího dostati se do ovčince, by tam rdousil ovce.

Nikdy nebudeme věděti s jistotou, co obsahovalo toto vyznání hned od počátku a co stalo se v pozdějších stoletích s tímto svědectvím tak pečlivě zatajovaným. Protož přiznáváme se, že nelze nám o nynějším Symbolu naprosto tvrditi, že jest totéž jako bylo Symbolum původní; avšak ač o tom naprosté jistoty nemáme, přece s dosti velikou pravděpodobností můžeme míti za to, že tomu tak jest. Předně odpůrcové našeho mínění, že Symbolum jest původu apoštolského, marně domýšlejí se shledávati tam učení, kterého prý apoštolé ani nepsali, neboť není ani jediného článků víry v našem Credo, který by zároveň nebyl v Evangelii sv. Matouše, v kázáních a listech sv. Petra, a nad to v Epištolách sv. Pavla.¹⁾

¹⁾ Řada následujících textů skoro vesměs vzatých z listů svatého Petra nebo z jeho kázání obsažených ve Skutcích apoštolských, drží v sobě veškeré články věroučení, jak je má prvotní Symbolum římské: „Přijali jste od *Boha Otce* čest“ (II. Petr I., 17). „*Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krista*“ (I. Petr I., 3.). „Kterak Bůh pomazal Ježíše *Duchem Svatým*“ (Sk. X., 38.) „Neboj se vzítí Marii . . . což

Za druhé, jakkoli Otcové prvních století bedlivě zachovávají v tajnosti formulí křtu, přece tu a tam odhalují závoj. Dvakráte v listech sv. Ignáce Antiošského potkáváme se s náčrtem hlavních činů Spasitelových, podobným tomu, jak jej shledáváme v textu Symbola.¹⁾

Ke konci II. století mluví sv. Irenej o pravidlu víry, jež obdržel na křtu, a jež se často opakovalo ve shromážděných věřících. Úryvky z něho podává na pěti místech své knihy, kde nalezáme tyto články: »Jednoho Boha, Otce všemohoucího; jednoho Pána, Ježíše Krista, jediného Syna Božího, jenž se ráčil naroditi z panny, trpěl a ukřižován pod Pontským Pilátem, vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa, odkud přijde soudit svět a vzkřísit všeliké tělo lidské. Těm, kteří hřešili a se káli, dá život neporušitelný. Duch Svatý skrze proroky předpověděl toto rozdávání věcí Božích.« (S. Irenej I., 3. 6.; 10, 1. — III., 4. 2. — IV., 23. 2.)

Totoť jest — pokračuje svatý učitel — požehnání, jež všickni, kteří se přidržují Krista, zachovávají vepsané do srdcí svých, a nikoliv na papíře a inkoustem.« (Irenej III., 4. 2.) Tomuto stručnému obsahu, by se v něm podalo původní Symbolum římské, schází toliko jeden článek »Svatou Církev«.

v ní zrozeno jest, z Ducha Svatého jest“ (Mat. I, 20.). „A Panna počne a porodí Syna“ (Mat. I., 23. . „Ježíše, kterého jste vy ukřižovali“ (Skut. II., 36.). „Že Kristus umřel za hříchy naše . . . a že jest pohřben a že vstal z mrtvých třetího dne“ (I. Kor. XV., 4.). „Toho Bůh vzkřísil třetího dne“ (Sk. X, 40.). „Všed do nebe“ (I. Petr. III., 22.). Kterýž sedí na pravici Boží“ (I. Petr III, 22. . „Ježíše stojícího na pravici Boží“ (Sk. VII., 55.). „Kterí vydávati budou počet tomu, jenž hotov jest souditi živé i mrtvé“ (I. Petr IV., 5.). „Pozdravuje vás Církev“ I. Petr V., 13.). „Kterýž vás povolal a svatý jest, i vy ve všem obcování svatí buďte“ (I. Petr I., 13.). „V kněžstvo svaté“ (I. Petr II., 5). „Aby sobě učinil Církev slavnou, nemající poskvrny . . . aby byla svatá“ (Efes. V., 27.). „Pokřtěn buď jeden každý z nás na odpuštění hříchů“ (Skut. II, 38.). „Vstane tělo duchovní“ (I. Kor. XV., 44.). Patrná a překvapující jest zajisté tato doslovná shoda s textem našeho Symbola.

¹⁾ S. Ignac. ad Trall. IX. X. — ad Smyrn. I. III. Tyto listy jsou psány okolo r. 107.

Přejdeme z Lyonu do Karthaginy, tu současník svatého Ireneae, Tertullian, píše na třech místech o tom, co nazývá pravidlem víry.¹⁾ Tam také nalezáme články víry podané těmitéž slovy jako v římském Symbolu; ale nečiní se zmínka o »Církvi« jako v pravidlu Ireneově, a též o »odpuštění hříchů«, o němž biskup Galský se zmiňuje. V tomto i v onom případě toto opomenutí mělo účel, by nekřesťané nepoznali celého Symbola, neboť víme, že Credo v Církvích Afrických mělo články víry, jichž Tertullian nejmenuje: »Třikráte — praví týž Otec — jsme ponořováni do vody křestní, odpovídajíce o něco více, než Pán ustanovil v Evangelii.«²⁾ »Co Pán ustanovil, bylo křtiti ve jménu Otce, Syna i Ducha Svatého.« Co bylo asi ono »něco více«, jež bylo přidáno k tomu, co Pán ustanovil? Tertullian sám nás o tom poučuje tam, kde nevykládá již pravidla víry: »Ježto naše vyznání víry a slib našeho spasení mají za rukojmě tři božské Osoby, nutně k tomu přichází zmínka o Církvi. Neboť tam, kde jest Otec, Syn a Duch Svatý, jest také Církve, kteráž jest tělem tří božských osob.«³⁾ Tak tedy již ani článek víry »o Církvi« ani »o odpuštění hříchů« nescházel v Symbolu africkém. Tertullian se o něm zmiňuje v následujícím místě, kde naráží na rozličné články vyznání víry při křtu: »Nechť se nikdo nediví, že Pán sám neuděloval křtu. Neboť v jakém jméně byl by křtil? Zdali pro pokání? Ale co by byl tehda činil jeho předchůdce? Na

¹⁾ Tři pravidla víry od Tertulliana nalezájí se v předpisech (*de praescriptionibus* XIII.) v knize proti Praxeovi (II.) a v knize o pannách, jimž uloženo nositi závoj (*de virginibus velandis* I.). Netřeba, leč vzítí do ruky tuto knihu a uložití v ní dvě věty z ostatních dvou a shledáme se opět s prvotním Symbolem římským: „Pravidlo víry jedno jest, nepohyblivé a neopravitelné, totiž věřiti: v jednoho Boha všemohoucího, Syna jeho, Ježíše Krista, narozeného z Marie Panny, (*de praescript.* XIII.), ukřižovaného pod Pontským Pilátem, pohřbeného (*ad Praxeam* II.), třetího dne z mrtvých vstalého, do nebe vzatého, sedícího na pravici Otce, odkud přijde soudit živých i mrtvých skrze těla vzkříšení.“

²⁾ Tertullian. *De Corona militis*. III.

³⁾ Tertullian. *De Baptismate* VI.

odpuštění hříchů? To uděloval pouze slovem. Ve jménu jeho? To skrýval v poníženosti. V Duchu Svatém? Ten ještě nebyl sestoupil od Otce. Ve jménu Církve? Táž nebyla ještě založena.« ¹⁾)

Jistě tedy žádné z těch míst, jež jsme právě uvedli, není Symbolem apoštolským, ale předpokládá, že toto Symbolum skutečně bylo, a uvedeme-li si na paměť, že bylo zakázáno písemně zaznamenati tento tajený formulář, jest se nám přiznati, že nelze v něm objeviti stop zřejmějších, než jak jsme uvedli.

Od století ke století, od doby Rufinovy můžeme dostoupiti až k prvopočátkům Symbola a poznati v něm nikoliv plán nějakého hlásání víry předem mezi dvanácti apoštoly ujednaného, jako spíše ovoce a stručný obsah jejich vyučování. Duch římský, následovně ruka Petrova jest v něm viditelná, a z této příčiny zasluhuje Credo v pravdě nazváno býti »apoštolské«. Ovšem, připomeňme si ještě jednou, nikdy nebylo považováno za svědectví Bohem vnuknuté, neboli za text nezměnitelný jako jsou knihy svaté. Bylo jen formulí zasvěcující do víry, tedy vyznání víry; odtud ta péče, by se zachovala jeho slova; nebylo však tím, co jest Písmo svaté, odtud ta volnost, s jakou mimo Řím v prvních stoletích, a později i v Římě samém měnilo se jeho znění neboli forma prvotní.

¹⁾ Tertullian. De Baptismate XI.

KAPITOLA ČTRNÁCTÁ.

Svatý Petr a Židé římsští.

Petr, byv vysvobozen andělem, nezdržel se dlouho v domě Jana Marka. »A vyšed — praví Písmo — odešel na jiné místo.« (Sk. XII., 17.) Která země, které město se míní tímto slovem? Skutkové apoštolští nás o tom nepoučují, ježto od této chvíle není v nich více řeči o Petrovi, vyjmouc jedinou okolnost, když hlava Dvanácti spojila se s některými bratřími, by upokojili křesťany v Antiochii. (Sk. XV., 7—31.) Jediným světlem po celou tu přestávku jest podání Eusebiem zachované, dle kterého Petr po svém odchodu z Jerusalema kázal Židům rozptýleným v Pontu, Galicii, Bithynii, Kappadocii a prokonsulární Asii. (Hist. eccl. III. c. 1. — Patrol. řeč. XX., 216.) Chodě ode města k městu, jak to činívali Židé chudí, dožadoval se pohostinství u bratří Israelských a navzájem mluvil jim o Ježíši. Byl to spíše jen zábavný rozhovor, nežli kázání, a to brzy v obydlích, brzy opět na veřejných náměstích nebo na tržištích; vypravuje o životě Spasitelově, s pláčem opět a opět říkával, jak Mistr jeho zemřel, byv od něho zrazen, avšak zemřel jen proto, by slavně z mrtvých vstal. Horoucí víra rozněcovala všude duše, a tak Petr zakládal četné obce, jež potom navštívil a jimž vzkazoval své požehnání: »Petr, apoštol Ježíše Krista, vyvoleným příchozím, rozptýleným v Pontu, v Galacii, Kappadocii, Asii a Bithynii, kteří bydlí mezi pohany. Milost vám a pokoj rozmnožen buď!« (I. Petr I., 1.)

Nemáme žádných podrobných zpráv o založení těchto křesťanských obcí Maloasijských, i jména měst, jimž Petr kázal Evangelium, zůstala neznáma. Jedině dvě Církve v Pontu, Amasis a Sinopis, honosí se, že měly Petra zakladatelem.¹⁾ Z tohoto pokání, jakož i z toho, co praví svatý Epifan, že apoštol častokrát navštěvoval Církve v Bithynii a v Pontu, (XXVII., 6) lze souditi, že nejprve procházel pobřeží Černého moře. Z Antiochie bez pochyby vstupoval skrze Kappadocii až do těchto krajín, a odtud skrze Galacii sestoupil k některému přístavu, z něhož plaviti se možno k břehům italským. Sv. Pavel, jenž několikrát přecházel Malou Asii, nikdy se nebral touto cestou, jsa věren své zásadě »nestavěti nikdy na cizím základě« (Řím. XV., 20.), totiž nekázati Evangelium tam, kde před ním již jiní byli kázali.

Petr v době těchto apoštolských cest provozoval prý své rybářské řemeslo.²⁾ Jako Pavel a jako všickni ostatní apoštolé³⁾ nechtěl býti nikomu na obtíž, chovaje slovo Boží ve vsí svobodě a úctě, by nebylo nejmenšího podezírání o ziskuchtivosti nebo ctižádosti. Ostatně nezahálely nábožné ruce, jež přispívaly k jeho potřebám, nebýval nikdy samotěn. Sv. Pavel nám dává na vědomí, že »sestry« doprovázely apoštoly, jmenovitě Petra a bratři Páně. (I. Kor. IX., 5.) Nikdo z toho u Židů nebral pohoršení, ježto byli zvykli vídati rabbíny, ani bývají obklopeni horlivými přívrženci, kteří péče, propůjčované svým mistrům, měli za zdroj, z něhož se jim prýští zvláštní milosti.⁴⁾ Sám Pán posvětil tento obyčej, když dovolil, aby zástup žen Galilejských ho doprovázel a posluhovaly mu ze svých statků. (Luk. VIII., 2. 3.)

Apoštolům poskytovalo takové spolupůsobení vzácných výhod, jež jim dovolovaly, že mohli vnášeti Evangelium i do takových míst, kde by se jim méně příznivého přijetí

¹⁾ Tillemont. Mémoires. S Pierre. XXVIII., I. 169.

²⁾ Constit. apost. II., 63.

³⁾ Jeron. Epist. IV. ad Rusticum.

⁴⁾ I frörer. Das Jahrhundert des Heils I., 144.

dostávalo, než jejich nábožným společnícím. Neboť tyto bývaly vřele vítány ženám, jimž mluvily o Spasiteli, který Marii Magdalenu tak povznesl a tolik matek potěšil; tak bývaly získány víře, a potom pokřtěny. A poněvadž úplné ponoření bylo tehda obyčejným obřadem této svátosti, bylo nutno pro zachování slušnosti svěřiti sestrám péči o to, by do vody ponořovaly křtence svého pohlaví. I lze též mítí za to, že mezi těmi, jež pomáhaly Petrovi, byla i jeho vlastní žena. Ovšem apoštol pravil k Pánu: »Hle, my vše opustili a šli za tebou« a odpověď Ježíšova ukazuje na rozsah tohoto slova »vše«, totiž: »Dům, bratry, sestry, otce, matku, manželku.« (Mat. XIX., 27—29.) Avšak jestliže žena Šimona rybáře nechodila s ním, pokud Pán žil na zemi, po jeho z mrtvých vstání jsouc od té chvíle spojena s mužem svým svazky ryze duchovními neměla příčiny, proč by ho opouštěla. Beze vší pochyby jest to ona, již sv. Pavel nazývá »sestrou připoutanou k Petrovi« (I. Kor. IX., 5.).¹⁾

V této nábožné společnosti procházel Petr provincie Asijské, od Eusebia vyjmenované. Jestliže pak tam zřídil četné obce křesťanské, přece se tam nezdržel, neboť dle ctihodných podání vidíme jej ještě téhož roku, kde ušel rukám Herodovým, přichozího do Říma, kde pro všechny časy založil své sídlo apoštolské.²⁾ Do Italie vydal se hned od pobřeží východního, ježto nižádná stopa není o tom, že by býval procházel Řeckem, jako to později učinil sv. Pavel. Židovští obchodníci měli obchod daleko široko po moři; i bylo na snadě, že některý z nich Petrovi a jeho soudruhům sprostředkoval cestu po moři. Přišedši do hlavního města tato malá, skromná, na pohled bídna společnost nepozorovaně vloudila se na »ghetto« neboli do čtvrtě židovské, kde těsně pohromadě bydleli jejich sourodáci. Hlavní město

¹⁾ Podle podání zachovaného od Klimenta Alexandrinského (Stromata VII., 11.) byl apoštol svědkem její mučednické smrti pro víru, a když kráčela na popravu, loučil se s ní s těmito mužnými slovy „Ženo, vzpomeň si na Pána“ (Euseb. Hist. eccl. III. 30.).

²⁾ Dodatek IV. Petr v Římě.

ani netušilo, že tento chudý Žid přináší mu, čeho mu nemohly dáti po osm století ani jeho vítězství, ani jeho panství světové.

Židovská čtvrť byla prvním bydlíštěm Petrovým v Římě, i prvním jevištěm jeho horlivosti¹⁾ pole to široké, neboť Israelité zaujímali tam vzácného postavení a den ode dne ho rozšiřovali. Listiny latinské mluví o nich tak často, že dostačuje sebrati jen tato místa, bychom poznali počátek založení jejich obce, její zřízení, části města, kde se usazovali a tak před očima máme obraz o tomto národě příčinlivém, ziskuchtivém, průmyslném a věčném, jako bylo i město, v němž ještě dodnes Židé jsou národem zvláštním.

Ponejprv objevují se Židé v Římě 160 let před křesťanským letopočtem. Jménem Judy Makkabejského přišli sem vyslanci, by se ucházeli o přízeň a ochranu u senátu. Odpověď otců shromážděných, byvši vyryta v oceli, přenesena byla do Písma svatého. Slova její jsou hrda: jakožto za podmínku ve příčině ochrany uložena Židům neobmezená poslušnost, za to však Římané se zavazují, že hájiti jich budou proti nepřátelům. (I. Mak. VIII., 17—32.) Po smrti Judově Janathas nedosáhl od nich více, než obnovení těchto nařízení. (I. Mak. XII., 1—4. 16.) Mnohem šťastnější než oba bratři, byl Šimon, jenž s nimi uzavřel pravomocný spolek. (I. Mak. XV. 16—24.) Lucius Kalpurnius, konsul roku 139 př. Kr. poslal v jejich vlastní prospěch listy králům a národům s republikou spojeným. Řím prohlašuje v nich Židy za své přátele, bera zemi jejich pod svou ochranu, zapovídal činiti na ně útoky, a slibuje pomoc jim poslati proti těm, kdož by jim vypověděli válku; také rozkaz byl dán, aby veleknězi Šimonovi vydáni byli sbězi židovští, by potrestáni byli podle zákona.²⁾ Mezi tím, co přednostové po-

¹⁾ Dvojí důvod opravňuje nás k této domněnce: Rozkaz Páně, jež nepochybně apoštol vždy vykonával: „Jděte k ztraceným ovčím domu Israelského“ (Mat. X., 6.) a slova Pavlova ke Galatům: „Poznal jsem, že jest mi svěřeno Evangelium neobřízky, jako i Petrovi obřízky“ (Gal. II., 7.).

²⁾ List uvedený v I. knize Makkabejské lze míti za pravý opis originalu, ježto se tam shledáváme s obyčejnou formou takových písem-

selstva jednali o této smlouvě, rozešli se jejich průvodci po městě hledíce bezpochyby získati tam nějakých proselytů, neboť Valerius Maximus nám dává zprávu, že téhož roku (139) pretor Hirpallus zpět do vlasti poslal Židy, kteří usilovali o to, by Římany přivedli k víře v jejich Boha, by se klaněli Hospodinu pod jménem Joviše Sabazia (Sabaoth).¹⁾

Po osmdesáte let nečiní se zmínka o Israelitech v Římě, a nutno zajíti do doby Pompejovy, kde se tam již trvale usadili. Týž vojevůdce, dobyv Jerusalema r. 63. převedl tam mnoho zajatců; od té doby až do chvíle, kde Herodes dosedl bez překážky na trůn Davidův (37. př. Kr.) bývalo Judsko, jež stále se bouřilo, často uvedeno pod jeho římských legií; po každé porážce množství zajatců přicházelo do hlavního města císařského a často ve velikých zástupech, neboť se vypravuje, že Kassius, jeden z vůdců vítězných, prodal do mnohých měst veškeré obyvatelstvo. (Jos. Antiq. XIV., 11. 2. Bell. Jud. I., 11. 3.)

Zpočátku dostávalo se dobrého přijetí těmto otrokům tváří i duchem vznešeným; ale brzy jejich počet uváděl v rozpaky obchodníky, kteří nevěděli, jak s nimi těžiti. V domech boháčů, kde se služebnictvo hemžilo na tisíce, byl ovšem stejnoměrný způsob života nudným pro všechny, ale Židé nemohli tomu nikterak přivyknouti, ani hrozby, ani tresty nepřijímaly je k živobytí obecně obvyklému. Stravu od svých soudruhů připravenou odmítali jakožto nečistou; střežili se dotknouti se tisícerych předmětů jakožto nečistých; v den sobotní všeliké práci se vyhýbali. Josef vypravuje o zajatém knězi židovském, kterýž žil pouze od ořechů a fíků. (Jos. Vita. III.) Taková čeleď rušila ovšem pořádek

ních listin; jen jeden konsul jest označen jako zvolený, jmenuje se jen příjmením, není tu data, ani zmínka o senatu. Než tato opomenutí jen ukazují, že sv. spisovatel nepřekládal doslovně text, kterýž měl před sebou, ale proto není příčiny, míti ho v podezření, že buď si vymýšlí neb změňuje podstatu rozkazů konsulem daných. (Handbuch zu den Apokryphen des al. Test. Fritzche und Grim. I. Buch der Maccabaeer XV., 16. — Kitto's Cyclopaedia: Lucius I.)

¹⁾ t. j. „Pán zástupců“ totiž vojsk Israelských.

v domech římských, v nichž vládla kázeň podobná jako v plucích vojenských. Také Philo vypravuje, že Římané se rádi zbavovali Židův a je ještě raději propouštěli na svobodu (Philo. legatio ad Caium 568.).

A tu zbavení jsouce všelikého donucování hned se od-
dávali své dřívější čilosti svého ducha obchodního, tak že
platných služeb prokazovali svým dřívějším pánům, kteří
se sluli jejich ochranci. Zkušeností, jakéž z nich nabývali
v tomto novém postavení, takou měrou rozmnožen počet
osvobozených, že římsští Židé obyčejně nazýváni jménem
»propuštěnců Libertinských«. (Sk. VI., 9.) ¹⁾

Propuštění na svobodu, vykonané způsobem slavnostním,
přinášelo s sebou právo občanské. ²⁾ Kolem těch, kteří této
výsady stali se účastnými, tlačili se všichni jejich bratři,
bohatí i chudí, otroci i propuštění. Stav tento, duchem je-
dnoty prodchnutý, rozmnožoval se každým dnem; po něco
málo letech tvořil ve státu římském již zvláštní stát cizí,
po způsobu svém žijící, jenž současně dobyl takové váhy,
že s ním počítati bylo nutno. Od r. 39. př. Kr. sám Cicero
se ho obával; v obhajovací řeči pro Flacca, obžalovaného
mimo jiné zločiny i z toho, že zapověděl posvátnou daň
donášeti do Jerusalema, slyšíme, an si stěžuje, že se líčí
pře na »Stupních Aureliových«. Soud takto nazvaný zabíral
část Fora, kde Židé měli množství krámů. ³⁾ Když řečmi,
jež se týkaly jejich náboženství, byvše sem přivábeni, zmo-
cnili se tohoto soudního místa na způsob okružního divadla
zařízeného, ⁴⁾ provázeli líčení pře svým obvyklým fanati-

¹⁾ Philo. Legat. ad Caium 523. — Jos. Antiq. XVIII., 3. 5. — Tacit. Annal. II., 85.

²⁾ Pauly Real-Encycl. Manumissio.

³⁾ Nic nepobuřovalo Židů tak, jako když viděli, že zlato určené pro svatý jejich chrám, bylo naloženo na jiné potřeby. Cicero zmiňuje se o tom ve své obhajovací řeči a pokračuje těmito slovy: »Znamená to tolik, jako vydati vás jejich strašlivému záští, když Lelius zvolil to místo za stolicí spravedlnosti.« (Pro Flacco XXVIII.) Lze z toho sou-
diti, že mnoho Židů bydlelo u Stupňů Aureliových a následovně tam
byli nahromaděni.

⁴⁾ Cicero. Pro Cluenio 34.

smem, Cicero vida se takto ohroženým přitlumil hlas a mluvil tak tiše, že ho obecenstvo ani neslyšelo a ukazuje Leliovi to hlomozící množství Židů, jež již vícekrát veřejná shromáždění vyrušovalo,¹⁾ vytýkal jim, že chtějí tím zastrašiti obhájce a působiti na soudce.

Tato opatrnost, tato obava velikého řečníka nám ukazuje, jaký vliv měli Židé v Římě. Cesar uchopuje se vlády uznal za dobré, by je pro sebe získal. Čteme u Josefa celou řadu nařízení, jež ve prospěch Israelitův učinil diktator a úřadové pod jeho mocí postavení. Jen samé výsady, jako: svobodné vyznávání víry, osvobození od služby vojenské a od mnohých daní, právo, by žiti směli dle obyčejů svých předkův, úplná volnost, že mohli tvořiti zvláštní skoro neodvislý sbor, zvláštní obce v každém městě, mající své přednosty, svou stráž, své zřízení, své soudy;²⁾ samé to ústupky, jež tím více překvapují, uvážíme-li, že Cesar touž dobou až přespříliš obmezoval právo spolčovací a zrušoval všecky sbory, jež nepocházely z nejdávnějšího starověku.³⁾ Israelité byli si vědomi tak vzácných dobrodiní; na poli Martově kolem hranice, kde složeno bylo krvácející tělo diktatorovo, bylo po několik nocí slyšeti plačtivé odříkávání žalmů: bylo to ponocování vděčných Židův. Augustus, který obnovil opět práva spolčovací, Cesarem zrušená, potvrdil úředně výsady Židům přiřknuté, prohlásiv jejich otce za pravomocné s výsadou, by se na všech místech mohly zřizovati. (Sueton. Caesar 84.) Z těchto ediktův Augustových vysvítá nejlépe, jaké míry dostoupila přízeň jeho k Židům; později nejen že žádné nové výsady k tomu nepřišly, ale nedůvěra, již právě tyto všude vzbuzovaly, brzy měla za následek, že spíše se umenšovaly.

První, jenž je měl v podezření, byl Tiberius. Roku 19. zapověděl bohopoctu Isiinu a Jehovovu. Kněží těchto náboženstev dáni v obžalobu na pohled sice stejnou, ale co do viny rozdílnou. V obou případech jednalo se tu o obrácení

¹⁾ Cicero. Pro Flacco XXVIII.

²⁾ Jos. Antiq. XIV., 10. 2—25.

³⁾ Sueton. Caesar 42.

jakési ženy. Kněží egyptští namluvili jakési ženě, že jejich božstvo chce se s ní spojit, přilákali ji do svého chrámu, kde ji vydali v šanc mladému prostopášníkovi, (Jos. Antiq. XVIII. 3, 4.). Provinění Židů nebylo ovšem tak hnusné. Čtyři zákonníci obelstili římskou paní, jménem Fulvii. Byliť asi z oněch Fariseů, jimž Ježíš strhl s tváře škrabošku nábožnosti, kteří konali dlouhé modlitby, ale prostomyslných lidí zneužívali a domy vdov zžírali (Mat. XXIII., 14.). Pod záminkou, že sbírají obětní dary pro chrám Jerusalemský, vylákali na té šlehtičtě mnoho zlata a nachu, a to na svůj prospěch obrátili. Muž její udal je u císaře, jenž věc tu vynesl na senát dovolávaje se přísných zákonů proti židovským proselytům vydaných. Množství nevinných Židů bylo stíženo trestem, ježto konsulové Markus Silanus a Lucius Norbanus Flaccus vnikajíce do bytů židovských, na čtyři tisíce na svobodu propuštěných násilím odvedli k vojsku. Byli posláni bojovat proti loupežníkům Sardinským v té naději, že tam podlehnou nezdravému podnebí. »Byla by to — praví zcela chladně Tacit — bývala malá škoda beze všech následků« (Tacit. Annal. II., 85.). Ale těmto čtyřem tisícům mužů nešlo tak o nebezpečnost ztratiti život, jako spíše o to, že báli se přestoupiti Zákon; odmítli službu vojenskou, jakožto v Zákoně zapovězenou a byli odsouzeni ku práci v dolech. Usedlým Židům a jejich příslušníkům dán rozkaz, v nejkratší lhůtě rozhodnouti se, buď zapříti víru nebo opustiti Itálii.¹⁾

Třicet let později dobyli Židé opět svých práv, poznovu znepokojovali Řím a přinutili Klaudia, že je hromadně posílal do vyhnanství.²⁾

Ale marné bylo toto vyobcování, neboť židovství zaražilo příliš hluboké kořeny, že nebylo tak snadno je vyhladiti. Množství proselytů, náležejících k nejpřednějším třídám, ku šlechtě a ku dvoru dovedlo vyhnouti se nejprísnějším ediktům. A i ti, jež přísný rozkaz zachvátil, zdržovali se

¹⁾ Jos. Antiq. XVIII., 3. 5. — Tacit. Annal. II., 85. — Sueton. Tiberius 36.

²⁾ Sueton. Klaudius 28.

u bran městských nebo v okolí. Juvenal mluví o zástupu takých vyobcovaných, tábořících na vrchu Albanském v Aracii,¹⁾ odkud při nejbližší příležitosti nepozorovaně vcházeli do města. Čím častěji byli utiskováni, tím více se vzmáhali, až opět si vydobyli svobody žítí dle svých zákonů. (Dio Cass. XXXVIII., 17.) Tato slova Kassiova tvoří veskerou historii Židů římských.

Pro své množství, pro své svobody a pro svůj průmysl obraceli na sebe pozornost. Ze všech cizinců, z celého světa do hlavního města přibylých, nižádní nezaměstnávali tak myslí, jako oni; nejčastěji básníci a mravokárci posuzovali je jen dle zevnějšku. Jejich obřízka, svěcení soboty, nechuf k vepřovému masu bývaly stálým předmětem žertův a úštěpků.²⁾ Jednou Persias zabloudil do špinavé a klikaté čtvrti židovské; viděl, jak okna jejich příbytků jsou věnci z fialek okrášlena a pro množství hořících smolnic sazemi a čmoudem začazena, uvnitř pak rodiny jsou pohromadě, na stole skromně přistrojeném široký ocas bahničí (ryby) plove na červené míse, k tomu bílý džbán stolného vína. Básník odešel naplněn byv opovržením k tak nečistému živobytí, a potkav proselytu, s posměchem ho oslovil: »Jdi jen, dnes mají svátek přátelé Herodovi, jdi pobožně v pohyb uvádět jejich rtů a bled jako mrtvola světit soboty obřezaných.« (Pers. V., 180.) Jindy nebyly to jejich slavné svátky, jež vábily na se pozornost zvědavých, ale spíše jejich bouřlivá svěcení. Židé hádali se o nějaké slovo svého podání s obvyklou vášnivostí; tu bylo slyšeti, jak se proudy slov a křik řine z jejich úst, na jejich tváři hrozivé posuňky, jak metají prach do povětří. Hluk zvrtil se někdy v takové násilnosti, že pretor viděl se nucena zakročiti (Sueton Claud. 25.); ale obyčejně utvořila se většina, jež straně slabší mocí vnutila své mínění. Tento jejich způsob, jímž chtěli jiného přesvědčiti, byl vůbec znám. Horac naň naráží v urážce proti nepříteli satyr, an s posměchem dí: »Jestliže nám v této věci neučiníš po vůli,

¹⁾ Juvenal IV. 117.

²⁾ Horac. Sat. I. IV. 143. V., 100.; IX., 69.

veškery zástup básníků přijde mi ku pomoci, jsmeť ve veliké většině; přinutíme tebe vstoupiti do řad našich, jako to činí Židé.« (Horac. Sat. I. IV., 150.)

Než Římané se nespokojili jen tím, že si z nich tropili smích; ošklivé, hanlivé spisy, jako hanopis Apionův, kolovaly z ruky do ruky, připisující Židům nejhorší nepravosti. Ne jen sprostá luza, nýbrž i lidé z nejlepších tříd zakládali na takových pomluvách svůj o nich soud, a opětující je zjednávali jim víru. Že nebylo obrazů ve svatyních židovských, z toho soudil Lukan, že o Bohu nic jistého nevědí.¹⁾ Florus²⁾ a Apollonius Molon³⁾ měli je za bezbožce a nevěrce. Petronius,⁴⁾ Plutarch,⁵⁾ Tacit⁶⁾ vypravují zcela vážně, že se klanějí vepři a oslu. »Jest to národ zrozený pro otroctví — dí Cicero⁷⁾ — plémě mezi všemi ostatními nejzločinnější,« přidává Seneka.⁸⁾ Obraz o nich jest věru odporný, satyrikové jako o závod hanobami je obsypávají, ukazují na ně, ani vycházejí ze svých nečistých brlohů ve čtvrti židovské jako otrhaná chátra. Jsoutě žebráci, podloudníci, hadráři, kteří zacpávají ulice, obléhají domy, prodávající zápalky a kupují staré sklo.⁹⁾ Špinavý, páchnoucí ošklivým zápachem, rovněž podvodný jako podlízavý, tento vyvrhel lidský, vleče za sebou tlupy dětí, balíků se starým šatstvem, nebo s košíky, kde skrývají pokrmy před rukou nesvěcenou, nebo slámu, jež celé rodině slouží za lože.¹⁰⁾

Bylo by to přeháněním v tomto obrazu, kdybychom všecky venkoncem Židy líčili těmito barvami, jež jen těm

¹⁾ Lucanus. Pharsal. II., 599.

²⁾ Florus III., 6.

³⁾ Jos. Contra Apionem II., 14

⁴⁾ Petron. Fragmenta p. 94.

⁵⁾ Plutarch. Quaest. Convival. IV., 5. 2.

⁶⁾ Tacit. Historiae V., 2. 3.

⁷⁾ Cicero. De provin. Consul. V.

⁸⁾ Seneka u sv. August. (de civitate Dei VII., 36.)

⁹⁾ Martial I., 42.

¹⁰⁾ Martial I., 42.; XII, 30. 35. 37.; IV., 4.; VII., 82.; I., 4. Juvenal VI., 542—547.; 156—160.; XIV., 98—107.; III., 13. 396. — Origenes. Contra Celsum. I., 38. — Ammian. Marcellin. X. XII., 5. — Rutilius Numatian. Itiner. I., 3. 89.

nejbídňějším příslušejí, avšak tato předpojatost ovládala všechny mysle.

Štěstí by bývalo pro Židy, kdyby tento souhlas výsměchův a úštěpkův nebyl vykročil z kruhů učených; avšak naopak všude rozlíhala se jejich ozvěna: ve veřejných lázních, na foru, na řečništi, v divadle, kde byli pravou pastvou pro sprosté žerty herců. Rabbi Abahu si stěžuje, jak málo důvtipu jest potřebí obveselovati se na útraty Židů. Některé tuto přidané výjevy zjednávají tomu víru. Velbloud kráčí po jevišti oděn ve smutku: »Proč pak tento pohřební přístroj?« táží se ho. Odpověď, jež vzbudila smích sprostého lidu, jest zcela nemotorný žert: »Proto, že Židé, by mohli lépe slaviti svou sobotu, nechťejí více se živiti saláty, ale jedí datle a velbloud si naříká, že mu odnímají stravu.« Ještě nechutnější jest výjev, kde Momus (bůh frašky) se objeví s oholenou hlavou. Otázán byv, proč tak zanedbává svůj vlas, odpovídá: »Olej jest příliš drahý a tím vinni jsou Židé, neboť všechno, co vydělají ve všední dny, utrácejí v sobotu. Nemajíce dříví k vaření, jsou nuceni páliťi své lože a líhati v prachu; a by nebyli tak umounění, rozlévají na sebe oleje až to s nich teče. Hle toť příčina, proč olej jest tak drahý a proč Momus pláče.« ¹⁾ K takové sprostotě může jen slepá nenávisť tleskati.

Tento odpor, mnohem více než jejich obřady přinucoval Židy, že bydleli v ústraní a mimo styky obchodní a peněžní žádného obcování se společností pohanskou neměli. Takto bydlíce mezi Římany, přece tvořili pro sebe svět zvláštní, skoro neznámý. O jejich původu, o jejich náboženství neměly i vzdělané třídy leč ponětí nesmyslné, jakž o tom svědčí obraz Tacitem o nich nakreslený. Jsme překvapeni, vidouce tohoto velikého dějepisce, jinak tak důkladného, mluví-li o národech i nejnevzdělanějších, an, jde-li o Židy, do několika rysů pravdy vplétá toliko klevety. Patrně nikdy neobcovoal s lidmi ze čtvrti židovské, aniž navštěvoval jejich příbytky; byl by tam našel knihy, v nichž my dnešního dne čteme pravé dějiny národa Israelského, spisy Alexandrinských,

¹⁾ Graetz. Geschichte der Juden 4. 353.

výklady rabbinů Jerusalemských, a řecký překlad Bible, Septuagintu. Předsudky proti nim byly by zmizely a Tacit. by nebyl napsal onu překvapující stránku, kde nám líčí Hebreje jakožto národ mravů nestoudných, rovněž nenáviděný jako nenávidějící, mající náboženství sice vznešené, ale podivínské a smutné. (Tacit. Hist. V., 2—5.)

Za to vše se Židé mstili po svém způsobu. Neuprosní ve svém obchodu vykořisťovali vše, co nebylo z jejich krve a z jejich společnosti a zapisovali do svých účetních knih své vysmíváče, ať velké ať malé. Když si byli dlužníci vy-lili na nich žluč, nastala jim neuprosná potřeba jednati s tím hadím plemenem svých věřitelů a nebo se jim vzdáti na milost. A kamkoli se obraceli, všude nalézti bylo tyto strašné soutěžníky, neboť jestliže výhradně zabrali všecken obchod, neštítli se žádného i sebe ponižujícího úřadu, buďsi v divadle jako herci nebo jako zpěváci, ¹⁾ vše jim bylo vhod. Zvláště v písemnictví divil se Říman, duchem poněkud váhavý, když viděl, že východňan důmyslností ducha nad něho vyniká a jeho nejlepší díla posuzuje, z nich čerpá a je vykořisťuje. Martial si stěžuje, že byl tímto způsobem oloupen jakýmsi Židem, řka. »Schni žárlivostí, trhej na všech místech mé spisy, odpouštím ti, obřezaný básníku, máš k tomu své důvody. Málo si z toho dělám, že špatně mluvíš o mých básních, a přece je vesměs okrádáš.« ²⁾

Jak si vysvětliti shovívavost, již Řím měl k tomuto nenáviděnému národu, jak jinak, ne-li že v tom opovržení až výstředním shledáváme přece nějakou stopu soucitu. Od doby Ciceronovy až po Marka Aurelia spisovatelé latinští vrhají své úšklebky Židům v tvář, ale to bylo spíše proto, že jich litovali pro vášnivé zachovávání obyčejů farisejských. Z jejich neustálých útrap jde na jevo, že měli skoro tolik přátel co pronásledovatelů. Vskutku mnozí pohané, hlavně z lidu, nepozastavovali se nad smutným a špinavým přístupem do do čtvrti židovské a vnikající do lůna rodin židovských nalezali v nich čisté radosti: klid, dobrý mrav a tklivý svazek

¹⁾ Josef. Vita III. — Martial VII., 82.

²⁾ Martial XI., 94.

manželský. Nejen se tam členové rodiny milovali vešpolek, ale i cizince nabízeli, míti účast v této lásce bratrské. Jedinou ovšem podmínkou bylo, by přijali Zákon; a v tomto Zákoně jaké kouzlo spočívalo pro duše, jimiž zmítaly pochybovačnost, výhrůžky svědomí, omrzelost života! Víra židovská měla hojící balsám pro všechny rány. Pro zbloudilý rozum měla pravdu, hlásajíc Boha, jehož jméno jest nevy-slovitelné. »Já jsem, kterýž jsem.« (II. Mojž. III., 13.) Srdci podávala naději, ano více než naději, přesvědčení, že blíží se věk blažený. Hrozné nehody měly označovati jeho příchod, ale lid Israelský a jeho proselyté mohli bez bázně prolévati potoky krve, tam na onom světě očekávají je radosti bez konce. Sprostý lid římský, dobře věda ze zkušenosti, že tento nynější věk jest věkem železným, snadno a rád věřil ve věk zlatý; všickni zvědavě poslouchali malého kupce, když zanechav na okamžik svého obchodu mluvil jim o Bohu a Prorocích.

Ano nebylo mezi velikáši, i mezi samými spisovateli, jejichž úštěpky jsme právě uváděli, nikoho, kdož by nebyl pocítoval vlivu židovského. Virgil měl Sibyllu židovskou za pravdivou věštbu; na její slovo předpovídal, že po hrozných převratech přijde království božského dítěte, jehož příchod přinese zemi radostné nadšení, a vyžilému světu obnovení jeho mladosti.¹⁾ A hlavně byli to patriciové, kteří se sháněli po těchto novinách. Juvenal viděl kdysi z rána židovskou žebračku, ana se plíží vedle bohaté matrony, by jí vykládala sny a ukojila její svědomí. »Zůstavivši svůj košík se senem, blíží se, kývajíc hlavou, šepce do ucha pověřivého, jež ji zvědavě poslouchá. Umí prý vykládati obřady Jerusalemské, jsouc velikou kněžnou, přináší věrně poselství s nebe. Zaplatí se jí za to, ale ne tak tučně jako kněžím egyptským; vždyť Židé za levnou cenu prodají vám všechny vaše krásné tužby, jak jen si přejete.«²⁾ A přece toto opovrhování satyriků nebylo s to, by odstránilo římské matrony, by netoužily po ideálech nebo nelibo-

¹⁾ Virgil. Ecloga IV.

²⁾ Juvenal Satyr. VI., 542—547.

valy si v tajemnostech. I přidržovaly se víry židovské, nikoliv z pouhého vrtochu, ale z pevného úmyslu, by jí zůstaly věrnými až do smrti. Na římských hřbitovech židovských odpočívají vedle svých sester židovek šlechtičny náležející k nejslavnějším rodinám Flaviovců, Fulviovců a Valeriovců. Na jednom náhrobním kameni čteme, že Pavla Valerie přivtělivši se se všemi svými otroky k obci židovské, přijala jméno Sara. Jsouc ve věku 75 let, když se obrátila na víru židovskou, žila ještě 16 let v Synagoze. (Orelli 2522.).

Méně náchylni k takovému nadšení, nežli matrony římské, byli vznešení Římané, ostatně jsouce zdrženlivi i pro obřízku, přece však nepřestávali sledovati toto hnutí. Podle zprávy Persiovy a Horáciovy mnozí jejich spoluobčané zdržovali se všeho obchodu v dny sobotní, postili se, modlili se, osvětlovali a květinovými věnci okrášlovali domy své o slavnostech židovských. Jiní zase, nemajíce veřejně podílu v bohoslužbě Hospodinově věnovali se zkoumání Zákona, chodili do svatyn židovských a posílali oběti do chrámu.¹⁾

Proud ten jevil se býti neodolatelným a to do takové míry, že Augustus, dovědév se, že vnuk jeho za pobytu v Jerusalemě neobětoval Hospodinu²⁾, za to ho pochválil že tím dal na jevo řídkou samostatnost, nedávaje se strhnouti všeobecným obyčejem. Toto blahopřání dává sice svědectví o skromné víře, jakou císař měl v náboženství mojžíšské, nicméně z příčin politických v ochranu bral četné stoupence víry, již sám měl za pověru. V Římě dvě synagogy honosily se jeho jménem a třetí jménem Agrippy, jeho přítele.³⁾ Synové Herodovi, jsouce na dvoře jeho vychovávaní, žili tam též podle své víry.⁴⁾

Tak věci se měly i za panovníků následujících: Herodes Antipas těšil se přízni u Tiberia;⁵⁾ Herodes Agrippa žil

¹⁾ Persias. Flaccus V., 180. — Horac. t. II. Sat. III., 288. Sat. t. I. IX., 68.; V., 106.

²⁾ Suito Augustus. 93.

³⁾ Corpus inscript. graec. 9902. 9903. 9907.

⁴⁾ Jos. Antiq. XVIII., 6., 1.; — Juvenal. Sat. VI., 157—160.

⁵⁾ Jos. Antiq. XVIII., 2. 1. 2. 3.; — Bell. iud. II., 9. 1.

v nejužším přátelství s Kaligulou,¹⁾ a viděli jsme, že moc jeho šla tak daleko, že povznesl Klaudia na trůn císařský.²⁾

Za Nerona měla židovka Poppea svrchovanou moc.³⁾ Ostatně Židé i z nižších tříd nevyčkali této příznivé chvíle, by si zjednali přístup do paláce a tam nabyli moci; víme, že již za doby Augustovy, jakási otrokyně židovská u Livie osnovala strašlivé spiknutí proti Herodovi,⁴⁾ a jakýsi samaritánský propuštěnec u Tiberia byl tak bohatým, že mohl Herodovi Agrippovi půjčiti značné sumy peněz.⁵⁾ Náhrobní nápisy na hřbitovech židovských ukazují nám ženu židovku pocházející z rodu Klaudiova,⁶⁾ a mnozí propuštěnci židovští mají jména rodin císařských, a sice: jména Julius, Klaudius, Flavius, Aelius, Aurelius, Valerius jsou jim nejobyčejnějšími.⁷⁾ Ježto však nelze s jistotou rozeznati, mnoho-li bylo proselytův a mnoho-li rodilých Hebreů, tudíž s těží se dá udati celkový počet obyvatelstva židovského v Římě. Z jediné toliko události nabýváme v té věci poněkud jistějšího ponětí. Při smrti Heroda Velikého (4. př. Kr.), když vyslanci židovští přišli žádati Augusta, by obnovil jim bohovládné zřízení, byliť doprovázeni 8.000 krajany, bydlícími v Římě.⁸⁾ Takové množství, skládající se toliko z mužů, předpokládá veliký počet rodin. Jestliže není možno stanoviti zcela určité číslo všeho obyvatelstva židovského, aspoň možno jmenovati čtvrtě, které naplňovalo, a sledovati stopy, jak se v hlavním městě rozšiřovalo.

Z počátku osvobození, tvořící obec židovskou, usadili se na pravém břehu Tibera. Bylo to místo, kde se shro-

¹⁾ Tamtéž XVIII., 6.; 8. 7.

²⁾ Tamtéž XIX., 4. 5.

³⁾ Tamtéž XX., 8. 11. — Vita 3.

⁴⁾ Tamtéž XVII., 5. 7. Bell. iud. I, 32, 6; 33. 7.

⁵⁾ Jos. Antiq. XVIII., 6. 7.

⁶⁾ Orelli-Henzen 5302.

⁷⁾ Schürer poukazuje k tomu, že poslední císařové přidávali sobě jména svých předchůdců; tak Konstantin Veliký jmenoval se C. Flavius Valerius Aurelius Claudius Constantinus. Z toho jde, že Židé připomínání v nápisech nejsou snad na svobodu propuštění od prvních císařů. (Schürer. Die Gemeindeverfassung der Juden in Rom in der Kaiserzeit. p. 7. Note 2.)

⁸⁾ Jos. Antiq. XVII. 11. 1. Bell. iud. II. 6. 1.

mažďovala luza římská, a kde se provozoval špinavý a nezdravý obchod; dle slov Marcialových (VI, 93.) kůže scíplých psů nákazou tam naplňovaly vzduch. Židé, tenkrát ještě chudí, spokojili se s tak smutným bydlištěm a neopovrhovali žádným řemeslem. Hlavní věcí jim bylo, by směli žítí neodvisle; a za tím účelem poskytoval jim XIV. okres, malému obchodu vykázaný, nesčíslných výhod; zalidnili tedy tento okres¹⁾ a rozšířili se až na svahy vrchu Vatikanského, vzdorující i potopám, jež každoročně pod vodu přiváděly nízký břeh Tiberský. Lodě z Ostie připlulé skládaly tam své zboží a židovští dohazovači zřizovali tam své písarny.²⁾

Toto »ghetto« (čtvrť židovská) brzy nedostačovalo pro tak plodné obyvatelstvo, stále vzrůstající jak novými osvobozenci, tak krajany z ciziny přibylými. Ti pak, již nemohli více bydleti v Zatibeři, usazovali se ve městě. Z ulice na ulici, na náměstích a křižovatkách bylo je viděti, ani nesou své opálky naplněné drobným zbožím a výrobky cizokrajnými. Časně z rána tito potulní kupci probouzeli Marciala,³⁾ jenž nám je líčí, jak po celý den ziskuchtivě a neunavně honí se za svým obchodem. Bylo je viděti na všech místech, kde se množství lidu scházívало, výhradně pak na silnici Appiově, jež byla oblíbenou procházkou boháčů⁴⁾ a kde povozy, nosítka a jezdci jen jen se hemžili. Židé zřídili si své krámy při vchodu této silnice blíže brány Kapenské; většina jich vykládala tu a prodávala své zboží, kdežto chudí natahovali ruce, žebrajíce. Ježto tu na blízku byl háj Egeřin a její studnice, používali toho tito tuláci v hadrech oblečení, by zde konali svá obvyklá obmývání, znečišťující svěží útulek, kde Numa rozmlouval s božskou rádkyní svou. »Vyhnali nymfy — dí Juvenal (III, 10—15.) — a háj stal se žebrákem.« Za nedlouho Vespasian, nechtě násilně vyhnati tento jak houževnatý tak i nepohodlný lid, raději jim přirůknul to, čeho se byli zmocnili. »Háj, obklíčující posvátnou studánku, i svatyně sama byly pronajaty žebravým Židům,

¹⁾ Philo. Leg. ad Caium § 23.

²⁾ Martial I., 41.

³⁾ Martial. XII., 57.

⁴⁾ Horac. Epod. IV., 14. Epist. I. VI., 26.

kteří na místě všeho nábytku tam stěhovali svůj košík a trochu slámy. Každý strom byl odhadnut a z něho placena daň lidu římskému.«¹⁾ Počet jejich byl menší v této čtvrti (I. okres) nežli v Zatibeři (XIV. okres), ale nicméně byl dosti značným, neboť nalezeny byly poblíže brány Kapsenské dva židovské hřbitovy.

Než I. a XIV. okres nebyly jedinými částmi města, Židy obydlenými. Čtvrť »křiklavá, hřmotná«²⁾ poskytovala jim těchže prospěchů jako Zatibeři, totiž levné byty a sprostý lid, jež vydírali. V nízkých a blátivých ulicích této čtvrti provozovali všechna řemesla,³⁾ zvláště nejsprotší a nej-
ošklivější: mydláři,⁴⁾ nevěstky,⁵⁾ prodáváči bičů na otroky,⁶⁾ vysekávači masa,⁷⁾ přechovávající kradených věcí⁸⁾ tlačili se tam u schodiště do domů pětipatrových.⁹⁾ Žádné jiné místo nebylo pro chytrého a čilého Žida výhodnějším, by rychle zbohatnul, jako právě toto. Mnozí dovedli toho tak šťastně využít, že přišedše chudí do Subury vycházeli odtud, by zaujali místa mezi bohatými velkokupci na poli Martově; bylo to nejkrásnější částí římskou, kde šlechta mívala své dostaveníčko. V nákladných krámech¹⁰⁾ vykládáno tu nádherné zboží, pravé divy umění a přepychu; zde procházející se šlechta kupovala látky nachové, Korintskou ocel, mnohem dražší, než zlato nádoby Murrhské tisícířím odleskem se třpytící;¹¹⁾ tehda, jako za doby Ciceronovy, stál stůl ze dřeva

¹⁾ Juvenal. III., 10—15.

²⁾ Martial XII., 18. — Juvenal IX., 91.

³⁾ Martial V., 23.

⁴⁾ Tamtéž II., 17.

⁵⁾ Tamtéž VI., 69.; XI., 62. 69.

⁶⁾ Tamtéž II., 17.

⁷⁾ Juvenal XI., 136.

⁸⁾ Martial VII., 19.

⁹⁾ Friedländer. Moeurs romaines t. 1. I. p. 10—13.

¹⁰⁾ Pole Martovo bylo místem veřejným, nebylo tam žádného soukromého domu, než přece bylo dovoleno kupcům míti krámy pod zevnějšími arkadami divadel (Ovid. Ars. amat. II., 165.) a sloupových síních Argonautských (Martial X., 87.) a v nádvoří villy Publikovy (Martial IX., 60.).

¹¹⁾ Martial IX.) 60.

citronového 800.000 sesterciů (175.000 franků)¹⁾ a v následujícím století platilo se za vyšívaný koberec Babylonský neslýchaná částka čtyř milionů sesterciů²⁾ (asi 1.088.000 fr.). Mezi kupci, kteřížto mohli podobný obchod provozovati, byla zvláště jedna čeleď židovská, jsouc dosti četnou, že tvořila sama o sobě sbor a měla svou zvláštní synagogu.

Brána Kapenská, pole Martovo, Zatibeří a Subura zaujímaly v Římě části proti sobě ležící; pobyt Židův v těchto rozličných okresích jest důkazem, že nebyli tenkrát, jako později, vtěsnáni v jedinou čtvrť, »ghetto«, ale volně se usazovali na místech jim příhodných. Tak činili i se svými hřbitovy, vykopávali je dle libosti blíže města. Tři z těchto hřbitovů, objevené v novější době,³⁾ poskytují zajímavé nápisy, vesměs skoro psány pokaženou řečtinou, jíž užívali Židé v Římě; jen některé jsou latinské, ale žádný hebrejský. Z mluvy otcův svých podrželi jen některá slova jež kladli na konec nápisu, jako »Pokoj!« (salem). Přidávali také symbolické znaky židovské: sedmiramený svícen, archu úmluvy a desky Zákona; ratolesti palmové a citronové, jakž je nosil lid o slavnosti Stánků, tykvice, ozdoba to měděného moře (nádoby na vodu) a jiné.

Jakkoli věk těchto nápisů s těžší lze určit⁴⁾, přece se za to má, že celkem náleží době císařské, v níž usazování a rozšiřování Židovstva v Římě jen nepatrně se měnilo.⁵⁾ Vše, co o Židech římských víme, máme z těchto památek, ukazují nám je asi takovými, jako je viděl sv. Petr. Zvláště

¹⁾ Plinius. Hist. nat. XII., 15.

²⁾ Tamtéž VIII., 196.

³⁾ Není stopy po onom hřbitově, jež r. 1602. objevil Bosio před branou Portuenskou blíže pahrbku Rosato, kde pochovávali Židé v Zatibeří bydlící. Dva jiné hřbitovy objeveny na silnici Appiově: jeden u brány Kapenské ve vinici Randasini, odkud pochází většina našich nápisů, druhý blíže katakomb Kalixtových ve vinici Cimarro. Tento poskytuje jen málo památek. Dosti mnoho náhrobních nápisů židovských, jež máme po ruce, sebráno u hřbitova Portoskéhc, (při ústí Tiberu) Rossi. Bulletino 1866. IV., p. 40.

⁴⁾ Rossi. Bulletino IV., 40.

⁵⁾ Doba, v níž Židovstvo nejrychleji se rozšiřovalo a o které zde jednáme, byla doba od Pompeja až k Antoninům.

o jejich bohoslužbě a o zřízení obecném nalezáme v nich podrobností jinde neznámých.

Sedm synagog jest tam jmenováno. Tři z nich: synagoga Augustovcův,¹⁾ Agrippinovcův²⁾ a synagoga Bolumnova (Volumnova)³⁾ mají své pojmenování od osob, jež měly tato jména. Byl snad Augustus a Agrippa ochránci prvních dvou synagog? Anebo pochází tento název od členů, od císaře a jeho přítele na svobodu propuštěných? Jakkoli tento poslednější výklad má mnoho pro sebe, přece mínění přednější má více pravdě podobnosti, ježto se opírá o přízeň, jakou Augustus a Agrippa k Židům vždy chovali a dále také o důvod, že společnosti židovské přijímaly jméno svého zakladatele nebo příznivce. Volumnus pak, osobnost neznámá, byl asi velikým dobrodincem anebo snad i majitelem synagogy, dle něho pojmenované.⁴⁾ Sv. Pavel píše křesťanům římským, naznačuje podobným způsobem jednu z jejich svatyní, totiž »Prisky a Akvily«, to jest svatyni, kteráž jest v jejich domě. (Řím. XVI, 3, 5.)

Dvě jiné synagogy, totiž synagoga Kapenských⁵⁾ a Siburnenských⁶⁾ mají jméno od čtvrti, v nichž Židé bydleli. Mělo-li by se jíti ještě dále, že Židé měli modlitebny na poli Martově a v Subuře? Nemyslíme. Místo prvé bylo, jak jsme viděli, místem veřejným, určeným ku hrám, ke cvičením vojenským, k shromáždění, ku poradám lidu. Památné budovy, jimiž je okrášlil Augustus, byly přístupny lidu;⁷⁾ bylo zapotřebí zvláštního usnesení senatu, měl-li se tam umístiti hrob.⁸⁾ Není tedy příčiny, proč by Římané trpěli synagogy na místě Bohu Martovi zasvěceném. A co se druhého místa, Subury, týče, nacházelo se na »pomeriu«

¹⁾ Corpus. inscript. graec. 9902. 9903. — Orelli 3222.

²⁾ Corpus. 900⁷.

³⁾ Orelli 2522.

⁴⁾ Název »Augustovci — Agrippovci« má podobný význam jako název křesťanů »z domu Cesarova«, o nichž mluví apoštol v Epištole k Filipánům IV., 22.

⁵⁾ Corpus. inscrip. graec. 9905. 9906. — Orelli 2522.

⁶⁾ Corpus. 6447.

⁷⁾ Daremberg. Dictionnaire des antiquités: Campus Martius

⁸⁾ Silius Italicus XIII., 689.

posvátném to obvodu, kde všeliká cizí bohoslužba byla zapovězena. Židé Kampanenští a Suborenští měli v těchto čtvrtích toliko své účtárny a domy, ale jejich svatyně byla v některé jiné čtvrti římské, která vůbec všem náboženstvím byla otevřena. K pěti synagogám, jichž jména jsme našli na náhrobních nápisech židovských, sluší přidati ještě synagogu Hebreův,¹⁾ proto tak asi nazvanou, že ti, kdož ji navštěvovali, zachovávali v bohoslužbě jazyk hebrejský, konečně též synagogu Olivetskou, proto tak zvanou, že měla strom olivu ve znaku.²⁾

Kromě těchto synagog, jejichž jména jsou známa, byly ještě tu a tam některé jiné ve městě, neboť obyvatelstvo židovské bylo tam rozděleno na osady, z nichž každá měla své příslušníky, své starosty, svou svatyni, jež nebyly ústřední jednotné vládě podrobeny a od ní spravovány. Jest to zvláštní ráz toliko v Římě panující, zcela rozdílný od toho, jakýž vládl v jiných obcích, jmenovitě v Alexandrii, kde spatřujeme v čele Židů ve městě bydlících z počátku etnarchu,³⁾ později obecní radu.⁴⁾ Židé jsouce usedlí v tomto městě egyptském hned od jeho založení a tvoříce dosti důležitou část obyvatelstva schopnou ku vládě, mohli zde vystoupiti jako moc politická, svým soustředěním až i obavu vzbuzující. V Římě však bylo potřebí míti se na pozoru, by samostatným vystupováním nevzbudili nedůvěry, ale hlavně by se přispůsobovali zřízení lidu panujícího.

Forma, jakou obce židovské docházely místa v společenském životě římském, bylo zřízení spolčovací, tak zvané »kolleje«. Počet jejich byl značný, neboť za republiky byla občanům ponechána úplná volnost zakládati spolky. Bylo jich tam všeho druhu a ke všelikým možným účelům: cechy řemeslnické, hromady politické, vzájemné spolky podpůrné, pojišťující svým členům za živa výpomoc a po smrti slušný pohřeb. Jiné zřízení byly tak zvané »bratrstva«, mající za

¹⁾ Corpus. inscript. graec. 9909.

²⁾ Tamtéž 9904.

³⁾ Jos. Antiq. XIV., 7. 2.

⁴⁾ Philo. in Flaccum X.

účel vykonávání bohoslužby. Bratři shromáždění ve svatyni svého boha měli účast v oběti knězem přinášené; na to následovaly společné hody, kde se pojídalo maso obětní, což bývalo posvátným účelem shromáždění. Žádné cizí náboženství neužalo se v Římě, leda že hned založilo se »bratrstvo« s úmyslem, uctívati nového boha.¹⁾ Neměli tedy Židé, chtějíce zachovati svou bohoslužbu a Zákon svůj, nic jiného potřebí, leč založiti taková náboženská bratrstva; tím pojistili si netoliko shovívavosti, ale i ochrany, jakouž úřadové povinni byli ke kollejím.²⁾ Bylo však pro ně důležité, nesjednotiti se v jednu jedinnou společnost. Padesáte tisíc lidí tvořících jeden sbor³⁾ bylo by strachem naplnilo vládu římskou; ale když se rozdělili na více spolků, z nichž každý měl svou hlavu a svou svatyni, činili tak po právu obecném a pojistili si všechny výhody z něho plynoucí.

Obce židovské měly tedy formu pravidelnou a existenci zákonitou, když Cesar jim ještě dal výsady, jak jsme právě je poznali, totiž: svobodné vykonávání bohoslužby a právo udělené přednostům synagog, by spravovali a soudili sami své příslušníky.

Tento ústupek měl pro Židy v rozptýlení největší důležitost. Tak se stalo, že Zákon a tradiční předpisy rabínské opanovaly nejen všechny obyčeje náboženské, nýbrž i všeliké jednání v životě veřejném i soukromém. Byla to zvláštní víra, pohanům neznámá. Uváděti ji v život a zachovávat její předpisy, k tomu bylo potřebí zvláštních soudův a úředníků, kteří by byli soudci, ale zároveň i učitelé, a vykladači božských příkazů. V malých městečkách Judských vykonávali starostové synagog všechny tyto úřady,

¹⁾ Cicero. de senectute. Tato náboženská bratrstva rozeznávala se od úředních sborů kněžských tím, že uznávána jsouce od státu neměla vlastního majetku místního, nýbrž vydržována byla od údů dobrovolnými příspěvky.

²⁾ Kalixt (189—199), jenž později nastoupil na stoličci Petrovu, když jedenkrát nepokoj způsobil ve shromáždění židovském, byl pohnán před městského prefekta a odsouzen ku práci v lomech Sardinských. Philosophumena IX., 12.

³⁾ Židé, počítáme-li k nim i proselity, jistě přesahovali ještě toto číslo.

lid pak zvyklý jsa prokazovati jim úctu ve svatyni, činil taktéž, když vydávali nálezy nebo rozkazy; jejich výroky jako jejich kázání platily za hlas Boží, což tím snáze lze pochopiti, protože soudy konány byly v synagogách a že kazatelna proměňovala se v stolicí soudní. Proto dobře poznal Cesar, že jen taková vláda je s to, by na úzdě udržela tyto duchy bouřlivé, jichž sobě chtěl nakloniti; tudíž čině takto zadost obyčejům národním, dal veškeru pravomoc do rukou přednostů náboženských.

Práv těchto použili Židé římstí, by v Římě po způsobu Jerusalemském zřídili šlechtu, jež se ujala správy,¹⁾ nedávajíc ani lidu, ani proselytům k ní přístupu. Proselytům tato podřízenost, v níž je udržovaly předsudky farisejské, často asi zdála se nemilou, neboť mnozí z nich, vyznamenávajíce se rodem a jméním, zahrnovali obecný lid dobrodiním. Jako za náhradu tvořili proň nové tituly, jako: »Otcové, Matky synagogy«, jak čteme zhusta na nápisech římských.²⁾ Synagoga byla nazývána »svěřenkou, dítětem« proselytů, kteří ji ochraňovali a svou uctivostí mírnili³⁾ přísnost Zákona, jež pohany z něho vylučovala. Tak se stále snižovala hráz, jež Židy dělila od společnosti římské; Židé rodem a pohané na víru židovskou obrácení tvořili pak jednu rodinu nerozlučitelně sjednocenou.

¹⁾ U Hebreů přednostové synagogy nazývali se „pastýři“ (Jer. Peah. 8. Bab. Chagiga, 60. Sabbath 17. a). Židé žijící v zemi, kde se mluvilo řecky, nahradili ten název slovem „archonti“. Shledáváme na nápisech židovských, že toto jméno dávano i dětem v útlém věku, z čehož jde na jevo, že důstojnost ta byla dědičnou (Garrucci. Dissert. II., 161 No. 10. 11.; 163 No. 13. — Orelli 3222.).

²⁾ Corpus. inscript. graec. 9904 9908. 9909. — Garucci. Cimitero degli antichi Ebrei 52.; Dissert. II., 161. No. 20.; 162. No. 12. — Orelli-Henzen 6145. — Corpus inscript. lat. V., 4411. Také římské spolky ať světské ať náboženské dávaly svým dobrodincům podobné názvy: Otec, matka spolku. Orelli 2417. 2434. 2392. 4055. 4056. A tak bezpochyby se stalo, že Židům římským připadlo na mysl tvořiti také takové tituly.

³⁾ Bylo to jen čestnou vlastností, ježto ženy nesměly konati obřadů ve svatyni, a vidíme, že proselyta, Veturius Paulinus, byl „Matkou“ synagogy na poli Martově a zároveň Matkou synagogy Volumnovy. Orelli 2522.: „Mater Synagogarum Campi et Bolumni.“

První tedy kázání Petrovo nebylo obmezeno na úzký obvod jedné čtvrti židovské, neplatilo toliko malému sboru Židů cizích, kteří ostatně pro svůj fanatism se odlučovali od ostatních sourodáků v městě. Israel, jak jsme viděli, čítal více učenníků i přátel mezi pohany, nežli u pravých synů Israelských z obřizky. V synagogách shledal mnoho proselytů, kteří učili se Zákonu, proto že si v něm libovali a přecho často jej zachovávali. Byl to výkvět pohanstva, mnohem zralejší pro království nebeské, nežli rození Hebreové, ježto nesdíleli s těmito jejich předsudky, nalezající v Zákoně Novém o pravé dokonalosti vše, co se jim líbilo v Zákoně Starém. Petr měl mezi nimi bohatou žeň. U rodilých Israelitů bylo účastenství takové, jako v Jerusalemě, mnozí totiž obrátili se ku Kristu, kdežto většina tvrdošíjně držela se víry Mojžíšovy. Toť jest obraz, jaký nám o Církvi římské poskytuje list od sv. Pavla křesťanům tohoto města poslaný; všude se v něm předpokládá obec skládající se ze Židův a pohanův, ale v níž přece pohané převládají, neboť mnohá slova týkají se výhradně jen pohanů.

KAPITOLA PATNÁCTÁ.

Náboženství římské.

Petr, prve než opustil Jerusalem, znal jen málo pohanství. Jsa »apoštolem obřízky« (Gal. II. 7.) věnoval se zcela Hebreům, a když byl vyvolil sedmero jáhnu mezi Hellenisty, byl to jen přirozený následek, že jim přenechal proselyty pohanské, kteří od doby zjevení, jež měl v Joppe, každým dnem vždy čteněji vstupovali do Církve. Zdá se býti na pravdě, že toto jednání nápodobovali i ostatní apoštolé. Velicí apoštolé nenásledující přísných Fariseů, nestavěli kolem sebe vysoké hráze, jíž by se od jiných oddělovali, ale tvořili jakýsi posvátný sbor, k němuž jen s velikou úctou přiblížiti se bylo možno. Byloť samému Pavlu potřebí přízně Barnabašovy, by byl mezi ně uveden (Sk. IX. 20.) A Kornelius, uzřev ve svém bytě Petra, hlavu Církve, padl před ním na kolena a klaněl se jemu. (Sk. X. 25.)

Vyjma krátký pobyt v Cesaree měl tedy Petr málo příležitosti, by se staral o cizince, by poznal ducha, náboženství a mravy rozličných národů, zvláště těch, mezi nimiž synové Israelští byli rozptýleni. Když apoštol navštívil křesťanské obce v Samaří a v Judsku, dorazil až do Antiochie, byl jedním z těch, kteří nemluvili slova Božího, než toliko Židům. (Sk. XI, 19.) A tak si vedl i v malé Asii; procházeje touto krajinou neměl obcování s jinými, leč se Židy v městech v kterých bydleli.¹⁾ Ale v Římě Duch Boží vnukl mu jiné

¹⁾ Aspoň tak tomu nasvědčuje začátek jeho Epištoly psané „Židům, vyvoleným příchozím, rozptýleným v Pontu, Galucii, Kappadozii, Asii a Bithynii“ I., Petr. I., 1.

pokyny. Podle svého obyčeje hlásal vždy Evangelium nejprve svým krajanům, ale nenalézaje u nich velkého úspěchu, obrátil se k pohanům a jim pak veškerou péči svou věnoval.¹⁾

Jaký to rozdíl mezi jeho bývalou drahou a tímto novým polem, jež před ním se otvíralo! Na místě Židů, pravověřících a všechny své naděje mnohem vroucněji, než kdy jindy skládajících na Messiáše, setkával se všude s lidmi různorodými a všelikým pověrám oddanými. Hřích vítězo-slavil na oltářích, podrývá veškeren život rodinný a poškozují život společenský. Řím stále klesal ve své vilnosti oddávaje se tyranům, kteří mu dovolovali »choditi v chlíp-nostech, ve zlých žádostech, v zbytečném pití vína, v ho-dování, v opilství a v neřádném modlosloužení.« (I. Petr. IV, 3.). Tak apoštol sám na konci svého úřadu líčí nám Řím; tak nám jej ukazují výpovědi souvěkých básníkův a historiků. Než jakkoli tehdejší společnost pohanská zdála se býti vysílenou, nicméně chovala v sobě zárodky obrození totiž představu, ovšem mlhavou, o jediném božstvu, vážnou bohopoctu, zvyk modlitby a v lidu samém živou víru v zjevy nadpřirozené. K náležitému pochopení založení Církve římské sluší na jisto postavit, že takové zárodky skutečně byly, jež zúrodniti měla milost Boží.

Jak to omylem příliš častým, představovati si nábo-ženství římské podobně jako u Řeků; míti za to, že tento národ uctíval tytéž bohy, a že Zeus Olympský nelišil se v ničem od Joviše Kapitolského, že Juno, Mars, Vesta před-stavují v Římě božstva hellenská Heru, Area a Hestii. Sbli-žení obojího bájesloví jen znenáhla se uskutečňovalo, totiž tenkrát, když Řecko svým vítězům ukládalo umění, v němž

¹⁾ Víme, že Epištola sv. Pavla k Římanům jest, hlavně psána věřícím z pohanů na víru obraceným, ale s druhé strany čteme ve Skutcích apoštolských (XXVIII., 22.), že v r. 61. když apoštol přišel do Říma, Synagoga skoro ani nevěděla, co by byli křesťané. Z těchto dvou fakt přirozeně soudíme, že Petr nezůstal dlouho ve čtvrti ži-dovské v Zátibeří, ale seznav své krajany buď lhostejnými neb i ne-prátelskými k Evangeliu, jež hlásal, brzy se zcela obrátil k pohanům tohoto hlavního města.

vynikalo, sochy nesmrtelných bohů, dle vlastního ducha tvořených, stkvoucích se krásou sice božskou, ale v podobě lidské a vášním lidským podrobených. To, co víme o původu Říma, opravňuje nás k mínění, že jeho náboženství z počátku mělo na sobě ráz právě opáčný, a že Bossuet měl pravdu, soudil-li o něm, že bylo rovněž tak vážné, opravdové a skromné, jak toho jen blud modlářství dovoloval.¹⁾

Než přece nesmíme toto náboženství míti za tak vznešené, že z něho vyplývalo ponětí o jedné nejvyšší bytosti. Rolníci z Latia a horalé sabinští, praví zakladatelé Říma, přinesli tam s sebou bohy svých předků. Byl to Janus, jenž dle libosti otvíral a zavíral brány nebeské oblohy; Saturn a jeho manželka Ops, od nichž veškera úroda pocházela; Jupiter, nejlepší a nejvyšší bůh, jenž trůní na oblacích, pán světla, deště a bouře; Mars a Quirinus, ochranci polí, kteří teprve po Numovi stali se bohy zbraně a války. V bohyni Vestě ctěn byl oheň domácího krbu, posvátného středu života rodinného; Juno pak byla božstvem ženským, jež podobnou moc měla jako Jupiter. Takovými byli velicí bohové římské. Neměli tak jako bohové řečtí půvabné a slavné historie; netvořili jedné rodiny sjednocené skrze sňatky, úklady a obyčejné prospěchy, ale známo o nich, že jim přísluší vláda nad světem, ale její rozdělení mezi bohy bylo tak nejasné, vlastnosti každého jednotlivého z nich tak četné,²⁾ že jejich působení a následovně i jejich osoby nedaly se dobře rozpoznávat. Janus, Jupiter, Juno vládli na nebi,³⁾ Saturn, Ops, Mars byli stejně mocni pro zúrodnování,⁴⁾ Janus však bděl nad plozením nejdůležitějším,

¹⁾ Bossuet-Discours sur l'histoire univer. III., 7.

²⁾ Varro čítá 300 rozličných Jovišů, totiž 300 rozličných vlastností jednoho a téhož boha. Tertullian. Apolog. XIV.

³⁾ Preller. Röm. Mythologie. III. Abschnitt. 1. Janus, 2. Jupiter, 3. Juno.

⁴⁾ Tamtéž.

totiž pokolení lidského.¹⁾ Také Joviše vzývali jakožto »Pěstouna«²⁾ nebo »Živitele«.

Často se i stávalo, že byli v pochybnosti o přirozenosti tajemné bytosti, jíž se klaněli. Na Kapitoliu posvátný štít měl tento nápis: »Joviši předobří, převeliký, nebo ať jakákoli jiná vlastnost ti jest milejší.«³⁾ Pravé jméno bohů jest neznámo« dí Servius.⁴⁾ Také kněz, by tím jistěji byl vyslyšen při slavných prosbách, když byl božstvu dal jeho obyčejný název, přidával ještě zvláštní vzývání, obsahující souhrn všech bohův.⁵⁾

Odkud tedy pochází u Římanů nechuť, že si neradi tvořili určitý obraz o mocnostech nebeských? Bezpochyby od jejich méně vynalezavého ducha, ale také odtud, že u nich víra v jednotu božstva byla méně zatemněna, než jinde. Z toho, co jim zbylo z matných památek z prvního věku, utvořili si ponětí o nesmrtelných bozích, a tajemnost zvětšovala jen jejich úctu. Jedno božství, v prvopočátcích u všech národův obecné, zůstavilo hluboké stopy v jejich náboženství, jehož vážné střízlivosti obdivoval se Tertullian, řka: »Jednoduché obřady, žádné žárlivé Kapitolum na nebi, prosté oltáře z trávníku, posvátné nádoby hlíněné, kouř z oběti vycházející, ale boha není nikde viděti.«⁶⁾ A vskutku po 670 let neznal Řím žádných model.⁷⁾ Kopí do země zaražené představovalo Marta,⁸⁾ oheň stále udržovaný byl jedinou poctou Vestě,⁹⁾ a kámen naznačoval místo, kde veliký Jupiter byl uctíván.¹⁰⁾

¹⁾ Marcobius. Saturno I., 9. 10. — Tertullian. ad Nation. II., 11. — S. Augustin. De civitate Dei VII., 2. 9.

²⁾ Preller. Röm. Mythol.

³⁾ Servius, Ad Georgic. I., 21. — Ovid. Ibis, 69—82.

⁴⁾ Servius, Ad Aeneid. II., 351.

⁵⁾ Tamtéž IV., 577.

⁶⁾ Tertullian. Apolog. XXV.

⁷⁾ S. Augustin. De civitate Dei IV., 31. — Kliment Alex. Stromata I, 15.

⁸⁾ Arnobius. Adversus nationes. VI., II. — Kliment Alex. IV., 46. Plutarch. Romulus XXIV. — Justin. XLIII., 3.

⁹⁾ Plutarch. Camillus XX. — Ovid. Fast. VI., 295—298.

¹⁰⁾ Servius. Ad Aeneid. VIII., 64.

Ještě znatelnější stopa o prvotní víře jest náklonnost u lidu, že ctil veliké množství nižších bytostí, *geniů*, dávaje jim přednost před velikými bohy. Nejvyšší kněží pořídili soupis těchto bohů na listinách »*Indigitamenta*« zvaných.¹⁾ Varro sčel tam více než šest tisíc jmen. Každá příhoda v životě, nejmenší zjevy, vývoj rostlin, a zvířat, vše Římanu zjevovalo boha přítomného a působícího; byly to pro něho samé nadpřirozené zjevy, jimž dával zvláštní jméno a k nimž měl též zvláštní úctu. Vzdělával-li své pole, hned množství nebeských duchů bylo kolem něho. *Vervactor* žehnal první orbě, *Reparator* druhé; *Insitor* zasíval, *Obarrator* přikrýval zrno, *Occator* vlácel, *Sarritor* vytrhoval pýr. A v domácnosti tentýž nadbytek všemocných spomocníků: *Vagitanus* nabádá dítě k prvnímu výkřiku, *Fabulinus* k pronášení prvních nečlámkovaných zvuků, *Locatius* učí je srozumitelně mluvit; *Educa* je učí jísti, *Potina* píti, *Cuba* bdí nad jeho kolébkou; *Beana* provází je, když vychází z domu, *Adeona* je přivádí zpět. Ale ne jen zevnější činy, i vnitřní pocity, vášně, nemoci představují se jako božské bytosti. Uctívají Mír, Volnost, Naději, Svornost, Zbožnost, Stud, Zimnici, Bledničku, Bázeň. Bylo by potřebí vypočítávati vše, co člověk může činiti nebo trpěti, od početí až do smrti, vsecky jeho nepravosti a ctnosti, jeho veškeren život veřejný a soukromý, by se vyčerpal soupis všech bohův.

Povšechný ráz nižších bytostí, původně duchem římským vymyšlených jest, že měly toliko jen stín o jakési jsoucnosti vlastního bytí a žití; žádné dějiny o nich nemluví, není znám jejich původ, kromě toho, že je vytvořila okamžitá potřeba; toliko jména jejich jsou vším tím, co o nich víme. Svým prvním ctitelům nebyly to zvláštní osoby, ale výjevy vyšších sil. Vlastnosti spojené s jménem Jupiterovým a dle okolností, v nichž byl vzýván, se měnící vyjadřovaly z počátku jeho rozličné přívlastky; později, užívány jsouce beze spojení s jeho jménem stávaly se u lidu

¹⁾ Preller. *Mythol.* — Marquardt. *Handbuch* VI., 5—23.

tolikerými bytostmi božskými.¹⁾ Tento výklad, který svatý Augustin našel u nejučenějších pohanů, podává správně ponětí o názvu »Indigetes«; zároveň ukazuje, že s touto věrou představa jednoho boha byla podstatou náboženství římského. Uvidíme, že byla ještě v životní síle, když se objevilo křesťanství, a že byla jiskrou, kterou rozdmýchal dech apoštola Petra.

»Indigitamenta« ukazují nám ještě jinou zvláštnost náboženství římského, jež nemálo přispěla ku přijetí křesťanství, totiž důležitost a vážnost, v jaké chovány byly povždy obřady zevnější, neboť bylo nutno, i nejmenší podrobnosti tak, jak byly předepsány, na vlas vykonávat, nemělo-li vyplnění obřadu potkat se s výsledkem osudným. Nepatrná příhoda dostačila, by přivedeno bylo vše na zmar; příkladně, učinil-li kněz při výlevu obětním nesprávný pohyb rukou neb opozdil-li se o krok tanečník nebo hudebník při tancích posvátných; skočil-li stranou kůň táhnoucí vůz, na němž byly podoby bohů, nebo vypadly-li otěže z rukou vozotaje,²⁾ vše to bylo závadou, takže často třicetkrát opakována byla oběť, by se konala řádně a dle pravidel.³⁾ A ještě více nežli výkony, byla slova předmětem veliké úzkostlivosti. Každá oběť byla provázena zvláštní modlitbou, jakousi čarovnou formulí, již nutno pronášeti tak, by jediné hlásky nebylo ani vynecháno ani přeměněno, by nejmenší zlozvuk se v ní nevmísil. Proto obyčejně Říman, nechtě býti při modlitbě vyrušován, zahaloval sobě hlavu a zacpával si uši. Při slavných příležitostech, jak dí Plinius, bylo mnoho přísluhujících kolem nejvyššího kněze, jenž konal modlitbu, jeden mu předříkával slova obřadná, druhý sledoval s ním čtení v posvátné knize, třetí dbal o ticho, kdežto stále některý hudebník pískal na flétnu, by odnikud nebylo slyšeti nejmenšího nelibého šumu.⁴⁾ Takové opatr-

¹⁾ S. Augustin. De civitate Dei VI., 11.

²⁾ Arnob. 31.

³⁾ Preller. Röm. Mythol. II., 11.

⁴⁾ Plin. Hist. natur. XXVIII., 2. 3.

nosti nebylo na zbyť, neboť bylo-li jen jediné slovo nesprávně proneseno, pozbývala tím modlitba všelikého účinku, ano urážela boha, jehož náleželo vzývati toliko v slovech posvátných tak, jak byla předepsána. Nezbývalo potom nic jiného, než znovu počítí modlitbu, ale i usmířiti chybu bezděky spáchanou. Odtud těch posvátných výlevů bez konce, těch přestědrých zápalů kadidla, jen aby tu bylo čistoty k modlitbě a k oběti potřebné.¹⁾

Tertullian učinil porovnání této do nejmenší podrobnosti zachovávané obřadnosti s obřadností židovskou, a sice: u obou nacházíme totéž otrocké držení se litery, totéž jho, nejmenších podrobností při obřadech, při obyčejích náboženských, při obětích, slibech a očištěních, jež stále kolem jejich života se hemžily a se všech stran jej tísnily. »Vidíme-li tato zařízení sobě tak podobná — dí tento Otec — zdaž nemůžeme míti za to, že v náboženství římském ďábel napodobil trudnost a úzkostlivou přísnost Zákona židovského?«²⁾ Výhody, které předpisy Mojžíšské přinášely Israelitům, shledával Říman v přísném zachovávaní obřadnosti; naprostá kázeň opanovala veškeru bytost člověka, duše pokořovány pod jho úcty a bázně boží, modlitba provázela všechny soukromé a veřejné výkony. I tehda, když i původní víra následkem styku s Řeckem byla valně pozměněna, zůstávala obřadnost římská netknutou a při plné síle takto náboženský cit zachován v hloubi srdcí až do doby, kdy zasvitla tam jitřenka křesťanství. Cicero toho dosvědčuje o svých vrstevnících řka: »Lid římský jest takým jako ostatní národové, ano i v mnohém od nich předstihnout, ale má před nimi přednost, pokud se týče úcty k bohům.«³⁾

Toto svědectví v době, kdy bylo dáno, nevztahovalo se na všechny třídy společenské, neboť jestliže formalism obřadný udržoval ještě náboženství u lidu obecného, bylo to opakem u velmožů, obřadnost byla jim pramenem ne-

¹⁾ Cicero. De Leg. II., 8.

²⁾ Tertul. De Praescriptionibus XL

³⁾ Cicero. De natura deorum II., 2.

věry. Právě že měli v rukou všelikou moc i ve věcech posvátných, zplozen u nich tento politování hodný výsledek. Vskutku po celých pět století až do r. 452. po vystavení Říma měli patriciové v rukou monopol s úřady kněžskými a s oběťmi. Hlavy nejpřednějších rodin, majíce v ochraně knihy povátné, čítali v nich výkony obřadné a posvátné formule a znali tajné jméno bohů, jímž nabývali jistoty že jen oni bohy správně vzývají a u nich vyslyšení docházejí. Jediné oni měli právo zkoumati vnitřnosti obětního zvířete, pozorovati blesky a let ptákův, jejich křik, jejich zpěv a z toho vyzvídali budoucnost a vůli bohův. Odtud pocházela, jak se to u nich nazývalo, věštba, nejpřednější to věda v životě římském, neboť Říman neučinil žádného důležitého podniku, pokud se tímto způsobem nevyptal Osudu, zda příznivého dosáhne průběhu. Žádné shromáždění lidu nebylo konáno, žádné rozhodnutí učiněno nebo opraveno, pokud věštby neukázaly se příznivými. Patriciové, jsouce mistři v tomto umění, drželi již z této příčiny veškeru vládu v rukou a nemohli odolati pokušení, by nepronášeli věštby ku vlastnímu prospěchu, činíce je nástrojem své vlády, a takto je snižující přestali sami v ně věřiti.

Vpád cizích kultů urychlil jen ještě tento úpadek víry. S Tarkviniovci přišlo do Říma plémě etruské a s ním i jeho modly. Nejvyšší bůh, jež až dosud představoval pouhý kámen, Joviš, měl již obraz, podobu lidskou a chrám, Kapitolium již vládlo nad celým městem. Rok co rok kupil se kolem něho stále množící se dvůr božských bytostí. Z Řecka přišel Apollo, Ceres, Bachus, Proserpina; z Epidauru Eskulap; z Pessinonty ve Frygii Kybela, matka Idy. Tato nově přibylá božstva nebyla obestřena tajemstvími, jako staří bohové Latia, ale ponížena k úrovni člověka, narozená jako on z těla, měla všecky jeho vášně a všecky jeho chyby; jejich hříšné obcování se smrtelníky přicházelo na jevo, i jména jejich dětí byla známa.

Avšak ještě více než tato nemravnost bohoplození přispívalo básnictví a literatura řecká vůbec k tomu, že v úplnou zkázu vešla víra. Od doby punských válek čí-

tala aristokracie římská Homera, Euripida a fraškáře Athenské, učíc se z nich posmívati se věcem posvátným. A netrvalo dlouho, představovali se zrakům obecnstva nesmrtelní bohové na divadle, jsouce tam na posměch uváděni. Úřadové, jinak bedliví k udržení náboženství, trpěli takové výstřednosti na jevišti, dokládajíce, že bohové římsští nejsou tím zneuctěni, ježto prý jen Olymp Hellenský zde činí se směšným.¹⁾ Nebezpečí zdálo se býti tím menší, ježto básně tyto byly po chuti toliko úzkému kruhu vybrané společnosti. Tragedie i komedie nudily lid obecný, jenž přerušoval herce, žádaje si viděti zápasy s medvědy a zápasy pěstní.²⁾ A pakli touto měrou nákaza nevěry nedotýkala se tak hluboce tříd nižších, za to úplně zpustošila třídy vyšší, aristokracii římskou. Bylať k tomu sváděna nejen divadly a básněmi, ale i otroky řeckými, kteří po dobytí Řecka hrnuli se do Říma, kde brzy opanovali domy velmožů. Byliť mezi nimi řečníci, grammatikové, filosofové; stávali se rádci svých pánů, vyučovali mládež a tak potají vnášeli do rodin šlechtických pochybovačnost spojenou s pověrou, jež byla význačným rysem v povaze jejich plemene.

Kořisti z Řecka a z Východu přinesené dokončily úplné zkázy, naplňujíce Řím modlami přemožených národů. Nesčetné ty sochy ztrácely svou moc, jakmile vyšly z chrámů Syrakuzských a Korintských; nebyly více bohy, toliko trofeje vítězství, nic více, než díla umění lidského. Patriciové brzy dovedli vážit si jejich půvabné krásy, a jsouce výbornými toho umění znalci neměli pro mramorové sochy Fidiášovy a Praxitelovy jiné úcty a chvály, leč že se jim obdivovali. Od doby Scipionů přítel jejich Palybius vyjádruje smýšlení politiků, s nimiž obcoval, blahořeče jim, že vynašli náboženství a pověrečnou bázeň, jíž udržují na uzdě lid obecný. »Poněvadž lid — praví — od přirozenosti jest

¹⁾ Jakýsi filosof řecký, Ephemer, ze IV. století př. Kr. dokazoval, že bohové, jež ctí jeho krajané, nejsou než lidé. Ennius přeložil jeho dějepis.

²⁾ Horac. Epist. II., 1. 185. 186.

nestálým, snadno nadšeným, bláhové zlosti podrobeným, bylo potřebí, by k jeho ovládní bráno útočiště k bázni před tajemným a neznámým a ke všem z toho pocházejícím vymyšlenostem.« (VI, 26.) O jedno století později byl úpadek ještě mnohem citelnější; šlechta zanedbávala úřadů kněžských a obětí, jež po tak dlouhou dobu jakož výhradně vlastní úděl sobě osobovala; posmívajíc se věštci trpěla je jen proto, by nepohoršovala lidu nebo za příčinou státních prospěchů.¹⁾

Varro, na začátku svých »Starožitností« táže se s úžasem »zdaž náboženství brzy nezajde pro netečnost vyznávačů.«²⁾

V slovech těch leží obava jen jediného člověka posuzujícího massy lidu podle velmožů, s nimiž se stýkal. Kdyby byl v předešlém století posuzoval naši vlast (Francii) jen podle filosofův a podle šlechty, byl by měl veškeru víru za ztracenu; nicméně přece veliká většina Francie ubránila se vlivu tříd vyšších, zůstávajíc mravnou a křesťanskou; nad hlavou rakovinou nakaženou zůstalo ostatní tělo zdrávo. Tak podobně bylo za doby Augustovy; lid zachoval úctu k bohům, jež zavrhl nevěřící šlechta.

Tato lidová víra jest nám známa ne tak literaturou, v níž se obrazí smýšlení tříd vyšších, jako skrze nápisy, jež po většině pocházejí z lidu obecného. Služba vojenská, veřejné úřady, obchod přiváděly Římany nižšího stavu až do nejzazších končin císařství. Apuleus nám ukazuje nejmenší podrobnosti na jejich cestě svědčící o jejich nábožnosti, jsou to: pohled na posvátný háj, oltář kvítím okrášlený, trávník kouřící se od poslední oběti, kámen napuštěný voňavkami!³⁾ Tu se pozastavují, jejich nábožnost rozlévá se v modlitbách. V Aximě, v Alpách řeckých správce státek císařských, máje povinnost častěji procházeti skrze lesy těchto hornatých krajín, obrací se s modlitbou k bohu

¹⁾ Cicero. De Div. II., 23.

²⁾ S. Augustin. De civit. Dei. XI., 2.

³⁾ Apuleus. Florid. I.

Sylvanu: »Tvá přízeň jest zárukou šťastného osudu, vždy mne ochraňovala na mých cestách po Alpách. Jsem hostem těchto vonných lesů tobě zasvěcených, zde vykonávám právo a spravedlnost ve jménu svého císaře; ochraň mne na zpáteční cestě, dejž, bychom pod tvou ochranou vzdělávali pole naše v úrodné Italii. Jestli mne vyslyšíš, věnuji ti tisíc velkých kmenů ku počtě tvé.« ¹⁾ Na obtížných místech na cestě se naskytujících projevy víry ještě více se množily. Více než třicet o tom svědectví nalezáme na temeni hory Svatobernardské; vojíni a jiní cestovatelé projevovali rytinami v bronzu vděčnost svou ochranci této hory, nejvyššímu a nejlepšímu Joviši Péninovi. ²⁾ Jinde nápis bývá toliko projevem obdivu bohům místním osvědčeného. V Nubii, v Kalabehu setníci a legionáři věnují záslibné tabulky do chrámu boha slunce Mandulisa. ³⁾ Světlo svítí takovým leskem na nebi tropickém, že Římané krásou jeho unesení jsouce jemu se klaněli. Nemocní z Říma do teplých lázní přichodí, díky vzdávají Nymfám, které je uzdravily. ⁴⁾ V Pyrenejích dva podnikatelé římstí, jimž se zdařilo dobytí krásného mramoru v lomech u Martignaku, chválí Sylvana a dobré duchy této hory. ⁵⁾

Mimo tato svědectví o nábožnosti Římanů, totiž mimo sbírky nápisů jest to značný počet chrámů buď tehda vystavených neb obnovených, dále zlaté a stříbrné obrazy v nadbytku věnované a drahými kameny přetížené. ⁶⁾ A tyto štědré dary nebyly snad následkem pouhé marnivosti a okázalosti, neboť mnohé tabulky obsahují nápis, že tato oběť

¹⁾ Orelli 1603.

²⁾ Promis. Antichita d'Aosta 61.

³⁾ Corpus Inscript. graec. 5042.

⁴⁾ Mommsen Inscript. regni Neapol. 3513—3518. — Orelli 1560.

⁵⁾ Herzog Gallia Narb. app. 283.

⁶⁾ Jedna matka na počest své vnučky věnovala Isidě vínek z perlí, smaragdů, rubínů a hyacintů; bohaté náušnice, nákrčník z 35 perel, 18 smaragdů, sponky, kroužky na rámě i na lýtka, prsteny pro všechny prsty z drahých kamenů, osm smaragdů na opánky. (Corpus Inscript. lat. II, 3386.). Dle této jediné okrasy lze oceniti štědrost některých dárců.

jest vyplnění rozkazů, jež bohové lidem ve snu nebo ve vidění dávali.¹⁾ I v době pro náboženství římské nepříznivé stěžuje sobě Lukrec na pověřčivou bázeň, kteráž staví nové chrámy po veškerém světě a k slavnostem přivodí takové množství zbožného lidu.²⁾

Namítá-li se však, že veliká část těchto památek byla dílem patriciů, plovoucích s proudem z bázně, by nepodali pohoršení lidu, přece jest průvodno, že náboženství bylo posud dosti mocné, by přijmělo i netečníky a nevěrce aspoň k této zevnější zbožnosti.

V lidu však zachovalo netoliko svou sílu, ale i úrodnost takovou, jež schopna byla k zplození víry nové. Když pro nesmírné nahromadění statků patriciové proměnili bohaté nivy italské na pastviny, a následkem toho obilí pouze z Egypta a z Afriky se dováželo, a tak často jediné opozdění lodí bylo příčinou, že povstal hlad v Římě, Římané hned vzývali novou bohyni, Annonu, již zdar nebo nezdar zasobování připisovali.³⁾ Stará víra v bohy domácí naplnila božskými bytostmi každý kout, kam jen se říše rozšiřovala. Spolkové, tehda v takovém množství povstali, kladli si za povinnost zvoliti si ochrance mezi nesmrtelnými bohy; legie, kohorty, centurie měly rovněž své ochrance, jako každá rodina, ano i každý jednotlivý občan.⁴⁾

Víra v duchy zplodila myšlenku uctívati nejmocnějšího ze všech geniů, ducha císařova. Tak stal se Augustus bohem, jenž měl své kněžstvo i své oltáře. Pocta tato činěna mu byla ne tak z pochlebenství, jako z vděčnosti, neboť on zjednal světu mír, zbavil Itálii válek občanských, a provincie tyranství prokonsulů. Všecka města snažila se tak blahodějný účinek postavit do první řady svých nebeských ochranců. V něm uctívali ne tak člověka, jako spíše majestát jména římského, nejvyšší moc soustředěnou v rukou

¹⁾ Orelli 1344, 1790.

²⁾ Lucretius. *De natura rerum*. V, 1161—1168.

³⁾ Preller. *Röm. Mythol.* X. *Annona*.

⁴⁾ Preller. *Der Cultus der Genien* 556—572.

muže jediného. Genius Říma byl již bytostí božskou, když Cesar, ¹⁾ a po něm Augustus uchopil se neobmezené samovlády; jejich jméno bylo spojováno s jménem bohyně města Říma a jejich sochy vystavovány v jejich svatyních. V prvním století byla tato bohopocta v skutku všeobecná, a pokrok její stával se tím rychlejší, že právě vyhovovala potřebě Římanům vrozené, viděti boha jednajícího a sobě blízkého.

Avšak bohopocta člověka, ať to byl císař nebo bytost božská, množství bůžků domácích, jimiž římské domy byly přeplněny, nevyhovovala již více duchům bezbožností rozervaným, nebo hrozným nepokojem trápeným. Zvláště lid ve své hrubé víře cítil potřebu obnovy, již hledal buď v obětích nebo v utrpení. Bylo-li to vědomí neslychaných zlořádů, jež rozrývaly společnost a jejichž strašlivý obraz nám vyličiti zbývá? Byl-li to vliv náboženství východních, jimž krvavé obřady zdály se vždy býti nutným doplňkem nábožnosti? Aneb nemáme-li viděti v tom tajné působení milosti, připravující Spasiteli cestu u pohanů, tak jako Jan rovné činil stezky u Židů »tomu, který přijíti má?« (Mat. IX., 3.). Ať jest toho původ jakýkoli, vědomí, že potřebí jest jakéhosi usmíření, naplňovalo duše nabádajíc lid, by obracel zrak k náboženstvím východním, jmenovitě k náboženství matky všech bohův, královny Idy. Řím nepohlížel nikdy bez rozechvění na kněze této bohyně, ani procházejí ulicemi při zvucích bubnův a cymbálů, mrskajíce svá těla bičí, svá ramena a plece své noži bodajíce, často běsilost svou tak daleko ženouce, že se přede zraky lidu mrzačili. ²⁾ Bylať víra u těchto lidí, že krev očišťuje člověka. I bylo je viděti, ani chytají krev z ran svých a hltavě ji pijí. Ještě zajímavější zdál se býti slavný obřad tohoto náboženství, tak zvané býkobití. Zasněženec se schoval v jámě, již pokrývalo prkno děrami opatřené, právě, když nad jeho hlavou za-

¹⁾ Preller. Röm. Mythol. Dea Roma.

²⁾ Lactanc. Institut. I, 21. 16. — Lucan. I, 565. — Tertul. Apol. IX. — Minucius Felix. Oct. XXX, 5. — Seneca. De Beat. Lit. vit. 27.

bíjeli býka. Předem nám líčí, jak bedlivě zachycoval vlažnou rosu krve naň padající, jak se položil na znak, by protékající ¹⁾ kapky zarosily jeho tváře, ruce, oči, uši, celé tělo, a jak otvíraje ústa ji pil. ²⁾ Když vycházel z jámy, zbrcen jsa krví ještě se kouřící, strašný a hrozný na pohled, tu lid se vrhal jemu k nohám a klaněl se mu, neboť měl za to, že byl znovuzrozen pro věčnost.

Lid římský, jenž se sbíhal k tomuto divadlu, vracel se domů, přesvědčen jsa o moci krve. Jakkoli pověřčivá byla tato víra, přece vedla k vykoupení duší jimž Petr přišel kázat do Říma, že skrze krev Ježíšovu, vykoupeno jest veškeré lidstvo.

Ještě více vábila lid jiná bohopocta východní, pocta Isidy Egyptské. Jako předešlá víra tak i tato slibovala ospravedlnění a utišení zlého svědomí, ale nebylo k tomu potřebí tak odporných příprav; obmývání, posty, zdržování se rozkoší mělo se za dostatečné k očištění duše. ³⁾ Po dlouhém zkoušení a sebezapírání byl zasvěcenec veden do nejhlubší svatyně, kde za ticha nočního stalo se mu zjevení, jež zůstává navždy tajemstvím, neboť spisovatelé, kteří popisovali tento obřad, pečlivě se střeží je prozraditi. »Budete se mne snad ptáti, co se dalo, co se mluvilo, dozvěděli byste se toho, kdyby dovoleno bylo to poslouchati, ale tam mluvit a poslouchati jest zločinem. Pakli přece toto náboženství dráždí vaši zvědavost, činil bych si z toho svědomí, vás trápit. Slyšte tedy a věřte, co pravím, pravdou jest. Přišel jsem až k bráně smrti, překročil práh Proserpinin, na zpáteční cestě prošel jsem všemi živly; v temné noci viděl jsem zářiti slunce; přibližuje se pak k bohům pekla a nebe viděl jsem je tváří v tvář, klaněje se jim na blízku. Pověděl jsem vám vše a to, co jste právě slyšeli, třeba jest, byste toho nevěděli.« ⁴⁾

¹⁾ Prudenc. Perist. X, 1011.

²⁾ Orelli 2352. — Apulens. Metamorph. XI, 21,

³⁾ Apuleus. Metamorph. XI, 19. — Plutarch. De Jis. et Osid. II.

⁴⁾ Apuleus. Metamorph. XI, 23.

Není to líceň, jako spíše hádanka, a ježto nic určitého neznáme o tajemstvích Isidiných, nemůžeme v té věci činiti, leč jsou některé domněnky. Dle vši pravděpodobnosti tajemství, jež toto náboženství zahalovalo, neskrývalo tak hrozných obyčejů, jako vilné obřady Syrské a Maloasijské. V Římě mělo ovšem špatnou pověst ¹⁾ a Tiberius, jak jsme viděli, dal ukřižovati kněze této bohyně, protože zneuctili jedné paní římské. ²⁾ Než to byl zločin jen jednotlivcův, ale zasvěcenci mluvivali vždy o tajemstvích Isidiných s úctou velikou. Ano Diodor ujišťuje, že tito vyvolenci stávali se spravedlivějšími a lepšími v každém ohledu. ³⁾ Lucius Apulejský zabývá se několik dní pozorováním této bohyně byl nadšen jejím dobrodiním. Srdce mu pukalo, když ji měl opustiti; vrhnuv se jí k nohám a smáčeje je slzami vysílá k ní modlitbu, v níž uctívání jest naskrze duchovní a prosto vši smyslnosti: »Tys svatost sama, tys věčné zřídlo spásy; ty zahrnuješ dobrodiním smrtelníky a uštědřuješ jim v bolestech lásku nejněžnější matky, ty vždy vztahuješ k nám ruku pomocnou. Ty hybáš vším mírem, jenž dává slunci jasnost, ty, jež řídíš svět a uzavíráš peklo. Jediný pokyn tvůj káže a dují větrové, a oblaka se honí, osení pučí a klíčí. Hlas můj není s to, by vyjádřil, čím mne naplňuje tvá velebnost. Vše, co může ubohý věřící, jako jsem, jest, že zachovám tvůj obraz v duši mé vyrytý a myslí mé vždy přítomný.« ⁴⁾

V tomto díkůčinění není pozorovati nejmenší stopy o smyslných rozkoších, jimiž by poskvrněna byla pocta Isidina. Co zasvěcence přivádělo k vytržení mysli, byla úcta k vznešeným pravdám, jež tušíme v záhadných slovech u starých, jako: »Tyto končiny smrti . . . práh Proserpinin, na nějž se dupalo nohou . . . slunce zářící o půl noci«

¹⁾ Ovid. *Ars. amat.* I, 77. *Amores* II, 2. 25. — Juvenal *Sat.* VI, 488.

²⁾ Jos. *Antiq.* XVIII, 3. 4. — Tacit. *Annal.* II, 85.

³⁾ Diodor. V, 48.

⁴⁾ Apuleus *Metamorph.* XI, 25.

slova ta patrně naznačují, že se lidé snažili odhaliti zákonu budoucího života. Hrob přiváděl k zoufalství pohany kteří v něm viděli jen hrůzu a zničení.

Šťastnější člověk ten, jenž připuštěn byv k tajemstvím, nabýval jistoty, že umíráme, bychom se znovuzrodili; posvátné hry, jež se u jeho přítomnosti odehrávaly, ukazovaly mu i jeho místo, které mítí bude na místech nejčistších rozkoší mezi bohy nesmrtelnými. A tyto bohy, jež obecný lid až do směšnosti rozmnožoval, zahrnoval v jednu bytost »Isis mnohojmenou;« ¹⁾ »Ó ty jediná, jež jsi všecko!« tak volal k ní její ctitel. ²⁾

Zajisté ani jednotnost Boží ani život po smrti nebyl pro ony zasvěcence tím, čím jest pro nás, určitým článkem víry, ale potěšitelné sliby a dojem pravdy, jakéž odnášely si z tajemství duše znavené pochybováním, byly jim v jejich omrzelosti ulehčením a zbavovaly je zoufalosti před smrtí. Co se týče oněch duchů, jimž tyto příliš neurčité naděje nedostačovaly, obraceli se k židovstvu, a počet jejich, jak jsme viděli, rostl každým dnem.

V takovém světle jevila se Petrovi společnost římská. Bezbožství vyšších tříd nevšímal si mnoho, nebylť poslán k lidem pochybovačům, k lidem učeným nebo k lidem rozkošníkům, ale k lidem malým a poníženým, jimž Ježíš chválí svého Otce nebeského, že skryl pravdu před moudrými a zjevil ji maličkým. (Mat. XI, 25.) Když apoštol,

¹⁾ Isis myrionyma. Orelli 1876. 1877.

²⁾ Mommsen. Inscript. regni Neap. 3580. U Apulea jeví se Isis rovněž jako jednotná bohyně: Jsem matka všech věcí, první všech živlů, původ věků, nejvyšší bohyně, královna duchů lidí zemřelých, nejprvnější mezi nebešťany; bohové a bohyně mají jen jedinou podobu svou. Jasně nebes klenby, zdraví věterkové mořští, peklo a jeho bolestné ticho poslouchají hlasu mého. Jsem jediná bohyně, která po celém světě jsem ctěna rozličnými podobami a jmény. Frygům jsem bohyně Pessinonte a matka bohův; domovský lid Attický nazývá mne Minervou Cecropenskou. Jsem Venuše v Pafu obyvatelům ostrova Cypru, Diana Dycinská obyvatelům Krety. Ale Egypťané, kteříž mají starobylé učení, nevzdávají mně pravé úcty a nedávají pravého jména, jsemť královna Isis.“ Apuleus. Metamorph. XI, 5.

chodě mezi tímto lidem obecným, spozoroval v něm nepokoj, jenž jednak vedl ho k tajemstvím východním, jednak k Zákonu Hospodinovu, tu mohl jej ukázati svým bratřím a opakovati jim slovo Ježíšovo: »Pozdvihněte oči svých a patřte na krajiny, žeť jsou již bílé ke žni.« (Jan IV, 35.)

KAPITOLA ŠESTNÁCTÁ.

Mravy za doby Augustovy.

Babylone! zvolal Petr jsa poděšen zlořády v Římě, zahrnuje v tomto jediném slově všecko své rozhořčení nad takovou ohavností.¹⁾ Žádné jiné slovo nemohlo lépe vyjádřiti mravní pokaženost, kteráž u lidu římského ruku v ruce šla s citem náboženským, způsobujíc bezpříkladnou zpuštělost života. Arciž vynasnažují se mnozí učenci popírati takové pokaženosti. Historikové, viře naši nepřátelští, dovedně zmírňují přísné posudky, jež o tom vydávají souvěcí spisovatelé, vykládajíce jejich černá líčení za přemrštěné výsledky tehdejších mravokárcův a vychvalujíce proti nim šlechetné povahy stoiků tenkrátě dosti četných, jakož i některé skutky svědčící o ctnosti, jakéž i v nejhorších dobách nescházejí, pak některé dobré zákony prvních císařů, spravedlivých a šlechetných, a pohřebné nápisy ku chvále zemřelých. Závěrečný soud na těchto svědectvích zbudovaný jest, že mravy se zušlechťovaly a nikoliv zhoršovaly, že lidstvo se již našlo právě na cestě spásy, když Ježíš přišel k němu, a že tedy neděkuje Evangeliu více, nežli filosofii a politickému umění; to prý jsou ti tři činitelé, již rovnou měrou přispívali k obrození lidstva.²⁾

¹⁾ I. Petr. V, 13. Toto slovo symbolické znamená Řím. viz Dodatek IV.

²⁾ Renan. Les Apôtres 303. 343. — Durny. Histoire des Rom. V, LX, LXI.

Dějiny prvotní Církve pozměňují se tou měrou, jakou přijímáme neb zavrhuje tuto theorii tak sice, že nemožno jest zkoumati prvopočátky křesťanství a vyhýbati se tomuto předmětu. Co se nás týče, my v té věci opíráme se o svědectví, jež sami Římané z doby císařské podávají souhlasně o své době, potom o zákony, zařízení a obyčeje vesměs zjištěné. Že Juvenal, Seneka, i Tacit sám přemrštují často své úsudky, že jejich rozhorlení hledá úlevy ve výrazech přehnaných, a že následkem toho nelze bez opatrnosti míti za pravé vše, co o svých vrstevnících podávají, tomu nikdo odporovati nebude; avšak i přes tyto jejich lhanoby jsou mnohé udaje nezvratně zjištěny. Netřeba, leč jen je vyložití a nabudeme pravého ponětí o tehdejší římské společnosti a jmenovitě o hlavním městě právě za té doby, když Petr, přišed do Říma, podjal se práce změnití tvářnost jeho.

Nejkrásnější a mravně nejlepší období města Říma spočívá u jeho kolébky; tenkrát měl Řím do sebe všechny prostředky, jež mu zjednaly panství nad světem: plodný a dobře spořádaný život rodinný, horoucí lásku k svobodě, úctu před právem, věrnost k danému slovu, naprostou poslušnost k zákonům, třeba i ukrutným, chudobný, přísný, pracovitý, orbou a zbraní se zabývající život, neznající ani umění. »Majestát otcovský« ¹⁾ stkvěl se ve světle nevyrovnatelném; byl nejvyšší hodností pro muže, jenž má plnou pravomoc, stával se neobmezeným pánem svého domu: ženy, děti, otroci byli mu poddáni. Nad otroky měl veškeru moc, neméně vztahovala se i na dítky. Dítka po svém zrození položeno jsouc k nohám otcovým, nevědělo, zdali tento je přijme nebo-li nepřijme. A byvši přijato rostlo, obleklo se v togu, jež jej učinila občanem, a jsa občanem, nastupuje na nejvyšší úřady státní, stává se zase otcem, avšak nevymyká se moci toho, který mu dal život a který stále nad ním vládne. ²⁾

¹⁾ Tit. Liv. VIII, 7. — Justin X, 2.

²⁾ Vskutku měl otec právo na nad životem a smrtí dítěte; mohlť, když se syn dopustil zločinu, vybaviti jej od obyčejného soudu, a sám jej odsouditi do vyhnanství, nebo jej až do smrti metlami ubíti.

Také manželka byla muži v úplné poddanosti, byla »v rukou muže«, jak pravili zákonoznalci. Železný prsten v den svatební na prst jí nastrčený měl jí stále uváděti na paměť, že svazek manželský jest tvrdý; jakmile svazek ten byl posvěcen slavnostní obětí, od té chvíle přestala náležeti sobě, považována jsouc za dítě v rodině, za dceru svého manžela, za sestru svých dětí. Muž má úplnou moc nad ní, moha ji poháněti před soud, ji trestati i usmrtni, zastihne-li ji v cizoložství. Dle původního zákona žena na vždy byla pod poručnictvím, teprve tři století před naším letopočtem byla oprávněna nakládati samostatně s věnem svým a se svými vlastními statky.

Bylo to jistě trudné postavení, než částečnou náhradu nacházela žena v důstojnosti, kterou zaujímal matka římská. Jsouc ovšem co nejpřísněji podrobena moci svého manžela nicméně nepřestávala býti jeho družkou ježto manželství zakládalo se na doživotním společném žití a na obapolném majetku všech věcí božských i lidských.¹⁾ Svatební obřady uvádějí ji jako paní k domácímu krbu, jenž pro ní se stává svatyní.²⁾ I na venek požívá matka veliké úcty; svobodně objevuje se na veřejnosti, bývá přítomna slavnostem a divadlům, sami konsulové dávají jí přednost, a zákon od Romula pocházející tresce každé smělejší slovo, každý volnější posuňek v přítomnosti její učiněný.³⁾

Takovým byl ve svém původním zřízení domácí život u Římanů: muž byl neobmezeným pánem, soudcem a knězem ve svém domě; matrona nebo-li paní pokornou družkou manželovou, beroucí od něho důstojnost a vážnost; pod nimi dítě podrobené otci a až do jeho smrti držené v poslušnosti.

Měl také právo prodati jej do otroctví až i třikráte. Podle původního zákona náleželo otci vše, co dítě vydělalo, a dítě nemělo práva vlastnictví.

¹⁾ Dig. XXIII, 2.

²⁾ Macrob. Saturnal. I, 15.

³⁾ Plutarch. Romulus XX. — Tacit. Dial. de orator. XXVIII.

Tato přísná kázeň, jež k velikosti přivedla republiku, zdála se za doby císařské býti jhem přes příliš těžkým. Pokaženost mravů podřývala rodinu a rozšiřovala se se strašnou rychlostí od dobytí Východu. Z krajín těch každodenně přinášel Řím nejen divy umění a nesmírné bohatství, ale i snahu po přepychu, a život schoulostivělý a rozkošnický. Nad obyčej rychlý byl přechod od jednoduché sprostnosti k bezměrné zámožnosti, a nebylo možno vystříci se poblouzení smyslnosti; v několika málo letech dosáhla porušenost vrcholu. »Strašlivěji nežli meč — dí Juvenal — porazila nás vilnost mstíc na nás svět poražený. Všecky hrůzy, poslé z přemrštěné prostopášnosti zdomácněly u nás tam, kde vyhynula starořímská sprostnost . . . Opilá Venuše před ničím nemá již úcty.« ¹⁾

Řekne se: to pouze deklamace básníka; rádi bychom k tomu přiznali, kdyby současní spisovatelé rovněž tak přísně se nepronášeli. »Většina Římanů — praví vážný Polybius — žije strašně nepořádný život. Mládež dává se unášeti k nejhanebnějším výstřednostem. Těm holdující Římané v divadlech, při hostinách, v marnotratnosti a všeho druhu prostopášnosti, v nichž patrně vzali si příklad od Řeků za války proti Peršanům.« ²⁾ Podobně mluví Kato, Salust, Titus, Livius, Plinius, Justin ³⁾ dosvědčující, že nepravost v Římě nemá více ruměnného nádechu milostnosti a lepoty, jež ji zdobily jinde.

Ze všech zvrhlostí pro rodinu římskou nejosudnější byla hanebnost, jež zahubila Sodomu. Řecko, od něhož tento hřích vzal jméno své, hledělo ještě zastříti jeho hanbu; náboženský kult a krasocit zakrývaly ještě očím tuto mrzkou ohavnost, ⁴⁾ ale Řím neznal již studu a měl celá hejna sou-

¹⁾ Juvenal. Satir. VI, 292—300.

²⁾ Polybius. Hist. XXXII, 11.

³⁾ Cat. Fragmenta. — Sallust. Hist. I, 9. — Tit. Liv. XXV, 40; XXXIV, 4. — Plin. Hist. nat. XXXIII, 18; XXXIV, 3 XXXV, 8. — Justin XXXVI, 4.

⁴⁾ Platon. Phaedrus. Convivium.

ložných chlapců.¹⁾ I nejlepší muži, jako Cicero, Brutus, Caesar²⁾ znali tuto nejohybnější poskvrnu; jemnocitní básníci, jako Horác, Virgil, Tibul, Katul³⁾ vychvalují tuto děsnou rozkoš.

Člověk brzy zvyká hanbě; brzy ukázala se nechuf, jakou toto vysílené pokolení mělo proti manželství a jeho přísným povinnostem. Žádných dětí více, žádných stálých a plodných sňatků, bylo jim heslem. »Chválí si bezdětnost — praví Plinius — nechtějí mítí ani jediného syna.« Podobně se vyslovují Seneka a Tacit.⁴⁾ V posledních dobách republiky neženatí převyšují mnohem počet těch, kteří se odhodlávají k sňatku, jenž pokládán za nesnesitelný; den ode dne klesala rodina a s ní síla Říma.

Augustus se toho zhrozil a znovu vzav v úvahu záměr Caesarův⁵⁾ uchystal 18 let před naším letopočtem zákon o řádu manželském (*de maritandis ordinibus*).⁶⁾ Lid, chtěje raději obětovati veškeru svobodu, očekával, že se mu ne-sáhne na jeho rozkoše; valem hrnul se do shromáždění, aby odmítl tuto nápravu. To odňalo císaři veškeru odvahu, tak že po dvacet let zůstal nečinným; když pak opět se odvážil obnoviti návrh svůj, potkal se s tímtož odporem, i byl nucen mocí prosaditi vůli svou. Ani pět let neuplynulo, když viděl, že marny jsou jeho snahy, a tudíž sáhnouti mu bylo k vydatnějším prostředkům. Zákon »Papiův Poppaeův« dělá čest jeho panování; než jak temné světlo vrhá na mravy doby, v které bylo potřebí donucovati mužů nejen by měli děti, ale i by je vychovávali! Vskutku mnozí ziskáni byvše výhodami zákona »Juliova«, odhodlali se k man-

¹⁾ Seneka Epist. 46, 95, 127. — Cicero. Pro Milone 21.

²⁾ Martial. IX, 51; XIV, 171. — Plin. Epist. VII, 4. — Quintil. XII, 1. — Sueton. Caesar 49.

³⁾ Horac Satir. II, III, Od. I, 2. — Virgil. Bucol. II. — Martial. VIII, 56. — Donat. Vita Virg. V, 20. — Tibul. Eleg. I, IV. — Catul. 48, 81, 99.

⁴⁾ Plin. Epist. IV, 15.

⁵⁾ Seneca. Consolatio ad Marciam XIX, 2. — Tacit. Annal. III, 25; XI, 25.

⁶⁾ Dion. XLIII, 25.

želství, avšak touž výhradou, že zajišťovali si jeho dobrodiní, neberouce na sebe břemen jeho. Jedni brávali si za ženy nezletilé děti, jiní zneužívající práva, jímž dáno na vůli hlavě rodiny uznati nebo zavrhnouti plod svého sňatku, bezcitně obětovali dítky své. Nikdy snad nebylo života lidského tak málo si váženo, jako tehda. Sám Augustus, následkem ukrutné nedůslednosti zakázal vychovati potomka svého rodu, jenž měl za matku zlopověstnou Julii.¹⁾ Klaudius mrštil svou dcerou o patník.²⁾ Napořád byla novorozeňátka pohazována, jak se děje ještě v Číně a v Africe; při smrti Germanikově mnozí měšťané vysadili své dítky, jež se v týž neblahý den narodily.³⁾

Zákon Papiův brojil vlastně proti zvrhlosti citu lidského, opíraje se tehdáž o obecný obyčej, totiž o posloupnost. V oněch pokažených dobách, kde přirození dědicové byli pořádku, pokládáno za velmi snadný prostředek k obohacení se, když kdo své jméno dovedl vepsati do závěti muže neženatého. Cicero se chlubil, že takovým způsobem nabyl dvacet milionů sesterciů,⁴⁾ a lépe než kdo jiný, sám Augustus vážil si nad míru tohoto zdroje, z něhož mu plynuly příjmy, jež mu vynášely každoročně čtyřicet milionů v odkazech;⁵⁾ zapovědělt činiti odkazy neženatým, prohlásiv je za neschopny, by přijímali nějaké dědictví mimo svou rodinu. Co se týče občanů ženatých, ale nemajících potomstva, bylo právo dědičné obmezeno na polovici odkazů v jejich prospěch učiněných. Ale naopak potomstvo tří dítek pojistovalo vzácných výhod, jako: nezkrácené právo přijímati odkazy, dvojnásobný díl při veřejném podělování, osvobození od mnohých daní, nejrychlejší postup k hodnostem, lepší místo v divadlech, přednost všude před osobami téhož stavu a téže hodnosti, neměly-li potomstva.

¹⁾ Sueton. Oktavius. 65.

²⁾ Tamtéž. Claudius. 27.

³⁾ Tamtéž. Caligula. 5.

⁴⁾ Cicero. Philipp. II, 32.

⁵⁾ Sueton. August. 19.

Na těchto přednostech zakládalo se »právo tří dětí« (jus trium liberorum), výhody té bylo velmi vyhledáváno, ale brzy byla tu možnost, býti účastným výhod zákona, aniž by bylo třeba jej zachovávat. Z počátku propůjčen byl Vestálkám, ježto nemohly uzavírat manželství,¹⁾ potom vojákům, konečně i neženatým z pouhé toliko milosti. Takto otřesen jsa, ač s jiné strany proti rozvodněnému proudu stavěl hráze, zákon Poppaeův jako všechny předešlé zákony byl podvrácen a rodina římská klesala dále.

Jiná příčina urychlila její zkázu. Matron římských více nebylo. V každém národě žena nezkažená i tehda, když muž obětuje otcovství pouhému rozkošnictví, zdržuje přece úpadek. Ale Řím neměl více tohoto prostředku. »Od doby, kde Messala a Cassius byli censory (asi 150 let př. Kr.) starobylá cudnost byla ztracena.«²⁾ Tento úsudek pochází od Plinia Staršího, muže učeného a úmírněného. Jeho vrstevníci, ale již i spisovatelé z předešlého století, jejichž spisy nás došly, vyjadřují se tímto způsobem. Horac, Propert, Ovid, Marcial praví o matronách, že byly marnivý a všeho studu prázdný.³⁾ Jakkoli se má za to, že přehnány jsou satiry Juvenalovy, přece není vše jen vybájeno, a podobná líčení, jako u něho, předpokládají nemalou pokaženost. Jako básníci mluví i historikové. V úchvalách, jež vzdává Tacit ženám germanským, snadno lze uhodnouti, co schází ženám římským. »Zůstávají — praví — pod ochranou nevinnosti, vzdalují se divadel, jež poskvřňují, hostin, jež rozdmychují vášně . . . V té zemi není smíchu, není nepravostí . . . Pokaziti a povolití zkaženosti, nenazývá se žítí podle své doby . . . Obmezovati počet svých dětí, nebo zabítí nemluvňátka jest zločinem.«⁴⁾ Nic podobného nebylo v Italii; hned od počátku císařství byly zlořády u Římanů tak veliké, že Augustus veřejně v senátě

³⁾ Dion. LX., 24.

¹⁾ Plin. Hist. nat. XVII., 245.

²⁾ Horac. Od. III. VI., 17. ! XXIV., 29. -- Propert Eleg. II. VI., 25.; XXXII., 49.; III. XII., 23. — Ovid. Amores. I., 8. 43.; III., 4. 37. Martial IV., 71.

⁴⁾ Tacit. De moribus Germ. XIX.

jim vtiskl znamení hanby; ¹⁾ v následujícím století bezuzdnost a vilnost zaplavily vše ²⁾ a Seneka vyjadřuje třemi slovy obecné mínění své doby: »Žena jest zvířetem nevědomým, divokým, po rozkoších netrpělivě dychtícím.« ³⁾ »Jak jsme vzdáleni těch časů, kde komikové na divadle o matronách jen mluvili, když pozdravem poctili jejich svatost a jména velebnost.« ⁴⁾

Než bezpochyby v této obecné potopě nad hladinou vynořovaly se ostrůvky jako čestné výjimky. Vždyť Seneka chválí svou matku, že se neoddala necudnosti podle příkladu u Římanek obyčejného. ⁵⁾ Paulina, manželka tohoto mudrce, tak věrně jej milovala, že chtěla s ním umřítí, ⁶⁾ A v domě Traseově po tři pokolení vyznamenávaly se ženy svou oddaností. ⁷⁾ I jinde setkáváme se s obdivuhodnými manželkami a sestrami, zvláště v rodinách šlechtických, jež Cesar ukrutně pronásledoval, z v nichž odedávna panovaly tradice o skutcích plných ctnosti a hrdosti. Očistěny byvše neštěstím, nabyly tyto šlechtičny opět síly, by po způsobu starořímském dovedly zemřítí. Bylo záhodno, že se zachovala jejich jména; než nezapomínejme, že to byly jen přece výjimky; za to nám ručí výčitky souvěkých spisovatelů, výčitky skoro jednomyslné, ježto jediný jen hlas, hlas Plinia Mladšího, v tomto obecném káravém souhlasu jest hlasem méně přísným. Svědectví tohoto spisovatele jest za našich dnů u veliké vážnosti, ano mnozí z něho soudí, že ženy římské nebyly tak pokaženy, jak se až dosud za to mělo. Ale proč pak Plinius sám uznal za dobré varovati nás před jeho vlastní shovívavostí? Již jeho současníci ho vinili, že příliš krásně líčí své okolí. »Přijímám tuto výčitku

¹⁾ Dion. LIV., 17.

²⁾ Sueton. Vespasian. XIII.

³⁾ Seneca. de constit. 14.

⁴⁾ Afranius. Suspecta.

⁵⁾ Seneca. Consolat. ad Helviam XVI., 3.; ad Marciam XXIV., 3.

⁶⁾ Tacit. Annal. XV., 63. 64

⁷⁾ Tacit. Annal. XVI., 31. — Plin. Minor. III., 10.; VII., 19.; IX., 13.

— praví — a dělám si z ní čest. Maje za to, že vskutku není vše tak, jak já pravím, jsem šťasten aspoň tím, že si je představuji tak, jak je líčím.«¹⁾)

Jakou váhu můžeme klásti na svědectví muže, jenž je svými vlastními slovy seslabuje? Někteří, jest pravda, hledí je sesliti, že k nim přidávají chvály, jimiž oplývají náhrobní nápisy z této doby.²⁾)

Mělo-li by se přikládati víry nápisům, pak by bylo nutno pokládati Řím za město samých světic. Avšak více ještě, nežli že tyto úchvaly tak četně se vyskytují, jest to jejich stejnost, jež je činí podezřelými. Slova »nevinná, velmi cudná, výtečná, ke všem dobročinná, jen jednou vdaná, předla přízi, domácná,« opakují se neustále. Patrně jsou to ustálené formule, podobné nápisům našich hřbitovů, kde také všechny ženy jsou dobrými matkami a ženami, věčně nezapomenutelnými. Dávnoť praví přísloví: »Lhář jako náhrobní nápis.« Muž nacházel je dávno před tím vyryty na kameni, který koupil; zřídka kdy tam přidal toto upřímné přiznání: »Den jejího úmrtí děkoval jsem bohům a lidem.«³⁾) (Ostatně jakýsi syn pečlivě vyložil na hrobě své matky jakým způsobem se skládaly nápisy: »Poněvadž chvála všech vznešených paní se obyčejně pronáší slovy jednoduchými a sobě podobnými hledíc k tomu, že zásluhy již od přírody jejich pohlaví příslušící nemají potřebí půvabné a zajímavé rozmanitosti . . . tak má nejdražší matka požívala dobré pověsti, neboť v skromnosti, poctivosti, čistotě, poslušnosti

¹⁾ Plinius. VII., 28.

²⁾ Amymona, žena Markova, byla krásná, dobrá, neúnavná přadlena, zbožná, skromná, cudná a dobrá hospodyně. Orelli. 4639. — Urbilie, žena Primova, zemřela v dvaceti a třech letech, ode všech milována; byla pro mne víc, nežli život. Marini. Inscript 100. — Nejctnostnější manželce a nejstarostlivější hospodyně, již lituji z te duše . . . žil jsem s ní a nedala mi nikdy příčiny k nějaká stížnosti. Orelli. 7382. — Nikdy mi nezpůsobila nejmenší žalost. Henzen 7385. — Nikdy neslyšel jsem od ní urážlivého slova. Orelli. 45. 30. — Zlatými písmeny měly by se vypsati její ctnosti. Henzen 7386.

³⁾ Orelli 4636.

práci předení vlny, starostlivosti a věrnosti rovnala se všem počestným ženám, v nejmenším od nich se neodchylujíc.«¹⁾

Tyto řídké ctnosti, tyto ustálené zvykem pochvaly nepřivedou v niveč, ano ani v nejmenším neotřesou jednomyslným úsudkem souvěkých spisovatelů, tím méně, ježto jejich svědectví i odjinud všestranného nacházejí potvrzení. Nezvratný důkaz o tom podávají změny ve výchově připuštěné. Ženy nebyly více od nejútlejšího věku odkázány na otcovský dům; nevyrůstaly více pod dohledem matky, od níž učily se přísti a tkáti, jsouce k budoucímu povolání vychovávány. Pravíť Scipio Emilian: »Když jsem vešel do školy, kam šlechtici posílají své syny, našel jsem tam více než pět set děvčat a chlapců mezi kejklíři a nestoudnými lidmi učiti se hře na lýře, zpěvu a cvičení v poklonách. Viděl jsem dvanáctiletého chlapce, syna čekatele úřadu, an prováděl tanec nejnestoudnějšího sluhy nehodný.«²⁾ Mladé Římanky, jež nebyly vedeny k veřejným mistrům, svěřovány byly na vychování otrokyním, skoro vesměs řeckým. Zapomínalo se že služebný duch není s to, aby zdárně vychovával, a že všeliká pokaženost pochází z Řecka. Tacit dí: »Jindy bylo největší slávou matrony římské, pečovati o dům a bdíti nad dětmi. Vyhledávaly také některé starší příbuzné, bezúhonného života a dobré pověsti, jež bděla nad mládeží, a jejíž pouhá přítomnost zamezovala každé špatné slovo, každý neslušný čin. Ale nyní dítě jest odevzdáno řecké služce, již k ruce přidány jsou jedna nebo dvě otrokyně, vybrané často z nejnižší třídy a neschopné vážného úkolu.« Týtéž stesky u Plutarcha: »Většina mužů upadá v strašné poblouzení. Mají-li poctivého otroka, činí z něho rolníka, kormidelníka, správce, obchodníka nebo bankéře, ale najdou-li opilce, laubovníka, ničemu, tomu pak svěřují své děti.«³⁾

A jestliže dívka ušla zkáze svého mladého věku, nevinnost její tím více byla ohrožena v rozmařilém světě, jenž

¹⁾ Orelli. 4860.

²⁾ Macrobi. Saturn. II., 10.

³⁾ Plutarch. De liber. educ. VII.

se ji pojednou se všech stran otevíral; neboť bylo to právě v době života, kde mravní síla nejvíce upadá, mezi třináctým a sedmnáctým rokem, v němž manželství ji uvádělo do nejstrašnějších pokušení. Málo které Římanky tehda se vdávaly. Slavnosti svatební je vydávaly úplně v moc mužů, proto většina, používajíc zmírnění starého zákona, zůstávala paními svých statkův a své osoby. Matrona za císařství měla svou zvláštní domácnost a hejno otroků, hotových, by každý její vrtoch vyplnili. Špatné knihy poučovaly je o »umění lásky«.¹⁾ Na stěnách domů, pod sloupovím, v síních bytů ukazovaly malby a sochy názorně všelikou nepravost. Propert proklíná štětec, jenž stavěl zjevně před oči, co mělo býti zastřeno.²⁾

Mnohem ještě nebezpečnější byla divadla: hrubé, oplzlé rašky, božské zálety, stud urážející, Venuše s Martem, Donaem, Ganymedem opravdovým skutkem odehrávaly své úlohy na jevišti. Matrona, jež přišla cudná ku hrám veřejným, vycházela odtud nestoudná.³⁾ A neméně osudným byl pro ně cirkus: zápasy v areně navykaly jejich zraky na krev, jejich uši na výkřiky bolesti. A když domů se vrátily, bičovaly, bodaly své otroky pro nejmenší pochybení, ukazující, jakých ukrutností dovede žena bezcitná.

Nechť se nenamítá, že panny, že počestné matky neměly místa na sedadlech v cirku, Ovid je líčí, any úprkem běží na ta místa rozkoší, mnohem spěšněji, nežli houfy mravencův a roje včel. »Ve velikém počtu přicházejí, aby viděly, ale ještě ve větším, aby vidíny byly. Tak cudnost brala zkázu.«⁴⁾

Podobné úskalí strojila jim domácnost. Při stole, kde tak jako muži a mezi nimi⁵⁾ roztahovaly se na pohovkách, slýchaly necudné zpěvy a rozpustilé žerty.⁶⁾ Syřanky a An-

¹⁾ Ovid. Catul.

²⁾ Propert. Elegiae II. VI.

³⁾ Cyprian. Epist. I., 8. — Lactanc. Instit. 6. 30.

⁴⁾ Ovid. Ars amat. I., 93—100.

⁵⁾ Maxim. Velcr. II., 1. 2.

⁶⁾ Quintillian. De instit. orat. I., 2. 8.

daluzky prováděly tance a němohry odporně nestoudné.¹⁾ Seneka líčí matrony, any dlouho do noci holdují pití, popíjejíce s rozmařilými soudruhy, a zvracejíce, jako oni, by mohly zase znovu pít.²⁾ Ne méně přísně zmiňuje se tento mudřec o jejich chování v manželství: »U nich — praví — cudnost je znamenána ošklivostí.«³⁾

Ať něco tu padá na vrub přehnanosti, neb i nevraživosti v těchto výpadech proti ženám; nebo ať se úpadek Říma porovnává s některou dobou naší historie; pak aspoň doba, kde takové pohany jsou vyrčeny beze vší odmluvy, ano ještě jinými spisy dotvrzeny, nemůže se pokládati za dobu mravního pokroku.

Jiným, ne méně patrným znamením společenské znemravnělosti jest lehkovážnost, s jakou se uzavírala a zrušovala manželstva. Snad Seneka jde příliš daleko ve svém mínění, dí-li, že ženy počítaly léta ne dle počtu konsulů, ale dle počtu manželů.⁴⁾ A Juvenal dí, že roztrhávaly každý svazek dříve, než uschla zelená ratolest, v den svatební nade dveřmi zavěšená.⁵⁾ Ano není pochybnosti, že trvanlivé sňatky byly pouhými výminkami. Q. Lukrecius Vespilio, konsul v r. 19. př. Kr. mohl napsati na hrob své ženy Turie: »Jest věcí řídkou, že tak dlouhé spolužití nebylo přerušeno roz-

¹⁾ Juvenal. XI., 162.

²⁾ Seneca. Epist. 95. — od Helv. XI.

³⁾ Seneca. De benef. III., 16. — Boissier, jenž jest tak shovívavým k Římanům za doby císařské, přece napsal řádky, z nich lze dokonale poznati: „Bylo oznámeno, že v den, v který se vyrovnají mužům, budou také jim poroučeti, jimi vládnouti. Tak se stalo. Jakmile znamenaly, že jsou volnými, samy nad sebou a nad jinými vládnoucí, stávaly se ukrutnými, hrdými, nesnesitelnými. Vládu donací provozovaly s nelitostnou krutostí, hrubě zacházející se svými manžely a bijíce své otroky. Některé, chtějíce se ve všem všudy vyrovnati mužům, chápaly se řemesel, jež až dosud provozovali muži. Byly advokáty, juristy, ano i athlety a gladiatory. „Styděly se za své pohlaví,“ dí jakýs satirik. Boissier. La religion rom. II., 232.

⁴⁾ Seneca. De benef. III., 16. 2.

⁵⁾ Juvenal. Sat. VI., 223.

vodem ještě před smrtí. Díky osudu, naše manželství trvalo bez stížností po 41 let.« ¹⁾

Mnozí mužové, mezi nimi Cicero, Ovid, Plinius Mladší, žili v trojím manželství.²⁾ Jeden náhrobní nápis připomíná i sedmera manželství.³⁾ Messalina provdaná za Nerona v pátém manželství.⁴⁾ Není tedy bez příčiny, že Augustus hleděl překaziti rozvody zákonné, jež rodiny uváděly v úplnou zkázu. Při pohledu na takové trosky jak možno jen mluvíti o zákonech, o myšlénkách vedoucích k nápravě? ⁵⁾

Co se má za obnovení, není leč ještě zbytek z minulosti. Ovšem vyskytují se některé ctnosti, ovoce to doby uplynulé, a neprávem vidí se v tom přiblížení nového jara. Pohanský Řím byl vyprahlým úhorem; mělo-li se mu dostat opět úrodnosti, bylo potřebí jiné rosy, než neužitečných zákonů.

Mravy jsou základem veřejného života. Jestliže rodina se kazí, hyne vše ve státu. Když chudoba, střídmost, práce, láska a úcta k svobodě zmizely, pak rozpustilost, jež v Římě zavládla, a mysl k nízkým požitkům a soukromým prospěchům obrátila, byla jen osudným toho následkem. Nebylo žádného zájmu více pro obecné dobro, ani ctižádosti všem prospívající, jež vedla jindy občany k tomu, by vlastní píli dobývali a rozmnožovali svého majetku.

Nejhlavnější příčina tohoto úpadku bylo otroctví, jež stále s novými vítězstvími se šířilo. Každý bohatý dům

¹⁾ Momsen. Mémoires de l'Acad. de Berlin. 1863. p. 455.

²⁾ Ovid. Tristitia IV. 69. — Momsen. Hermes. III., 35.

³⁾ Henzen. Bulletin des inscrip. 1865. p. 252.

⁴⁾ Scoliastr. Juvenal. VI., 433.

⁵⁾ Strašná pokaženost, bezstudný cynismus uvedly v zkázu mravy soukromého života. Nebylo více otce, nebylo syna, nebylo manželek, ale lidé zapoměli na nejpřirozenější ze všech povinností, pachtí se po rozkoši ať hýřením, ať zločinem. Manželství se stávalo překážkou, proto zanedbáváno a muži, hledíce se vyhnouti jeho povinností, žili v bezženství, nebo co ještě horší bylo, zneuctívali je každoročním rozvodem. Durny Hist. des Rom. III., 213. — Jak mohl týž dějepisec, jenž tak děsný, ale pravdivý obraz nakreslil, v tomtéž díle (V., LX.) chtíti dokazovati, „že tato zkaženost byla jen u menšiny“? (p. 360.)

stával se dílnou, kde na tisíce lidí, provozujících nejrozmanitější řemesla, opatřovaly potřeby a vyhovovaly choutkám svých pánů. Obyčejný Říman, jsa přemožen v tomto nerovném boji, byl k bídě odsouzen. Touž dobou také vymizel na venkově neodvislý rolník, pravé to símě lidu královského. Pole dříve rozdělená, byla konečně soustředěna do něco málo rukou; zdělaná půda ustupovala nesmírným pastvinám, jež posud rozprostírají se kolem Říma a jemu škodí. Čeho se nedobýlo z niv Latia, bylo nutno přivážeti zdaleka; obilí ze Sicilie a Afriky, víno z ostrovů řeckých, španělských a gallských. Venkovský lid, nahromaděný v hlavním městě, jen málo tam nacházel zaměstnání, ježto služba otroků zničila veškeru soutěž. »Zahálka jej zkazila, neboť neměl nic vlastního na území vesměs od boháčů zaujatém, jakož i neměl zaměstnání uprostřed tak velikého množství otroků.¹⁾ Jediné slovo tribuna Filipa (r. 103. př. Kr.) vrhá strašlivé světlo na toto množství bídáků; praví: »Není v městě dva tisíce občanů, kteří něco mají.«²⁾ Ostatek, totiž asi milion lidí³⁾ byli buď otroky nebo proletáři. Padesáte let později našel Cesar na veřejných listinách 450.000 obyvatel zapsaných, z nichž 320.000 živil stát.⁴⁾ Tři čtvrtiny lidu bylo žebráky. Diktator poslal 80.000 těchto žebráků do osad zámořských a obmezil na 150.000 počet těch, jež platila státní pokladna. Ale nepokoje po smrti Cesarově byly příčinou, že počet jejich vzrostl znova na předešlé množství. Vše, co Augustus mohl učiniti ke konci své vlády bylo, že obmezil na 200.000⁵⁾ počet občanů, kteří denně dostávali něco obilí a vína. A tato hubená strava nepřijměla mnohých, by hledali práce, naopak zvětšila ještě počet těch, kteří se spo-

¹⁾ Appian. De lecll. civit. I., 7.

²⁾ Cicero. De offic. II., 21.

³⁾ Počet obyvatelstva často se měnící jest těžko přesně určit. Za Augusta bylo asi 1,300.000 (Dezobry III., 433.) nebo 1,630.000 (Becker III., 2.) V předešlých stoletích nedosahoval počet ani milionu.

⁴⁾ Sueton. Cesar. 41. — Dion. XLIII., 21. — Appian. De Bell. civ. II., 120.

⁵⁾ Dion. LV., 10.

kojovali dobrodiním dobroditele snižujícím. V době, již se zanášíme, byl tento požadavek tak obecným, že důležité jest, podati o tom některé podrobnosti. Uvidíme, jak lidé jindy tak žárliví na svá práva, snížili důstojnost svou, sotva že v té nižší třídě, již Petr přišel kázat Evangelia, pozůstalo poněkud lepší smýšlení. Aby přetvořil tyto sprosté duše na křesťany, bylo nutno povznést je ve všem, i cit pro čest v nich vzbuditi.

Není to poměr chráněnce k ochránci, jenž by do sebe měl něco snižujícího. V tak pevné ústavě, jako měla šlechta v Římě, bylo to zcela přirozeno, že chudší občan lnul ku patriciovi, jenž ho podporoval, by, jsa »novým člověkem«, mohl dodělati se vynikajícího místa ve vojště, v úřadech, i v samém senátě, jakož i v rodinách konsulových.¹⁾ Zneužívání tohoto zřízení počalo jedno a půl století před naším letopočtem, když šlechta odtrhnuvši se od lidu, neviděla v něm, leč předmět svého opovržení nebo podnož, po níž by vystupovala ku vládě.

Tenkráté boháči obklopovali se klienty, nikoliv by jim byli ochránci, ale aby z nich těžili svou slávu. I nechodili jinak, nežli četným jsouce provázeni průvodem, jenž měl jim sloužiti za měřítko jejich vážnosti a důležitosti. Znenáhla tato moda stala se nutnou. Každý politik nebo obchodník, chtěl-li si udržeti úvěr, byl nucen poříditi si velkolepý průvod. Stále vzrůstající proletariát snadno se k tomu propůjčoval; za malý plat množství chudiny se horlivě přidávalo k počtám, jichž od ní žádáno. Od rána bývali na nohou.

»Každou noc — praví Juvenal — v hodině, kdy hvězdy blednou, chudý klient se probouzí, pospíchá, nemaje

¹⁾ Tak obdivuhodna byla ústava římská, že když lid za času punských válek nabyt rovnosti občanské a politické tenkráté zasluhovala neobmezené chvály od Bossueta: „Ze všech národů na světě byl národ římský nejhrdější a neodvážnější, ale i v radě své nejspořádanější, ve svých zásadách nejstálejší, nejopatrnější, nejpilnější a konečně nejtrpělivější. Proto měl i nejlepší vojsko a nejprozíravější politiku.“ Discours sur Hist. univ. III., VI.

ani času, by si přivázal opánky, všecek ustrašen při pomyslení, že snad již průvod klientů započal.«¹⁾ Tato ranní návštěva byla přísně nařízena, ale i za dne nebylo od četných průvodů upouštěno; jíti před pánem nebo doprovázeti ho, když nosen byl v nosítkách,²⁾ anebo šel-li sám na návštěvu,³⁾ nebo do lázní, raziti mu cestu skrze množství,⁴⁾ jemu ku cti tleskati, všude a přede všemi býti mu k podpoře⁵⁾ to bylo povinností klienta, jenž při tom se potil, těžce oddychuje pod hrubou vlněnou togou, bez níž nikdo se nesměl ukázati před svým patronem.⁶⁾

Za skrovnou cenu devíti sesterciů lidé svobodní snižovali se k takovému otroctví. Pravda, ob čas dostávalo se jim nějakého daru, obnošeného šatu nebo pozvání k večeři,⁷⁾ ale za takovou přízeň co tu pokoření, co tu potupy od pána a co tu nejsprostších poznámek od otroků! Juvenal a souvěci líčí klienta, že po mnohých úklonách teprve promluví k svému pánu, líbá mu ruku, nazývá ho milostivým pánem a králem, žebře o čest jediného slova nebo pohledu.⁸⁾ Při stole jídla, víno, úbor, vše jest rozdílné mezi boháčem rozloženým na čestné pohovce a mezi břichopáskem v roztrhané toze, vyhostěném na poslední konec stolu.⁹⁾ Pro něho dobrý jest »plesnivý chléb, tvrdý, že by si zuby z dásní

¹⁾ Juvenal. Satir. V., 19—22. — Martial. X., 70. 5.; X., 74.; III., 4.; XII., 68. — Stacius. Silvae. IV., 9. 48.

²⁾ Martial. II., 18. 5.; III., 46.

³⁾ Tamtéž. IX., 100. 3.

⁴⁾ III., 36., 46.

⁵⁾ Martial. VI., 48.; X., 10.; XI., 21.; — Quintillian XI., 3. 131. — Plin. Minor. II., 14. 4. — Juvenal. XIII., 29—31.; — Seneca. de Isa III., 8. 6.

⁶⁾ Martial. IX., 100.; XI., 96. 11.; Sudatrix toga VII., 18. 5.

⁷⁾ Martial. IV., 26.; VI., 88.

⁸⁾ Juvenal Satir. V., 12—18.; IX., 159. — Martial. X., 11. 6.

⁹⁾ Martial. V., 22.; I., 133.; VI., 88.; II., 68.; IX., 92. — Seneca. De benef. VI., 34. 1. Ad Serenum 14. 1. De Brevit. vitae 14. 4. — Juvenal III., 184—189. Petron. Satir. 44.

¹⁰⁾ Martial. III., 60.; IV., 85.; I., 20.; VI., 11.; X., 49. — Sueton Caesar 48.

vyvrátil,¹⁾ špatná kapusta, politá olejem z lampy, v puklé sklenici víno, a jaké víno!...²⁾ vlna by se jím nezbavila mastnoty!...³⁾ nucený úsměv k posměšným narážkám služebnictva a číšníka; při nejmenší odmluvě otevřené dvěře.«⁴⁾ Juvenal zde ovšem přehání, by tím spíše docílil úspěchu, ale nikdo ho nebude vinit z přemrštěnosti, jíž pronáší svůj soud: »Pán má pravdu, že ti činí tolik urážek, kolik jich snese tvoje zásluha.«⁵⁾

Při všem tom zvrhlý proletariát pachtil se po penězích. Žádné řemeslo, jež provozoval nebo vynalezal, nebylo mu za těžké, jen když vydělával. Řím za doby císařské vymyslel živnost, jíž jsme byli již naznačili a které žádná jiná doba neznala, totiž honbu po dědictví. Celá jedna třída, třída šejdířů neměla jiné starosti, nežli vedrati se do okolí těch, kdož činili závěť a tam uchvátiti nějaké dědictví, potom jen čekati na jejich smrt, dle potřeby i ji urychlit. Bezženství a časté rozvody otevíraly široké pole takovým piklům; co souvěcí spisovatelé o tom vypravují, zdálo by se bajkou, kdyby všickni jednomyslně nevyličovali tohoto děsného zaměstnání jako jedné z nejoblíbenější živností.⁶⁾ Bezdětný boháč viděl se obklopena samými pochlebníky, zahrnut jsa samou pozorností, starostlivostí a dary. Jeho skutky byly všude obdivovány a vychvalovány. Stal-li se neschopným k placení, měšce se otvíraly k uhrazení ztrát.⁷⁾ Býváje všude zván, u velmožů hýčkán, dobrovolně od slavných básníků⁸⁾ opěván, požíval takových výhod, že »mnozí otcové zapírali

¹⁾ Juvenal. V., 67—69.

²⁾ Tamtéž. V., 87—88.

³⁾ V., 24—25.

⁴⁾ V., 125. 127.

⁵⁾ Juvenal. V., 160—170.

⁶⁾ Plin. Hist. nat. XIV., 5.

⁷⁾ Martial. IV., 56.; V., 39.; VI., 27.; IX., 48.; XI., 83.; XII., 90. — Horac. Sat. II., V. 12. Epist. I., 78. Ovid Ars amat. II., 271. 319. — Plin. II., 20. — Juvenal. III., 221.; IV., 18.; VI., 38—40. 97.; XII., 98.

⁸⁾ Plutarch. De amose prolis. IV.

své děti a schválně se oddávali šťastnému stavu takých bezdětných lidí.¹⁾

V pravdě s těžší mysliti si jest hlubší úpadek veřejných mravů; bohatství soustředěné v rukou zkažených boháčů; po jejich stranách služebný lid rovněž tak zničený, jak otrocký; všude a u všech stejné poklesnutí; mysl zbabělá beze vší síly pro dobro, neznající než dychtění po rozkoši. I v jiných dobách jevila se nepravost; ale žádný věk nezapomněl se nad ctností takou měrou, jako tento.²⁾ Atheny za doby svého největšího lesku dávaly lidu dobrá naučení: Eschylos, Sofokles, Menandr, Demosthenes mluvili řečí ušlechtilou a a povznášeli mysl. Ale v Římě bylo forum němé, cirkus zaplaven krví, na divadle nečisté hry a při nich lid chtivý a zkažený.

Namítá se na omluvu této doby, že hlavní město není celé císařství a že mimo Řím veden život ctnostný. Tacit a Plinius skutečně dosvědčují, že ve vzdálených krajinách ještě se nacházely přesné mravy. Vyslanci těchto zemí rděli se při pohledu na takovou jim neznámou spustlost.³⁾ Avšak proti některým nákazou nedotknutým krajinám co tu provincií rovněž tak pokažených jako Řím! Řecko bylo rozežráno tímtež vředem. »V našich městech — dí

¹⁾ Seneca ad Marciam. 19, 2. Tato převrácenost zákonů přirozených nebyla toliko jen v Římě. Petronius na nejzazším konci Itálie s námi sděluje podobná poblouzení. „Pěstování věd — praví — není v obyčeji v Kretoně, řečnictví nemá tam místa, ale ani poctivost ani přesnost mravů tam neprospívá. Veškeren lid rozdělen na dva tábory: Ti, kterým se dvoří a ti, kteří se dvoří. Nikdo neuznává svých dětí, neboť kdokoli má příbuzných dědiců, nebývá zván k hostinám ani k jiným radovánkám; vyloučen ze společenských výhod, jest ztracen mezi obecným lidem. Ale ti, kteří nejali ženy a nemají blízkých příbuzných, dosahují nejvyšších hodností; mají oni jediní vloh vojenské; i bývají hodnými a nevinnými před soudcem. V tomto městě podobnému poli od moru spustošeném neuvidíš leč ohlodané mrtvoly a krkavce, kteří je hlodají.“ Petronius. Satyr. CXVI.

²⁾ V Římě všechny nepravosti s odporným cynismem stavěly se na obdiv, hlavuě divadla přivodila hrůznou pokaženost. Renan. Les Apôtres 317.

³⁾ Tacit. Annal. XVI., 5.; III., 55. — Plin. na mnohých místech. Svatý Petr.

Polybius — pro rozkošnictví a zahálku vyhýbají se manželství, a narodí-li se děti, zachovají jedno, na nejvýš dvě... tak hynou naše města.«¹⁾ Za doby Plutarchovy země, které zplodila vojska Themistokleova, Epaminondova a Alexandrova, nemohla postaviti do pole více než tři tisíce vojáků.«²⁾ V jižní Italii tentýž nedostatek lidí a ctností. Pompeji a Herkulanum jsou toho svědkem, jaké byly mravy i v nejmenších městech. Egypt platil za jednu z nejzkaženějších zemí na světě, a Řím obviňoval Východ, že jej nakazil.³⁾

Toliko provincie nejposléze dobyté byly méně pokázeny, avšak zkaženost se v ně vplížila s vojskem. Tacit má tuto zkaženost za mnohem mocnější, nežli zbraně, by zkrotily přemožené a pode jhem je udržely.⁴⁾ Každé město, kam vešla římská posádka, policie, berní a vládní úřady, stávalo se ohniskem nepravosti, školou vlnosti a ukrutnosti. První starostí vítězů bylo, by svou novou residenci si upravili podle vzoru hlavního města, nahromadili tam místa zábavy, lázně, cirkusy, divadla. Trosky těchto památných budov pokrývají veškeren svět, od končin Východu až k Seville, od Veliké Británie až k oasám Saharským. Ve všech těchto místech tekla krev zápasníkův a hrůzné, ukrutné nebo nestoudné výjevy znenáhla zničily všecken cit a stud.

Úhrnem jest nutno stanoviti tři oddíly v římském císařství za času, kdy se tam objevilo křesťanství: byly totiž některé krajiny, jež ušly obecné nákaze; většina provincií a to těch nejkrásnějších byla dávno pokázena; Řím však nacházel se v takové zpustlosti, již zakrytí žádnému mudrlantství nikdy se nepodaří. Nechť se mu nevykládají za zločin zlořády i v jiných stoletích obecné, ať zavrou se oči nad výstředností jeho přepychu a jeho orgií při hostinách, ať se omlouvá vraždění v cirku, ježto prý ty oběti byli buď za-

¹⁾ Polyb. XXXVII, 7.

²⁾ Plutarch. De defectu oracul. 8.

³⁾ Juvenal. Sat. VI., 294—297. Veškera Italie podle zprávy Kalpurniovy, byla tak vyssáta, že ani při mládeži nezdál se býti dech života. (de re rustica. Praefat.)

⁴⁾ Tacit. Hist. IV., 64.

jatci nebo k smrti odsouzení, ať se jde, je-li libo, tak daleko, že se v těchto divokých hrách vidí jen projev udatnosti a čackých činů,¹⁾ přece nikdy nevymaže se obraz, jež jsme postavili do pravého světla a jenž nám dává pravé ponětí o tehdejších mravech: muž, jenž se štítí býti otcem, aby se mohl oddati mrzkým rozkošem, žena bez studu a bez dětí, manželství, jež stálými rozvody se stalo zákonem dovolenou prostitucí; takové vysilující neřesti, snižující boháče, a vábíci chátru jako otrocké stádo, jež hnije v nečistotě a zahálce, neznajíc nic jiného, leč křiku: Chléb a hry!²⁾ toť stav, jenž ne snad, že by byl jen zločinem u malé části lidu, nýbrž zkaženost tato zmocnila se vší společnosti, vzdorující všeliké nápravě a trhající všecky hráze. Kdo by toho chtěl upírat, ten by byl nucen, zrušiti napřed nejen všecky písemné památky moralistův, ale i zákony z té doby pocházející, svědectví pomníků, nápisů, slovem historií.

Co jediné zbývá ku chvále této doby a čeho nelze bez opatrnosti poznamenati, to jsou ctnosti některých rodin patricijských, šlechetné povahy, jež Tacit učinil nesmrtelnými, jako jsou: Kremusius Cordus, Thraseas, Helvidius Priskus, Musonius Rufus. Podle nich jest nám jen opakovati soud o matronách z doby císařské. Císařové, vystupující

¹⁾ Plinius Mladší udává tento důvod ku chvále Trajána, že poskytuje lidu tyto ukrutné zábavy. „To není divadlo rozmazlené, jen dobré k tomu, by seslabilo a zchoulostivělo ducha, ne, ono rozplaměňuje zmužilost tím, že se neštítí slavného poranění a opovrhne smrtí; ukazuje mužům, že láska k vlasti a touha po vítězství se mohou vložiti i do srdce otroka a odsouzence.“ *Panegyricus*. 33. Tacit není tak jemným, když mluví o tomto předmětu a, by měl snazší výmluvu, dosvědčuje, že ostatně „je to krev laciná“. *Annal.* I, 76. Jediný Seneka ze všech starověkých spisovatelů v jednom ze svých posledních děl postavil se proti tomuto ukrutnému obyčeji. *Epist. ad Lucil.* VII.

²⁾ Souhrnem jest polovice prvního století nejhorší dobou historie starověké. Společnost řecká i římská jeví se v ní v úpadku proti tomu, co předchází a velice pozadu u přirovnání s tím, co následuje. (Renan. *Les Apôtres* 348.) Tento soud jest týž, k jakému jsme i my dospěli. Renan zná příliš dobře dobu, s kterou se zanášíme, než by mu nebylo přiznati se, že jí bylo potřebí obrození.

proti vysoké společnosti, byli příčinou, že jí vrácena dřívější velkodušnost. Jsouce v podezření a nemohouce spoléhati, že dožijí se dne zítřejšího, stávali se tito mužové opět podobnými svým předkům; jen jediná myšlenka je ovládala: ozbrojiti se zmužilostí proti trápení a připraviti se na smrt. Příklady jejich jsou obdivuhodny, tím živějším světlem se lesknoucí, čím ve větší září temnotě. Ale počet těchto mudrců je skromný, a ne podle výminek posuzuje se celý národ.

Filosofie, jež tolik zmužilosti dodávala, byla přísná morálka Zenonova: básníci, zákonoznalci, politikové žili dle tohoto učení. Pozorujeme-li ctnosti, kteréž zplodilo, snadno bychom byli toho mínění, že nic účinněji nepřispělo k rozšíření křesťanství, jako ono, ale ve skutečnosti našel v něm Petr jen slabé podpory. Toto mínění, až posud od všech za pravé přijaté, jest za našich dnů zavrženo. Novotáři, stavíce Seneku a Pavla na roveň, směle tvrdí, že, jestliže mravní obnovu světa děkovati jest z části křesťanství, stoicism vším právem si tu osobuje zásluhu nejpřednější. Spor jest živý, neboť běží tu o naši víru. Abychom ho správně rozřešili, postavíme naproti kázání apoštolskému činy a nejvznešenější pomysly stoiků: děje pak samy sebou rozhodnou

KAPITOLA SEDMNÁCTÁ.

Stoikové za doby císařské.

Mnohým křesťanům za dnů našich četba Stoiků z doby císařské, jako Seneky, Epikteta, Marka Aurelia neubíhá beze všeho nepokoje. Poněvadž dobře nerozeznávají pravdy rozumem poznané od pravd zjevených, jsou jako v udivení, vidouce, že pohané o mnohých věcech se vyjadřují tímže způsobem, jako naše Písmo svaté. V pravdě Seneka nekáže s menším důrazem než sv. Pavel, jako: o opovrhování bohatstvím, o výhodách chudoby ¹⁾ a trpělivosti. ²⁾ Před očima tohoto filosofa jako před očima apoštolovými není život leč zkouškou, bojem, ³⁾ tělo ničím jiným než žalářem, ⁴⁾ smrt osvobozením. ⁵⁾ Oba ukládají tytéž povinnosti: vystříci se světa a rozkoší, mrtviti tělo ⁶⁾ a léčiti zlo, jež užírá duši ⁷⁾ a k tomu cíli žíti uvnitř sebe, každý den zpytovat své svědomí, ⁸⁾ očišťovat je a volnějším vzletem povznášeti se k nebi. ⁹⁾ Oba vzdávají lásce obdivuhodné chvály. »Nešťastný —

¹⁾ Seneca. Epist. XXXI., LXXXII., LXXXIII., CVIII., CXVIII. — De vita beata XXIV., XXV.

²⁾ Epist. XCIX.

³⁾ Ad Marciam X.

⁴⁾ Seneca ad Helviam XI.

⁵⁾ Tamtéž.

⁶⁾ Epist. LXXXIX.

⁷⁾ Epist. LXV., LXXIV., XCII., CIII., CXXII. — ad Marciam. XXIV.

⁸⁾ De ira. III., 36.

⁹⁾ ad Polyb. XXVIII

dí Seneka — jest jako něco posvátného,¹⁾ jeho bída ho chrání jako posvátné obvazky, jež nosí žebráci.²⁾ Je-li třeba opakovati, že máme podávati ruky tomu, jenž se topí, ukazovati cestu tomu, kdo bloudí, rozdělití se o chléb s tím, kdo trpí hladem? K čemu tolik slov, když jedno slovo dostačuje naučiti všem povinnostem: Jsme údové jednoho a téhož těla, údové Boží.«

Mnohem ryzejší nežli všeliká směs kovová, na pohled mnohem ještě křesťanštější jest Epiktetův »Manual« neboli »Kniha příruční«. Sv. Nil potřeboval jen změnití některá slova, by z ní učinil řeholi pro mnichy Sinajské.

Odkud pochází toto jednotejné smýšlení, jež někdy tak daleko jde, že i jedněch a týchž výrazů užívá? Bez rozpaků odpovídá středověk, že Stoikové slyšeli apoštoly Páně a že jen opakují jejich kázání. Jmenovitě o Senekovi se dlouho soudilo, že byl učedníkem Petrovým. K opodstatnění tohoto mínění praveno, že tento filosof a apoštol mezi sebou vyměňovali listy, jež prý sv. Jeronym. za doby své viděl v mnohých rukou a jež sám pověřil tím, že jich dosti odhodlaně nezavrhl.³⁾ Tertullian pak se spokojil tím, že řekl: »Seneka bývá často našincem«,⁴⁾ uznáváje takto, že mravoučení tohoto filosofa ukazuje časté shody s věrou naší.« Ale to také jest vše, co připustiti sluší, neboť ve skutečnosti jsou Stoikové toliko ozvěnou starších filosofů; opakují, ale s menší silou a výmluvností to, co před nimi učily věhlasné školy řecké.

V pravdě pohané nečekali teprve na Seneku a Marka Aurelia, by vyjádřili o nejvyšší bytosti, o povinnosti a ctnosti tak vznešené a určité návrhy. Sv. Pavel dosvědčuje, že znali o Bohu to, co může rozum poznati, »neviditelné jeho vlastnosti, věčnou moc a božství« (Řím. I., 19.), »zákon napsaný v srdcích svých« (Řím. II., 14. 15.); i prohlašuje o nich, že nemají výmluvy, »protože poznavše Boha, neoslavovali

¹⁾ ad Helviam XIII.

²⁾ Epist. XCV.

³⁾ S. Jeron. De evir. illust. XII.

⁴⁾ Tert. de Anima XX. — Apolog. 150.

ho jako Boha, ale marni učinění jsou v myšleních svých« (Tim. I., 21.). Zvláště pak Východ ode dávných časů viděl zářiti světlo osvěcující každého člověka přicházejícího na tento svět.« (Jan I., 9.) Posvátné knihy Indův a Peršanův, spisy Egyptské jsou dnes každému přístupny; každý, kdo je třeba jen zběžně pročítá, obdivuje se mravoučení, jež vykládají. Jistě Řím neosvěcoval se tímto příliš vzdáleným ohniskem, ale měl Řecko, jehož mudrci všude vyhledávali tajemství moudrosti, Řecko, jež od doby Thaleovy a škol Jonických nepřestávalo přemýšleti o tajemství Nekonečného. Okolo r. 150. před Kristem, když se zastavila tato podivuhodná práce, byla takřka po dobu pěti století vyčerpána všeliká moc ducha lidského. Jonci, pythagorejci, Plato a Aristoteles vynasnažovali se pozdvihnouti závoj. Jestliže každý z nich jen z části viděl pravdu, tam, kde jí dostihli, nikdo z nich se nepovznosl výše, nikdy oko lidské neproniklo až k jádru. Nechť z těchto zachycených paprskův učiní svazek světelný, a budou míti polhromadě to, co kdy vyššího myšleno a promluveno bylo mimo křesťanství.

Římané, dědici této moudrosti, nebyli podle toho, by dovedli ji oceriti; jsouce muži činu, meče a vlády nevšímali si tak vznešených myšlenek, ale hleděli spíše přísné kázně, již by mravy a život vezdejší spravovali. Poslední učitelé, jež zplodilo Řecko, Epikur a Zeno poskytovali jim vše, čeho si přáli. Na rozdíl od Aristotela a Platona, kteří po sobě zůstavili toliko světlou stopu,¹⁾ utvořili tito dva mudrci skutečné společnosti, jež z Řecka přešly do světa římského a tam se rozdělily o duchy. Filosofie Zenonova, stoicism, zmocnil se povah přísných, k boji odhodlaných; epikureism zamlouval se více povahám měkkým a nerozhodným, básníkům a umělcům, kteří byli okouzleni Řeckem, spokojující

¹⁾ Platonismus spočívá jen v Platonu samém, jenž neměl nástupců. Zhoršil se rychle od mistra k Spensippovi a Xenokratovi, a od těch k Polemonovi a Krantorovi . . . Peripatetism vymírá s Aristotelem a Theofrastem. Straton, Lakon, Lacides a Hieronymos nejsou tak učeníky jeho, jako spíše zběhové. Denys. Hist. des théories et des idées dans l'antiquité I., : 85.

se, jako toto, klidem veselým. Mezi těmito dvěma naukami pohybovala se sem tam doba Augustova; následující století chýlilo se více k nauce prvnější. Zlé nastaly časy pro toho, kdo se neoddal buď otroctví nebo rozkošnictví; lidé počestní žili jen z milosti, jsouce stále ohroženi utíkali se do škol, které jim hlásaly klid a opovrhování smrtí. Ostatně stoicism byl duchu římskému vhod, ježto lid tento jsa nevyrovnatelně silným dle těla, byl jen prostředním dle ducha; co se mu v síních mudrců zamlouvalo, bylo, že se tam neučilo vznešeným naukám, nýbrž určitým praktickým pravidlům, ctnosti, jež se zakládala na spravedlnosti, zmužilosti, střídmosti, ale i na lhostejnosti a pýše. Vycházeli odtud jsouce necitelní k ranám osudu, s chladnou do něho myslí se odevzdávali a mocní jsouce smělou rázností, vším utrpením opovrhovali. Čeho více bylo potřebí národu, jenž se skládal ze zákonodárcův a vojákův?

Ačkoliv tato přísná mravouka nejprve byla vykládána v Athenách, přece neměla nic v sobě vlastního z ducha řeckého. Zeno, jenž ji utvořil, pocházel z plemene semitského; narodil se v Citiu, osadě na ostrově Cypru založené, z rodičů, kupců Tyrských; zdá se, že zachoval v sobě stopu svého původu, nazývaliť jej »Feničanem«. ¹⁾ Nejslovutnější učedníci přicházejí z Babylona, ze Sidonu a Karthaginy, ²⁾ a mistři, jichž »Portikus« dodává Římu, vycházejí z Rhodu nebo z Tarsu v Cilicii. ³⁾ Východ tedy mnohem více než Řecko vtiskl svou pečeť stoicismu. Odtud vysvětlují se některé zvláštnosti této nauky: pantheism, jenž jest jí základem, božská síla obsahující a pronikající veškerý svět, v němž na

¹⁾ Diogen de Laër. II., 120.; VII., 1 25. — Cicero de Finib. IV., 20.

²⁾ Nejhlavnější učedníci Zeuonovi byli Attenodor ze Soli, Ariston z Chia, Herilles z Karthaginy, Kleant z Assa; tyto měli neméně slavné nástupce, jako byli: Chrysip ze Soli, Zeno z Tarsu, Diogen z Babylona, Antipater ze Sidona, Pomaetius z Rhodu, Posidonius z Apamae v Syrii.

³⁾ Nejslavnější školy stoicismu byly v Rhodu, kde učili Posidonius a Jason; v Tarsu, odkud posláni slavní mistři do rodiny císařské v Apollonii, v Pergamu a v Alexandrii.

se běře všeliké útvary; ¹⁾ příroda totožná s Bohem ²⁾ docházející své dokonalosti v člověku; pravda, jež spíše účinem jest přímého poznání z vývodu; ³⁾ cit náboženský srovnávající se s materialismem; mrtvení těla nevázaným mravům podrobeného. Nejhlavnější ctnost stoicismu, necitelnost, ⁴⁾ bývala vždy nejmilejším snem Východu. By se k ní dospělo, byl každý prostředek zákonným, každý čin dovoleným. Pod záštitou, že následují jen přírody, ⁵⁾ dovolovali mistři Portiku všeliké výstřednosti, již sami neschvalovali. Zeno sám oddával se bez nejmenší výčitky svědomí nejhanebnějším prostopášnostem; Chrysip chválil nestoudnost Diogenovu. ⁶⁾

Takovou byla škola, jež vzdělávala mudrce za doby císařství. Tito nepřijímali slepě všelikého učení; z počátku je očišťovali, potom je obohacovali náukami, jež od jiných filosofů přijímali, neboť Řím, jenž málo původního vymýšlel, přijímal rád a z každé ruky, cokoli jeho duchu se zamlouvalo. Tak šťastnou záměnou povznesli tito mistři římský stoicism k vyšším myšlenkám a pocitům, s nimiž se potkáváme ve spisech Senekových a Epiktetových. Než zdali toto obnovené učení zasluhuje chvály, jež se mu vzdává za našich dnů? Je-li rozhodným pokrokem, jímž rozum vede lidstvo na cesty nové? Mělo-li na obrození mravu podobný vliv jako křesťanství? Tvrdí se tak na základě nesouvislých míst z textu vytržených nebo na základě průpovědí nátěrem křesťanským příliš pohodlně opatřených. Ale čteme-li je v dílech samých Stoiků, ve smyslu, jakéhož vyžaduje souvislý text, tu budeme udiveni nad jejich změnou. Seneka

¹⁾ Diogen. de Laërt. VII., 137. 148. 156. — Plutarch. De l'acit. philosoph. I., 6. 7. — Cicero. De nat. deor. II., 11.

²⁾ Cicero. De nat. deor. II., 15. — Academica. II., 37. — Plutarch. De repugnantibus stoicis. XXXIV—XI.

³⁾ Diogen. de Laërt. VII., 51. 53. 54

⁴⁾ Stobe Eclogarum II., 116. 122. — Diogen de Laërt. VII., 116. — Cicero Academica I., 10 ; II., 44.

⁵⁾ Diogen. de Laërt. VII., 87. 89.

⁶⁾ Stobe. Eclogar. II., 118. 230. 238. — Plutarch. De Repug. stoic. 22. — Sextus Empiricus. Contra Mathematicos XI., 193. — Diog. de Laërt. VII., 183.

i Epiktet se v nich jeví takými, jakými skutečně jsou, totiž daleko za svými mistry, seslabující, ano i zanedbávající toho, co tito jim zůstavili. V některých kusech jejich učení, k němuž jsme měli zření, jest úpadek na bíle dni.

By poznali Boha, neměli zajisté jiné práce, leč slyšeti Řecko; jeho básníci i filosofové mluvili o nejvyšší bytosti tak určitě a správně, že naši theologové nemohli nic lepšího činiti, než jejich slova přijmouti za svá. »Ten, který vládne nad bohy a nad lidmi, jest jeden — dí Xenofon Kolofonský — nemá těla jako smrtelníci, ani ducha podobného jim.¹⁾ On jest nejvyšší dobro, jak je popisuje hymnus Kleanthův: »Jest spořádaný, spravedlivý, svatý, zbožný, jest pánem sám nad sebou.«²⁾ Znali, že jeho trvání jest bezmezné: »Neměl počátku — dí Parmenides — nebude míti konce, jest jediný, nezplozený, povšechný, nezničitelný,«³⁾ »Minulost a budoucnost — dodává Plato — jsou jen pomíjející zjevy časové, jež nevlastně vztahujeme k bytosti věčné. »Ona jest«, hle to jen o ní můžeme říci v pravdě.«⁴⁾ Když věčný Bůh zjevil Mojžíšovi jméno své, také jinak neřekl, leč: »Já jsem, který jsem.«⁵⁾

Ne méně hluboké bylo učení těchto mudrcův o Prozřetelnosti. Jejich i náš Bůh »všecko vidí, všecko slyší, všude jest přítomen, bdí stejně nade vším.«⁶⁾ On zná nejmenší podrobnosti a o ně se stará, a »tato péče není na ujmu jeho velebnosti.«⁷⁾ Nic neujde jeho zraku i ty nejtajnější myšlenky: »Ó mladíku, jenž se domníváš, že bohové se o tebe nestarají, ani ty ani kdo jiný, nikdo neujde jejich spravedlnosti. Oni bdí nad tebou. Nadarmo budeš skrývati svou maličkost v hlubinách země, nadarmo budeš chtíti na

¹⁾ Xenofon. u Klimenta Alex. Stromata. V., 14. Patrol. řecká IX., 165.

²⁾ Cleanth. u Klimenta Alex. Strom. IX., 168.

³⁾ Tamtéž. Patrol. řec. IX., 169.

⁴⁾ Plato. Tim. X.

⁵⁾ II. Mojž. III., 13

⁶⁾ Xenofon. Memorabilia I., 4.

⁷⁾ Plat. Legum X.

perutích vznést se k nebesům, vždy ti bude zadost činiti božské spravedlnosti.«¹⁾ Tento Bůh spravedlivý jest zároveň »otcem lidí«. Zpěvy Homerovy, hymnus Kleanthův vzývají jej tímto jménem;²⁾ i Řím hned od počátku ctil Joviše jakožto »nejlepšího a největšího« zároveň.

Avšak na místě, by sebrali tak stkvělé dědictví, vytvořili Stoikové z doby císařské hrubou bohovědu. Jejich bůh jest příroda, duše světa rozlišená v bytostech stvořených, nejsouc pouhým duchem, ale ohnivá podstata, podle Zenona vzduch, podle Kleantha slunce; podle všech jemný oheň, takový, z něhož naše vlohy poznávací se utvořily.³⁾ Takovým byl bůh Stoiků, bůh Senekův, a Marka Aurelův. Jsme daleko od Sokrata a jeho žáků!

Týž úpadek ve víře o nesmrtelnosti. Řekové v ni věřili. Ač bažili po radostech světských, po hrách, po slávě, po světské kráse, všechny tyto statky neuhasily jejich žízně. Tam za hrobem očekávali nový věčně blažený život, jehož svůdný obraz umělci a básníci líčili o závod. Filosofové, nepřítíce se těmto lidovým tradicím, hleděli jen očistiti příliš hmotné pomysly mystiků. Co se Platona týče, dle něho blaženost spravedlivých po smrti záleží v rozjímání o pravdě a věčné kráse, jakož i v tom, že budou míti naprosté dobro. Naděje věru spíše vznešené, nežli opodstatněné, ale pronášené tak velkolepými výrazy, ve světle tak čistém, že tento velkolepý svět stkví se před našimi zraky, tak že duše se cítí unášena vzletem mocným na perutích blahého nadšení.

Toto jasné světlo vědomosti o budoucím životě, jež Řeky zbavovalo hrůzy před hrobem, nezářilo již učencům římským. Mnozí, jako Lukrec, nestarají se o nic, než by klidně vstávali od stolu »nasytivše hosty při hostině života«⁴⁾ Na jejich hrobech vyryty jsou nápisy vší víry a naděje

¹⁾ Plato. Legum X.

²⁾ Homer. Ilias III., 276. — Cleanth u Stobea. Eclogarum I., 30.

³⁾ Diogen de Laer. XII., 139. 148. — Plutarch. De Placitis philos. I., 6. 7. — Stabens. Eclogarum I. — Cicero. De Natura deor. I., 14.

⁴⁾ Lukrec. III., 938.

prázdné: »Hle, ponořen jsem ve spánek, z něhož mne nikdo nevzbudí více.«¹⁾ U nich v Tartaru není ani člunu, ani C. rona, ani Eoka, ani Kerbera. My všichni, jež smrt tam uvrhla, jsme jen popel a křehká kost, nic více.²⁾ »Nemám nic, nejsem nic. Vy, kteří ještě žijete, jíte, pijete, bavíte se, pojdte sem.«³⁾ Řekl bys, že Sardanapal diktoval svůj náhrobní nápis Římanům z doby císařské. »Co jsem jedl a pil, vzal jsem s sebou; co jsem zanechal, jest ztraceno pro mne.«⁴⁾ Jiní filosofové jdou ještě dále, zavrhuji s patrnou libostí všelikou myšlenku na nesmrtelnost. »Prokletým bláznovstvím — dí Pinius — jest mínění, že život po smrti se obnoví! Kde kdy našli by tvorové klidu, kdyby duše měly ještě vědomí ve vyšších říších nebo ve stínu podsvětí? V pravdě tato útěcha, jež prý jest tak mocna, tato blaženost víry odnímají všeliké moci smrti, jež jest nejvyšším dobrem přírody; očekávání budoucího života po smrti zdvojnásobňuje jen poslední tažení umírajícího. Nebo je-li příjemno, že žijeme, proč by nemělo býti příjemno, že jsme žili?«⁵⁾

Ovšem sluší vyznati, že Stoikové nedychtili po nicotě s podobnou zběsilostí; oni se jí spíše oddávali. Seneka má i předtuchy o nesmrtelnosti a mluvívá často jako vyznavač platonismu, ale když vrátiv se do Portiku, dotazoval se mistrů, jaké ceny jsou tyto naděje, jedni odpovídají, že duše, podstata ohnivá, bude trvati až do všeobecného požáru, jenž zničí všecko; jiní, že bude bydleti pod sídlem bohů mezi hvězdami: »Odkazuji ji do měsíce,« říkali smíškové. A tento smutný život po smrti budou míti toliko hrdinové, ale obecný lid přestává žíti hned po smrti, nebo zachovává-li nějakou vnější podobu, jest to jen popel, jenž brzy se rozptýlí ve víru, který jej rozmetá kolem zeměkoule. Takové nářky činily očekávání budoucího života tak matným, že

¹⁾ Stephani. Tit. V., 18.

²⁾ Corpus Inscript. graec. 6298.

³⁾ Corpus Inscript. lat. II., 1431.

⁴⁾ Muratori 1677. 2.

⁵⁾ Plin Hist. nat. VII., 183 – 89.

praví Stoikové, Epiktet a Mark Aurel, mluví o něm zmateně a nejistě.

Tato nejistota tím více překvapuje, že u lidu obyčejného za téže doby potkáváme se s věrou v nesmrtelnost. Mythologické výjevy vyryté na hrobích představují přechod z tohoto života do života jiného, jako Proserpina unesená do říše stínů přichází opět na bílý den; Adonis umírá, by znovu se narodil; Herkules přemáhá podsvětí. Četnější ještě jsou obrazy na vypuklinách a na urnách, představující blaženost vyvolených; bachantky, menady, satyrové provádějí tam své tance; Nereidky se kolébají na vlnách; Amorové poletují v dovádivých tlupách; všude zpěvy, hostiny, všelike rozkoše života. Pomýšlejí na to, by obrazy ty činili rozmanitými a půvab jejich stále obnovovali, neboť věří, že mrtvý jest spojen s tou hrstí popela, na žárovišti sebraného; »stín« to jest duše poletuje kolem něho, majíc účastenství v radostech, jež mu připravují. Živí se od obětí a prolevů, užívajíc darů na hrobě nahromaděných: nábytku, oděvu, klenotů.

Toto přesvědčení bylo tak hluboké, že Římané již předem velmi pečlivě si upravovali poslední příbytek, obklopujíce jej zahradami a zelenými háji.¹⁾ Jejich hlavní péčí bylo, by si pozemek výhradně pro sebe pojistili. I zákon o to se staral; dle něho ze všech statků, jež náležely mrtvému, jediný hrob zůstával jeho stálým majetkem. Velmi četné nápisy připomínají tohoto práva,²⁾ určující výměr pozemku,³⁾ pokutu, kterou zaplatí, kdokoli by sáhl na tento nezměnitelný majetek.⁴⁾

Jiné nápisy obsahují kletby na prznitele hrobů: »Ať ho stihne hněv bohů! Ať zemře nejposlednější ze své rodiny!⁵⁾

¹⁾ Orelli. 4374. 4417. 4418. 4456. 4519. — Petron. Satiricon LXXI. — De Rossi. Bullet. 1863. p. 95. Roma sotteranea II. 2. část. 57. — M. Allard. Domaines funéraires païens et chrétiens. Rouen 1879.

²⁾ H. M. H. N. S. — hoc monumentum haeredes non sequitur (tento pomník nepřijde do majetku dědiců). Byla to obyčejná formule

³⁾ Wilmanns. Exempla inscrip. lat. II., 692.

⁴⁾ Jahn. Spec. Epigr. 28 no 29. — Orelli. 4427. 1175. 4431.

⁵⁾ »Kdo duše znepokojuje, zakusí jejich hněv.« Orelli 4427. 1175. — cript. Neapol. 3037. — »Kdo poškodí nebo změní, ať bohové

Nebylo na tom dosti, že uctívali hroby, bylo přáním zemřelých, by je též navštěvovali. Proto byly hroby umístěny na pokraji nejživějších cest ¹⁾ a náhrobní nápis byl jako rozmluvou mrtvého s kolemjdoucím: »Mladíku, jakkoli máš na spěch, tento kámen tě prosí, bys podíval se naň a četl, co tu psáno: Zde odpočívají kosti básníka Marka Pakuvia. To jsem ti chtěl pověditi. Buď zdrav!« ²⁾ »Přátelé — praví jiný nápis — kéž vás bohové obsypají dobrodiním! I vy, kteříž tu jdete kolem, nejděte mimo, nezastavice se u Fabiana, kéž bohové vás ochraňují na této i na zpáteční cestě; a vy všickni, kteříž mi přinášíte věnce a květiny, kéž byste to činiti mohli po dlouhá léta.« ³⁾ Tento nápis naráží na slavnosti, které častěji do roka, přiváděli na hřbitovy množství návštěvníků. Od 13. až do 22. února slavívali »parentalia« (památka na rodiče), ⁴⁾ kde oběti poslední den se končily velikou hostinou; v březnu přinášeli tam fialky, v květnu růže, na podzim ovoce. ⁵⁾ Nadarmo Stoikové vyhlášovali tuto poctu za pověru, tvrdíce, že hrob jest tajemstvím nevyzpytatelným. ⁶⁾ Jejich slovo netklo se lidu, jenž nepřestával se hrnouti ku slavnostem pohřebním a věřiti v příznaky, ⁷⁾ zažehnávat i vyvolávat duchy, ⁸⁾ slovem všemožným způsobem osvědčovat víru v život budoucí.

jej stihnou svým hněvem.« Henzen 7340. — »Kdokoli by něco odcizil nebo poškodil, ať poslední ze svých zemře.« Orelli 4790. — Jinde prosby: »Hoste, nepřicházej kolem toho hrobu, kosti zde ukryté tebe prosí; jsi-li dobrý člověk, nalej, pí a dej mi!« Orelli 4781.

¹⁾ »Titus Lollius Masculus leží zde na kraji cesty, aby kolem jdoucí mohli říci: »Zdráv buď, Lollie!« Orelli 4737. — Všecky cesty, vedoucí z Říma, hlavně silnice Appiova, Latinská a Flaminiova byly vroubeny samými hroby.

²⁾ Aulu-Gelle Noctes Atticae I., 24.

³⁾ Bulletin des inst. archaeol. 1864. p. 154.

⁴⁾ Marquardt Röm. Staatsvers. III., 293. — Güther. De jure Manium. II., XII., 128.

⁵⁾ Wilmanns Exemplar incrip. No 320. — 313.

⁶⁾ Cicero. Tuscul. I., 24. 28. — Seneca Epist. XXIV., 18. — Juvenal II., 149. — Lucian. Charon 22.

⁷⁾ Preller Röm. Mythol. 499.

⁸⁾ Friedländer. Moeurs rom. IV., 482—485. V každém městě

Jsouce méně osvíceni ve věcech Boha a věčnosti se týkajících, nežli jejich předchůdci, snad měli Stoikové lepší ponětí o životě vezdejším, o jeho povinnostech, o spravedlnosti a počestnosti? V pravdě mravnost jim platila více než náuka. Uměli výmluvně o ní mluvit, a co více jest, mnozí z nich dokazovali příkladem, čemu učili slovem. Avšak jejich ctnost nepředčí nad ctnost starých Římanů, ani učení jejich nepovznáší se nad učení Řeků.

Před nimi již Pythagoras¹⁾ pronesl zásadu, okázale opakovanou od žáků stoicismu: »Nápodobujte Boha, následujte Boha.«²⁾ Běreme-li tato slova doslovně, zdá se, že slyšíme ozvěnu z Písma: »Chodte přede mnou a buďte dokonalí,« I. Mojž. XVII, 1. »Buďtež následovníci boží, jakožto synové nejmilejší.« Efes. V, 1. Klamná to podoba! bůh věkův jest osud; následovati jej, vzítí si z něho příklad, znamená oddati se osudnému zákonu, jenž řídí veškeren svět, následovati popudu přírody, žítí ve shodě s ní.³⁾ Plato měl mnohem vyšší ponětí o tomto následování; jemu znamenalo to rozjímati o nejvyšším dobru, zbaviti se skvrn tohoto světa, přiblížiti se k Bohu skrze svatost,⁴⁾ milovati jej; tak vysoko povznášeli mysli Platonikové.⁵⁾ Častěji a výmluvněji než Epiktet hlásali toto krásné mravoučení; nazývali tělo břemenem, žalářem; vedlejší život dlouhotrvajícím umíráním, v němž mudřec trhaje pomalu svazky jeho, učí se umírati.⁶⁾ Dříve, než Seneka, prohlásili bohatství a rozkoše za nebezpečné,⁷⁾ jakož i že člověk nakloněn jest k zlému.⁸⁾ Jako on učili také oni, že člověk

byla jáma, odkud mrtví — jak se za to mělo — vycházeli a obcovali se živými.

¹⁾ Boëtius. De Constitutione 4 — Cicero. De Finibus 4.

²⁾ Seneca. De Providentia V. — Epist. XCV., CXXVI.

³⁾ Seneca. De Beneficiis IV., 7. 8 — De ira II., 16. — De Providentia 5.

⁴⁾ Plato. Théétète 133.

⁵⁾ S. Augustin. De civit. Dei. VIII., 5. 8.

⁶⁾ Klimeut Alex. Stromata III., 3.

⁷⁾ Origin. Contra Celsum VI., 16.

⁸⁾ Schneider. Christliche Klänge 122.

má za potřebí nějakého vůdce, ředitele svého svědomí; a lépe než on ukazovali, že ve vyznání se z hříchu jest utišení svědomí a uzdravení duše.¹⁾ »Býti trestánu — dí Plato — když kdo učinil hřích, jest po nevinnosti největším štěstím . . : Učinil-li kdo chybu, má jíti sám od sebe na místo, kde by se mu dostalo náležitého polepšení a pospíchati k soudci jako k lékaři, a to z bázně, by nemoc nepravosti, prodlévající v duši, nezplodila v ní tajné nákazy a neučinila ji nezhojitelnou.«²⁾ I výkon zpytování svědomí jenž se u Stoiků tolik chválí, nepochází od nich samých. Pythagoras, jenž jej doporučuje svým žákům, přijal jej od mudrců indických.³⁾

Jedinou slávou, již si Stoikové z doby císařské osobovati mohou, jest, že do vzdělanějších tříd, do kruhů právnických a následovně do zákonodárství uvedli zásady lidskosti, politické a společenské rovnosti, již ani republikáné římsí ani filosofové řečtí neznali. Ale i tyto, jak šlechetné tak plodné myšlenky nepocházely od nich. Alexandr, nejšlechetnější mezi všemi dobyvateli, první snil o nesmírné říši světové, kde všickni lidé měli by stejná práva, a všickni spojeni byli jedním svazkem povinností a zájmů. »Neposlechl — dí Plutarch — svého učitele Aristotela, aby zacházel s Řeky jako se svými přáteli a se svou rodinou, s barbary pak jako se zvířaty nebo sprostými nástroji . . . Domnívaje se, že jest od boha poslán, by byl soudcem všech a všecky spojil v jedno, podmanil si zbraní ty, jichž nemohl podrobiti si slovem, utvořiv ze sta rozličných národů jedno veliké tělo tím, že ať tak díme — do jediné číše přátelství vmísil obyčeje, mravy, manželstva, zákony všech. Chtěl, by všickni měli svět za svou společnou vlast.«⁴⁾

Alexandr zemřel a s ním zmizely jeho šlechetné úmysly. Avšak ve chvíli, kdy zhasl, daleko na Východě, shromažďoval Zeno Cyperský své žáky do sloupové síně

¹⁾ Plutarch. XI. — Seneca Epist. XI., XXV.

²⁾ Plato. Gorgias. XXXVI.

³⁾ Diogen. de Laër VIII. c. I., 22. — Apulens. Florid. 1.

⁴⁾ Plutarch. de Alex. fortuna I., 6.

Athénské a zakládal školu, jež přijala předčasně zrozený záměr dobyvatelův. Zenonovi byl jediným pravým zákonem rozum, jímž všichni lidé jsou obdařeni a tento nejvyšší, všeobecný zákon stanovil rovnost a společnost všech práv asi tak, jako táž krev proudí v těle jednom. Na základě její jsou všichni občany, nikoliv jednotlivého města, ale veškerého světa tohoto, tohoto všeobecného města. Tato vlast všem lidem obecná byla u Řeků pouhou myšlénkou, ale za Augusta stala se skutkem, neboť Řím císařský neznal jiných hranic, než hranice veškerého světa.¹⁾

Jen skrze válečného ducha svého národa uzřeli Stoikové z doby císařské sen, o němž v Portiku snili, uskutečněným. Město světové tu stálo, i pracovali o tom, by ušlechtili jeho mravy a učinili zákony co nejspravedlivější a nejpříjemnější. V tom spočívá jejich zásluha, již zneuznati bylo by nespravedlivo.

Lidé slabí, opovržení, rozdrcení, s nimiž zákonodárství nemělo milosrdenství, děkují jim aspoň poněkud ulehčení. Nehýbajíce mocnou soustavou rodinnou, přece přiřknuli synům i ženám některá práva, pomýšleli také na zmírnění otroctví. V této právě věci jejich usilovné snahy zasluhují vši chvály, ježto zákon o otroctví byl překrutný. Člověk ztratil svobodu, byl tomu, kdož jej koupil, pouze cenným zvířetem. Nejsa již osobou, nýbrž věcí, neměl spravedlnosti, ani úřadu pro sebe. Nevcházel v žádné manželství, nýbrž dle libosti pána sdružen se ženou; i tento svazek viděl často zrušený, rodinu svou sem a tam dle nahodilé koupi rozprášenou; jeho děti jako mláďata zvířete rozmnožovaly majetek pánovi. Vše náleželo jemu, vše, cokoli otrok vydělal, vše co byl, s duší i tělem, ano i s cudností ženy, již nutil k oplzlému zákupnictví, by z něho těžil užitek.²⁾

Od doby Augustovy lze pozorovati, že mnohem lidštější vlivy vnikly do vlády císařské. Zákon Petroniův za-

¹⁾ Romanae spatium est urbis et orbis idem. Ovid. Fastor. II., 681. Prostor římské říše jest týž, jako světa.

²⁾ Aslard. I., c. IV., V.

kazoval předhazovati otroky šelmám v amfiteatru.¹⁾ Za Klaudia ustanoveno, jestliže se roznemohl otrok a byla-li nemoc nezhojitelnou, měla mu býti v jeho bídě poskytnuta pomoc; byl-li však i přes to vyhozen na ulici, již tím docházel své svobody. Byl-li usmrčen, aby se ho pán zbavil, byl vrahi pronásledován. »Proto jest ustanoven soudce — dí Seneka aby vyšetřil nespravedlnost pánů a by káral jejich ukrutnost, jejich ziskuchtivost a zhovadilost.«²⁾ Soudcem byl prefekt římský, ubohý otrok přišel k němu »nikoliv, aby žaloval, toho nebylo otrokům dovoleno, nýbrž aby si jen postěžoval, že jest příliš týrán, že trpí hlad nebo že se útočí na jeho počestnost.³⁾ Byly to ovšem jen malé úlevy, ale přece velmi důležité, protože jimi učiněn průlom do staré zásady: »Otrok nemá žádného práva.«⁴⁾ Aspoň uznáno jimi jejich právo lidské, později bude jim dána i spravedlnost.

To však byl jediný pokrok, jímž vysokomyslnost Stoiků byla u konce. Nikdo z nich neopovažoval se následovati šlépěje mistra a ukázati, jako Zeno⁵⁾, že otroctví je porušením práva přirozeného; tím méně odvážil se kdo zrušiti zřízení, jímž podmíněn byl obchod, zemědělství, a po většině veškeren společenský život v Římě. Ovšem, kladeny meze neobmezenému právu pána, ale zákon o otroctví nebyl zrušen. By se tak stalo, bylo potřebí ne-

¹⁾ Dig. XLVIII., 8. 12.

²⁾ Seneca. Claudius 25.

³⁾ Seneca. De benefic. III., 22. 3.

⁴⁾ Dig. IV., 5. 3.

⁵⁾ V pravdě přináležejí zakladateli stoicismu sláva těchto vymožností. Před ním mudrci řečtí měli sice otroky za lidi, již cti a ctnosti jsou schopni, a také doporučovali laskavě s nimi zacházeti, ale Zeno byl první, jenž z těchto neurčitých pojmů vytvořil určitou nauku, a zlomil ve jménu rozumu otroctví: „Jest otroctví — dí — které pochází z vítězství, a otroctví, jež pochází z koupi, v obou připadá pánovi náležité právo, ale právo to jest špatné“ (Diogen. de Laër. VII., I., No. 122.). Seneka a jeho současníci nenapsali nic podobného. Teprve v II. století nacházíme odsouzení otroctví, kde se praví, že první podmanění člověka bylo „skutkem násilným, hříšným, nemajícím platnosti před spravedlností a že z této hříšnosti nemůže pocházeti žádné právo“ (Dio Chrysost. Disc. XIV., XV.).

toliko rovnosti hlásané od Stoiků, nýbž zjevení, že všichni lidé jsou synové jednoho otce, spoluúdobé Boha-člověka skrze křest; na základě toho jejich důstojnost příliš vznešena, jejich spojení příliš úzké, by směli se podrobiti pod jeho otrocké.

Tak ušlechtilá láska, z pramene božského vytrysklá, scházela Stoikům. Snadno lze se o tom přesvědčiti, zkoušíme-li jen jejich pokusy v dobročinění. Více než ostatní pohané vychvalovali milosrdenství a bratrství. Almužny dávati, nemocné ošetřovati a nešťastným pomáhati, bylo jim oblíbeným kázáním: »Žádná jiná společnost — dí Seneka — není tak libá, blahovlnná, žádná tak roznícena lidumilností, tak bedlivá dobra obecného, jako tato, ježto má za hlavní zásadu býti užitečnou a nápomocnou všem vůbec a jednotlivci zvlášť.«¹⁾ Proč tak krásná slova nepřinesla ovoce? Proč mudrci z doby císařské, lidé bohatí, státníci, vládnoucí zákony a státní pokladnou, přece nezpůsobili nic podobného, jako jsou milosrdné skutky křesťanské? Příčina leží v rozdílu jedné a téže zásady. Stoikové měli dobročinnost za povinnost, jež přikazuje chladný rozum; křesťané ukládali v ní své srdce, odtud jen pocházejí velké myšlenky a velké oběti.

Ostatně nikdo více nepociťoval jalovost tohoto učení, jako Stoikové sami. Darmo kázali dávati dobrý příklad, darmo pro svou chuť snášeli vyhnanství a smrt, nic naplat, sami viděli, že mají jen málo přívrženců, že nemají ani vlivu ani vážnosti. Lid, jenž vůbec všecky mudrce měl v opovržení, podporoval ještě ty, kdož si z nich tropili smích. Perseus nám ukazuje, jak lid shrnul se kolem starého setníka a tleskal mu, když se posmíval hluchému: »V pravdě to mudrctví, toho právě potřebuji. Nechci býti jako nějaký Solon, morous s hlavou skloněnou, oči k zemi upřeny, an stále mezi zuby něco bručí a potichu se vzteká; lid ten maje pysk v před obrácený, vypadá, jakoby stále vážil slova, přemýšleje stále o blábolení starého blázna, jenž pravil: Z ničeho není nic. Nic nevrátí se v nic. To tě činí zsinálým,

¹⁾ Seneca. De Clementia II., 5.

to ti odnímá chuti.«¹⁾ Všeobecný smích uvítal tento hrubý žert.

Netřeba dodávati, že obecný lid nevstupoval nikdy do škol, jen za deštivého počasí hledal tam přístřeší, nebo když v případě, že nebylo divadlo, oddával se nechutným zábavám.²⁾ Nečinil rozdílu mezi mudrcem a kejklířem; jisto jest, že někteří z nich zasloužili si takové nevážnosti svými nepravostmi, a svou hrubou ziskuchtivostí.³⁾ Ve vyšších vrstvách činěn již rozdíl mezi pokrytci a pravými mudrci, ale těmto vytýkáno, že jsou přemrštění hloubalové, kteří svým přemýšlením ukrádají čas veřejným záležitostem povinný.⁴⁾ Ještě přísněji je posuzovali politikové, kteří viděli ve stoicismu nebezpečnou sektu, štěpnici ctižádostivcův a odbojníků.⁵⁾ Tacit sám, ač mnohé skutky vypravuje k jejich chvále, přece je má jen za snílky. V jakémisi odboji vojska přikládá směšnou úlohu Musoniu Rufovi, jenž byl jeden z nejslavnějších filosofů. »Vmísiv se mezi vojáky — dí o něm — začal řečniti o dobrodiní míru a o nebezpečnosti války, dáváje tímto poučení ozbrojeným žákům. Některé přivedl do smíchu, ale většinu unavil svým mluvením; i nescházelo lidí, kteří se na něho chtěli vrhnouti a byli by ho povalili na zem, kdyby sám, povoliv radě moudřejších a vyhrůžkám jiných nebyl upustil od nevčasného mravokázání.«⁶⁾

V tomto výjevu odboje líčen jest Stoik zcela přirozeně; jeví se tu tak, jakým byl za doby císařské, ozářený duchem, nadšený poctivostí, horující pro rovnost a bratrství se snahou rozšířiti co možná své zásady, ale při tom osudně narážel na zmalátnělost svých současníků. Jak často se projevuje pocit této vlastní nedostatečnosti u Seneky a Marka Aurelia! Co tu nářkův o přirozené slabosti, o ukruťtenství zla, jež podmaňuje člověka! Dokonalosti, o níž snili,

¹⁾ Pers. Satir. III., 77. 78.

²⁾ Seneca Epist. XCV.

³⁾ Tamtéž. XXIX.

⁴⁾ Quintil. XI., 1. 35.; XII., 2. 6. 7. — Tacit. Hist. IV., 5.

⁵⁾ Tacit. Annal. XIV., 57.

⁶⁾ Tacit. Hist. III., 81.

nemůže dosíci se všeobecně; oni sami mají vědomí o protivách ve svém učení,¹⁾ a nepatrné síly, jíž člověku dodává hrdost a okázalost ctnosti. Majíce se za údy boha ve své theorii sami se cítí zdrcenými tímto vylhaným božstvím. Budoucí život jeví se jim nejistým a mlhavým, vezdejší život plným nudy a nechuti. Sami s sebou i s jinými nespokojeni jsouce zoufají nad člověčenstvem, většina z nich oddávajíc se trudnomyslnosti, nevidí nikde jinde míru, jen ve smrti. Marek Aurel si přával, by »nezůstal v temnosti a v nečistotě,« a přece jí doporučoval jako léku těm, kteří nebyli schopni státí se mudrci. Samovražda byla pro školu Stoiků téměř přikázáním, činem a osvědčením velikých duchů.²⁾

Vidíme, čím končily ty krásné myšlenky Portiku — zoufalstvím. To jest stín této filosofie, ač s jiných stránek osvětlené. Vidíme ji, ne tak, jak nám ji příliš často moderní spisovatelé rádi představují, plodnou jako křesťanství, ale takovou, za jakou až podnes byla pokládána, totiž, že toliko v srdcích vyvolených může zploditi ctnost, u lidu zůstává neplodnou, nejsou schopna obroditi svět.³⁾ Bůh, chtěje přesvědčiti Stoiky o jejich nedostatečnosti, nespokojil se pouze, že jasně osvětlil jejich ducha a ukázal jim prostředky k vyhlášení duše, ale zjevil jim, že nejhlavnější věcí jest, by kdo dovedl užiti těchto prostředků.⁴⁾ Sami sebe zhubili samým pátráním; právě jsme ukázali, jak všechny snahy jejich zůstaly marnými. »Nikdo — tak přiznává se Seneka — nemá síly sám ze sebe se povznést, jestliže ho nepodporuje ruka pomocná.« A toto rámě, jež dosti mocné bylo, aby utužilo Judsko a celý Východ, bude také dosti silným, by Řím za vedení Petrova mohl se o ně podpírat.

¹⁾ Plutarch. De Repugnantiis stoicis.

²⁾ Seneca. Epist. LVIII., LXX., LXXVII — De Providentia VI.

³⁾ Jest to veliký omyl mysliti, že filosofie byla s to, by svět obnovila a že křesťanství ji v tom zdržovalo; vše nám ukazuje opak; hnutí filosofické přestalo v II. století; jistě nezplodilo nic více, než co nám jest o něm známo, a by člověčenstvo mohlo pokročiti dále, bylo mu potřebí nového popudu. (Boissier La religion romaine. II., 110.)

⁴⁾ Seneca. Epist. LXIV., 8.

KAPITOLA OSMNÁCTÁ.

Petrovo apoštolování v Římě.

Apoštolování Petrovo v Římě jest nám skoro neznámo. Nechceme tedy podávati o něm podrobností jen domyšlených, ale toliko naznačiti jen okolnosti, za jakých se konalo, k jakým třídám společenským se obracelo a konečně, které čtvrti městské zachovaly stopu pobytu apoštolova. Z těchto, ovšem neurčitých, ale nikterak vymyšlených rysů bude možno aspoň sestaviti na účet obrazu, jakž ho podání císaře Klaudia měli před očima.

V prvních sobotách, jež Petr trávil v Římě, míval účast v bohoslužbě svých sourodáků modle se k Bohu otců svých. On, nově příchozí, ničím se nevyznamenával ani stavem, ani věděním; také nebyl ani vybídnut, by kázal v synagogách, jak to obyčejem bývalo, když tam přibyl nějaký cizinec, ježž zvláštní pověst předcházela. Petr byv podle nářečí poznán, že jest nevzdělaným Galileanem (Mat. XXVI. 73), nebyl také přijat od předních Israelských. Až sv. Pavel procházeti bude obce židovské v říši římské, jeho titul zákonníka, jeho vědomosti otevrou mu všecka shromáždění. Sv. Petru nebylo to tak snadno. Byl předem nucen dobývati si jedné duše po druhé, vypravovati blahou zvěstí v důvěrných rozmluvách, získati těch, kteří kázali spíše příkladem, než slovem, osvědčuje přede všemi »lítostivou dobromyslnost, bratrské přátelství, shovívavou lásku, spojenou s mírností a pokorou.« (I. Petr III., 8.) Tato láska k bližnímu, Spasitelem tak vřele doporučovaná, tvořila obsah jeho ká-

zání. Rádi ho poslouchali, protože nikoho nevyklučoval od spasení, ale výhradně je sliboval lidem obyčejným, těm, jež zavrhlí mudrci, jakoby nebyli s to, by chápali pravdu; a ještě více proto, že chudým a trpícím přinášel netušené útěchy. Řím, jako všecka rozkošnická města, ukrýval pod usmívavým zevnějškem hluboký zármutek; nikde neproléváno tolik slzí, protože nikde nebylo tak málo milosrdenství. Lidé bídni byli první, jichž sobě naklonil Petr. Svědectvím toho nám jest opovržení, jakéž hned od prvních dob osvědčovali filosofové k Církvi římské. Dle nich nebyla Církev ničím jiným, leč hromadou otroků, sprostých řemeslníkův a starých žen.¹⁾ Nepochybně přemrštěné to pohrdání, avšak svědčí o tom, že z počátku většina věřících pocházela z nižší třídy lidu. Tvoření, jak i pokračování tohoto proudu pošlo z příčin, jež postřehnouti není snadno.

Jestliže kdy která třída lidí svým životním postavením byla nakloněna přijímati blahou zvěst, byli to jistě otroci v Římě; jsouce bez práva, bez ochrany, bez vážnosti, bez naděje, mimo odpočinek v hrobě viděli v království Kristově statky, jichž svět jim odpíral. Veliká byla jejich radost; když slyšeli, že pravda osvobozuje a že jediné otroctví jest otroctví hříchu: »Nebo od koho kdo přemožen jest — pravil Petr — toho jest i otrokem.« (II. Petr II., 19.)

Kdo byl více přemožen, ne-li jejich páni jsouce tisícovým vášním podrobeni? Při pohledu na tak těžké okovy, jimiž sevřena byla duše jeho panstva, cítil otrok okovy své lehčími; i méně ostrými se zdály mu biče a všelike muky v onen den, kde poznal, že duše jeho unikne jednou tomuto nehodnému stavu a že utrpení ji jen ušlechťuje. To bylo učení Petrovo: »Služebníci, poddáni buďte ve vši bázni pánům, netoliko dobrým a mírným, ale také nehodným a zlým, nebo tať jest milost, jestliže kdo by se zalíbil Bohu, snáší zármutky, trpě nespravedlivě. Nebo jaká jest to sláva, jestliže hřešíte a za to poličkování jsouce trpíte? Ale jestliže

¹⁾ Tacian. *Adversus Graecos* 23. — Minutius Felix. *Octavian.* 16. — Origen. *Contra Celsum* 50.

dobře činíce trpělivě snášíte, toť jest milost u Boha; k tomu jste povoláni, poněvadž i Kristus trpěl za vás, zůstaviv vám příklad, abyste následovali šlépějí jeho . . . jehožto zsinalostí jste uzdraveni.« (I. Petr. II., 18—24.) Avšak nejen uzdravení, ale znovuzrození a povýšení jste k tak vysoké důstojnosti, o jakéž nikdy ani nezdálo se otroku, že by možno bylo, by s ním stala se změna taková. A v Římě tím více účinkovala tato protiva, čím hroznější byl tam zákon o otroctví. K těmto »zoufalým«,¹⁾ k těm, kteří byli tolik jako zvířata, s nimiž nakládáno jako s tělesnou hmotou bez duše, k těm mluvil Petr tato hřímavá slova: »Vy jste rod vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid dobytý, abyste zvěstovali cinosti toho, který vás povolal v předivné světlo své.« (I. Petr II. 9.)

Snadno lze pochopiti překvapení a nadšení těchto nešťastných, jakož i jejich horlivost, kterouž dávali sv. apoštolu na jevo. Neměl-li Petr ještě oné vznešené mluvy, jakou pozorujeme za posledních dnů jeho života, přece v upřímných slovech vykládal totéž učení, vzbuzoval tytéž slibné naděje, a je hned uváděl ve skutek, neboť bylo-li tu jádro věřících, z nichž chtěl utvořiti Církev, pak v ní měli míti otroci tatáž práva, totéž dobrodiní, tytéž hodnosti, jako jejich páni. Stavše se skrze křest jim zcela rovnými a jsouce jejich bratři v Kristu měli totéž účastenství na bohoslužbě, byli jako oni přítomni kázání a svatým tajemstvím a nejvyšší obřad, Svátost oltářní, shromažďoval všechny k jednomu posvátnému stolu, svobodné i otroky. Tak vroucí byla láska, jež mezi nimi panovala, že těmto hodům dáno od ní jméno »hody lásky«²⁾ a uctivé objetí, jímž se ukončovaly, nazývá se v listech Petrových »políbením lásky«. Otrok měl účast ve všech těchto obřadech, on, jehož pohanský Řím měl za nehodna, by účastnil se náboženských obřadův, a odháněl jej od oltářů, na nichž obětoval jeho pán,³⁾ nyní připuštěn byl k bratrské bohoslužbě křesťanské,

¹⁾ Plin. Hist. nat. XVIII., 7.

²⁾ Kraus. Realencyklopaedie der christ. Alterthümer : Agape.

³⁾ Cato. De re rustica 143. — Minucius Felix. Octavius. 14. — Cicero. Oratio de haruspicum responsis 11., 12. — Tacit. Annal. XIV., 44.

a proto pln vděčnosti přijímal toto dobrodiní. A vděčnost jeho nepomíjela, protože v Církvi nalézal mimo náboženskou rovnost i bratry, kteří, vykonavše obět, naň pamatovali, jej těšili, bylo-li mu dlíti ještě pod jhem otroctví, ale i vzácné pomoci mu poskytovali, byl-li propuštěn na svobodu. Svoboda, po níž třída služebná tak horoucně toužila, i když jí dána byla, nezbavovala propuštěných vší bídy, nebo osvobozenec, nemaje peněz, nemaje podpory, neměl své živobytí zabezpečeno. Tu jediné Církev mu podávala ruky pomocné. K ní přicházeli, hledající u ní útočiště, a u ní docházeli podpory hmotné pro přítomný čas, a k tomu nadbytkem i statků věčných.

Příčiny, pro něž jak otroci tak osvobození přijímali křesťanství, byly tytéž, jež do Církve přiváděly malé lidi, nájemce a kupce. Tato třída, chudá sice, ale pracovitá, utvořila se mimo kruh třídy otrocké, jež z počátku všechen průmysl na sebe přitáhla.¹⁾ U tohoto nuzného lidu bylo sjednocení a vzájemné se podporování potřebou nutnou, ale kde měli k tomu najíti vhodný prostředek v době, kde státníci jen hleděli obmeziti co možná všeliké spolčování.²⁾ Těch několik spolků, jež Augustus ušetřil, nestačilo pro takové množství svobodných řemeslníků.³⁾ Jedinou pomocí tu bylo přidati se k některému spolku cizímu jmenovitě k Židům, kteří veliké měli výhody. V skutku mnozí z těchto malých lidí, pro svou opuštěnost a chudobu, jsouce vší útěchy zbaveni, hledali u nich útočiště, a také tam poněkud úlevy nacházeli. Avšak víme, jak rabbinové nedůvěřovali

¹⁾ Friedländer *Moeurs romaines*. III. Supplem. 64.—72.

²⁾ Senat i dekrety císařské jako o závod pronásledovali nedovolené spolky, nejhroznějšími tresty je stíhající, neboť vinník tak jako ten, jenž zneuctil chrámu, byl předhozen šelmám, nebo stát neb upálen. Dig. XLVII., 22. 2.

³⁾ Spolky založené za doby republiky bývaly za doby Cesarovy ohliskem vzbouření; skoro všechny byly zrušeny diktátorem. Augustus obnovil toto zrušení a netrpěl žádných spolků, leč jen senatem povolených. Dio XVIII., 13. — Sueton. Caesar 42. Octavius 32. — Jos. Antiq. XIV., 10. 8. — Dig. XLVIII., 4. 7.

proselytům; ¹⁾ a tudíž podezírajíce stále jejich úmysly otevírali jim jen s bázní a lítostí brány svých synagog. Zvláště pak k chudým málo jevíli ochoty, ježto ukládajíce almužny jen pro své nuzné bratry neradi podporovali lidi, kteří nebyli z jejich krve a víry. Ostatně i ze strachu, by u římských politiků nevzbudili podezření, že se rozmnožují, ubytovávali se jen ve svých čtvrtích. A když se roznesla o tom pověst, že zřídili nové synagogy tam, kde dobročinnost byla větší, hned do nich pospíchali jejich chudí; bylť to jejich vlastní majetek, jenž se jim otvíral, království, slíbené pronásledovaným a těm, kteří trpí a pláčí.

Na místech, kde se tato bratrstva shromažďovala, jakož i ve čtvrtích drobného obchodu poskytoval neustálý sběh lidu Petrovi dosti příležitosti, by zapředl hovor s mnohými neznámými a zvěstoval jim blahou zvěstí. Byl tím vldněji přivítán, že přicházel z Judska. Ukázali jsme, jak Israelité se nahromadili v některých částech hlavního města, a kolem nich se usazoval všecken národ Východňanů: Syřanů, Egypťanův a obyvatelů nejzazší Asie; jedni byli přivezeni do Říma jako zajatci, jiní sami sem přibyli, chtějíce užívati volnosti Babylona na Západě. U lidu jednoho a téhož plemene bylo mnoho ústních podání, mnoho přání společných. zvláště jedno udržovalo všecky mysli v napjetí: »Ve veškerém Východě — dí Suetonius — byla starobylá a pevná víra, že vláda světová v této době připadne muži, pocházejícímu z Judska.« ²⁾ Petr přišel z této země, a hlásal Spasitele, z tohoto dvojího důvodu docházelo jeho kázání do brého přijetí.

Ostatně tito cizinci nebyli jediní, kteří mu propůjčovali sluchu, ježto prorocství Sibyllino a věštcí Chaldejští vzbuzovali podobné naděje u pohanů západních; tak mnohý Říman v hloubi nitra svého očekával slovo spásy. Ještě

¹⁾ Haec domus est Aquilae, seu Priscaae, virginis almae,
Quos, Paule, tuo ore vehis Domino.

Hic, Petre, divini tribuebas fercula verbi,
Saepius hocce loco sacrificans Domino.

²⁾ Sueton. Vespasian IV. — Tacit. Historiae V., 13.

více pocítovaly to ženy; jsouce rovněž tak, jako muži, uchváceny všeobecnou porušeností, ale k hanbě hříchu mnohem citlivější než tito, usilovaly Římanky o to, by se sebe smyly skvrnu hříchu. Proto dlouho již obracely oči k Východu; egyptský kult Isidin sliboval jim úplné očištění, i dychtivě jemu se oddávaly. Ať jakékoli obmývání, ať sebe tužší pokání, nic nebylo jim obtížno. Juvenal nám je líčí, any z rána rozbíjely led třikráte se ponořující do Tibera, pak kolem pole Martova se sotva vlekouce třásly se na zkrvácených kolenech. »Kdyby bílá Io velela, šla by (žena) až na konec Egypta, odkud by přinesla vody vážené blíže Meroé, a navrátilši se pokropila by chrám Isidin, jenž se vypíná blíže starého ovčince Romulova.« ¹⁾ V těchto kajících tlupách byly ženy ze všech tříd lidu, vznešené paní, jakož i otrokyně, i na svobodu propuštěné lehkých mravů. Delia Tibullová zachovává co nejsvědomitěji obřady Isidiny: činí předepsaná obmývání, odívá se rouchem lněným a modlí se třepetajíc klapačkou.²⁾ Avšak více ještě, než těchto ctitelkyň Isidiných, bylo proselytek náboženství židovského, neboť toto je tím více k sobě vábilo, protože v něm bylo také více úcty pro ženu.

Z této nálady a velikého množství pohanek vysvětluje se, proč tak četně vstupovaly do prvotní Církve, ač tato byla od filosofů v posměch uváděna. Od té chvíle, co Kristus přišel k nim, poslouchaly ho, protože jim přinášel, co jim marně sliboval Egypt a Judstvo, a protože nová ještě přidával dobrodiní. Neboť u něho nebyla žena toliko společnící muže,³⁾ nýbrž i jemu rovna; manželství vyhlášeno za svaté, ale s druhé strany vyvýšeno panenství, než i hříšnicím osvědčováno bezměrné milosrdenství: »Odpouštějí se jí — praví Kristus — hříchové mnozí, neboť milovala mnoho.« (Luk. VII., 47.) V tomto slově nemohla se žena mýlit, dle něho poznala Spasitele svého a uvěřila v něho.

¹⁾ Juvenal. VI., 311.

²⁾ Tibul. I., 3. 23–32.

³⁾ I. Mojž. II., 18.

První křesťanky římské pocházely z počátku z nej-nižších tříd; než za nedlouho shledáváme mezi nimi některé šlechtičny. Brzy po příchodu Petrově jedna paní z nej-vyššího stavu, Pomponia Graecina, opustivši svět a zahalivši se v roucho smuteční uchýlila se do samoty svého paláce. Bylo to roku 43, když počala tímto životem žiti. Julie, dcera Drusova, stavši se obětí Messalininou byla právě odpravena.¹⁾ Z počátku se mělo za to, že Pomponia oplakává svou přítelkyni, ale rok za rokem plynul a ona nezměnila způsobu svého života, stále se vzdalovala všeho vyražení, stále se ve smutečné roucho odívala. »Dlouho žila — dí Tacit — v stálém smutku . . . po čtyřicet let nenosila jiného roucha, leč roucho smuteční.« Toto zvláštní chování její vzbudilo konečně podezření. Pomponia byla obžalována, že se oddává cizím pověrám a ku potrestání svému manželi odevzdána. Byl to konsulár Plautius, vítěz Bretaňský. Líčil při tu dle starodávného obyčeje v radě rodinné a prohlásil ženu svou za nevinu. Od té doby nebyla více znepokojována pro svůj přísný život, ale pro vytrvalost v něm stala se slavnou.²⁾

Jaké vyznání, jaká víra se skrývala pod zevní rouškou takové kajienosti? Co byla Pomponia Graecina? Dle vši pravděpodobnosti služebnicí Kristovou. Ovšem nepraví to Tacit výslovně, avšak co o ní vypravuje, svědčí spíše o křesťance, nežli o proselytce židovské a slovo »cizí pověry«, jímž se obyčejně označovala víra křesťanská, nasvědčuje naší domněnce. Nové objevy ještě více nás k tomu oprávnují, ukazující, že jeden z prvních hřbitovů křesťanských, krypta Lucinina, byl majetkem Pomponie Graeciny.³⁾

¹⁾ Dio Cass. IX., 18. — Tacit. Annal. XIII., 32. 13., XIV., 63. — Sueton. Claudius 29.

²⁾ Tacit. Annal. XIII., 32.

³⁾ Toto mínění jest ovocem důmyslných a jemnocitných pozorování. První známka, jež vzbudila pozornost p. de Rossi-ovu, bylo objevení pohanských nápisů s jmény „Pomponius Atticus a Bassius v kryptě Lucinině. Tyto náhrobní kameny, propadnuvše se sesutím půdy, na které stály, do podzemní chodby, sloužily křesťanům k zbudování některých hrobů křesťanských. Učený archeolog byl překvapen tímto objevem a měl za to, že neznámá osoba, již ta půda majetkem

. Od r. 43. třinácte let po smrti Spasitelově nalezti mezi věřícími ženu ze šlechty římské jest zjevem tím pozoruhodnějším, ježto vyšší třídy společnosti římské, politikové, učenci ještě dlouho, dlouho měli víru Kristovu v opovržení.

Kromě toho, co tu pověděno, nemáme jiné stopy o tom, že by vznešené osoby nebo šlechtici byli bývali již mezi prvními křesťany římskými. Vše, co nábožná víra v době následující mohla učiniti, bylo, že našla v jedné Epištole sv. Pavla, jméno »Pudenc« (II. Tim. IV., 21.) a přiřkla ho konsulovi, o němž Marcial mluví ve svých epigrammatech.¹⁾ Potom znenáhla pověsti lidové rozšířily původní legendu: v VI. století vypravováno, že Petr, obrátiv na víru senatora Pudence, bydlel u něho, a že se tam shromažďovali věřící ku svatým tajemstvím.²⁾ Byť tohoto patricia, ležící na Viminale, byl tedy první svatyní římskou. Toto podání, nemajíc žádné podstaty v prvních stoletích církevních, nemá dosti váhy, by se mělo za pravé. Jediná věc, která se z toho může přijati za pravděpodobnou, jest, že Petr za prvního svého pobytu v Římě, bydlel ve čtvrti Viminalské. Jakkoli toto domnění zdá se býti odvážným, přece není bez důvodu: srovnává-li se s jinými známkami, od nynějších

náležela, nebyla nikdo jiná, leč Pomponia Graecina u Tacita jmenovaná. Dle běžného obyčeje jméno „Lucina“ (osvícená) přijala Pomponia při křtu svatém na památku svého osvícení skrze víru. (De Rossi. Roma sotteranea I., 319.) R. 1864. bylo toto mínění jen odvážnou domněnkou, nemajíc jiného svědectví kromě pohanských nápisů s jménem rodu Pomponiova. Po třech letech domněnka ta nabyla skoro úplné jistoty, ježto pán de Rossi četl na jednom křesťanském hrobě jméno „Pomponius Graecinus“. Zajisté lze tu poznati některého potomka Pomponiina, jež jako ona byl získán víře křesťanské, a tím větší pravděpodobností lze míti za to, že v této paní viděti sluší křesťanku, která majetek svých předků přenechala pro pohřebiště křesťanské pod tajemným jménem „Lucina“ (De Rossi. Roma sotteranea. II, 282—363. Allard. Rome souterraine 164—168. — Northcote and Brownlow. Roma sotter. 1870. I., 81. 82.; 277—281.).

¹⁾ Martial. I., 39.; IV., 29.; V., 48.; VI., 58.; VII., 11. 97.; VIII., 40.; XI., 53.

²⁾ Martyrologium rom. Baronii notationibus illustratum. 16 maji. Florentini. Vetustius Occidentalis Ecclesiae Martyrol. p. 697.

archeologů sebranými, bude nám moci naznačiti rozličné čtvrti římské, ve kterých apoštol bydlel, a tím i usnadniti nám práci, že budeme moci sledovati jeho kázání.

V prvních dnech opatřil si Petr nocleh v jedné uličce, kde se hromadili Židé Zatiberští i Židé od brány Kapenské. Byl tu asi přijat od některých bratří své víry, neboť jméno Ježíšovo předešlo Evangelium do hlavního města světového. A v skutku mezi cizinci přítomnými v Jerusalemě, když Duch Svatý sestoupil na apoštoly a kteří tenkrát přijali křest, jmenují Skutkové Apoštolští obyvatele z Říma. (Sk. II. 10.) Tito na víru obrácení nemohli zajisté po svém návratu zapomenouti a mlčeti o tom, co právě byli slyšeli, a jejich svědectví bylo každým rokem obnovováno poutníky, kteří putovali ze slavnosti velikonoční do Jerusalema. Svatý Pavel v listě k Římanům, pozdravuje dva věřící, Andronika a Junia, »kteří jsou znameniti mezi apoštoly a kteří přede mnou přijali víru Kristovu« (Řím. XVI., 7.) (před r. 37.). Bezpochyby přednostové a učitelé obce židovské věnovali málo pozornosti učení, kteréž nepocházelo od slavného zákonníka, ale mezi obecným lidem mluvívalo se o Kristu a o jeho království. Tu tedy počal apoštol Petr svůj úřad apoštolský až do dne, kde Synagoga jej počala podezírat, nutíc ho, by jinam přenesl svou činnost. (Řím. XI., 1—18.)

S jakým odporem jedna část Židovstva zavrhlá víru, dosvědčují slova sv. Pavla v listě k Církvi římské: »Pro nevěru svou jsou ulomeny tyto větve olivové« (Řím. XI, 20). Obraz, jehož užívá apoštol, svědčí, že byla roztržka v osadě římské. Židé jsouce pokojni, druh k druhu laskavi v obyčejném životě, byli strašně fanatičtí, jakmile tu šlo o jejich víru; vášně se rozněcovaly, z hádky rychle povstávaly křiky a krvavé rvačky. Dle vši pravděpodobnosti byl pobyt ve čtvrtích židovských Petrovi nebezpečným, protože jmín byl za hlavu rozkolníků; i nezbývalo než straniti se jich a máme místní zprávy, dle nichž možno sledovati stopy jeho bývalého pobytu.

Prvním místem, kde zvolil pobyt svůj, jest označen chrám sv. Prisky na Aventině. Ještě v XV. století četl se

nápis na bráně této svatyně: »Zde jest dům Akvily a Prisky, panny dobročinné . . . Zde, Petře, dával jsi za potravu Slovo Boží; často na tomto místě obětoval jsi Pánu.«¹⁾

Tito dva věřící bydlíce na Aventinu,²⁾ byli mimo obvod, obydlený Israelity. Byt těchto dvou křesťanů byl pohostinný, srdce jejich šlechetné, že vydávali statek i život pro ty, jež milovali (Řím. XVI., 3, 4.) I vážili si toho, že mohli poskytnouti přístřeší Petrovi, když opustiv své krajany přišel, aby kázal Evangelium pohanskému Římu.³⁾

Je-li tedy chrám sv. Prisky na Aventině prvním bydlištěm Petrovým mimo čtvrti židovské, značí chrám svaté Pudenciany na Viminale druhou jeho zastávku. Apoštol, vzdaluje se pořád víc a více čtvrtí židovských, šel do obvodu, kde bydleli patriciové, neboť dům Pudencův byl ve středu šlechtických rodin, zván jsa »Vicus Patricius«. Že by tam Petr byl zřídil první křesťanskou svatyni římskou, jest mínění, jak jsme pravili, dosti nejisté; nicméně pověsti, jež nám ukazují apoštola v této části města, svědčí aspoň o tom, že tam bydlel, a že se mu prostřednictvím osvobo-

¹⁾ De Rossi Bulletino 1867. § VI.

²⁾ Totiž Akvila a Priscilla. Sk. XVIII., 2. 25. 26. — Řím. XVI., 3. 4. II. Tim. IV., 19. Vyhnání byvše ediktem Klaudiovým, vypovídajícím Židy i křesťany, vrátili se tam opět a měli ve svém bytě svatyni neboli chrám, který ve středověku měl jméno chrám Akvily a Prisky, od čtvrtého století a zkráceně zněl pouze chrám sv. Prisky.

³⁾ Skrze ně zdá se, že apoštol uvede i byl do šlechtické rodiny Pudencovy. Podvržené, ale starobylé listy Pastorovy a Timotheovy poučují nás, že Pudenc měl příbuznou jménem Priscillu, jež dala jméno katakombám na silnici Salarii, v nichž nalezena těla Pudence a jeho dvou dcer Pudenciany a Praxedy. Táž podzemní krypta má hroby s jmény: Akvila a Priska. Pan de Rossi má za to, že to jsou jména těch osob, jejich byt ctí se na Aventině a na základě starobylosti katakomb Priscilliných lze toto mínění připustiti za pravé. Jak dva Židé mohli býti pohřbeni na pohřebišti římských šlechticů? Bezpochyby že byli od nich na svobodu propuštěni. Otroci měli často jména svých pánů, jež je propustili na svobodu. Priska židovka přivlastnila si jméno své pani Priscilly a obdržela bezpochyby místo pro sebe a pro rodinu na křesťanském hřbitově svých pánů. De Rossi. Bulletino 1867. § VI.

zených i podařilo uvést křesťanství do některých šlechtických rodin, jmenovitě do rodiny Pudencovy.¹⁾

Poslední stopa o pobytu Petrově v Římě za panování císaře Klaudia jest stará katakomba zvaná »hřbitovem Ostrijským«, ležícím mezi silnicí Salariskou a silnicí Nomentanskou. Jména, jež nápisy a martyrologia přiznávají tomuto pohřebišti, dávají na srozuměnou, že tam apoštol vykonával svůj úřad. Nejmenují ho jen »velikým hřbitovem« ze všech nejstarším, kde se uctívala »první stolice Petrova«, nazývají ho též »hřbitovem vod, v nichž Petr křtil.«²⁾ Zajisté pro veliký počet křtěnců byl apoštol nucen hledati mimo Řím studnic dosti prostranných, nežli byly studnice v obvodu města, jichž z počátku užíval ke křtu. I našel je blíže majetku Pudencova tam, kde stojí nynější basilika sv. Anežky. Zde některý bohatý pohan byv na víru obrácen, měl rodinnou hrobku, rozsáhlý plotem obehnaný prostor se zahradami a parky. Půda ta tvořila prohlubinu, bývalý vysušený močál, v němž nadržáno dosti vody dešťové, aby v něm novokřtění mohli se ponořovati. V VI. století bylo viděti tam proudy vodní a rybníky,³⁾ jimž dáno jméno »kozí močál« lat. »ad Capram.«⁴⁾

¹⁾ Patrně památka na tyto pověsti zavdala také příčinu, že stolice Petrova ve Vatikáně chovaná jest darem tohoto šlechtice. Na první pohled arci zevnějškem této předražené relikvie zdá se ospravedlněno býti toto domnění. Vskutku, jak jsme jinde poznamenali, jest obložena slonovinou tak, jak ji nacházíme na kurulských stolicích; práce ciselovaná není nehodna souvěkých umělců z doby prvních císařů, obyčej stolic nositelných zaveden za Klaudia a stolice Vatikánská jest zvláště stolicí tohoto druhu. Tyto známky, vytknuté kardinalem Wisemanem, zdály se z počátku potvrzovati mínění, že sv. Petr obdržel od Pudence tuto stolicí papežskou. Ale mínění to se rozplynulo v niveč, když p. de Rossi, ohledav z blízka tuto památku, upozoroval pod slonovinou a okrasami, jež jsou přídatky z pozdějšího věku, původní stolicí. Tato byla jen kus sprostého nábytku z hrubého dřeva a proto viděti v ní kurulskou stolicí šlechtice římského není možno. De Rossi. *Bulletino* 1867. § III. IV. V.

²⁾ De Rossi *Roma sotterranea* I., 207. — *Bulletino* 1867. — *Roma* 1884. p. 7—10.

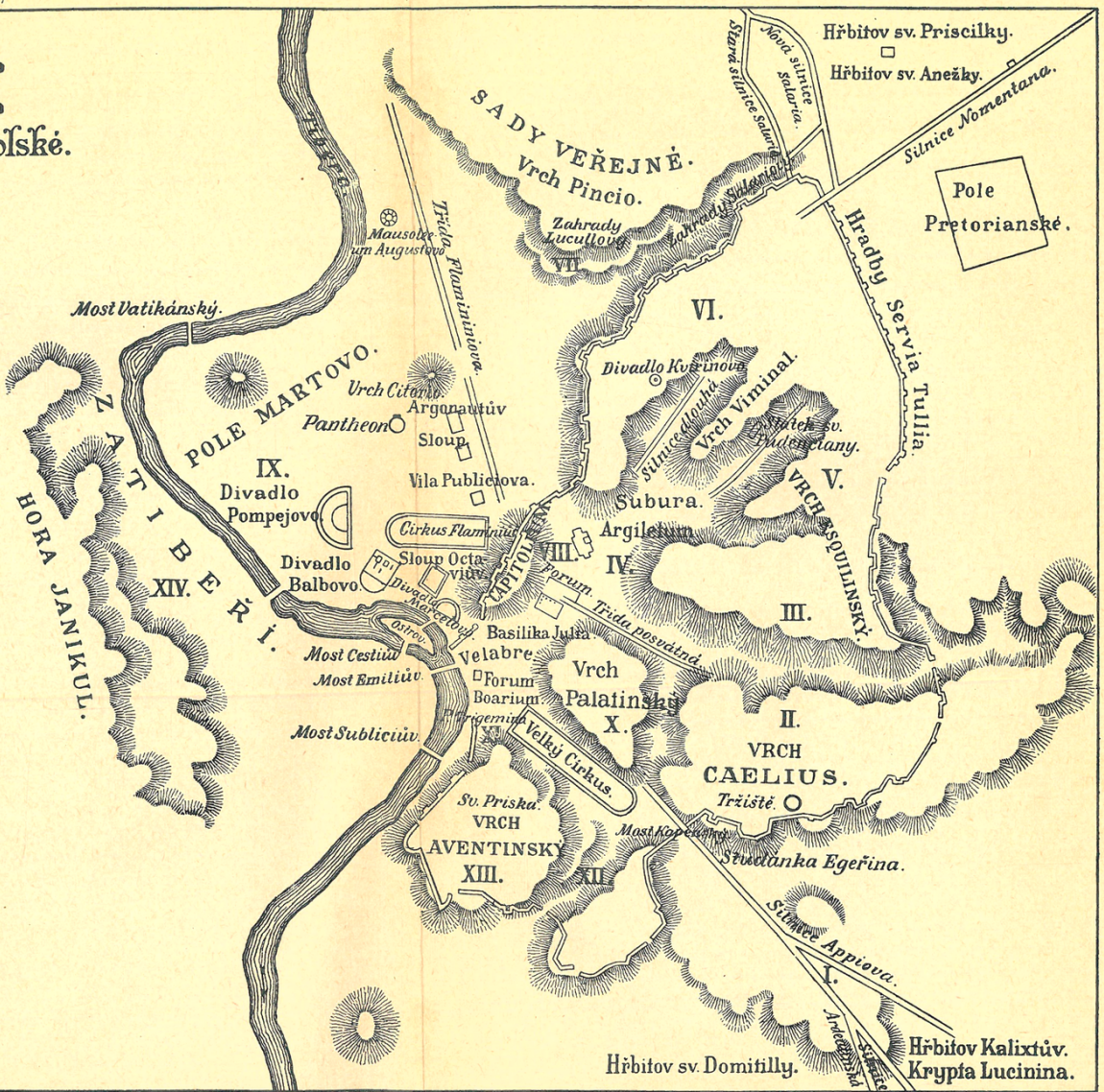
³⁾ De Rossi. *De luogo ad Capram*. p. 12.

⁴⁾ *Martyrologium Hieronymianum* XVI. kal. Octobris. — Florentini (*Martyr. Vetust. occid.* p. 836. 837.) mylně přijímá varianta

ŘÍM

za doby apoštolské.

HORA Vatikánská

Poloha.

- I. Brána Kapenská.
- II. Vrch Caelius.
- III. Isis a Serapis.
- IV. Třída posvátná.
- V. Eskvilinus.
- VI. Třída vysoká.
- VII. Třída široká.
- VIII. Forum římské.
- IX. Cirkus Flaminiův.
- X. Vrch Palatinský.
- XI. Veliký cirkus.
- XII. Studnice veřejná.
- XIII. Vrch Aventinský.
- XIV. Zatiberí.

Hřbitov sv. Domitilly.

Hřbitov Kalixtův.
Krypta Lucinina.

Nebyla však jen pohodlnost těchto studnic příčinou, proč Petr se zdržoval v okolí hřbitova Ostrijského, ale také to, že žádné jiné místo neposkytovalo tolik bezpečnosti nové víře. Petr tu byl na blízku bran pole pretorijského, vzdálen jsa čtvrtí židovských, od nichž nebylo se tedy obávati vzbouření. Tyto výhody ho sem přivábily, a také zdržely u pohřebiště, kde křtíval; na důkaz toho máme apoštolskou stolicí na tomto místě umístěnou a od veškerého starověku uctívanou.

O prvním pobytu apoštolové v Římě nacházíme pouze tyto stopy, polou již vymizelé: skutky jeho apoštolování jsou ještě méně známy, ježto jen jediné podání zůstalo, totiž pověst o jeho potyčce se Šimonem, čarodějem. Podvodník ten byl sice zastrašen, ale nikoliv obrácen od učenníků Páně (Sk. VIII, 18—24), utekl se z Judska až do Říma.¹⁾ Zde obnovil svou moc s takým úspěchem, že jej měli za osobu božskou, a měl tu sochu, před níž jeho učenníci se klaněli.²⁾ »Příchod Petrův dostačil — dí Eusebius — že uhasil jeho lesk.«

K tomuto údaji, ježž máme za historický, přidaly legendy mnohé okolnosti málo pravděpodobné; mezi jinými i tuto, že tento Samaritán před Neronem a veškerým jeho

»ad Capua neb ad Capria. Místo takto označené jest slavné v písemnictví latinském. »Jest místo — dí Ovid — jež staří nazývali »močálem kozím«. Když Romulus oznamoval zákony lidu, pojednou zmizelo slunce, rychle se zachmuřila oblaky tvář nebes, déšť padal proudem, hrom burácel, blesky se křížovaly, vše utíkalo. Romulus zatím vstupoval do nebe na voze svém. Fastorum II., 490. — Kde jest tento slavný močál? Titus Livius jej klade na pole Martovo, (Hist. I., 16.) ale Verrius Flaccus, současník Augustův, mluví určitěji o polích, která kolem něho byla. (Festus. edit. Müller p. 65. jest to jen zkrácené dílo Flaccovo.) Mimo obvod městský jest hledati onoho místa, a jako že jest málo pravděpodobno, že by Řím měl dva kozi močály, neváháme místo, jež jest proslaveno smrtí Romulovou, míti za totéž, na kterém jest močálovitý hřbitov téhož jména, a které nám nápisy a martyrologie ukazují blíže silnice Nomentanské. Na místě, kde zmizel zakladatel pohanského Říma, zplodil Petr Řím křesťanský.

¹⁾ Viz kap. V. str.

²⁾ Viz Dodatek V.

dvorem vznášel se do povětří, ale na modlitbu Petrovu byl opuštěn od ďábla, který ho nesl, a padl na zemi, kde se roztrhl. Zázraky v tomto vypravování jsou příliš podezřelé, by se jim mohlo víry přikládati; avšak třeba porážka Šimonova neměla ve skutečnosti takové pověsti. nicméně byla hluboká a nenadálá. Euseb o ní podává pravé ponětí: pověst, jakou měl podvodník, pojednou utichla, jeho moc byla podvrácena a on upadl v zapomenutí jako mnohé sekty náboženské a filosofické. By dokonat tuto změnu, neměl Petr potřebí překvapovati velikými činy císaře a lid shromážděný. Milost Boží byla s ním; ďáblové se ho strachovali jako Spasitele, utíkajíce před ním v Římě, tak jako prchali před Spasitelem v Galileji; s nimi také zmizela sláva jejich pomahačů. Pokorou zvítězil Petr, ve stínu jejím začal své kázání a utvořil Církev římskou.

KAPITOLA DEVATENÁCTÁ.

Jaké bylo postavení křesťanů podle zákona.

Právě jsme vyličili, jak Církev v Římě povstala, chudá jsouc a neznámá a jak právě pro tuto nepatrnost svou uniká z počátku zrakům kruhů v říši vládnoucích. Nicméně nesmíme míti za to, že se jich obávala a že po způsobu našich tajných spolků vyhledávala bezpečnosti v tajnosti. Naopak až po Nerona mohla se vyvíjeti zcela veřejně na základě shovívavosti, jakéž Řím popřával všem věrám a jejíž rozsahu nedovedeme lépe naznačiti, leč když připomeneme celou řadu událostí, ze kterých to vychází na jevo.

»Naši otcové — dí Sallust — byli nejnábožnější lidé.«¹⁾ Římané zasluhovali této chvály nejen pro živou víru svou, ale i proto, že měli v úctě každé náboženství. Dobyli světa, ale nikdy neuráželi bohův přemožených. První péčí vůdce oblehajícího některé město bylo, že vzýval ochranné jeho božstvo uctívou modlitbou: »Prosím tě a zapřísahám, žádám tě o milost, velký bože, jenž jsi toto město a tento národ vzal pod ochranu, bys opustil domy, chrámy a místa posvátná a vzdálil se od nich, bys vnukl tomuto lidu a tomuto městu bázeň, strach a zapomenutí. Opusť je, pojď do Říma

¹⁾ Sallust. Catilina 12.

ke mně a k mojim lidem . . . Vyslyšíš-li mne, slibuji tobě, že ti vzdělám oltáře a vystrojím hry tobě k počtě.«¹⁾

Takové sliby nebyly marnými. Při kořistění města Vej zůstaly chrámy vedle obyčeje netknuty; tu mládenci z veškerého vojska vybraní očistivše se pečlivě a oblekše se v bílá roucha vešli do chrámu prosíce bohyně, ochranitelky téhož města, volali: »Junono, chceš jíti do Říma?« Křik jejích služebníků jim potákal, neboť viděli, jak socha naklonila hlavu na znamení svého svolení. I přenesli ji na Aventin, kde Kamillus jí zasvětil budovu před tím jí slíbenou.²⁾ Když se nestalo takové přenesení, zanechali vítězi v neobydleném městě několik rodin, by vzdávali čest bohům, ale bývalo toho jen zřídka potřebí.

Řím hleděl vždy své výboje si přivtělit, a by tím spíše se mu to podařilo, nezaváděl žádných novot; a proto jsa dalek toho, by přemoženým vnucoval svou víru, spíše ctil víru jejich, ano často si ji též osvojoval. V Gallii obětovali na témž oltáři Apollonovi i Sironovi,³⁾ Rosmertovi a Merkurovi.⁴⁾ Když bohopocta příliš se lišila, tak že jakási změna nebyla snadnou, brali Římané podíl na obřadech země, v které se nacházeli. V Řecku hleděli se zasvětit v tajemství eleuzejská,⁵⁾ v Asii v tajemství samothracská; na březích Nilských obětovali bohům egyptským.⁶⁾ Kdož byli velice nábožní chodili, jako Apuleus, ze svatyně do svatyně, nechtíce zanedbatí nižádného pramene milostí.⁷⁾

A této shovívavosti nepoprával Řím toliko v provinciích, ale i ve vlastních zdích dával nejrozmanitějším kultům rozsáhlé svobody. Cizinci, kteří tam přicházeli, měli úplnou

¹⁾ Macrobius. Saturnaliorum III., c. IX. Macrobius četl tuto modlitbu v pojednání »de rebus conditis« Sammonika Serena, který dosvědčuje, že ji čerpal z ještě staršího díla jakéhosi Furia.

Tit. Liv. Hist. V., 22.

²⁾ Orelli 2467.

³⁾ Orelli 5909.

⁴⁾ Lobeck. Aglaoph. p. 37.

⁵⁾ Friedländer. Moeurs rom. II., 447. — Letron. Inscript. de Egypte I., 241.

⁶⁾ Apuleus. Florida I., 1.

volnost, přináseti s sebou své bohy a dle libosti je ctíti. Mívali tam také své chrámy, své obřady, jež brzy ze svatyně objevovaly se i na veřejnosti. Dlouhé průvody procházely ulicemi, byli to ctitelé Isidini, jsouce oděni v bílá lněná roucha s hlavou oholenou, slavnostně nosíce své sochy; jinde zase kněží Kybelini a Bellonini provozovali veřejně své krvavé sebe bičování.¹⁾

Takové výjevy mocně dojímaly duše po zbožnosti dychtící, jež opustivše chladný kult domácí oddávaly se těmto náboženským úkonům východním. Zvláště v lidnatých čtvrtích každým dnem vlny stoupaly výše ohrožující bohy římské; bylo to vážné nebezpečí, proti němuž politikové dílem z ohledů náboženských, dílem z opatrnosti nechtěli užívatí moci. Ponechávajíce stranou starý edikt, jímž se zakazovalo obětovati některému bohu bez svolení senátu,²⁾ spokojovali se tím, že sboru kněží tak zvaných Quindecim viri (patnácte mužů) dali právo, by bděli nad cizími kulty a jmenovali jejich služebníky.³⁾ Tím ovšem je poněkud obmezili, některým také vnutili náboženství římské; tak byly modlitby, obřady, projevy radosti a smutku napřed uspořádány a co nejpodrobněji zachovávány.⁴⁾

Avšak tyto prostředky opatrnosti nedostačovaly vždy, aby zamezily všeliké zlořády, a jakkoli Římané velmi neradi a jen s odporem potlačovali některé náboženství, přece za republiky stalo se několikrát, že bylo potřebí proti nim zakročiti. Sto osmdesáte a pět let před naším letopočtem spozoroval konsul Postumius při bakchanáliích, z Řecka sem přenesených, takovou směs nepravostí a nestydatostí zároveň, že senát nařídil vyšetření vinníků.⁵⁾ I shledáno jich sedm

¹⁾ Markquardt. Röm. Staatsverw. I., § 79. 80.

²⁾ Tertulli n. Apol. V.

³⁾ Marquardt. Röm. Staatsverw. III., 363. 381. — Inscript. regni Neapol. 2558.

⁴⁾ Orelli 2314—2315. — Cicero. De legibus II., 15.

⁵⁾ Účastníci těchto tajemství, byvše před dvacátým rokem věku svého do nich zasvěceni, měli za to, že každý skutek jest lhostejným, následovně že každá nepravost jest dovolena; ve svých shromá-

tisíc, jichž potrestání, jak to již v Římě bývalo, vykonalo se bez milosrdenství. Polovice těchto lidí padlo pod sekerou, kdežto potrestání žen, jež souzeny byly od příbuzných, vykonáno uvnitř domů.

Jakkoli velikou přísnost v této věci na jevo dával senát, přece obyčejně býval nějak zastrašen. Místo, by vystupoval s bezohlednou přísností, zakazoval toliko slavnosti ku počtě Bakcha, jimž nesmělo býti více než pět osob přítomno a to ještě nikoli bez svolení pretorova. Postumius napomínaje shromážděné otce, by vši přísnosti užili, již předem ospravedlňuje jejich mírnost, říká: »Kdykoli náboženství slouží za záštitu nějakému zločinu, my se obáváme potrestati vinníka, abychom se nedopustili bohaprázdnoti.«¹⁾

Podobné úzkostlivé obavy ještě u větší míře šetřeno bývalo při zakročení proti bohopotě Isidině. Kněží egyptští tak daleko se odvážili, že postavili sochu této bohyně na Kapitoliu, tam, kde bylo sídlo samého Joviše.

Výnosem senátu rozkázáno je odtud vyhnati, ale brzy se ukázal následek toho ediktu. Roku 58. před naším letopočtem konsulové Piso a Gabinus byli první, kteří tento rozkaz vyplnili;²⁾ r. 53. Kalvinus a Messala byli nuceni k podobnému zakročení.³⁾ O tři léta později stála tu již svatyně Isidina, a když žádný řemeslník nechtěl ji zbořiti, byl konsul Emilius sám nucen uchopiti se sekery, by vypáčil dvěře k ní vedoucí.⁴⁾

Tato neústupná pověra lidu ne méně jako ostýchavost šlechty přispěly k tomu, že se trpělo svobodné vyznávání

ždění, jež se konala pětkráte za měsíc, oddávali se mezi sebou nejhnusnějším výstřednostem. »Z této nečisté kaluže — dí Titus Livius — vycházela falešná svědectví, falešné podpisy, podvržené závěti, pomluvy, udavačství, vraždy, otravy. Kdož odpírali by a zasvětit se nedávali, byli strojem házení do temných sklepů, odkudž ozýval se divoký řev bolesti; vřesk bubnů a cymbálů přehlušoval výkřiky obětí buď zardoušených nebo zprzněných.« Tit. Liv. XXXIX., 8. 16.

¹⁾ Tit. Liv. XXXIX., 15.

²⁾ Tertullian. Apol. VI. Ad nation. I., 10. — Arnob. II., 73.

³⁾ Pauly. Realencykl. Isis. IV., 290.

⁴⁾ Valer. Maximus. I., 3. 3.

cizích náboženství. Ano za posledních let republiky tato shovívavost šla tak daleko, že triumvirové bažice po popularitě, sami věnovali oltář Isidě a Serapiovi.¹⁾

Byla to v pravdě pohoršující povolnost, již Augustus snažil se co nejrychleji odčinit, že se vrátil k starořímským podáním a obyčejům. Maje úctu k náboženstvím všech národů, tvořících jeho veleříši, dovoloval jich, ano i sám je podporoval, pokud nevykročovala z území jejich vlasti, ale v Římě měl k nim nedůvěru, bděl nad jejich rozvojem, a zapovídal jim konati veřejné obřady; i v jednom případě šel tak daleko, že dal několik chrámů zbořiti.²⁾ Tiberius a Klaudius chodili v jeho šlepějích. Za prvních císařů označovalo se zákonodárství náboženské těmito dvěma rysy: provinciím buď ponechána úplná svoboda vykonávati vlastní bohopoctu; v Římě podobná volnost poskytnuta toliko cizincům, pokud se budou držeti v mezích a nevyhledávati proselytův. Starostliví politikové hleděli tím ne tak zapovídati staré bohy jako spíše udržovati starý pořádek. Čeho se nejvíce obávali, bylo, »by připuštění nových bohův nedala vzniku tajným spolkům, tajným úmluvám a spiknutím, což bylo nebezpečím pro moc v jednom člověku soustředěnou.«³⁾

Co se týká spolků, měli úřadové císařští zbraň proti nim v zákonech, jmenovitě v usnesení senátu o bakchanáliích, jehož hlavní články byly tyto: povinnost, by sobě dobyli dovolení městského pretora a senátu, obmezení členů, záповěď, by měli spolkovou pokladnu, a by ustanovovali stálé kněžstvo.⁴⁾ Augustus na základě těchto zákonů zrušil spolky, jichž hlučnost ho znepokojovala, a zapověděl tvořiti společnosti nové.⁵⁾

S nemenší přísností pronásledovali bratrstva první nástupci Augustovi. Byliť císařové příliš zaujati odporem proti

¹⁾ Dio Cass. XI., 47.

²⁾ Sueton. Augustus 93. — Dio Cass. LIV, 6.

³⁾ Dio Cass. III., 36.

⁴⁾ Tit. Liv. XXXIX., 8—18. — Corpus inscr. lat. I., 43—44.

⁵⁾ Sueton. Augustus 32.

spolkům, a proto Církev nepomýšlela na to, by se ustavila jako společnost náboženská, jak to za republiky mnozí cizinci činívali. Co by ostatně prospělo dychtiti po tomto právu a jeho si za velikou cenu dobytí, když mohli žít v bezpečnosti nelišice se od Israelitů? Vyložili jsme při příležitosti, když jsme mluvili o postavení Židů v říši císařské, jak křesťanství se ujímalo ve stínu Synagogy. První křesťané římsí, jsouce jako první křesťané Jerusalemsí původem svým Židé bydleli z počátku pospolu se svými bratry houževnatě se držícími Zákona až do toho dne, kde pro jejich nepřátelství byli nuceni od nich se oddělit. Tento rozkol však nepřekážel křesťanům, by nepodřeli veliké části obyčejů, jimž byli přivykli. Mimo některé zvláštní obřady nelišila se Církev křesťanská, shromažďující se v domě Priscině a v domech jiných pokřtěných Israelitů, na zevnějšek od synagog přísně židovských. Proto požívali výsad svému národu udělených, sdílíce s ním rovného osudu.¹⁾ Původní Hebreové nebyli jedinými, kteří dovedli využívatí těchto výsad, ale i pohané, kteří navštěvovali synagogy. Křesťanské kostely v Římě, jakkoli většina v nich byla židovská, poskytovaly novověrcům z pohanstva též bezpečnosti jako svatyně židovské.

¹⁾ Když Klaudius, jsa syt hluku, jehož příčinou byl ve čtvrtích židovských pokrok křesťanství, chtěl zjednatí pokoj, nemohl nic lepšího učiniti, než že vypověděl veškeren Israel, Židy i křesťany. (Sueton. Claudius 25.) V ostatní říši úřadové následovali jeho příkladu, nečiníce rozdíl mezi vyznavači Mojžíšovými a vyznavači Kristovými. Prokonsul Achajský, Gallian, odvětil Židům, přivedším k němu sv. Pavla: »Kdyby se tu jednalo o nějakou nespravedlnost neb o nějaký zločin, byl bych povinen vás trpělivě slyšeti, ale že tu jde jen o hádky v učení, o slova a o Zákon váš, rozsudte své pře, jak dovedete, já nechci toho soudcem býti.« (Sk. XVIII., 14. 15.) V Palestině Lysiáš, Felix, Festus jednají podobně (Sk. XVIII., 29.; XXIV., 22—25.; XXV., 18—24.). Všude, kde s Pavlem bylo zle nakládáno, v Antiochii Pisidské, v Ikoniu, ve Filipách, v Soluni, v Berei a Efesu, jsou úřadové městští, kteří ji pronásledují. (Sk. XIII., 50.; XIV., 5.; XVI., 20—23; XVII., 6. 13.; XIX., 23—40.). Řím nikdy tu nezakročil, ježto znal dobře usnesení senátu a dekrety ponechávající Židům úplné svobody.

Táž shovívavost platila shromážděním, jež tvořili skoro vesměs pohané na víru obrácení. Jakkoli ve skutečnosti veliký byl rozdíl mezi Církví a Synagogou, úřadové římské viděli přece, jak ona z této povstává, a by nebyli nuceni zakročovati proti ní jako víře cizí, měli je obě za dvě větve jednoho a téhož kmene. Ovšem tato záměna, od Židů nevrle trpěná, platila jen v očích vlády římské. Lid však dobře rozeznával obě, nazýváje věřící »křesťany«, a jejich bohopoctu »pověrou prokletou.«¹⁾ Když tedy Nero shledal někoho, koho by obvinil z požáru Říma, nepotřeboval, nežli vztáhnouti ruky »na veliké množství«, o němž mluví Tacit, že ho lid nenáviděl a jímž Židé opovrhovali.²⁾ Církev tedy nenadále jsouc zbavena vší ochrany, jež jí až posud dovoľovala žítí pokojně, byla pojednou vydána na pospas všelikému násilí. Avšak ukrutnosti proti ní vymyšlené byly lidu tak proti mysli, že brzy obrátily dřívější obecnou nenávisť proti křesťanům v soustrast. »Měli s nimi milosrdenství, protože byli obětováni nikoliv veřejnému blahu, nýbrž ukrutnosti jednoho jediného člověka.«³⁾ Toto hnutí mysli přivedlo úřady k tomu, že znenáhla zase se vrátily k obvyklé shovívavosti.

Dvě události nasvědčují tomuto mínění, a dávají tomu místa, že shovívavost římských politiků hned po smrti Neronově brala se svým obyčejným během. Dle zprávy Sulpicia Severa Titus oblehaje Jerusalema (r. 70.) usnesl se se svými důstojníky na tom, že srovná chrám se zemí, by »jedním rázem zničil víru židovskou i křesťanskou, jakožto dvě víry, sobě sice odporné, ale z téhož společného pramene vycházející.«⁴⁾ Dvacet let později Domician, chtěje naplniti vyčerpanou pokladnu, žádal na křesťanech poplatku, jež od r. 70. odváděla obec židovská. Císařský dekret, poznamenávaje křesťany těmito slovy »ty, kteří žijí po židovsku«⁵⁾

¹⁾ Tacit. Annal. XV., 44.

²⁾ Tamtéž.

³⁾ Tacit. Annal. XV., 44.

⁴⁾ Sulpic. Sever. Chron. II., 30.

⁵⁾ Jos. Bell. iud. VII., 6.

dává tím na srozuměnou, že křesťané požívali těchže výsad jako Židé a proto jim uložena i stejná se stejnými právy břemena. Zdá se tedy býti zjištěno, že bezpečnost křesťanů v prvním století měla jediný, ale silný základ ve shovívavosti římských úřadů, kteří je měli pouze za sektu židovskou.

Obrácení některých patriciů, kteří tuto blahovolnost římských státníků ještě podporovali, přispělo k tomu, že Církvi dostalo se ochrany i proti nevraživosti lidu. V obydlích velmožů, tak rozsáhlých jako některá čtvrt městská,¹⁾ každodenně ráno dostavovalo se na sta klientů, by pozdravili svého pána.²⁾ Návštěvníci přicházeli v takovém množství, že otrok, zvaný »nomenklator« (názvoslovec) měl povinnost ohlašovati je dle jména, a když mu často jméno neutkvělo v paměti, dával jim jména smyšlená.³⁾ Při obědě zase totéž množství se dostavilo, ježto boháči hledali v hojné pohostinnosti slávu a v jejich prostorných síních bývalo až na třicet stolů bohatě přistrojených.⁴⁾ Možno tedy z toho pochopiti, jak takové hromadění lidu bylo i křesťanům na prospěch, že lid zvyklý jsa vídati takové množství obklopující dvěře patriciů, nerozeznával tlupy věřících, kteří se u některého z bratrů shromažďovali.

Mnohem výhodnější pro jejich shromáždění byla pohřebiště, jež šlechtické rodiny měli kolem Říma. Na takových místech pohřebních byly mimo hrobky i jiné četné budovy, jako obydlí strážců,⁵⁾ síně pro hostiny a oběti,⁶⁾ komory, studně, sloupořadí;⁷⁾ v okolí byly sady, stromořadí, ovocné zahrady a vinice.⁸⁾ Tato místa byla navštěvována ne toliko o slavnosti mrtvých,⁹⁾ ale častěji do roka o slavnostech vý-

¹⁾ Ovid. *Fastor.* VI., 641—642.

²⁾ Marquardt. *Böm. Alterth.* I., 200—208.

³⁾ Pauly. *Real encykl. Nomenclator.*

⁴⁾ Seneca. *De benef.* I., 3. — Macrobian. *Saturn.* II., 4.

⁵⁾ Petron. *Satyr.* 71. — Orelli 4368. 4369. 4371.

⁶⁾ Orelli. 4433. — Marini. *Alti e monumenti* II., 616.

⁷⁾ Wilmanns *Exempla inscript. lat.* 240. — Marini. *Arti* I., 12.

⁸⁾ Petron. *Satyr.* 71. — Orelli 4561.

⁹⁾ Viz kap. XVII.

ročních, neboť nebylo boháčů, kteří by ve své závěti nebyli ustanovili o jistých dnech činiti výlevy a oběti na hrobech miláčků svých. Že pak pokrmy a peníze byly rozdávány těm, kdož budou přítomni, byl tu vždy veliký sběh lidí.¹⁾ Proto také nikomu nebylo divno, viděl-li věřící, ani tak četně se hrnou na pohřby patricijské, ano zde více, než všude jinde, byli jisti při svém obřadu, ježto hroby byly zákonem prohlášeny jakožto posvátné a nedotknutelné, na něž nevztahovaly se edikty náboženské.²⁾ Ode dávna Židé, Syřané, ctitelé Isidy nebo Mithry měli také své hřbitovy, kdež bez překážky obětovali. Co tedy při takové směsi obřadů na vlastních pozemcích vykonávaných měli činiti kněžídozorci, ne-li zavíratí oči až do té chvíle, kde by výstřednostmi zlořádů byli nuceni zakročiti?

Než jakkoli vzácnými byly takové svobody, přece byla to u Církve spíše nalehavá potřeba, nežli svoboda, jež ji pojednou přijmela navštěvovati ještě více místa pohřební; byla to totiž péče, by mohli čestně pochovávatí ty, kteří zesnuli v Pánu. By pochovávali pohany na víru obrácené na hřbitovech židovských, to nebylo více možno od té doby, co se Církev oddělila od Synagogy; pochovati je v »podzemních kobkách«,³⁾ kde byly nahromaděny popelnice s odznaky modlářskými, to by bylo neuctivoslím, neboť tělo křesťana, posvěcené na křtu svatém a živené ve Svátosti oltářní krví Boží, bylo jim drahocennou relikvií. Ostatně bylo to starodávným zvykem na Východě neurychlovati, ano co možná nejdéle zamezovati rozklad tělesných ostatků, a protože tato tradice Židům tak vzácná nebyla na příkoř i zásadám křesťanským, hleděla Církev právě v opak mravům římským vzdávati mrtvým svým poslední čest slavného pohřbu. Takým

¹⁾ Allard Hist. de persecutions. Dodatek A.

²⁾ Tamtéž. Dodatek B.

³⁾ »Columbarium« (holubník). Tak nazývali Římané podzemní hroby vyhloubané, by tam kladli popelnice údů celé rodiny nebo celé společnosti. Jméno »holubník« pochází od výklenků na způsob otvorů pro holuby vzdělaných, kam kladli popelnice.

způsobem povstaly »hřbitovy«, ¹⁾ pravá »místa odpočinku«, kde bratři, druh vedle druhu dřímali očekávající poslední probuzení.

Jakkoli každému ponechána volnost, dáti se pohřbiti o samotě, přece láska křesťanská jevila přání, býti spojenu i ve smrti s těmi, s kterými byli za živa. Tak se přiházelo, že z počátku bohatí měšťané římské popřávali místa chudým bratrům svým na svých soukromých pohřebištích; hřbitov Ostrijský, kde jak jsme ukázali, byla první stolice Petrova, patřil některému bohatému novověrci; hřbitov Lucinin byl založen na pozemku, náležejícím rodině Pomponiů; katakomba Priscillina nachází se na majetku senátora Pudence. Na silnici Ardeatinské dcera z rodiny Flaviovy, Domitilla, zasvětila Kristu hřbitov, jenž má její jméno a kde pohřben otrok Ampliatus, patrně ten, o němž mluví sv Pavel (Řím. XVI., 8), podobně jako příbuzná Flavia Petrona, Petronilla, jež pocházela ze slavného rodu Flaviova.

Času, kdy tato pohřebiště přešla do rukou křesťanů, neurčuje archeologie, ale má za věc zjištěnou, že od prvního století sloužila křesťanům za místa, kde se shromažďovali. Netřeba, leč některé z těchto hřbitovů projíti, bychom pochopili, jak snadno tam věřící nalézali úkrytu. Pohané v nich neshledávali nic neobyčejného, čím by se lišily od hrobek, jež šlechtici římské na všech stranách budovali Později, a to za příčinou, by se mohly místně rozložit, pohroužily se katakomby pod zem, ale z počátku hrobka a k ní náležející budovy vyzdvihovaly se na povrchu země. Pomník Lucinin vroubí silnici Appiovu, hrobka Domitillina zase silnici Ardeatinskou. Nápis nacházející se na její dveřích nese jméno majetníkovy, předsíň byla otevřena; zvědavý tam mohl vejíti, a nenalezal, co by ho překvapilo: na klenbách byly tytéž malby, jako v hrobkách pohanských, jako výjevy z vinobraní, révoví slabě nakresleno, mezi ním poletují ptáci a geniové. Tyto fresky jsou takového půvabu, že závodí s freskami Pompejskými. Křesťanští umělci nevytvořovali

¹⁾ Cemetery původně místo ku přespání.

ještě nic původního, napodobující arabsky, jež krášlily přibytky šlechtické, jen vymítali z nich, co bylo modlářské nebo nemravné. Také nápisy na prvních hrobech křesťanských nelišily se od nápisů světských. Sloh lapidární i formule srovnávající se s naukou křesťanskou se podržely, okrasy taktéž jako: palmy, věnce, znaky, podoby zvířat. Bylo potřebí zvláštní pozornosti, by kdo v přáních, jako »v pokoji, ulehčení, životě v Pánu« postřehl stopy nové víry.¹⁾

Obřady křesťanské, přijaté od Synagogy, byly podobny s jejími obyčejí při slavnostech pohřebních konanými, proto z počátku nebyly od nich rozeznávány. Večeře Páně byla duší nového kultu, avšak i společné hody byly slavivány při výročních slavnostech pohanských.²⁾ Důležitost tohoto obřadu vyžadovala velikých síní hodovních, proto ráda používala Církev rozsáhlých místností hřbitovních k tomuto shromáždění. Učinila z nich svatyně, v nichž co možná nejméně nových věcí zaváděla. Příklad jediný postačí, ukázat, jak daleko šla její opatrnost. Pomník měl obyčejně obraz hostiny slavené o výroční památce narozenin dárcových; formule skoro vesměs stejné označovány tímto způsobem:

VIII. den před Idami měsíce března:

den narození Caesena, otce.

XIII. den před Kalendami měsíce září:

den narození Caesena Silvana, bratra.

XIX. den před Kalendami měsíce ledna:

den narození Caesena Rufa, obecního staršího.³⁾

Tato slova neurážejí víry, proto je Církev přijala pro kalendář svých slavností.⁴⁾ Jediná změna byla, že místo

¹⁾ Martigny. Diction. des antiquités chrét. Inscriptions.

²⁾ Jeden spolek pohřební, jakýchž v II. století se mnoho tvořilo, měl název od hlavního předmětu svého shromáždění, totiž: »Spolek lidí, kteří obědvají pospolu.« Orelli 4073.

³⁾ Wilmanns. Exempl. inscript. 319.

⁴⁾ Martyrologia zachovala tyto formule.

dne narození slavívali den úmrtí, ježto touto chvílí nastává teprve pravý život pro křesťana, život věčný u Boha.

Ať tedy Církev zachovávala zevní podobu židovstva, nebo ať se z ní vyzula, měla vždy v Římě rovnou s ní bezpečnost. Až do r. 64. mohla se svobodně rozšiřovati, užívajíc ochrany všem poddaným říše zabezpečené. V pravdě vzácná to ochrana, již nebe jí skýtalo, její kolébku chránilo před Židy, kteří jako posedlí byli, by ji jen zničili. Tenkrát neměla mimo ně žádných nepřátel a po celé čtvrt století nebude mít jiných, avšak bylo se všeho obávati od nenávisti těchto falešných bratrů. Židé Jerusalemské dvakrát po smrti Spasitelově uchvátili na se právo nad životem a smrtí, a hned ho užili, by zabili Štěpána a Jakuba (Sk. VII., 56—58; XII., 1, 2), a by »tresty a trápením nutili křesťany, by se rouhali Kristu.« (Sk. XXVI., 11.) Pustivše uzdu svému fanatismu byli by zahubili skromné stádečko Spasitelovo, ale ruka římská je zdržovala, netrpíc žádného násilí, leč mimochodem; tu stalo se vzbouření lidu, ale bylo rychle potlačeno, jinde od úřadů v provinciích některé přehmaty, ale brzy zjednána náprava tak, že lze za to mít, že průběhem prvního století byla Církev od vlády římské spíše chráněna, nežli znepokojována.

Vždyť zasluhovala této blahovlnosti, ježto nejen všeho se střežila, co by pohany uráželo, ale i naprostou poslušnost k zákonům státním projevovala. Novější kritikové snaží se ovšem ukazovati naše praotce ve víře, jakoby byli stálým nebezpečím pro státní zřízení římské, strana odbojná proti pořádku náboženskému. A dle toho soudí, že úřadové zasluhují omluvy, když proti vinníkům s ukrutnou přísností tehdejší doby zakročovali, a že i nejlepší panovníci byli by dali průchod spravedlnosti. Avšak nepodstatnost takového mínění vyvrací nadobro období třiceti let, ve kterém Řím viděl ve vlastním lůně povstávat křesťanství, neobávaje se proto žádného odboje. Zvláště pak bylo toho příčinou naučení, jež se tehda dávalo věřícím. Nikdy před tím nekázáno s takovým důrazem věřícím, by šetřili zákona, by pod-

dáni byli mocnáři. Tenkrát psal sv. Pavel věřícím do Říma: »Každá duše mocnostem vyšším poddána buď, neboť není mocnosti, leč od Boha, a kteréž jsou, od Boha zřízeny jsou. Protož kdo se mocnosti protiví, zřízení božskému se protiví . . . Kníže zajisté jest nástrojem Božím, mstitel nad tím, kdož činí zle. Protož z potřeby poddáni buďte, netoliko pro bázeň před trestem, ale pro svědomí. Nebo proto i daně dáváte, služebníci zajisté Boží jsou.« (Řím. XIII., 1—6.)

Ovšem za několik let později slyšíme jinak o věřících. Nero, jsa podezírán, že zapálil Řím, uvalil vinu na křesťany a, by ukázal lidu, že jsou tím vinni, vymyslel proti nim ukrutné tresty. Strašné úpění vycházelo ze srdce panen vydaných na pospas neslýchaných hanebností,¹⁾ z nitra toho množství mučeníků v smolu namočených a za živa jako pochodně zapálených.²⁾ Řím byl před očima jejich »Babylon veliký, máti smilstva a ohavnosti země, žena opilá krví svatých a krví mučeníků Ježíšových.«³⁾

Císař byl »tou šelmou brunatou, plnou jmen rouhání, mající sedm hlav a deset rohů.«⁴⁾

Sv. Jan vytkl ve svém Zjevení všecky ty nářky, oplakávající minulost a předpovídající budoucnost, ale nepovzbuzuje ty ubohé oběti ku vzpouře. Bohu náleží mstiti své vyvolené, těmto pak trpěti a zpívati křesťanské žalozpěvy: »Blahoslavení mrtví, kteříž umírají v Pánu. Již od této chvíle praví Duch Svatý, aby odpočinuli od prací svých, nebo skutkové jejich následují jich.« (Zjev. XIV., 13.)

Později ozýval se hlas Petrův. Hlava apoštolů přežila první pronásledování. Jakkoli ukrutná to byla zkouška, přece ničeho nezměnil na svém učení; co Pavel psal deset let později, to tenkrát opět a opět hlásal apoštol, dávaje křesťanským naukám jejich nezměnitelné znění: »Poddáni buďte

¹⁾ S. Clement ad Corint. VI.

²⁾ Tacit. Annal. XV., 44.

³⁾ Zjev. XVII., 44.

⁴⁾ Zjev. XVII., 3.

všelikému lidskému zřízení pro Boha: buďte králi jako nejvyššímu neboj vládařům, jako od něho poslaným k potrestání zločincův a ku chvále dobrých . . . Boha se bojte, krále v uctivosti mějte.« (I. Pet. II., 13, 17.) A tímto králem byl Nero, jenž právě trýznil křesťany, a jenž i Petra bude křižovati.

KAPITOLA DVACÁTÁ.

Evangelium sv. Marka.

Málo jest toho, co můžeme říci o způsobu, jak svatý Petr kázal v Římě, ale mnohem lépe známe podstatu jeho kázání, ježto podle zprávy veškerého starověku sebral je sv. Marek ve svém Evangeliu. V Římě Petr pokračoval v díle, jež on i ostatní jeho bratři konali v Judsku. Vykládal život i učení Mistra svého opakuje totéž každodenně v těchže slovech novověřícím, byl to jaksi historický katechismus. Kněz Jan,¹⁾ současník apoštolů, poučuje nás o tom, že ústní Evangelium bylo brzy také zaznamenáno písemně: »Marek — praví — stav se tlumočníkem Petrovým, sebral zevrubně, ale bez náležitého pořádku vše, co se připomínalo ze života a učení Páně. On sice neslyšel Pána, ani s ním nechodil, avšak později, jak jsem pravil, následoval Petra, jenž vykládal učení dle potřeb svých posluchačů, a nikoliv jakoby byl chtěl podávati methodicky srovnanou sbírku řečí Páně. Není chybou Markovou, že napsal jen něco málo z toho, jak si to pamatoval, neboť jemu záleželo na tom, by ničeho

¹⁾ Jan byl jedním z těch »starších«, kteří za živobytí posledních apoštolů sbírali jejich podání. Vše, co o něm víme, jest, že bydlel v Efesu u apoštola Jana, svého mistra i jmenovce. (Papias. Euseb. Hist. eccl. III., 39. — Constitutiones apost. VII., 46.) V III. století ukazovány hroby jejich v Efesu. (Dionys Alex. Euseb. Hist. eccl. VII., 25.)

neopomenul z toho, co slyšel, a by nic nepravého se v to nevloudilo.« ¹⁾

Ač neurčité ve svém celku, přece nám toto svědectví poskytuje vzácných podrobností o kázání Petrově. Název tlumočníka přiřknutý Markovi svědčí, že apoštol mluvil řecky tak, že stěží mu bylo rozuměti. Evangelista Marek držel se přesně jeho kázání a podal v běžné mluvě řeči kazatele galilejského. Toto kázání nebylo, leč vypravování »řečí a činů Kristových«, ale vypravování toto bylo »beze všeho pořádku«, neboť Petr, maje za jediný účel poučovati, podával skutky a podobenství »podle toho, jak právě toto poučování toho vyžadovalo«. Hlásal Ježíše, proto mu jen některé jeho vlastnosti dostačovaly; nechtěl podati dílo historické, tím méně nějaké pojednání o mravouce Spasitelově. Nečinil »sbírky methodicky spořádané řeči jeho« tak, jak to učiní čtvrtý evangelista, »jeho jedinou péčí bylo, by ničeho neopomenul a ničeho nezměnil«.

Podle tohoto podání neměl Marek velké práce při sepišování svého díla, bylť jaksí jen ozvěnou, jen písařem knížete apoštolů. I následující doby nepodávají o tom jiného mínění. Sv. Justin nazývá druhé Evangelium »Paměťmi a upomínkami Petrovými;« ²⁾ sv. Irenej opakuje, že »Marek nečinil nic jiného, leč že písemně zaznamenal, co apoštol kázal.« ³⁾ Origines dí, že je sepsal veden jsa Petrem. ⁴⁾ Touž dobou Kliment Alexandrinský dověděl se od »starších z předešlého věku« podobné podání: »Hle, pravili tito ctihodní svědkové, jak Marek vydal své Evangelium. Petr hlásal v Římě veřejně slovo Boží a nadchnut Duchem Svatým kázal Blahou zvěst. Mnozí z přítomných vybízeli Marka, jenž od delší doby byl s Petrem, a v paměti choval slova jeho, by sepsal kázání apoštolovo. Marek tedy složil své Evange-

¹⁾ Svědectví kněze Jana zachováno nám biskupem Hieropolským, Papiem. (Euseb. Hist. eccl. III., 39. 15.)

²⁾ S. Justin. Dial. CVI. — Euseb užívá dvakráte tohotéž výrazu. Demonst. evang. III., 5.

³⁾ Iren. contra Haeres. III., I., 1.

⁴⁾ Euseb. Hist. eccl. VI., 25.

lium a dal je těm, kdo ho o to žádali; když Petr se toho do-
věděl, ani mu toho nezakázal, ani ho k tomu nepobádal.«¹⁾

Tato lhostejnost apoštolova, pokud se týče Písma Duchem Božím nadchnutého, neurážela současníka Klimenta Alexandrinského. Mnohem více překvapila doby následující a to bylo asi příčinou, že se změnilo toto podání ve smyslu, jak nám je podává Eusebius: »Posluchači Petrovi nespokojovali se, že živým slovem slyšeli učení kázati, i prosili snažně Marka, by jim je podal písemně a nedali mu pokoje, až složil jim své Evangelium. Petr, osvěcen Duchem Svatým, věděl, co se tu děje; jsa dojat vroucí horlivostí svých posluchačů schválil dílo, by sloužilo ku četbě v chrámech. To vypravuje Kliment v VI. knize svých »institucí« (Euseb. Hist. eccl. II., 15). Ale učitel Alexandrinský nic podobného neřekl, jak jsme právě viděli, a pravdivé svědectví Klimentovo je, že Petr byl jako cizím k Evangeliu Markovu »Neporučil mu psáti, praví Rufinus překládaje toto místo, ale když bylo dílo dokonáno, nezapověděl ho.«²⁾

Chování Petrovo vysvětluje se tím, že se držel rozkazu Páně, který dal jemu a ostatním apoštolům, totiž kázati, a ne psáti. (Mar. XVI., 15.) Petr viděl, že kázání je slovo živé a mocné, vše pronikající dechem Božím, přizpůsobující se času, místu a duchu posluchačů, rozmáhající se silou a světlem. Vtěsnati je v knihu, to by znamenalo, jako dáti mu formu nezměnitelnou a zbaviti je ohně, na němž každodenně znova ohřívají se poslové Evangelia. Ovšem nebylo mu tajno, že část učení znenáhla bude zaznamenána v Písmě, ale také věděl, že veškerý základ víry nemůže býti obsažen

¹⁾ Clemens Alex. Euseb. Hist. eccl. IV., 14. — Týž Otec (Adumbratio ad Epist. Petri. Patrol. IX., 732.) totéž podání uvádí přidávaje k němu některé podrobnosti: »Marek, soudruh Petrův, když Petr veřejně kázal v Římě u přítomnosti císařských rytířů, svědčiv o Kristu, byv od nich požádán, by to, co bylo praveno, mohli si v paměť vštípit, sepsal z toho, co Petr kázal, Evangelium, jež se nazývá Evangelium podle Marka.« Že v posluchačstvu byli rytíři z paláce císařova, jest zvlášt pamětihodno.

²⁾ Euseb. Hist. eccl. VI., 14.

ve stránkách ztuhlých; věděl, že slovo apoštolské zůstane neomylné, živé, vždy úrodné v učení svých nástupců. Skrze ně jde od století ke století, vysvětluje a vykládá zjevení písemné, jsouc mnohem rozsáhlejší než toto, ale i osvobozené od otroctví litery. To asi byla příčina, proč Petr sice připustil, by Marek zůstavil písemní památku na jeho kázání, »nezabraňuje mu, ani ho pobádaje«.

Křesťané římské, poznávající v Evangelii Markovu kázání svého pastýře, čítali v něm; a tak jako jim i nám není potřeba, leč čísti tuto knihu, chceme-li slyšet slovo apoštolo-
lovo a chceme-li býti přítomni vyučování, jaké konal v hlavním městě apoštol. Jestliže forma jest dílem Markovým, jest obsah dílem Petrovým, a to nejen co do hlavních myšlenek, ale i co do podrobných událostí i co do zvláštnosti mluvy. Nic nebrání mínění, že evangelista volil z jazyka řeckého slova, jimiž by co nejlépe vyjádřil kázání svého Mistra.

Život Páně, takto složen, liší se patrně od života, jak jej sv. Matouš psal pro Hebreje Jerusalemské. Ovšem hlavní rysy se shodují, skutky ve velikém celku podobně se vypravují, někdy i téměř slovy jsou podány, ale mimo kusy, v nichž se oba spisovatelé setkávají a srovnávají, v učení hlavy apoštolů jeví se mimo jeho ryzího, důkladného, více praktického než myslivého ducha, i jeho zvláštní poměry, jakéž měl s Pánem Ježíšem.

Velikou výhodu měl, že byl s Pánem od jeho pokřtění až do jeho na nebe vstoupení (Sk. I., 21, 22.) a že byl mezi těmi třemi učenníky, jež Ježíš vždy míval kolem sebe, i na hoře Tabor i v Getsemani (Mar. V., 37; IX., 1; XIV., 33). On byl všemu přítomen; jeho nejpodrobnější vypravování dosvědčuje, jakou pozornost všemu věnoval. Před ním první evangelista vypravoval o povolání čtyř učenníků na březích jezera Genesaretského (Mar. IV., 18—22), ale sv. Matouš nemluví jako očitý svědek, jak lze viděti z vypravování svatého Marka (Mar. I., 16—20); také připomíná Petr, že loďčka synů Zebedeových byla blízko lodičky, kde on sám lovil, když Spasitel jej povolal za apoštola; že Zebedej ne-

zůstal po odchodu svých synů za Ježíšem samotný, nýbrž že nájemníci byli s ním. Všude vidíme zevrubnost: ostatní evangelisté mluví o mužích, kteří nesli dnavého v Kafarnai. (Mat. IX., Luk. 2; V., 18. 19.) Petr je počítal, udává číslo, byli čtyři (Mar. IX., 3.). On viděl v lodičce jeden chléb, kterýž s sebou vzali (Mar. VIII., 14); znal dceru Jairovu, věděl, že jí bylo dvanácte let; v pokoji, kamž vešel s Ježíšem, viděl ji netoliko, ale k rozkazu Mistrovu vstává, ale »sem tam chodí« jako rozpustilé dítě (Mar. V., 39—43). Nejdražší, ale i nejživější jest jeho upomínka na Ježíše: pohled, pokyny, postava, vše u něho jest jako živé. Jak často nám jej představuje, an okem pohlíží vůkol na množství lidu nebo pohledem svým zpytuje ledví a srdce (Mar. III., 5. 34; V., 32; VI., 6; X., 21. 13; XI., 11); tu zase, jak bere dítky na lokty své (Mar. IX., 36; X., 16); jinde opět, jak předchází udivené učenníky (Mar. X., 32). I slyší jeho vzdechy (Mar. VII., 34; VIII., 12), neb opakuje jeho slova, tak, jakoby mu posud zněla v uších: Talitha kumi . . . Efeta . . . Eloi, lamma sabachtani (Mar. V., 41; VII., 34; XV., 34).

Tyto tak hluboce v paměti vryté dojmy přicházejí částečně v druhém Evangelii, odkud život a původnost jeho vypravování. Ale i povahu Šimonovu lze v něm objeviti, neboť všude se jeví v apoštolu rybář galilejský: všude jest to muž z lidu, lodník neučený a nevymluvný, mající jen jediný účel, by důrazně vyjádřil svou myšlenku. Třeba vlastní výraz slova byl hrubý, jeho to neleká. Bez rozmyšlení staví nám před oči příbuzné Páně, ani ho uchopují a praví, že se smyslem pominul (Mar. III., 21), nebo fariseje, ani ho obviňují, že je nečistým duchem posedlý (Mar. III., 30); Ježíše nazývá »tesařem« (Mar. VI., 3); ukazuje, jak v Nazaretě kolem sebe má »bratry a sestry« (Mar. VI., 3); nebo jak jednou večer po dlouhém kázání všecek unaven, zpocen a zaprášen byl a že »jej tak, jak byl, vzali na loď« (Mar. IV., 35. 36); v Getsemani jak teskliv byl a smuten až k smrti (Mar. XIV., 33). Ostatní synoptikové nikde nedodávají svému vypravování takové zajímavosti. Ovšem temnými barvami vyličují posedlého z Gergesy, ale hlavní rys jeho povahy

jest u sv. Marka: »ve dne i v noci běhal v hrobích a nahorách, křiče a tepaje se kamením.« (Mar. V., 5.) Podobně se to má s uzdravením posedlého po Proměnění Páně. U svatého Matouše a Lukáše jest ten výjev jen lehce načrtnut, sv. Marek z něho činí celý živý obraz: ubohý se válí u nohou Páně, sliní, skřípí zuby; otec jeho pláče; duch pak zlý, vypuzen z dítěte, křičel a zalomcovav s ním mrštil jím o zem; »mrtev jest!« volají přítomní. (Mar. IX., 14—27. — Mat. XVII., 14—21; Luk. IX., 37—43.) Petr slyšel tato slova, proto, co popisuje, to také na vlastní oči viděl. A jinde, jaké tu zvláštní podrobnosti v jeho Evangeliu! Jméno Alfeus otce publikána Leviho (Mar. II., 14); jména: Bartimeus (Mar. X., 46) Boanerges, dané synům Zebedeovým (Mar. III., 17) víme jen od něho; od něho dovídáme se, že Šimon Cyrenejský měl syny Alexandra a Rufa (Mar. XV., 21), a že žena Kananejská, prosící Pána, aby zlého ducha z její dcery vyvrhl, již sv. Matouš jen neurčitě naznačuje, byla Řekyně dle mluvy a obývala v krajině syrofenické (Mar. VII., 26).

Pozorujeme-li tyto četné podrobnosti druhého Evangelia, nesnadno si vysvětlíme slova sv. Augustina: »Marek zdá se, že zkrátil sv. Matouše.« ¹⁾ Pravdou jest, jestliže Evangelium sepsané tlumočníkem sv. Petra obsahuje méně skutků, nežli u ostatních synoptiků, za to podává vypravování mnohem zevrubnější svými okolnostmi. Nejsouc v nejmenším jen pouhou kopií, zdá se naopak, že spis sv. Marka jest nej původnější ze všech čtyř svědectví Bohem nadchnutých.

Jmenovitě liší se od sv. Matouše tím, že v něm není dlouhých řečí. Není tu stopy o kázání na hoře; poučování apoštolů jest shrnuto v několika slovích (Mar. VI., 8—11); z podobenství jen čtyři se vypravují a to dosti stručně. (Mar. IV., 3—8; IV., 31. 32; XII., 1—9; IV., 26—29). Příklad Mistrův, jeho činy, zvláště jeho zázraky, to bylo obsahem jeho kázání, jež bylo nejzpůsobilejší, by dojímalo duši, to také bylo jeho jediným účelem. Sv. Matouš ukázal Židům, jak Ježíš naplnil vše, co bylo předpovědíno o Messiáši; svatý

¹⁾ Augustin. De consensu Evang. I., 4.

Lukáš později hlásal jej pohanům jakožto Spasitele světa; ale název daný Evangelii Petrovu poukazuje na jiný účel: »Počátek Evangelia Ježíše Krista, Syna Božího« (Mar. I., 1). Syn Boží! to jest slovo, jímž apoštol v Cesaree Filippově vyznal Božství svého Mistra. (Mar. VIII., 29.) Toto slavné vyznání jest také hlavní myšlenkou Evangelia; tatáž myšlenka vedla ho k tomu, že připomíná Korneliovi, že Ježíš jest »pánem všech . . . že jej Bůh pomazal Duchem Svatým« (Sk. X., 34—42) a táž myšlenka jest to, jež tvoří v druhém Evangelii střední bod, k němuž všecko učení směřuje. Hned v prvních řádcích, kde Ježíš vstupuje k Jordánu, nazván jest Synem Božím (Mar. I., 9—11); na poušti jeví se býti pánem divokých šelem, a andělé slouží jemu (Mar. I., 13). Potom následuje dlouhá řada zázraků, v nichž se zračí všemohoucnost Kristova; příroda i lidé poslouchají na jeho slovo; zlí duchové padají před ním křičíce: »Ty jsi Syn Boží!« (Mar. III., 11. 12); při jeho smrti dějí se podobné zázraky a jeho poslední vzdech jest tak vítězný, že setník na stráži volá: »V pravdě jest tento Syn Boží (Mar. XV., 39). V hlavním základě svědectví Petrovo v Římě jest totéž jako v Jerusalemě totiž: on káže o Božství Spasitelově. Vždyť apoštol, vycházeje z večeřadla, končí svou první řeč: »Protož věz jistě všecken dům Israelský, že Bůh i Pánem ho učinil, i Kristem, toho Ježíše, kteréhož jste vy ukřižovali.« A poslední slovo druhého Evangelia je podobné: »A zajisté Pán Ježíš vzat jest do nebe a sedí na pravici Boží.« (Mar. XVI., 19.)

Bůh, kterého hlásal Petr v Římě, zjevil se mu jednoho dne ještě živěji od té doby, jež následovala po Letnicích. Bůh, jehož vzývali první křesťané Jerusalemszí, byl ještě Hospodin Starého Zákona, Bůh toliko Israelský, Bůh horlivý, jenž pravil skrze ústa Mojžíšova: »Proroka vzbudí vám Pán Bůh váš z bratří vašich, jako mne; toho budete poslouchati ve všem, až mluvití bude vám. I staneť se, že každá duše, kteráž by neposlouchala toho proroka, vyhlazena bude z lidu.« (Sk. III. 22. 23. — V. Mojž. XVIII., 15. 19.) Avšak v Joppe dán rozkaz, aby Blahá zvěst hlášána byla všem, a tak znenáhla přestávalo židovství. (Sk. X., 13.) Druhé Evangelium

svědčí, jak věrně poslechl Petr. Nenalezáme v něm ničeho, co by, jako u sv. Matouše, prozrazovalo knihu hebrejskou: Rodokmeny židovské tu jsou vynechány, dětství Páně pomínuto mlčením; Petr ponechává svým soukmenovcům, by sami přemýšleli o prvních letech, kde Kristus se v ničem nelišil od každého syna israelského; ale pohanům ukazuje jej od prvopočátku jeho veřejného úřadu. Sv. Matouš nepřestává dokazovati, že proroctví vyplnila se na Ježíši, svatý Petr jen jedenkrát dovolává se Starého Zákona.¹⁾ Nedává si záležeti na tom, jako první evangelista, by slovo Ježíšovo se srovnávalo se slovy, jež slýchali staří; nikde necituje Zákona; slovům rabbinův, jež přešla do Církve Jerusalemské, podkládá výrazy jasnější pro pohany: »království nebeské« jest u něho »královstvím Božím«. Ano jde ještě dále, že učení Ježíšem přednášené nazývá »učením novým« (Mar. I. 27), zavrhuje obyčeje, které Synagoga tak přísně ukládá »všecky ty věci, kteréž jsou jim ustanoveny, aby je zachovávali jako: umývání koflíků, džbánův a mředěnic, i postelí.« (Mar. VII., 4.) Vidí v tom jen tvář pokrytství a připomíná, že Mistr dává je do klatby dle Isaiáše: »Lid tento ctí mne rty, srdce pak jejich daleko jest ode mne. Ale nadarmo mne ctí, učíce učení a ustanovení lidská.« (Mar. VII., 6. 7. — Isai. XXIX., 13.)

Jest otázkou, zdali kázání Petrova prve, než platila Římanům, měla na sobě naskrze ráz křesťanský? Byla-li prosta mluvy, mravův a vzpomínek židovských tak, jak jimi přesyčeno jest Evangelium Matoušovo? Může se o tom pochybovati, neboť jestliže viděním v Joppe poučen byl apoštol, že židovství uhasíná před světlem Evangelia, Duch Svatý mu zároveň oznámil, by touto příliš náhlou jasností nezaslepil Israele. V synagogách, kde hned po svém příchodu

¹⁾ Citát podaný na počátku Evangelia jest vzat ze dvou proroctví: z Malachiáše (III., 1.) a z Isaiáše (XL., 3.). Jiný citát nachází se ve Vulgátě (XV., 28.): »A s nepravými počtěn jest.« Ale novější vydavatelé pochybují o jeho původnosti, ježto se nenalezá v rukopisech A, B, C, D, X a proto tento verš vynechávají. Ostatní citáty jsou učiněny ve slovech Páně, o kterých se sv. Marek zmiňuje.

z Judska do Říma se zdržoval, jistě se přizpůsobovalo slovo jeho slabostem svých posluchačů; v prvních dnech ve čtvrtích v Zátiběří a u Brány Kapenské vystříhal se uraziti své spoluobčany. Slovo Blahé zvěsti, tak jak je čteme v Evangelii sv. Marka, nemohlo býti jinak, než později kázáno, tehda, když Synagoga římská zavrhlá křesťany, a tito již měli své vlastní svatyně, kam chodili i pohané. O tom svědčí ta okolnost, že v druhém Evangelii tak málo zmínky jest o Zákoně, a že tu nepočítáno s předsudky Israelskými. Ale to nejsou ty jediné známky, ještě četnější příklady o tom svědčí, že křesťané Petrem obrácení nepocházeli ze židovstva, neboť se jim obyčeje a obřady židovské vykládají, ¹⁾ slovo »hebrej« je tu přeloženo. ²⁾ mince židovská odhaduje se podle peněz římských. ³⁾ Málokterý z nich viděl Judsko, ježto jim bylo vysvětlovati, že Jordan jest řeka, a že hora Olivetská vypíná se vzhůru proti chrámu. ⁴⁾

Shrneme-li tyto jednotlivosti v celek, jest nade vši pochybnost, že Evangelium sv. Marka bylo určeno pohanům a dle vši pravděpodobnosti, pohanům hlavního města. ⁵⁾ Žádné jiné kázání nebylo by se hodilo tomuto mužnému národu, o němž dí Titus Livius: »Jednati a trpěti statečně, to jest Říman.« ⁶⁾ Muži činu, tak jako byl Petr, jsouce zvyklejší činům, než slovům, nacházeli v Blahé zvěsti to, co právě jim bylo vhod: činy a ne slova. Nahoře jsme podotkli, že činy tyto jsou zázraky. A právě žádné jiné stravy pro ducha nebylo žádostivěji vyhledáváno od pohanské společnosti římské jako této. Obecná byla u nich víra ve sny, v hádání, ve hvězdářství; nadarmo odsuzovaly zákony čaroděje a hvězdáře k upálení nebo dravým šelmám na pospas; Řím se před nimi třásl. I nejvážnější duchové: Titus Livius, Tacit

¹⁾ Mar. II., 18.; VII., 1—4.; XI., 13.; XII., 18.; XIV., 12.; XV., 6.

²⁾ Mar. III., 17.; V., 41.; VII., 11. 34.; X., 46; XIV., 30.; XV., 34.

³⁾ Mar. XII., 42.

⁴⁾ Mar. I., 5.; XIII., 3.

⁵⁾ Časté latinismy dotvrzují toto mínění: XV., 39. 44. 45.; XII., 42.; VI., 2—7.; VII., 4. 8.

⁶⁾ Tit. Liv. Hist. II., 12.

naplňují své dějiny samými divy. Plinius Starší, jenž nevěřil v bohy, měl mnohé podivínské příhody za jisté události.¹⁾ A těmto po víře žíznicím duchům přinášel Petr, nikoliv podvodné činy, ale v pravdě božské skutky, jichž veškeré Judsko bylo svědkem.

Že toto Evangelium tak po mnohých stránkách ryze »římské«, psáno bylo též v Římě, v tom se všichni kritické shodují; není různého mínění, leč v čase. Prodlužovati dobu sepsání až do r. 120., jak tomu umíněná kritika chce, jest mínění, na něž dnes nelze přistoupiti.²⁾ Sami racionalisté se snášejí v tom, že ukončeno bylo »prve, než všickni očití svědkové života Ježíšova zemřeli.«³⁾ Racionalisté s oblibou volí k tomu léta po zkáze Jerusalemské,⁴⁾ ale jen z toho jediného důvodu, že tato zkáza jako předpověděna se nachází u sv. Marka. Proti této libovolné důmince stavíme mínění oprávněné Eusebiem, a jež s učeným historikem klademe do doby panování Klaudia, císaře, za něž druhé Evangelium bylo sepsáno.⁵⁾ Tato doba byla jím ustanovena, nikoliv vymyšleně, ale na základě příliš hodnověrných svědectví, tak že můžeme tu dobu míti za nepochybnou.⁶⁾ Ostatně jest také potvrzeno toto mínění nalehavými prosbami Římanů samých k Markovi, by jim písemně podal slovo apoštolovo. Z počátku sbírka kázání Petrových, kterou učinil jeho učeník, měla asi onen půvab novoty, o níž se zmiňují Otcové.⁷⁾ Pozdějších podání, jež nám ukazují apoštolování Markovo v Alexandrii, lze rovněž předpokládati,

¹⁾ Friedländer. Moeurs rom. IV., 209.

²⁾ Davidson. *Introduct. of the Study of the New Testament*. II., 111.

³⁾ Renan. *Les Evangiles*. 125.

⁴⁾ Ústupek, který nám tím činí škola racionalistická, má velikou důležitost do sebe; nebo je-li Evangelium Markovo psáno okolo r. 70., tedy 40. roku po smrti Páně, máme před očima svědectví současníka.

⁵⁾ Euseb. *Hist. eccl.* II., 15.

⁶⁾ Theophylact. *Prooemium in Math.* — Euthyme de Zigabena. *Patrol. grec.* CXXIX., 116. — S. Ireneus. (*adv. Haeres.* III., 1.) zdá se, že klade sepsání druhého Evangelia až po smrti sv. Petra. Viz *Dodatek III.*

⁷⁾ Svědectví Papiovo a Klimenta Alex.

že psal za doby Klaudiovy; dle nich přišel za panování tohoto císaře svatý evangelista do Egypta a dodávají, že přinesl s sebou Blahou zvěst, jím samým nedlouho před tím složenou.¹⁾

Tento fakt zasluhuje naší zvláštní pozornosti, protože jím konečně vyjde nezvratně na světlo vrchní dozor, jakýž měl Petr na celou právě povstávající Církev. Vidíme jej, an hned z počátku rozšiřuje své kázání ve velikých metropolích křesťanství: v Antiochii, v Římě, v Alexandrii. Věříme-li svědectví sv. Epifana (LI., 6), byl to sv. Petr, jenž poslal Marka kázat do Egypta; Eusebius a sv. Jeronym se o tom nezmiňují.²⁾ Avšak nechť toto poslání jest jakéhokoli původu, jistě Marek tam nenesl jiného učení, než to, co kázal Petr. Tak na třech hlavních ohniskách, odkud zář Evangelia vysílala své paprsky na veškerý svět, zářilo jedno a totéž světlo a světlo to pochází od apoštola, jemuž pravil Ježíš:

¹⁾ Dnešní doby se tento fakt popírá pod záminkou, že není o tom zmínky před IV. stoletím. V pravdě jest Eusebius první, klerý o tom mluví; ale on měl po ruce biskupské listy z nejhlavnějších církví od Hegesippa sebrané; četl v nich a také podal soupis duchovních správcův Alexandrinských, tak zevrubný jako jsou soupisy Církve Římské, Antiošské a Jerusalemské. Nepřetržitou řadou sahá od biskupův Alexandrinských až do doby II. století, až ke Kredovi, Avilinovi, Annianovi, jenž byl nástupcem Markovým (Euseb. Hist. eccl. II., 24.; III., 14. 21.). Není to tedy mínění založené na podání podezřelém, ale na památkách zajištěných, jež přiznávají tlumočníku sv. Petra založení církve Alexandrinské. Ostatně jest zhola nemožno míti za to, že by Egypt býval uzavřen křesťanství, když Evangelium vnikalo do veškeré velcířše římské. Blahá zvěst se rozšiřovala vzájemnými poměry Židů mezi sebou, a tu víme, jak četní byli synové Israelští na březích Nilských.

²⁾ S. Jeron. Interpret. Chronic. Euseb. A. D. 45. »Marck, evangelista, tlumočník Petrův, hlásal Krista Egyptu a Alexandrii.« (Patrol. lat. XXVII., 579.) Ale tento rok 45. jest jen doba přibližná. Eutychius, patriarcha Alexandrinský, naznačuje 9. rok panování Klaudiova. (Patrol. grec. CXI., 903.) Bylo to místní podání, mnohem pravdě podobnější, než kterékoli jiné, neboť v témž roce podle Orosia byli Židé vypuzeni z Říma. Tímto vypovězením byli Petr i Marek nuceni opustiti Řím, a tudíž Marek se odhodlal, zanechat psané Evangelium pohanům pokřtěným, kteří nebyli postiženi ediktem Klaudiovým, sám pak odebral se do Egypta, by kázal tam Evangelium.

»Já prosil za tebe, aby nezhynula víra tvá, a ty někdy obrátě se, potvrzuj bratří svých.« (Luk. XXII., 32.)

Křesťané těchto tří velikých sídel, ač spojeni jsouce jedním a tímž původem, přece nebrali se stejnou drahou. Alexandrie sledovala vznešené myšlení, hleděla proniknouti k jasnosti myšlenky, k duchovnímu smyslu Písem svatých. Jakoby Platón byl se stal křesťanem, nepřestával tam nad duchy vládnouti. Antiochie nezakládala si tak na theorii; tam zase panoval Aristoteles, mysticism a allegorii podkládali Alexandrinští slovnímu smyslu svatých knih. A co se Říma týče, zůstal Řím křesťanský tím, jakým byl Řím pohanský: tam byla vláda a nikoli škola. Nestaraje se o zavádění novot snažil se vše spojití v jedno a o všem rozhodovati. Jako v panství politickém tak i v panování víry měl býti pánem světa: »populum late regem.« ¹⁾

Vidíme-li tyto mateřské Církve, any kráčejí rozličnými směry, nesmíme zapomínati, že jsou to sestry odkojené tímž mlékem, a že všem třem, za prvé doby, dostalo se slovo Ježíšovo prostřednictvím Evangelia Petrova.

¹⁾ Vergil. Aeneis. I., 25.

ZÁVĚREK.

Řím byl ve druhé části tohoto díla výhradně předmětem našich studií. Nebyla toho příčinou okolnost, že Církev zde založená hned od této chvíle vyznačovala se veškerou svou důležitostí, — vždyť na venek zdála se býti nejmenší obcí křesťanskou — ale hlavně proto, že měla Petra za apoštola a skrze něho se stala středem nového království, jež obsahovalo veškeren svět. Dokázati, že sídlo neomylné autority hned od počátku bylo položeno na místě, kde ji až podnes ctíme, bylo předmětem nanejvýš důležitým, takže bylo potřebí, by veškerá naše pozornost k němu se obrátila.

Neméně důležitě bylo vyzkoumati, na jaký stupeň hlava apoštolů vyvýšila Církev římskou, prve než Pavel svá zvláštní zjevení přidal k učení apoštolskému. Jakkoli odvážlivo jest určití postup víry, nemíníme, že to bylo pouhou libovůlí, jestliže jsme vyličili Evangelium sv. Marka jakožto učení Církve římské až do toho dne, kde Šavel Tarsenský tam počal svůj úřad missionářský. Podíl, jakýž měl Pavel v díle Petrově, zřejmě vynese na světlo, jak apoštol národů rozhojnil křesťanskou bohovědu.

Jiný prospěch z tohoto studia byl, že poukázáno na mravní stav světa, jež apoštolé obnoviti se zasazovali. Lépe než každé jiné místo, mohltě Řím nám o tom dáti ponětí; neboť tam se lidé sbíhali ze všech zemí, a hroby, záslibné tabulky, nápisy, jichž nám Řím poskytuje v hojnosti, ukazují

nám smýšlení duchů, jak u cizinců, tak u obyvatelů hlavního města. Tato svědectví nám ukázala, jestliže nikdy mravy nepoklesly více, také cit náboženský nebyl nikdy více probuzen a potřeba spásy nikdy více pocíťována. Toho poznání bylo potřebí, ač měly-li se vysvětliti boje, které naplňují apoštolování sv. Pavla. Od nynějška bude nám snadno naznačiti úkol, který bude míti Církev v nápravě světa pohanského, jakož i překážky, jež bude jí odstraňovati, ale i prostředky, od Prozřetelnosti připravené, by konečného dosáhla vítězství.

Hlavní prostředek k tomuto účelu rukou Boží připravený byla sama veleříše římská. Po stoletých válkách, vzpourách, bojích domácích přestal pojednou lid-král dychtiti po válce. Jsa spokojen, že podmanil veškeren známý svět, vyměnil klid za svobodu a podrobil se vládnoucí ruce Augustově. Jméno »Řím«, jež ode dávna vzbuzovalo představu o krvavých výbojích, stalo se zárukou svornosti. Od moře Atlantického až k Indii, od středu Afriky až po břehy Velké Britanie nebylo více hlomozu od zbraní; i lupiči přestali znepokojevati silnice, námořní loupežníci zmizeli z moří: ve světovém tichu ustálen byl »mír římský«. ¹⁾ Žid Philo a řecký filosof Epiktet mluví o něm s takovým nadšením, jako rodilí Římané. ²⁾ Řečník Smyrnenský, Aristid, chválořeče vládcům císařství, ukazuje, že za jejich vlády jsou přístavy plny lodí, hory tak bezpečny jako města, venkov veselý, bázeň odevšad vymizela, řeky, průplavy otevřeny. ³⁾

I ti pocíťovali jeho půvab, jež Řím pronásledoval. Tertullian, nesmiřitelný nepřítel nepravostí v císařství panujících, se zálibou se šíří o jeho dobrodiních: »Svět denně lépe se poznává — dí — lépe se vzdělává a více bohatne. Silnice se otvírají pro obchod; pustiny se mění v úrodné pozemky. Seje se tam, kde nebyly leč vyprahlé skály, močály se vysušují a stáda nebojí se více dravých šelem. Žádný ostrov

¹⁾ Plin. Hist. nat. XXVII., 1.

²⁾ Philo. Legatio ad Caium 21. 22. 39. 40. — Epiktet. Dissertat. III., 13. 9. — Plin. Hist. nat. XIV., 12.; XXVII., 2.

³⁾ Aristid. Eucomium Romae.

nenahání již strachu, žádné skalisko obavy; všude jsou domy, obyvatelé, města, všude život.« ¹⁾

Zvláště příznivým byl tento klid kázání Evangelia; i poskytoval duchům vezdejších starostí prázdným dosti volné chvíle ku přemýšlení a ku poslouchání slova spásy. Nadbytek radostí pozemských, srdce neuspokojujících, vyluzoval v nich touhu po blahu stálejším. Toto očekávání přecházelo od národa k národu; všeliká hradba je dělící padla, od jednoho konce světa až k druhému bylo slyšeti jen o Římě; a tak i slovo křesťanské, tam hlásané, ozývalo se po všem světě. To uznali též apoštolé Páně, že Římanům povinni jsou za usnadnění, mohouce všude slovo Boží hlásati. »Pro jejich (Římanů) péči — dí sv. Irenej — chodíme bez bázně po všech silnicích, a lodi unášejí nás, kam nám je libo jíti.« ²⁾

V skutku každým dnem ruka legionářů rozšiřovala síť silnic, jež objímala císařství. I za našich dnů bývají jejich velikolepé veřejné silnice se zvědavostí vyhledávány; nedovedeme si ani představití souměr těchto cest tak majestátný, jako zároveň odvážný. Protínají močály na severu tak, jako písčiny na jihu, míříce až k nejzazšímu Východu do pustin za našich dnů kočovníkům přenechaných. Od břehů středomořských až k oasám Saharským sledovali je naši vojáci (francouzští), všude se jim naskytovaly tyto silnice, a mimo bezpečnost za dne, i místa k odpočinku za noci. Staré cestopisy naznačují tyto stanice, a jaké prostory je oddělují.³⁾ Nikdy nebylo komunikace snadnější.⁴⁾

Národové v těchto dalekých krajinách bydlící, těmito dovedně obchodní a společenské poměry byly vždy živější; jedna společná řeč, jazyk řecký, mluven po veškeré říši; zvláštní ústavy jednotlivých států přizpůsobovaly se znenáhla státnímu zřízení hlavního města; národní náboženstva, jak-

¹⁾ Tertullian. De Anima XXX.

²⁾ S. Ireneus. IV., 30. 3.

³⁾ Cestopis Vikarellův (Henzen. Rheinisches Museum 1853.) — Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum. Parthey et Pinder.

⁴⁾ Friedländer. Moeurs rom. II., VII. Les Voyages.

koli svobodná a tak rozličná, přece jen měla něco společného, totiž poctu Říma a císaře, neméně jako oběti za ně přinášené. Se strany filosofie také pracováno k tomu, by sjednotila duchy, proto vtěsnána moudrost v stručných pravidlech o povinnosti. Tyto mravní myšlenky jsouce projevny v zásadách, přecházely ze škol na divadla, na řečníště, do básnictví. Ovšem připouštíme, že jen myslitelé pochopovali pravý jejich smysl; avšak lid je říkal po nich, a přivykaje této mluvě prohlédal aspoň poněkud ku světlu pravdy. Také Stoikové podporovali smýšlení lidumilné, bratrské; rozšiřovali představu o jediném městě, veškerý svět zahrnujícím, a jediným zákonem se řídícím, zákonem věčným, nezměnitelným, pro všechny stejným. Než tyto krásné myšlenky zůstávaly neplodnými, lidstvo bylo příliš pokleslé, by se mohlo povznést takovými teoriemi; než tyto přece byly prospěšny, že lid živěji pociťoval bídu, v níž vězel, a nedostatečnost, by se jí ubránil.

A duším takto připraveným zjevilo se křesťanství jako jediná spása. Jeho světový, všeobecný úkol, jímž vynikalo nade všechna náboženstva, jimiž svět se různil, ještě zřetelněji osvětloval výlučnou a nedostatečnou povahu jejich. Svou úctou »v duchu a v pravdě« (Jan IV., 24) ovládalo křesťanství všechny bohopocty materialistické a zbavilo je jejich moci; ale zároveň, jsouc tak úrodné, že vše oživovalo svým vlivem, podrželo z jejich zevnějších obyčejů to, co mohlo sloužiti k vyjádření vznešených pravd věroučných.¹⁾ Ano přivlastnilo si i administrativní způsob pohanského Říma, přijalo veřejné i soukromé zvyky, objímalo svět, by jej znovu zrodilo. Taková víra, jež tolik přání vyplnila, zajímala duchy pochybovačností a marným očekáváním unavené.

Než hlavně k srdcím mluvila a tím vítězila. Bídáci, tenkrát tak četní, toužili po útěše, život křesťanský byl jim pravým zájmem; ale též ukutečnil sen filosofů, ukazoval jim ono město, kde vládne láska bez konce, která nepřijímá osob, a mír vyplývající ze stejných práv a stejných

¹⁾ Viz Kap. XIX.

povinností; jedním máchnutím smazala nenáviděné přednosti, jež otroka a ženu ponižovaly. Naproti bojácným pokusům zákonodárců, kteří se odvážili, uvolnit něco z takové přísnosti, zákon o osvobození: »Tu již není Žid, ani pohan, není služebník ani svobodný, není muž ani žena: neboť všickni vy jedno jste v Kristu Ježíši.« (Gal. III., 28). Jsouce jisti, že obdrží své povýšení v novém království, všickni opovržení se do něho hrnuli, a vstoupivše do něho hleděli je rozšířiti. Jejich horlivost tím snáze nacházela podpory, ježto co do osvěty rozdíl mezi třídou lidovou a třídou velmožů nebyl tak citelným, jako nyní. Ano ještě více mezi proletáři bylo mnoho lidí i rodem i vědomostmi znamenitých, jako osvobození Řekové, tak duchaplní jako jejich bratři v Attice nebo v Jonii; i Východňané v ničem jim nezadávali, pokud se vnímavosti ducha týká. Pod svým chatrným oděvem chovali tito cizinci jasnou mysl, slovo plynulé, bohaté, plné půvabu, Řím je rád poslouchal.

Takové byly přirozené příčiny, jež příznivě podporovaly ustálení křesťanství. Avšak nesmíme míti za to, že tytéž příčiny stále působily a též vliv na všecky měly. Nepřítel, jenž měl býti přemožen, byl příliš silen, by boj byl bez střídavých změn; při nejmenší povolnosti uchopoval se své nadvlády. Ruce, jež se pozdvihovaly k Spasiteli, byly ruce zajatců, nemajících moci, by zlomili okovy. Záhy stín se znovu rozprostřel a srdce se zatemnila; nebylo dne, leč onen, o němž mluví sv. Jan, den svítící uprostřed tmy a to uprostřed temnosti tak husté, že nepoznávali světla. (Jan I., 5.) To byl stav, v němž hynul obecný lid pohanský. Byl z něho vyproštěn, nestačily křesťanství ony slabé prostředky, o nichž jsme právě mluvili, neboť nejsou v žádném poměru k úplnému mravnímu obnovení. Avšak Bůh se v nich zjevuje a jeho ruka jest ještě mocnější, když proti těm příznivým okolnostem, jež podporovaly rozšíření křesťanství, pozorujeme překážky, jež bylo apoštolům přemáhati.

V pravdě se všech stran nepřekonatelný odpor stavěl se v cestu jejich činnosti. Rozum, ač s jedné strany vzneše-

ností křesťanské věrouky byl váben, s druhé strany zase je zavrhoval, shledávaje v nich i to, čeho nemohl pochopiti. I některé články mravouky urážely pýchu a cit přirozený, jako: odpuštění křivd, milování nepřátel, pokora, chudoba. Jež prohlášeny jsou za blahoslavenství, kříž Ježíšův, pohoršení Židům, bláznovství pohanům. (I. Kor. I., 23). Střízlivá úcta jednoho Boha, jenž se toliko v srdcích jevil, protivila se lidem navyklým na bajky Olympské a na lesk okázalých slavností pohanských. Oltář křesťanský, nejsa zarosen krví obětní, nemaje podobizen bohů, zdál se jim býti náboženstvím nevěrců. Pro mnohé byl ovšem i kultem svůdným, nebo kdežto obřady přemožených národů se přizpůsobovaly obřadům římským, on se prohlašoval za jedině pravý. Židé, kteří tentýž nárok činili, aspoň obětovali oběti za spásu císařů, křesťané neměli, leč své modlitby. Tyto nevraživosti, hanebnou pronevěrou ještě přemršťované, vyzdvihly kolem Církve takovou hráz, že ještě v II. století byli učenci římští, kteří učení Kristovo měli za jedno s nestoudnými tajemstvími východními. Celsus vyjádřil sarkasmem obecné mínění své doby, an praví: »Kdežto jiné víry volají ku svým obřadům ty, kteří mají čisté svědomí, příslibuje víra křesťanská království Boží hříšníkům, bláznům a od bohů prokletým.« ¹⁾

Mnohem strašlivější, nežli odpor rozumu proti víře, byl odpor srdce. Pohanství pronikalo tak všecken život, že, neměla-li víra trpěti, bylo potřebí, všecky posavadní svazky přetrhnouti. Hry, divadla, cirkus, lázně, hostiny, vše poskvrňovalo duši; veřejné úřady, i poměry společenské vedly ke skutkům modloslužebným, jež se nikterak nesrovnávaly s novou věrou; zvláště v Římě, kde každý zákonný čin posvěcen byl obřadem náboženským, Kristu žítí znamenalo světu umřítí. (Filip. I., 21; Gal. III., 3.) Jistě však ti, kteří přinesli tuto oběť, nacházeli v ní plného odškodnění, totiž tak milého bratrství, že pohané byli tím nadšeni. Než tato bratrská jednota, jež lidu obecnému se zamlouvala, byla

¹⁾ Origen. *Adversus Celsum* III., 59.

pro třídu vyšší jen předmětem opovržení. Její hrdost se vzpouzela proti myšlénce, míti za bratry prosté řemeslníky, otroky, ubohé ženy, lidi to, kteří přece tvořili většinu věřících. Jako bohatý mládenec v Evangeliu vzdalovali se smutně, protože měli mnoho statků (Mar. X., 22). Tato nechuť ku křesťanství ovládala pohany a byla u nich obecná, zřídka kdy se přiházelo, že úzkost z pochybování pošlá, ošklivost hříchu výčitky svědomí, strach před budoucím světem zaujímaly duše tak, že se vrhaly v náruč Kristovu.

Dějiny povstávající Církve budou se tedy vyvíjeti těmito střídavými směry: stínem a světlem, odporem a účinem milosti. Zvláště apoštolování sv. Pavla nám ukáže tyto podivné rozmary v nepřetržité řadě: tu první den přivítají apoštola s nadšením a zítra jej zavrhnou se zlořečením. A tak Ježíš zjeví se takým, jakým jest i za našich dnů, takým, jakým bude až do konce věků »znamení, jemuž se odpírá« ve světle živém, duše k sobě vábícím a věrou naplňujícím, ale i v temnu tak, že od vysokomyslných jest zneuznán, neb »postaven jest ku pádu a ku povstání mnohým . . . a na znamení, jemuž bude odpíráno.« (Luk. II., 39.)

DODATKY.

I.

Letopočet první doby Církve.

Jediné jisté datum Církve za prvních dvacet let jest datum úmrtí krále Agrippy, položené dějepiscem Josefem do třetího roku panování císaře Klaudia (r. 44. našeho letopočtu).¹⁾ Co se ostatní doby týče, lze čas jen přibližně určit, mimo obrácení sv. Pavla a sněm Jerusalemský, jež určeny jsou některými událostmi dějin světských, s nimiž tyto dva děje patrně souvisejí.

Obrácení Šavla a mučenická smrt sv. Štěpána, jež se několik měsíců dříve stala, v pravdě udály se za zvláštních okolností. Svatý jáhen souzen jest podle práva před soudem židovským, podstupuje trest Zákonem určený (V. Mojž. XIII., 6—10), a není tu potřebí, jako u Pána Ježíše, potvrzení prokuratorova. Po tomto prvním pronásledování dostává se Šavlovi od velerady plné moci, by žalařoval, trápil a na smrt vydával křesťany; z toho vidno, že vláda římská, až posud všemohoucí, pojednou stala se slabou. Jediná událost vysvětluje nám tuto náhlou změnu, totiž smrt Tiberia, jež se udála 16. března r. 37. Kaligula pak, prováděje politiku od svého předchůdce zcela rozdílnou, přenechal některým národům východním samosprávu; odtud se vysvětluje, že po dvě první léta panování tohoto císaře, zdá

¹⁾ Jos. Antiq. XIX., 8. 2.

se, římská vláda v Palestině jako v niveč obrácena. Jest to tedy v historii tehdejší doby jediná chvíle, do které sluší položití usmrcení sv. Štěpána, a po něm následující obrácení sv. Pavla, totiž okolo r. 37.

Co se pak sněmu Jerusalemského týče, jsou některé zvláštní okolnosti, jež nás k tomu mají, bychom položili jej do r. 52. Podání, sahající až k prvním Otcům církevním a od mnohých svědků zachované,¹⁾ poučuje nás, že sv. Petr přišel do Říma za panování císaře Klaudia a dle vši pravděpodobnosti vrátil se do Jerusalema v době, kde císař z hlavního města vypověděl Židy i křesťany. Wiesler dokázal, že tento edikt byl prohlášen v měsíci lednu r. 52.²⁾ Bylo to tedy během tohoto roku, kdy Petr vrátil se do Jerusalema, kamž i Pavel přišel, aby před sněm apoštolský položil důležité otázky, které rozdvojovaly Církev v Antiochii.

Zbývá jen ještě zkouseti, zdali obě data, jež jsme určili, r. 37. pro obrácení sv. Pavla a r. 52. pro první sněm církevní shodují se s tím, co udávají Skutkové Apoštolští a listy sv. Pavla, o rozličných cestách, jež tento apoštol konal do Jerusalema. Skutkové Apoštolští zmiňují se o třech cestách: první po obrácení (Sk. IX., 26.), druhá před velikým hladem (Sk. XI., 30.), třetí při příležitosti sněmu. (Sk. XV., 2.) V listě ke Galatům mluví apoštol jen o dvojím pobytu ve Svatém městě: první tři léta po svém obrácení (Gal. I., 18.), kterou cestu všickni vykladatelé předpojatosti rationalistické prázdni mají za jedno s cestou od sv. Lukáše vypravovanou; druhá, čtrnácte let později, která patrně se sbíhá s třetí cestou, o níž Skutkové vypravují (Gal. II., 1.). Podle svědectví samého apoštola uplynulo od jeho obrácení až do prvního sněmu sedmnácte let. Abychom tedy zjistili toto číslo mezi 37 a 52, třeba si připomenouti, že Židé počítali rok neukončený tak, jako by byl celý. Dle toho by tedy první cesta, jež se konala tři léta po jeho obrácení, připadala na r. 39. a oněch čtrnácte let, jež oddělují první cestu od třetí, plynou od r. 39. až do r. 52.

¹⁾ Viz Dodatek IV.

²⁾ Wiesler. Chronologie des apost. Zeitalters 127.

II.

**Rok mučnické smrti sv. Jakuba Většího a rok
uvěznění sv. Petra.**

Víme od dějepisce Josefa, ¹⁾ že Agrippa ukončil svůj život v Cesaree, r. 44. našeho letopočtu. Skutkové Apoštolští vypravují, že tato smrt následovala hned po pronásledování Církve Boží; z toho lze souditi, že tyto dvě události padají do téže doby. Toto mínění neplyne však nutně z textu svatého, neboť, ačkoli sv. Lukáš nepřevrací pořadu událostí, přece někdy obmeškává udati jejich datum, stavě vedle sebe příhody, od sebe jinak vzdálené, jedině v tom úmyslu, by dokázal, že jedna událost jest následkem druhé. Tak si právě vede na místě, s nímž se zanášíme. Vypravovatel, maje nemoc, již podlehl Agrippa, za trest za jeho zločiny, spojuje vypravování jeho strašlivého konce s pronásledováním tohoto tyrana, chtěje učiniti toto spojení patrnějším, ač nelze z toho souditi, že král umřel ihned po osvobození sv. Petra ze žaláře. Vskutku nic tomu nenasvědčuje v textu Skutkův Apoštolských, kde jednoduše čteme: »Odebral se z Judska do Cesaree« (Sk. XII., 19.) totiž, že vyšed z Jerusalema navštívil, jak Josef udává, ²⁾ rozličná města v Judsku, Beyrut, Tiberiadu, až konečně přišel do Cesaree, kde zemřel. Mezi jeho smrtí a pronásledováním můžeme míti za to, že uplynulo několik let, a tudíž dostačuje zkoumati to, co Josef vypravuje o panování Agrippově, bychom přistoupili na důmněnku velmi pravděpodobnou, jež uvěznění sv. Petra klade na Velikonoce r. 42. a smrt krále Agrippy na počátek r. 44. ³⁾

Dějepisec židovský líčí nám krále, an od svého příchodu do Jerusalema (r. 41.) jedině o to dbá, jak by sobě získal přízně poddaných. Věděl Agrippa, že Židé nenávidějí křesťanův a že nejlepším prostředkem bude, státi se populárním, když bude pronásledovati křesťany. Jak lze tedy

¹⁾ Jos. Antiq. XIX., 8. 2.

²⁾ Jos. Antiq. XIX., 7. 8.

³⁾ Držíme se tu mínění P. de Smedta (Dissertationes selectae in primam aetatem hist. eccl. I.: De romano S. Petri episcopatu).

přistoupiti na to, že by byl s tímto úmyslem odkládal až do r. 44. do posledních dnů svého panování? Agrippa uchopil se vlády kolem polovice r. 41., lze za to míti, že to bylo o následujících Velikonocích, totiž r. 42., kde dal zabiti sv. Jakuba a uvězniti Petra.

Konec vypravování dějepisce Josefa potvrzuje této důmněnky, a zároveň dává nám na uvážanou, že pronásledování, v němž sv. Jakub byl umučen, nemohlo míti místa o Velikonocích r. 44., protože Agrippa byl před tím časem již mrtev. Dějepisec židovský, seznámiv nás s příhodami za doby jeho pobytu v Beyrutu a v Tiberiadě pokračuje těmito slovy: »Agrippa právě končil svůj třetí rok panování v celém Judsku, když přišel do Cesaree.« Potom vypravuje o slavnostech, konaných v tomto městě, uprostřed jichž zemřel, a končí takto: »Agrippa tedy vládl sedm let, čtyři léta za Kaja, tři léta za Klaudia.«

Tato dvě místa zdají se sobě odporovati, jedno udává čtyři léta, druhé toliko tři léta, za kteréž doby Agrippa vládl říši takou, jak ji byl ustanovil Klaudius, totiž »celým Judskem«. Srovnáme obě místa, připustíme-li, že Agrippa skutečně počínal čtvrtý rok vlády své za Klaudia, když přišel do Cesaree, ale že v něm žil jen něco málo dnů, jichž Josef, dle obecného způsobu čítání, příliš nedbal a za celý rok počítal. Chceme-li však přesně určití tuto slabou stránku čtvrtého roku takto zanedbaného, shledáváme, že dvakráte za rok slaveny byly hry ku počtě Klaudiově: 24. ledna na oslavení jeho nastoupení na trůn, a 6. srpna na památku jeho narození. Nemůže však býti tu řeči o této druhé slavnosti, neboť sedm měsíců jest příliš značná doba času, by dějepisec nečinil o ní zmínky, udávaje trvání celé doby, jak dlouho Agrippa panoval. Zbývá tedy jedině toto pravdě podobné mínění, že král zemřel o slavnostech konaných na počtu nastolení Klaudiova ke konci ledna r. 44.

Z toho jde, že události vypravované v XII. kapitole Skutkův Apoštolských totiž: umučení sv. Jakuba a uvěznění sv. Petra neudály se o Velikonocích téhož r. 44., ale o jiných Velikonocích, které předcházely, a sice r. 42. neb 43. Jsme

pro r. 42. netoliko z uvedeného nahoře důvodu, že Agrippa nečekal až na konec svého panování, by pronásledoval křesťany, ale i proto, že toto poslednější datum srovnává se s třemi tradicemi velmi důležitými, z nichž první¹⁾ nám udává, že se apoštolé rozešli dvanácte let po smrti Páně r. 42.; druhá udává druhý rok panování Klaudia (r. 42.) jakožto dobu, kdy sv. Petr přišel do Říma, a tam založil apoštolskou stolicí;²⁾ a třetí, která udává, že papežování sv. Petra v Římě trvalo dvacet a pět let (r. 42—67.)³⁾

III.

Svědectví sv. Ireneje o čase, kdy sv. Matouš sepsal své Evangelium.

Dle jednomyslného mínění klade se sepsání druhého Evangelia do doby, kdy apoštolé opustili Jerusalema. Jen jeden hlas ruší tento jednomyslný souhlas, totiž hlas sv. Ireneje, který zdá se, že přijímá za datum rok 62. V textu tohoto Otce, totiž v tom, jak bývá obyčejně vykládán, čteme tato slova: »Matouš psal své Evangelium pro Hebreje a v jejich jazyce, když Petr a Pavel kázali v Římě a založili tam Církev. Po jejich odchodu (z tohoto světa) Marek, učeník a tlumočník Petrův, nám zachoval písemně, co Petr kázal, a Lukáš, který byl s Pavlem, sebral v knihu Evangelium, které kázal tento apoštol.«⁴⁾

V tomto znění naskytuje se v tom místě mnoho obtíží. Nejen že spisovatel nachází se v odporu s ostatními Otcí o čase, kdy Matouš psal Evangelium, ale také předpokládá,

¹⁾ Apollonius (III. století) citovaný od Eusebia (Hist. eccl. V., 18.): »Podle starého podání vypravuje se, že Pán přikázal apoštolům, by před dvanácti roky neodcházeli z Jerusalema.« Tuto zprávu nacházíme též u Klimenta Alex. (Stromata VI., 5.)

²⁾ S. Jeron. De viris illustr. I. »Šimon Petr v druhém roce za Klaudia přišel do Říma, kde dvacet pět let stolicí apoštolskou držel.«

³⁾ Catalog. liber. »Petrus ann. XXV. mens. uno d. VIII.« Duchesne. Liber Pontificalis.

⁴⁾ Euseb. Hist. eccl. V., 8.

že Petr a Pavel přišli pospolu do Říma, čemuž odporuje veškera tradice. K tomu udává dobu sepsání třetího Evangelia mnohem později (po smrti obou apoštolů, r. 67.), ale dle obecného přiznání sv. Lukáš psal své Evangelium dříve, než Skutky Apoštolské; tyto však byly ukončeny nejdéle v r. 64. před tím, než sv. Pavel vyšel ze žaláře, ježto poslední řádky této knihy, jež se zmiňují o jetí sv. apoštola, nečiní zmínky o jeho konci. Rozvážný kritik, když jediný text odporuje v některé věci všem tradicím, přijímá ho buď s opatrností, buď vyhledává proň více uspokojivého výkladu. P. Patrizi,¹⁾ drže se této poslednější stránky poznamenává, že neurčité slovo »odchod« může znamenati i smrt apoštolův i odchod jejich z Říma. Také interpunkce jest nejista, jako vždy u starších spisovatelův, a slova: »když Petr a Pavel hlásali Evangelium v Římě« mohou se vztahovati ne tak na předešlou větu, kde se mluví o Evangeliu Matoušově, nýbrž k následující větě, která vykládá původ Evangelia sv. Marka a Evangelia sv. Lukáše. Tato malá změna dostačuje, máme-li svědectví Ireneovo přivést v souhlas s ostatní tradicí,²⁾ totiž: »Matouš psal své Evangelium pro Hebreje a v jejich řeči. Marek a Lukáš složili svá Evangelia v době, když oba apoštolé opustili město.«

To, co víme o kázání těchto dvou apoštolů, o jejich pobytu v Římě a o jejich odchodu odtud, nutí nás, bychom události zde spojené těmitěž výrazy od sebe oddělili a je posunuli k rozličným dobám, neboť zdá se býti věcí nepopíratelnou, že sv. Petr přišel dávno před Pavlem do Říma, a že z toho města několikrát odešel. Přišel tam v době od r. 42., jak hned uvidíme; ale ježto dle svědectví Skutkův Apoštolských byl přítomen prvnímu církevnímu sněmu v Je-

¹⁾ Patrizi. De Evangeliiis. I.

²⁾ Klademe tu text sv. Ireneje s rozdělením od Patriziho přijatým: »Mathaeus in Hebraeis ipsorum lingua scripturam edidit Evangelii. Cum Petrus et Paulus evangelizarent et fundarent ecclesiam, post vero horum exitum, Marcus, discipulus et interpretes Petri, et ipse, quae a Paulo annuntiabantur, per scripta nobis tradidit, et Lucas autem sectator Pauli, quod ab illo praedicabatur, Evangelium in libro condidit.«

rusalemě r. 52., soudíme z toho správně, že opustil Řím dříve, než Klaudius vypověděl Židy (v 9. roce svého panování podle Orosa, r. 49).¹⁾ A to jest doba, jak za to máme, do které sv. Irenej klade sepsání Evangelia sv. Marka.

Sv. Pavel přišel do Říma teprve v r. 62. Pobyt tam dvě léta v zajetí odešel r. 64. Tento odchod přijměl sv. Lukáš dátí křesťanům římským Evangelium, v němž sebral kázání apoštola národů, a jež bezpochyby sepsal v Cesaree po čas zajetí sv. Pavla.²⁾

Vidíme, jaký jest smysl, který tento výklad podkládá slovům sv. Ireneje, a také to, co souditi jest o datu každého Evangelia. První jest psáno pro Hebreje Jerusalemské, následovně před tím, než sv. Matouš opustil toto město, druhé jest složeno sv. Markem prve, než sv. Petr jako i ostatní Židé byli vypovězeni ediktem Klaudiovým okolo r. 52; třetí uveřejnil sv. Lukáš, když sv. Pavel vyšel ze žaláře opustil hlavní město říše r. 64. Zdá se nám býti nade vší pochybnost, že Eusebius v tomto smyslu pojal text sv. Ireneje, neboť v knize,³⁾ kde ho cituje, výslovně poznamenává, že sv. Matouš⁴⁾ píše prve, než opustil Jerusalema, a sv. Marek před ním za panování Klaudia císaře.⁵⁾ V následujícím století sv. Jeronym, bedlivě si všímaje všech těchto tradic, jmenovitě těch, jež našel u sv. Ireneje, smýšlí podobně jako Eusebius: »Matouš, také Levi řečený, první psal v Judsku Evangelium Kristovo pro ty, kteří jsou z obřízky a kteří uvěřili, a také psal hebrejsky.«⁶⁾ Bylo potřebí vypočísti tuto velikou řadu svědectví, a ukázati jejich sílu, neboť se navzájem potvrzují a vysvětlují.

Z celého činíme následující soudy. Kritikové, kteří prodlužují sepsání prvního Evangelia až do r. 70., nemají

¹⁾ Oros. Hist. 7. 6. — V 52. podle Wieslera.

²⁾ Skutkové Apošt. byli ukončeni r. 64. a před tím sepsal svatý Lukáš své Evangelium.

³⁾ Euseb. Hist. eccl. V., 8.

⁴⁾ Euseb. Hist. eccl. III., 24.

⁵⁾ Euseb. Hist. eccl. II., 14., 15.

⁶⁾ Sv. Jeronym. De viris illustr. 3.

v celém starověku jediného textu, jediného podání, jež by oprávněovaly jejich důminku. Naopak od století ke století slyšíme stále se opakující svědectví, že sv. Matouš první ze všech apoštolů psal v jazyce hebrejském pro Židy Palestinské, prve než opustil tuto zemi. Viděli jsme, že apoštolé jdouce do veškerého světa opustili Jerusalema dvanácte let po Na nebe vstoupení Páně, do této tedy doby spadá sepsání prvního Evangelia. Jsme ovšem daleci toho, jako bychom toto datum měli za zjištěno nade vší pochybnost, ale máme za to, že jest mnohem více opodstatněno, než každé jiné, protože se zakládá, nikoliv na libovolných hypotézách, ale na zaručených dějích pěti prvních století křesťanských.

IV.

Svatý Petr v Římě.

Ať kdo přijímá jakékoli mínění, pokud se týče času, kdy sv. Petr přišel do Říma, přece za našich dnů bude málo těch, kdož by skutečnost tohoto příchodu brali v pochybnost,¹⁾ neboť není-li žádného současníka, jenž by výslovně tento údaj potvrdil, máme zajisté k jeho opodstatnění celou řadu svědectví od III. století sahajících až k době apoštolské, jež na tuto stránku historie vrhají světlo stále stkvělejší.²⁾

Celých pět století po smrti sv. Petra po veškeré Církvi svědčí o jeho pobytu v Římě, tak i o jeho mučnické smrti tamtéž jakožto o pravdivé a všem známé události. Caius, který psal v Římě za papežování papeže Zefyrina (202 až 219), ukazuje hrob apoštolův ve Vatikáně;³⁾ žádné jiné město

¹⁾ »Mám za pravděpodobnou tradici o pobytu Petrově v Římě; ale soudím, že pobyt ten neměl dlouhého trvání a že Petr podstoupil smrt mučnickou něco málo času hned po svém příchodu do věčného města.« Renan. *l'Antichrist*. 556.

²⁾ P. de Smedt. *De romano Sti Petri episcopatu*. *Dissertationes selectae*. 1—48.

³⁾ Euseb. *Hist. eccl.* II., 25. — *Patrol. grec.* XX., 207.

nepřivlastňovalo si cti, že se v něm týž hrob nalézá. Touž dobou připomíná Tertullian v Africe, že Petr má svou papežskou stolicí v Římě, že toutéž smrtí zemřel, jako Spasitel, že křtil v řece Tiberu, jako Jan v Jordaně.¹⁾ O 25 let dříve sv. Dionys Korintský potvrzuje totéž v Řecku.²⁾ Kliment a jeho učeník Origenes taktéž svědčí v Alexandrii.³⁾ Na Východě plno takových podání. Přejdeme-li do Gallie, tu sv. Irenej, píše proti bludařům, po dvakráte poznamenává, že Petr a Pavel založili Církev římskou.⁴⁾ Biskup Lyonský seznal v Asii současníky apoštolů, bylť učeníkem sv. Polykarpa, jenž vyučen byl od sv. Jana Evangelisty, a jím již se dotýkáme prvního věku Církve. Toto jediné svědectví by dostačovalo ku zjištění fakta, jímž se zanášíme; ale máme ještě jiná, vzdálenější, ovšem ne sice výslovná, přece taková, že vrhají dostatečného světla na tradice pozdější.

Čtyřicet let po smrti sv. Petra (r. 107) sv. Ignác Antiochenský, byv vlečen do Říma, by tam zemřel v amfiteatru, psal křesťanům hlavního města: »Zapřísáhám vás, neprokazujte mi laskavosti nemístné; nechte mne býti potravou šelem . . . Poroučím vám to jako Petr a Pavel; to byli apoštolé, já jsem jen odsouzenec.«⁵⁾ Tato slova se patrně vztahují na tu okolnost, že Petr a Pavel řídili Církev římskou; nepřipustíme-li toho, pak zůstanou nesrozumitelnými. Takové též bylo mínění ku konci panování Domiciana (r. 96); svatý Kliment římský, mluvě o věřících Neronem obětovaných po požáru města, jmenuje mezi nimi Petra a Pavla: »Byliť nám velikým příkladem,«⁶⁾ dodává, chtěje tím naznačiti, že před očima Římanů vytrpěli.

¹⁾ Tertul. De praescript. 36. — De Baptismo 4. — Patrol. lat. I., 11. 49. 151.; I., 1203.

²⁾ Dionys. Euseb. Hist. eccl. II., 25.; Patrol. grec. XX., 210.

³⁾ Clemens et Orig. Euseb. Hist. eccl. VI., 14.; III. 1. Patrol. grec. XX., 551. 214.

⁴⁾ Sv. Iren. Advers. Haer. III, 1. — Patrol. grec. VII., 844. 848.

⁵⁾ S. Ignac. Epist. ad Rom. IV — Patrol. grec. V., 690.

⁶⁾ S. Clemens. Ep. ad Corint. 5. 6. — Patrol. grec. I., 218.

Epištola sv. Klimenta jest prvním spísem křesťanským, jenž nás došel, mimo knihy Duchem Svatým nadchnuté.¹⁾ Tyto sice nečiní výslovnou zmínku o pobytu sv. Petra v Římě, nicméně první list hlavy apoštolů obsahuje naznačení, jež na sebe obrací pozornost dějepisců. List datován jest z Babylonu. Nemínil se tím město v Mesopotamii, ježto není pravdě podobno, že by apoštol vnikl až do těchto vzdálených krajín, ale jest to jméno symbolické města Říma, jenž u Židů platil za středisko vši bezbožnosti tak, jako jejich předkům to bylo město Assyrské.²⁾ Židé rádi užívali názvů mystických: v knize Esther jest Aman zván »Amalekem, synem Agagovým«;³⁾ Samaritané jmenují se »Kuthejskými«;⁴⁾ Edom, Ninive jsou potupné názvy k označení římského císařství. I křesťané činili podobně, ve Zjevení tak jako v knihách Sybillinských označuje Babylon vždy Řím.⁵⁾ Nikdo se tehda v tom nemýlil. Vždyť měli příčiny, které je nutily, by užívali tajemných výrazů, jako nastávající nebezpečí Církve, jež jí hrozilo od Nerona, přísný dozor nad přednosty obce křesťanské, vykonávaný od úřadů císařských, nutnost, by v tajnosti měli sídlo Petrovo pro případ, že by list jeho byl v tom smyslu vykládán. Ale zastínění bylo tak průhledné, že Otcové jiné věci v tom neviděli. Naznačení ku

¹⁾ Epištola sv. Barnabáše není dílem apoštola, jehož jméno má a zdá se, že byla psána teprve na začátku II. století mezi r. 107.—120. podle Hefele; v posledních letech I. století podle Funka. (*Opera patrum apostolicorum. Prologomena V.*)

²⁾ Renan nemá nejmenší pochybnosti o významu slova »Babylon« v této Epištole. Církev označena jest tam tímto slovem: »Vyvolená, která jest v Babyloně.« By odvrátil stopu všelikého podezření užil Petr, k označení Říma jména starobylého hlavního města bezbožnosti asijské, jména, jehož symbolický význam neujde nikomu. (Renan *l'Antichrist*. 122.) Má-li se věřit Koptům, mínil prý tím apoštol starou Kahyru, kde bylo předměstí od assyrských příslušníků založené a Babylonem zvané. (Strabo XVII., 1.)

³⁾ Toto podání, ač je někteří moderní vykladaatelé přijímají, nezasluhuje prázdné víry.

⁴⁾ Jos. Antiq. IX., 14. 3.

⁵⁾ Apol. XIV., 8.; XVI., 19.; XVIII., 5. 9. 18.; XVIII., 2. — Oracula Sybil. V., 143. 159.

konci této Epištoly, spojené s pozdějším svědectvím, vysvětlené a potvrzené těmitéž Otcí, nedává místa pochybnosti, že by Petr nebyl přišel do Říma, aspoň aby tam umřel.

Jiná otázka jest, zdali je možno podobně tak vážnými důkazy dokázati, že apoštol nejen navštívil toto město, ale že i byl jeho prvním arcipastýřem? Sv. Ignác Antiochenský dává to na srozuměnou, jak jsme viděli; po něm veškerý starověk o tom svědčí, a žádný jiný text neodpírá tomuto podání. Nicméně nemůžeme doložiti pontifikatu Petrova také starými památkami, ježto sv. Irenej jest prvním, který výslovně připisuje sv. Petru založení Církve římské.¹⁾ Tento církevní učitel nedává nám sice tak jisté svědectví jako některý současník, nicméně jeho svědectví poskytuje značné spolehlivosti, neboť starostlivost velikého biskupa Lyonského o zachování starých památek, jeho mládí strávené u svatého Polykarpa dávají mu práva, by platil za ozvěnu času apoštolského. Zvláště pak jeho učení o pontifikatu Petrově má velikou důležitost, ježto, prve než se vydal do Gallie, bydlil v Římě a tam veškera podání prozkoumal za účelem, by »potíral bludařství, i neměl mocnější proti němu zbraně, leč víru Církve římské, v níž posloupnost vrchních pastýřů od Petra počínajíc byla zjevně a ode všech uznána.«²⁾

Dvacet pět let před sv. Irenejem na víru obrácený Žid, Hegesip, navštěvoval Církve východní a západní, pověřil souhlas jejich učení s učením Pána Ježíše a nad to hleděl vyzkoumati, jakou řadou posloupnosti každá z nich spojena jest s apoštolý. Přišed do hlavního města vyšetřil tam posloupnost papežů až k sv. Anicetovi (r. 156).³⁾ Památky Hegesipovy měl před očima Eusebius, jenž jich použil a dle vši pravděpodobnosti z nich vypsál listinu vřaděnou do své historie, v níž takto čteme: »První po Petrovi stal se bi-

¹⁾ S. Iren. *Advers. Haer.* III., I, 3. Od něho počínajíce množí se již památky. Tertullian, spisovatel básně proti Marciovi, Caius, sv. Cyprian, Firmilian Caesarejský, celé III. století mluví tak, jako sv. Irenej.

²⁾ S. Iren. *advers. Haer.* III., 3.

³⁾ Hegesip. u Euseb. *Hist. eccl.* IV., 22. — *Patrol. grec.* XX., 377.

skupem Církve římské Linus, Kliment byl třetí.«¹⁾ Svatý Irenej neznal knihy Hegesipovy,²⁾ neboť se ho nikde nedokládá, aniž se jeho autority proti bludařům dovolává. Jsou to tedy dvě svědectví od sebe neodvislá, jež se na vzájem potvrzují.

Třetí důkaz pochází z kroniky papežů sepsané okolo r. 350., jež se nazývá »katalog Liberiův«, proto že Liberius jest posledním papežem, jehož jméno uvádí. Mommsen³⁾ stanovil, že až do r. 223. tato řada nástupců sv. Petra podává paměti, které sv. Hyppolit sepsal v Římě na začátku III. století, a kde se činí zmínka o jmenech »biskupů římských a o trvání jejich pontifikatu«. Nejsa spokojen toliko s opisem těchto listin authentických, spisovatel katalogu Liberiova chtěl nad to určití měsíce i dny, a udati, za kterých císařů a konsulů každý papež žil. V těchto podrobnostech ovšem dopustil se mnohých chyb; než tyto přídatky, jež jsou jeho vlastní, neodnímají ceny prvotním památkám. O jménu papeže a o letech jeho pontifikatu slyšíme samého sv. Hyppolita. Tento svědek psal o Římě; měl před očima úřední katalog, který Hegesip a sv. Irenej znali již před ním; tyto přepsal do své kroniky. A v čele čteme jméno Petr.

Tato svědectví, vzájemně se vysvětlující a doplňující, jsou dostatečná, by se zjistilo, že kníže apoštolské jest zakladatel Církve římské. Ostatně není žádného podání, jež by tomu odporovalo; není Církve, která by si ho přivlastňovala jako svého arcipastýře; Antiochia, jsouc s Římem za jedno v této věci, honosí se toliko, že měla po sedm let stolici Petrovu;⁴⁾ ale neměla za to, že by veliký apoštol

¹⁾ Euseb Hist. eccl. III., 4. — Patrol. grec. XX. 221.

²⁾ Hegesip vydal svou knihu za pontikatu papeže Eleuthera (175 až 189), v tom čase, kdy sv. Irenej opustil již Řím, neboť jej shledáváme r. 177. v Lyoně jakožto pomocníka a ustanoveného nástupce svatého Pothina; dle vši pravděpodobnosti byl on tam již od několika let usídlen.

³⁾ Mommsen. Ueber den Chronographen vom Jahre 354. p. 634. — De Rossi. Roma sotteranea II., 111. — Abbé Duchesne. L'Introduction au Liber pontificalis § I., 4.; § II., 7. 8.

⁴⁾ Tillemont. Mémoires I., 167.; S. Pierre. XXVIII.

byl vlastním jejím biskupem, neboť Eusebius, který měl po ruce katalog Církví východních, sestavený Hegesipem, jmenuje sv. Evodia, prvního biskupa v Antiochii, sv. Ignáce druhého.¹⁾

Tato všeobecná víra byla ve vážnosti i u samých bludařů. Podvržené spisy Ebionitův a Gnostiků,²⁾ již mnoho pověstí o sv. Petru vybájili, také ho nikde jinde neuvádějí, leč v Římě jakožto v sídle biskupském. A jak by se mohl jen kdo opovážiti o jiném místě to tvrditi, když o tom svědčí památnosti římské, hrob sv. apoštola ve Vatikáně, hřbitov, »kde křtil«, hlavně stolice biskupská, znak jeho pontifikatu? Dle soudu archaeologa p. de Rossi poskytuje tato relikvie takových známek původnosti, že ji má za svědectví, jež právě jsme uvedli na důkaz toho, že Petr jest zakladatelem Církve římské.³⁾ Ctihodná stolice jest známa našim čtenářům, než přece některé podrobnosti její historie tak souvisí s naším předmětem, že nebude od místa o ní učiniti zmínku.

Obyčejně jest uzavřena v trůnu z pozlaceného bronzu, jenž se vypíná v pozadí absidy chrámu sv. Petra; r. 1867. byla vystavena na odiv věřícím. Pod okrasami ze slonové kosti a z akaciového dřeva možno bylo viděti vlastní pozůstatky starobylé stolice, jsou to čtyři nohy zasazené v trámčích a dvě podpěradla v zadu; tyto částky z dubového nažloutlého dřeva, hrubě řezané prožrané stářím a ořezané od poutníků. Tento kus nábytku prostý, neúhledný dobře se shoduje s jednoduchostí apoštolův a prvotní Církve. Kruhy

¹⁾ Euseb. Hist. eccl. III., 22. — Patrol. grec. XX., 255.

²⁾ Nejhlavnější jsou: Evangelium a Skutky Petrovy, Kázání Petrovo a spisy mylně připisované sv. Klimentu: Recognitiones, Homoelie, Constitutiones apostolicae.

³⁾ Uvádíme zde jen, co slavný archaeolog uveřejnil v Bulletino od května a června 1867. Jeho duchaplných vývodů nemohli jsme přejíti mlčením, ač nezdají se podávati úplné jistoty o zvláštní věci, na kterou p. de Rossi míří. Uvedené texty vesměs svědčí o tom, že Řím byl sídlem papežství Petrova, ale nedokazují s toutéž jasností, že připomínaná od nich stolice hmotná byla táž, již užíval svatý apoštol.

do dřeva zasazené jsou určeny pro tyče a ji uzpůsobují jako stolicí nosecí, nosítka (*sella gestatoria*). Jest nemožno určit, zdali byly také již původně, nebo zdali byly teprve přidělané, když povstal obyčej, nositi nového papeže na těchto nosítkách při jeho intronisaci. Co p. de Rossi za jisté má, že ku konci V. století Ennodius Pavijský ji viděl v baptisteriu kostela sv. Petra tak, jak se dostala až k nám; jméno, které ji dává, na to ukazuje: to jest »stolice nosecí konfessí apoštolské«. Na ní — praví — sedává papež, když uděloval novokřtěncům, kteří vyšli z vody křestní, jiný dar nebeský, milost biřmování.¹⁾

Jedno a půl století dříve byl také již tentýž obyčej, a křtitelnice Vatikánská měla již tenkrát trůn sv. Petra. Důkaz toho jest nápis sv. Damasem vyrytý na průčelí této budovy: »Jedna pravá stolice Petrova, jeden a pravý křest;«²⁾ tato myšlenka jest opět uvedena a vysvětlena na náhrobním nápisu jeho nástupce Siricia: »Nejvyšší kněz zasluhoval seděti na stoličce v posvátné křtitelnici.«³⁾ Na důkaz, že tu jde o hmotnou stolicí sv. apoštola, udává p. de Rossi místo ze sv. Optata Milevského; píše okolo r. 372. proti Donatistům namítá tento spisovatel biskupovi, že by se chlubil tím, že mají v Římě řadu pravých pastýřů, kteří všickni seděli na trůnu papežském: »Ptáme-li se Makrobia, jaké místo tam zaujímá, bude-li moci odpověděti: stoličce Petrovu? Nevím, viděl-li tuto stolicí na vlastní oči, ale nikdy se k ní neblíží, neboť jest rozkolníkem.«⁴⁾

Křtitelnice, kde tito svědkové ze IV. století ukazují nám onu slavnou relikvii, byla právě tehdy vystavěna sv. Damasem. Na kterém místě však se nacházela před tím; zdali v basilice vystavěné od Konstantina, nebo v kryptě hrobu sv. Petra? To není známo, ale jisto jest, že byla v Římě a že ji tam křesťané uctívali »jako pravou stolicí, na níž sv. Petr sedával a na níž ustanovil, by po něm Linus

¹⁾ Ennodius. Apolog. pro synod.

²⁾ Gruter. Inscript. 1163., 10.

³⁾ Gruter. Inscript. 1171., 6.

⁴⁾ S. Optat. Ad Parmenian. II., 4.

seděl tam první.«¹⁾ Tak se vyjadřuje spisovatel básně proti Marcionovi na začátku III. století. Podobně mluví Tertullian: »Projděte Církve apoštolské, naleznete tam tytéž stolice, jež zaujímali apoštolé, každý na svém místě.«²⁾ Řím tedy zachoval biskupský trůn sv. Petra jako Jerusalelem trůn sv. Jakuba, Alexandrie onen sv. Marka. Tertullian žil v Římě ku konci druhého století, a nejstarší věřící, jež tam viděl, znali ještě současníky apoštolů. Takto nepřetržitá řada svědků staví před oči archaeologa p. de Rossi původnost stolice Vatikánské, a proto důsledně o ní tvrdí, že jest viditelným znamením pontifikátu Petrova v Římě.

Ať jakékoli kdo má mínění o tomto důkazu, dvě fakta vycházejí na jevo z toho, a to nepopíratelná pro každého, jehož duch není předpojat, totiž: že Petr, hlava apoštolů, přišel do Říma a že tam zemřel jako biskup této mateřské Církve. Můžeme-liž dle toho jíti dále a ustanoviti čas, kdy přišel do města císařského? Písemné památky nechovají tam ani jednomyslného souhlasu, ani stejného světla, ty pak, jež udávají čas, jsou příliš novější doby, by mohly poskytnouti úplné jistoty. Než přece podání, jež určuje dobu příchodu Petrova do Říma na r. 42., došlo nás od spisovatelů vážných, celkem ve všem důkladných, kromě toho se dobře snáší s tím, co víme o prvních letech církevních, že se nerozpakujeme přijati toto podání za vlastní.

První historik, jenž činí o tom zmínku, jest Eusebius v kronice psané kolem r. 310.³⁾ V následujícím století uvádí se jeho svědectví od Orosa⁴⁾ a sv. Jeronyma.⁵⁾ »Šimon Petr — praví tento — přišel do Říma, by potřel Šimona čaroděje, v druhém roce za císaře Klaudia, a zaujímal tam biskupskou stolicí po dvacet pět let až k poslednímu roku panování Neronova.« Také katalog Liberiův dává totéž trvání pontifikátu apoštolovu⁶⁾; on tedy o věci té podává

¹⁾ Carmina adv. Marcion. III., C. IX. — Patrol. lat. II., 1077.

²⁾ Tertullian. De praescript. XXXVI.

³⁾ Euseb. Patrol. grec. XIX., 539.

⁴⁾ Oros. Hist. VII., 6. — Patrol. lat. XXXI., 1072.

⁵⁾ S. Jeron. De vir. illustr. I. — Patrol. lat. XXXIII., 607.

⁶⁾ Liber Pontific. edit. Duchesne. I., 2.

to, co — jak jsme viděli — stojí v kronice sv. Hippolyta. Od konce druhého století bylo tedy podání o dvaceti pěti letech Petrova pobytu v Římě obecně přijato, následovně se věřilo, že záhy ustanovil své sídlo v Římě kolem r. 42., uznává-li se za pravé mínění, dle kterého podstoupil smrt mučnickou r. 67.

Největší obtíž povstává z jednoho místa u Laktance (IV. století), který vypravuje, že Petr přišel do Říma za Nerona.¹⁾ Z toho pak se dovozuje, že podání za času Eusebiova tomu odporují, a následovně nemají žádné váhy. Tento vývod zdá se přehnaným, neboť Laktancius, když nám ukazuje Petra v Římě kolem r. 64., nepopírá, že by nebyl přišel tam dříve. Jeho účelem jest jediné, by nám vypravoval o neblahých smrtích pronásledovatelů Církve. Nejprvnější ze všech byl Nero; jím počíná spisovatel, a jen případně upozorňuje čtenáře, že sv. Petr za panování tohoto císaře hlásal Evangelium v hlavním městě. Tím se snad vysvětluje mínění, jež ve čtvrtém století udrželo v Římě vzpomínku na dvojí příchod Petrův do Říma, totiž ponejprv za Klaudia, o němž se zmiňují Eusebius, sv. Jeronym a Orosius; a po druhé za Nerona, o němž vypravuje Laktancius? Této důminky se zase vysvětluje odporující mínění, s nímž se o dvě století později shledáváme. V katalogu Felixe IV.,²⁾ jenž jest jen stručným obsahem knihy pontifikální ze IV. století, čteme, že sv. Petr přišel do Říma za Nerona a hned po tom byl biskupem po dvacet pět let v tomto městě. Patrně nevědomky spisovatel toho katalogu udává nám podání o dvojím pobytu apoštolově v Římě.

Tyto důvody, proti nimž není žádného vážného odporu, dokazují, ne-li s úplnou jistotou, aspoň s velikou pravděpodobností, že Petr přišel do Říma za Klaudia.³⁾ Pan de Rossi míní, že ze starých památek křesťanských může se dovoditi potvrzení tohoto udaje. Jakkoli jeho vývody za

¹⁾ Lactanc. De Mortibus persecutor. 2. — Patrol. lat. VII., 50.

²⁾ Liber Pontific. edit. Duchesne. I., 50.

³⁾ De Smedt. Dissertat. selectae. I. c. II. art. IV., 18.

jejich nynější formy nezdají se nám býti ještě úplně přesvědčivé, neváháme přece zde je uvést, ježto by nescházelo, leč nějakého nového objevu, by se některé slabší stránky jeho dovozování opodstatnily, ostatně víme, že důminky slavného archeologa skoro vždy potkávají se se zvláštním štěstím, že se brzy stávají pravdou.

Stopy dvojího pobytu apoštolova v Římě shledává pan de Rossi v liturgických památkách; dle jeho mínění dvojí slavnosti, které se konaly v Římě ku počtě stolice sv. Petra, dne 18. ledna a dne 22. února, předpokládají dvě rozličné stolice uctívané, jednu ve Vatikáně, druhou na hřbitově Ostrijském blize studnice, v níž Petr křtil hned od prvního svého pobytu v Římě. Na vysvětlenou této zvláštnosti, více než tisíc let zapomenuté, udává pan de Rossi podivné známky na jednom papírovém listě a potom některé nádoby na olej zachované v Monze.¹⁾ Tyto relikvie pocházejí od kněze Jana, který navštívil Řím za Řehoře Velikého a přinesl odtud královně Theodolindě lahvičky s olejem, jež vzal z lamp nejslavnějších kostelů. Na každé poznamenal poutník místo, odkud pocházel olej, a nápisy psal na papírovém listě takým způsobem, jak procházel město; tím zhotovil listinu místopisnou, jež může sloužiti za průvodce po svatém městě.

Nabrav oleje »ze stolice (z kostela), kterou Petr držel prvníkrát« navštívil svatá místa nové ulice Salarienské, přešel pak řeku Tiber přišel do Vatikánu, nebo ke hrobu sv. Petra. Pan de Rossi nám ukázal druhou stolicí papežskou, rozdílnou od té, kterou kněz Jan viděl na místě za Tiberem. Nedaleko ulice Salarienské nalezla se za našich dnů nejstarší katakomba římská, hřbitov Ostrijský, »kde Petr křtil«. Zde tedy dle vši pravděpodobnosti poutník lombardský uctíval první stolicí, o níž mluví, mnohem starší, nežli stolice Vatikánská, neboť na papírovém listě v Monze tak, jako v martyrologiích a kalendářích z té doby pocházejících, jest nazvána »první, na níž seděl Petr«.

Úcta těmto relikviím vzdávaná zavdala příčinu k dvěma slavnostem, slaveným v naší liturgii 18. ledna a 22. února.

¹⁾ Rossi. Bulletino 1867. od května a června.

První má za účel uctívati stolicí hřbitova Ostrijského; nejstarší martyrologia toho dosvědčují poznamenávající na tento den: »Dedikace stolice sv. Petra, kde prvníkrátě sídlil v Římě.«¹⁾ Jest to patrně táž formule, již kněz Jan přepsal na nádobu a na papírový list Monzenský; jistě ji našel vyrytou na oratoři, již navštívil. Co se slavnosti dne 22. února týká, dávají jí naše knihy liturgické tento titul: »Stolice sv. Petra v Antiochii.« Avšak p. de Rossi dokázal, že slovo »v Antiochii« jest přídatkem jakéhosi klerika kostela Auxerreského, který v VII. století podnikl opravu a staré katalogy mučeníků v jedno sloučil. Nacházeje dvě slavnosti stolice sv. Petra, první na památku jeho pobytu v Římě, a druhou bez vší poznámky, domníval se, že tato připomíná biskupování sv. Petra v Antiochii, kteréžto mylné důměnce znenáhla dostalo se víry všeobecné, tak že toto udání kněze Auxerreského jest hlavním zřídlem, z něhož vycházejí nynější martyrologia. Bychom se o tomto omylu přesvědčili, třeba jen projíti kalendáře a knihy liturgické, pocházející ze dřívější doby, nežli jest VII. století.²⁾

Nikde není jméno »v Antiochii« dáno slavnosti stolice sv. Petra, která se slaví dne 22. února. Ostatně slavnost tohoto dne jest té důležitosti, že nám připomíná případ ze života sv. apoštola. Až do XVI. století byla to jedna z největších slavností v městě papežském, jež se za času svatého Leona slavila v basilice vatikánské za velikého účastenství biskupů; byl to povýtečně den apoštolův »Dies apostoli«.³⁾ Modlitby tohoto výročí, zvláště pak modlitby staré liturgie

¹⁾ Martyrologium Hieronymianum. — Parvum romanum martyrologium.

²⁾ V knize Depositio Martyrum (římský kalendář ze IV. století). čteme VIII. kal. mart. natale Petri de cathedra. (Duchesne. Liber Pontificalis p. 11.) Skoro všechny rukopisy Sakramentáře sv. Řehoře mají: VIII. kal. mart. cathedra sancti Petri. Jen jediný kodex Rotoldi přidává »in Antiochia«. Dle zprávy Jana diacona (Vita Gregorii II., 17.), jest Sakramentář sv. Řehoře jen prohlednutým a zkráceným Sakramentářem svatého Gelasia (492—496).

³⁾ De Rossi. Bulletino. 1897. od května a června.

gallikanské naznačují jasně účel, totiž všechny připomínají vyznání víry, které učinil Petr v Cesaree Filippově a zaslibení, jež byla za ně odměnou, kde sv. apoštol byl povýšen nad ostatní bratry a stal se nezvratným základem Církve.¹⁾ Tento evangelický výjev a popřednictví Petrovo slavily se tento den, proto uctívala se jakožto symbol papežské vrchní moci stolice Vatikánská, již apoštol držel za posledních dnů svého života, a která se uchovávala potom u jeho hrobu, a na níž jeho nástupci sedávali.

Jakkoli důmyslné jsou tyto vývody, přece nikterak s úplnou jistotou nestanoví, že v Římě byly najednou dvě stolice Petrovy, ježto táž, kterou uctíval kněz Jan na hřbitově Ostrijském, mohla býti přenesena později do Vatikánu, texty pak, z nichž se má dokázati, že po všechny časy byl ve Vatikáně trůn papežský, nejsou dosti spolehlivé, by nebylo nejmenší pochybnosti. Jediný důsledek těchto archeologických bádání jest, že Řím zachoval památku na první pobyt sv. apoštola a že jej udává při hřbitově Ostrijském. Co se doby týče, kdy přišel do hlavního města, máme jen dvě určitá svědectví: katalog Liberiův a letopočet přijatý od Církve počínaje III. stoletím.

V.

Šimon čarodějník.

Podrobné zprávy, vymyšlené za tím účelem, aby se ozdobil spor sv. Petra se Šimonem čarodějem v Římě, vzbuzují nedůvěru každého soudného člověka. Zvláště dvě věci vybízejí kritiku: veřejná potyčka apoštola s čarodějem, v níž tento podléhá, a socha postavená na ostrově Tiberském

¹⁾ Mabillon. De Liturgia galicana p. 226. »Deus qui hodierna die beatum Petrum post te dedisti caput Ecclesiae, cum te ille professus sit et a te digne praelatus sit . . .« Na začátku mše gallikanské jest tato slavnost nazvána: »Beatissimi Petri solemniissimus dies, quem ipsa divinitas consecravit delegando coelorum claves.« Mabillon. Mus. ital. I. p. 297.

mezi dvěma mosty s tímto nápisem: »Simoni Deo sancto (Šimonu Bohu svatému).«¹⁾

O první věci zmiňuje se Eusebius jen krátce. Vypravovav, že podvodník zaslepil Řím svými kouzly, poznamenává: »Příchod Petrův dostačil, že uhaslo toto veliké světlo.«²⁾ Jestliže připomíná takto novou porážku Samaritanovu, nepodává o ní žádných okolností, možno z toho souditi, že nenacházel nic jistého v podáních, jaká za jeho doby se roznášela. Bylať velmi četná jak na Východě tak i na Západě, ježto Šimon stal se osobností, o níž s oblibou se legendy vypravovaly. Od počátku III. století psali Ebionité Syrští³⁾ dlouhé romány o pŕtkách sv. Petra s čarodějem. Dva takové spisy došly nás: tak zvané Recognitiones a Homelie mylně sv. Klimentu připsané. Sv. Petr jest tam hrdinou příhod směšných i vymyšlených, jak prochází veškerou Syrii, od Cesaree k Antiochii, všude vítěze nad Šimonem. Eusebius dobře soudil, že nečerpá z takových pramenů. Na Západě našel jiné legendy, zcela rozličné od těch, které kolovaly v Syrii. Jevištěm pŕtky byl Řím a sice za doby císaře Neron, před nímž sv. Petr i sv. Pavel zápasili proti čaroději. Šimon, jsa dohnán k nejhoršímu, sliboval na důkaz svého božství, že se povznese do povětří, ale když se vyšinul vzhůru spadl a rozbil se.⁴⁾ Tato legenda právě povstala v době, kde Ebionité Syrští vymýšleli bajky, ježto ji nacházíme ve IV. století všude roztroušenu. V Africe znal ji

¹⁾ Euseb Hist. eccl. II., 13.

²⁾ Euseb. Hist. eccl. II., 15.

³⁾ Smith. Dictionary of Christian Biography.

⁴⁾ Podvržené »Skutky Petrovy a Pavlovy« jsou prvním spisem, kde nacházíme tuto legendu (Acta apostolorum apocrypha Tischendorf), avšak již o dvě století dříve obíhala, neboť rozliční spisovatelé IV. století na ni narážejí. Baronius (68., § 14) slyšel o Šimonu, co se čte v Don Chrysosthomu (Orat. XXI., 9.), že Nero měl dlouho na svém dvoře člověka, kterýž mu namlouval, že lítá v povětří. Suetonius (Nero XII.) také vypravuje, že při hrách jakýs člověk u přítomnosti Neron chtěl letěti do povětří, ale jakmile učinil první pokus, spadl na zem tak, že jeho krev vytryskla až na místo, odkud císař se díval. Tillemont Mémoires. S. Pierre. art. XXXIV.

Arnobius (305);¹⁾ legati papeže Liberia o ní mluví v listech k Eusebiovi Vercelskému (359);²⁾ sv. Cyril Jerusalemský též na ni naráží (347).³⁾ Z počátku nepanoval souhlas o smrti čarodějově. Spisovatel spisu zvaného »Philosophumena«, který psal kolem r. 225., nepřipomíná žádného pokusu vzletu do povětří. Představuje Šimona, an sedí na platanu a hádá se s protivníky. Aby zvítězil, nabízí se, že se dá pohřbiti a že třetího dne vstane z mrtvých, jako Kristus; pak jej pohřbí, ale on nepovstane více z hrobu.⁴⁾ Taková rozdílnost u vypravování, co do místa, co do podrobností řídí se dle obraznosti vypravovatele a proto Eusebius choval k nim oprávněnou nedůvěru. Jediná věc, jež se mu zdá býti pověřenou, jest. že za doby Klaudiovy Petr, potkav se v Římě se Šimonem, podvrátil jeho podvody tak, jako to byl učinil v Samaří. Na tuto událost obmezuje se historie, ostatní náleží do oboru pouhých pověstí.

Většina nynějších kritiků odkazují do oboru bajek také sochu postavenou na ostrově Tiberském s nápisem: »Šimonovi, bohu svatému«. Ovšem Eusebius uvádí jako svědky dva z nejprvnějších Otců, sv. Justina a sv. Ireneae.⁵⁾ Avšak první z těch svědků nedosti správně si vede, a bezpochyby se tu dopustil omylu.⁶⁾ Na ostrově Tiberském byl starý Sabinský bůh »Semo Sancus« zvláště uctíván a v XVI. století objeven tu podstavec s těmito slovy: »Semoni Sanco Deo Fidio Sacrum.«⁷⁾ Tento nápis uvedl sv. Justina v omyl.

¹⁾ Patrol. lat. V., 828.

²⁾ Patrol lat. XIII., 765.

³⁾ Sv. Cyril. Jerus. Catech. VI., 14. 15.

⁴⁾ Patrol grec. XVI., 3326.

⁵⁾ Tertullian se též o tom zmiňuje, ale tu, jako i v některých jiných okolnostech, opisuje jen sv. Justina a sv. Ireneae; vše tedy se táhne, jak Duchesne dokázal, k jedinému svědectví sv. Justina.

⁶⁾ V první své apologii (Patrolog. grec. VI., 376.) nerozpakuje se činiti z Ptolomea Philadelfa, současníka Herodova.

⁷⁾ O »Semo Sanco« a o sochách tohoto bůžka viz článek profesora Viconti-ho v »Studi e Documenti di Storia e Diritto« (ad II. fascic. 3. 4. p. 105).

Co se sv. Irenea týče, opakuje jen a to ne bez vší pochybnosti svědectví tohoto Otce; neboť, ač bydlil v Římě,¹⁾ neviděl přece sochy Šimonovy a praví toliko o ní, »že prý byl poctěn sochou«.²⁾

Toť jsou vážné důvody k pochybování o tom, že čaroděj měl svou sochu na ostrově Tiberském, jenž byl svatyní nejstarších bohů. Nicméně se sv. Justin mýlil jen v místě, kde byla ona socha, neboť že na jiném místě města stala se jemu podobná čest, rádi připouštíme, ježto v jedné apologii k císařům a k senatu nebyl by uvedl tak snadno věc, o které se mohl mýliti.

Nezapomínejme, že tehda panovala v Římě pravá vášeň stavěti sochy. Nastavěno jich na sta, nejen bohům a císařům, ale i menším lidem jako umělcům, řečníkům, athletům.³⁾

Klienti uctívali tímto způsobem své patrony. Regulus, soupeře s Pliniem Mladším, jenž ve své zahradě za Tiberem vystavěl kolonady, dal po obou březích postavití své vlastní podobizny.⁴⁾ Sloupové na náměstích, staré forum, předsíně Kapitolia byly sochami zataraseny v takové míře, že Augustus se viděl nucen, většinu těchto mramorových soch dáti přenést na pole Martovo.⁵⁾ Za Klaudia podobně se dalo, tak

Nápis nalezený v XVI. století na ostrově Tiberském zní:

SEMONI
SANCO
DEO · FIDIO
SACRUM
SEX · POMPELIUS · SP · F
COL · MUSSIANUS
QUINQUENALIS
DECUR
BIDENTALIS
DONUM · DEDIT

Corp. inscrip. lat VI., 576.

¹⁾ Asi patnácte let potom, co psal sv. Justin.

²⁾ S. Iren. adversus Haeres. I., 23. 1. — Patrol. grec. VII., 671.

³⁾ Friedländer. Moeurs rom. III., 250 — 273.

⁴⁾ Plin. Epist. IV., 7. 5.

⁵⁾ Sueton. Caligula XXXIV.

že bylo potřebí, obmeziti svobodu, by každý jednolivec směl si takto veřejně vzdávati chválu. Bylo pak k tomu potřebí svolení senátu.¹⁾ Takové svolení obdrželo se bez obtíže pro novotaře tak pověstné, jakým byl Šimon, a že jej k tomu jeho učeníci nutili, jest pravděpodobno, ježto tito měli všude obyčej, stavěti sochy ke cti tohoto podvodníka a jej uctívati jako boha. Obyčejně se představoval podobou Joviše,²⁾ ovšem v Římě nebylo toto spodobnění možno, neboť bůh sídlící na Kapitoliu byl by toho nepřipustil. Bylo tedy nutno zvoliti jinou podobu, podobu Sema Sanca, starého bůžka sabinského, podobného římskému Jovišovi.³⁾ Sochy boha sabinského byly četny v Římě; někdy měly jen tento nápis: Semo Sancus.⁴⁾ Sv. Justin, věda, že čaroději Šimonovi dali zevnější podobu tohoto boha, snadno se mohl mýliti o místě, kde socha byla postavena, aniž by tento omyl měl nějakých následků u jeho současníkův a podvrátil pravdivost fakta, o němž vypravoval.⁵⁾

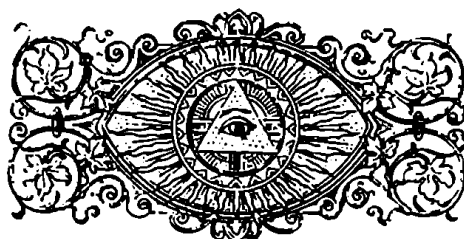
¹⁾ Dio. Cass. LX., 25.

²⁾ Sv. Iren. Contra Haer. I., 23. 5. Patrol. grec. VII., 673.

³⁾ Semo Sancus znamená »bůh nebes« a jest podobné jako Jupiter to jest: »Diespiter, diei pater«, otec dne, nepřítel temnosti, bludu, lži, mstitel věrnosti. Proto ta dvě jména, jež obyčejně následují na těchto nápisech: Semo Sancus, Deus Fidius to jest bůh věrnosti. Pauly. Real-Encyclop. VI., 740.

⁴⁾ Orelli-Henzen 6999.

⁵⁾ Sudemund objevil velmi starý rukopis »Skutkové Petrovi a Pavlovi«, kde se mluví o soše postavené Šimonu čaroději. P. de Rossi (Bulletino 1882. p. 107. 108.) míní v tom nacházeti potvrzení zprávy sv. Justina. Než jest těžko o tom rozhodnouti prve, než bude uveřejněna tato písemná památka, s níž p. Sudemund proti všemu nadání prodlévá.

OBSAH.

	Strana
Předmluva	3
Schválení	7
Úvod	9
Kapitola první.	
Slavnost Letnic	21
Apoštolé ve večeradle. — Vyvolení Mathiáše. — Sestoupení Ducha Svatého. — Dar jazyků. — První kázání Petrovo. — Společné statky. — Život věřících Jerusalemských	
	35
Kapitola druhá.	
Apoštolé před veleradou	36
Chromý u Brány Krásné. — Druhé kázání Petrovo. — Petr a Jan před veleradou. — Jednota věřících. — Barnabáš. — Ananiáš a Safira. — Zajetí a osvobození Dvanácti. — Gamaliel bere je v ochranu. — Bičování.	
	52
Kapitola třetí.	
Židé mezi pohany rozptýlení	53
Zajetí Babylonské. — Židovské osady rozptýlené ve světě. — Jejich výsady. — Nenávist pošlá z jejich pýchy a majetku. — Působ a vliv Synagog. — Židovská literatura v Alexandrii. — Proselyté Israelští	
	70
Kapitola čtvrtá.	
Svatý Štěpán	71
Sedm jáhnů. — Kázání svatého Štěpána. — Jeho řeč před veleradou. — Jeho smrt mučnická.	
	87
Kapitola pátá.	
Missionářská cesta Filipa jáhna	88
I. Šimon čarodějník. — Filip v Samaří. — Čarodějník pokřtěn. — Jest zavržen od Petra a Jana. — Jeho učení	
	99

	Strana
II. Svatý Filip a eunuch Ethiopský	100
Království Ethiopské. — Eunuch v Jerusalemě. — Jeho křest na cestě do Gazy. — Missionářské cesty sv. Filipa v zemi Filistinův a v Saroně	108
Kapitola šestá.	
Šavel Tarsenský	109
Jeho rod. — Tarsus. — Pokaženost tohoto města. — Slovník školy. — Šavel v Jerusalemě. — Škola Gamalielova. — Šavel pronásleduje Církev	123
Kapitola sedmá.	
Obrácení sv. Pavla	124
Damašek. — Pavel poražen u brány městské. — Jeho křest. — Uchyluje se do Arabie. — Zevnějšek a povaha Šavlova. — Přišel do Damašku jest nucen utéci odtud. — Pavel v Jerusalemě. — Pavel se vrací do Tarsu	139
Kapitola osmá.	
Církev požívá míru	140
Židé a Kaligula. — Petr navštěvuje cirkve Saronské. — Eneáš. — Tabitha. — Vidění v Joppe. — Obrácení Kornelia	156
Kapitola devátá.	
Antiochie	157
Petr v Antiochii. — Popis města. — Pokaženost mravů. — Židé Antiochenští. — Evangelium hlásáno pohanům. — Barnabáš a Šavel káží v Antiochii. — Věřící nazváni křesťany	168
Kapitola desátá.	
Pronásledování Církve od Heroda Agrippy	169
Proroctví Agabovo. — Herodes Agrippa v Jerusalemě. — Mučnická smrt sv. Jakuba. — Petr vysvobozen ze žaláře andělem Páně. — Smrt Agrippova. — Velký hlad. — Princové Adiabenští	182
Kapitola jedenáctá.	
Rozhod sv. apoštolů	183
Sbor Dvanácti. — Sv. Jakub Jerusalemský. — Apoštolát a hierarchie. — Úřad apoštolský	197
Kapitola dvanáctá.	
Evangelium sv. Matouše	198
I. Kázání Evangelia. — Ústní podání jediný způsob vyučovací. — Halacha a Hagada. — Evangelium ústní	206
II. Evangelium sv. Matouše	207
Původ tohoto Evangelia. — Byvši sepsáno v jazyce aramejském	

jest určeno Židům Jerusalemským. — Řecký překlad tohoto díla. —
Evangelium Nazarejských 215

Kapitola třináctá.

Vyučování Církve Jerusalemské. Apoštolské vyznání víry 216
Postup zjevení. — Symbolum apoštolské. — Prvotní římské vyznání víry. — Původ formulí víry 231

Kapitola čtrnáctá.

Sv. Petr a Židé římské 232
Sv. Petr v Malé Asii. — Jeho příchod do Říma. — Židé římské. — Nenávist a na cti utržení proti nim. — Jejich vliv. — Jejich čtvrti. — Jejich Synagogy 254

Kapitola patnáctá.

Náboženství římské 255
Ráz neb povaha náboženství římského. — Domácí bohové. — Důležitost bohopocty a obřadů. Úpadek víry u vzdělaných tříd. — Živé náboženské vědomí u lidu. — Kouzlo tajemství a obřady Východu 271

Kapitola šestnáctá.

Mravy za doby Augustovy 272
Mravní úpadek v rodině, u žen a v životě veřejném. — Záštitě ubývá ceny za doby císařské. — Hon po dědictví. — Málo ctností a povah šlechtitných. 292

Kapitola sedmnáctá.

Stoikové za doby císařské 293
Mudrcví Zenonovo. — Stoikové římské vědí méně o Bohu, o prozřetelnosti a o nesmrtelnosti nežli mudrcové řečtí. — Oni rozšiřují dobra člověčenství a společenské rovnosti. — Neúrodnost jejich nauk. 309

Kapitola osmnáctá.

Petrovo apoštolování v Římě 310
Evangelium hlášáno v Římě skrze otroky, malé lidi a ženy. — Pomponie Grecina. — Rozličné pobyty Petrovy na Aventině, v bytě Pudenciově a na hřbitově Ostrijském. — Petr a Šimon čarodějník 322

Kapitola devatenáctá.

Jaké bylo postavení křesťanů podle zákona 323
Úcta Římanů pro cizí náboženstva. — Obvyklá shovívavost úřadů. — Křesťané v prvním století požívají svobody jako Židé. — Obrácení na víru některých patriciů přispívá k jejich bezpečnosti. — Podrobení Církve zákonům státním 336

Kapitola dvacátá.

Evangelium sv. Marka	337
Evangelium sv. Marka není nic jiného nežli kázání Petrovo po- hanům římským. — Jednotlivosti tohoto Evangelia. — Čas, kdy jest sepsáno. — Sv. Petr a Církev Alexandrijská	348

Závěrek.

Prostředky prozřetelnosti Boží k rozšíření Evangelia a překážky sta- vící se na odpor kázání apoštolskému	349
--	-----

Dodatky.

I. Letopočet první doby Církve	356
II. Rok mučnické smrti sv. Jakuba Většího a rok uvěznění sv. Petra	358
III. Svědectví sv. Ireneje o čase, kdy sv. Matouš sepsal své Evan- gelium	360
IV. Svatý Petr v Římě	363
V. Šimon čarodějník	374

